

Z DZIEJÓW
KATEDR SKARBOWOŚCI
I PRAWA SKARBOWEGO
ORAZ KATEDR PRAWA
FINANSOWEGO W POLSCE

Z DZIEJÓW
KATEDR SKARBOWOŚCI
I PRAWA SKARBOWEGO
ORAZ KATEDR PRAWA
FINANSOWEGO W POLSCE

POD REDAKCJĄ
APOLONIUSZA KOSTECKIEGO

KRAKOWSKA AKADEMIA
IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO

KRAKÓW 2010

Rada Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego:
Klemens Budzowski, Maria Kapiszewska, Zbigniew Maciąg, Jacek M. Majchrowski

Recenzja
prof. nadzw. dr hab. Irena Czaja-Hliniak

Copyright© by Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Kraków 2010

ISBN 978-83-7571-098-4

Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani magazynowana
w sposób umożliwiający ponowne wykorzystanie, ani też rozpowszechniana
w jakiegokolwiek formie za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych,
kopiujących, nagrywających i innych, bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela
praw autorskich

Na zlecenie
Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

www.ka.edu.pl

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA (<i>Apoloniusz Kostecki</i>)	9

CZĘŚĆ I

HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO

UTWORZONYCH Z PRZEKSZTAŁCENIA KATEDR SKARBOWOŚCI

I PRAWA SKARBOWEGO ISTNIEJĄCYCH PRZED ODZYSKANIEM PRZEZ POLSKĘ NIEPODLEGŁOŚCI W ROKU 1918	13

1. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO

NA WYDZIALE PRAWA UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO	15

1.1. Uwagi natury ogólnej	15

1.2. Procesy kształtowania nauki skarbowości i prawa skarbowego na Uniwersytecie Jagiellońskim	16

1.3. Utworzenie i funkcjonowanie Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego ...	19

1.4. Katedra Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego po II wojnie światowej (1945–1949)	24

1.5. Katedra Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1950–1967	25

1.6. Katedra Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1968–2000	29

Biogramy	37

Juliusz Franciszek Leo (1861–1918)	37

Karol Ostrowski (1897–1977)	46

Apoloniusz Kostecki	53

2. HISTORIA KATEDRY SKARBOWOŚCI

NA UNIwersYTECIE JANA KAZIMIERZA WE LWOWIE	61

3. DZIEJE PRAWA SKARBOWEGO W UNIWERSYTECIE STEFANA BATOREGO W WILNIE	69
4. ZARYS HISTORII KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO ..	77
4.1. Uwagi wstępne	77
4.2. Okres międzywojenny	77
4.3. Lata okupacji (1939–1945)	80
4.4. Okres po 1945 roku	81
Biogramy	89
Edward Strasburger (1882–1923)	89
Roman Rybarski (1887–1942)	92
Tadeusz Grodyński (1888–1958)	95
Stefan Zaleski (1888–1959)	97
Jerzy Lubowicki (1898–1964)	100
Leon Kurowski (1907–1998)	102
Marian Weralski (1916–1993)	105
Jerzy Harasimowicz (1923–2001)	108

Część II

HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO

KONTYNUUJĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ KATEDR SKARBOWOŚCI

I PRAWA SKARBOWEGO UTWORZONYCH W LATACH 1919–1939	111

1. KATEDRA FINANSÓW I PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA KANONICZNEGO I ŚWIECKIEGO KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO	113
2. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU	119
2.1. Lata 1919–1939	119
2.2. Okres okupacji hitlerowskiej	122
2.3. Okres po 1945 roku	123
Biogramy	131
Edward Taylor (1884–1964)	131
Roch Knapowski (1892–1971)	134
Jan Zdzitowiecki (1898–1975)	137
Andrzej Komar (1933–1999)	143
Wojciech Łączkowski	146

Część III**HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO TWORZONYCH
W MIEJSCE KATEDR SKARBOWOŚCI I PRAWA SKARBOWEGO****DZIAŁAJĄCYCH W LATACH 1945–1950 151****1. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO 153****Biogramy 165**

Natalia Gajl (1921–1998) 165

Cezary Kosikowski 172

Teresa Dębowska-Romanowska 174

2. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSÓW PUBLICZNYCH**WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA****w TORUNIU 177****Biogramy 185**

Eligiusz Drgas 185

Jan Głuchowski 187

Bogumił Brzeziński 189

3. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO**NA UNIwersYTECIE WROCŁAWSKIM 195****Biogramy 201**

Lesław Adam (1908–1979) 201

Krystyna Jandy-Jendrośka (1921–1995) 203

Marek Mazurkiewicz 205

Ryszard Mastalski 207

Eugenia Fojcik-Mastalska 210

Część IV**HISTORIA KATEDR (ZAKŁADÓW) PRAWA FINANSOWEGO****POWSTAŁYCH OD ROKU 1951 213****1. HISTORIA ZAKŁADU PRAWA FINANSOWEGO****UNIwersYTETU MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE 215****Biogramy 219**

Henryk Reniger (1919–1989) 219

Wanda Wójtowicz 222

2. HISTORIA ZAKŁADU PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU	223
Biogram	227
Eugeniusz Ruśkowski	227
3. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO	229
Biogramy	247
Jadwiga Jaśkiewiczowa	247
Zbigniew Jaśkiewicz	250
Zygmunt Kornacki (1930–1987)	251
4. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH	253
5. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU SZCZECIŃSKIEGO	259
Biogram	263
Eugeniusz Tegler (1931–1998)	263
UWAGI KOŃCOWE	269
INDEKS OSÓB	271

PRZEDMOWA

Idea opracowania historii wszystkich uniwersyteckich katedr prawa finansowego w Polsce zrodziła się stosunkowo niedawno. Została mianowicie sformułowana w podsumowaniu wyników zorganizowanej w Krakowie Ogólnopolskiej Konferencji Katedr Prawa Finansowego w dniach 21–23 października 1999 r. przez Profesora Apoloniusza Kosteckiego¹. Podstawowym założeniem tej idei było oddanie czci Profesorom, którzy z jednej strony położyli szczególne zasługi dla nadania właściwego kształtu i poziomu początkowo nauce skarbowości i prawa skarbowemu, a w późniejszym okresie – nauce prawa finansowego i prawa finansowemu, a także przyczynili się do powstania i właściwego funkcjonowania katedr skarbowości i prawa skarbowego oraz katedr prawa finansowego. Przyjęto jednocześnie założenie, że upamiętnienie tych faktów nastąpi w pracy zbiorowej, której autorami będą przedstawiciele katedr poszczególnych ośrodków uniwersyteckich. Uczestnicy Konferencji z 1999 r. wyrazili pełną aprobatę dla przygotowania tego rodzaju opracowań za okres do 2000 r. według podanego wzorca, uwzględniającego okresy historyczne poprzedzające ukształtowanie się katedr prawa finansowego, a więc m.in. okresy istnienia i funkcjonowania w niektórych uniwersytetach katedr skarbowości i prawa skarbowego, nie wyłączając w miarę możliwości okresów, w których skarbowość i prawo skarbowe były przedmiotem wykładów poza katedrami lub w ramach innych katedr, m.in. w katedrze ekonomii społecznej czy w tzw. katedrze umiejętności politycznych. Miało to szczególne znaczenie w odniesieniu do takich uniwersytetów, jak Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie czy Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie.

W związku z powstaniem katedr skarbowości i prawa skarbowego, a następnie katedr prawa finansowego przyjęto w opracowaniu rozwiązanie polegające na operowaniu układem nie w ujęciu alfabetycznym, lecz historycznym, nawiązującym do okresu

¹ Por. *Prawo finansowe i nauka prawa finansowego na przełomie wieków*, red. Apoloniusz Kostecki, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2000.

powstania danej katedry. W tym celu wyróżniono cztery okresy powoływania do życia poszczególnych katedr, a mianowicie okres przed odzyskaniem niepodległości przez Polskę, lata 1918–1939 i 1945–1950 oraz okres od 1951 r. W pewnym stopniu uwzględniony został również okres II wojny światowej, kiedy to niektórzy przedstawiciele nauki prawa finansowego prowadzili zajęcia w ramach tajnego nauczania.

W związku z używaniem w opracowaniu określenia „katedra” w odniesieniu do różnych okresów dziejowych należy zaznaczyć, że przez długi okres była to tradycyjna nazwa stanowiska profesora w szkole wyższej. Dopiero w latach pięćdziesiątych XX wieku w Polsce, a także w innych krajach, pojęcie „katedra” zaczęło oznaczać podstawową jednostkę organizacyjną w zakresie działalności dydaktycznej i naukowej szkoły wyższej, w określonej dyscyplinie. W ten sposób w skład katedry wchodził samodzielni pracownicy naukowcy, a mianowicie profesorowie i ewentualnie docenci, a także tzw. pomocniczy pracownicy naukowo-dydaktyczni, do których zaliczano adiunktów, starszych asystentów i asystentów. Ponadto odrębną kategorię pracowników związanych z katedrą stanowili wykładowcy i lektorzy.

W niektórych opracowaniach – zwłaszcza przedstawianych do publikacji w późniejszym czasie – nastąpiło mimowolne wykroczenie poza rok 2000. Ze względów redakcyjnych postanowiono nie uwzględniać tych okresów, chyba że były one integralnie powiązane z treścią całego opracowania.

Mimo zaaprobowania przez przedstawicieli poszczególnych uniwersytetów jednolitego wzorca w zakresie przedstawienia historii poszczególnych katedr prawa finansowego opracowania niektórych autorów różnią się znacznie od pozostałych opracowań, posiadając nawet cechy pewnej oryginalności. Z tych właśnie względów postanowiono przy redagowaniu całości opracowania nie ingerować w ich treść i układ wewnętrzny. Przyjęto jednak w odniesieniu do wszystkich katedr, że biogramy profesorów zostaną zamieszczone po przedstawieniu całości materiałów związanych z daną katedrą.

Istotne znaczenie dla opracowania historii poszczególnych katedr miały źródła, na których oparto opracowania. Wybór źródeł pozostawiono w całości autorom opracowań. Z uwagi na niejednokrotnie znaczne trudności w dotarciu do właściwych źródeł autorom opracowań należą się wyrazy szczególnej wdzięczności za ich żmudne poszukiwania i dokonanie właściwego wyboru. Dokonanie właściwego wyboru źródeł ułatwiały prace związane z historią danego uniwersytetu czy nawet jego wydziału. Warto posłużyć się pewnymi przykładami.

W odniesieniu do historii Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, z uwagi na jego ponad 600-letnią historię, szczególnie cenne okazały się m.in. następujące dzieła: M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego – Od reformy Kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Prawnicze, z. 13, Kraków 1964 oraz *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. Jerzy Stelmach i Waław Uruszczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.

Cenne źródło przedstawiające biogramy Profesorów Katedry Prawa Finansowego Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego stanowi publikacja *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2008, na których przedruk wyraziło zgodę zarówno powyższe Wydawnictwo, jak i autorzy wymienionych biogramów, za co redaktor naukowy niniejszego opracowania pragnie przekazać szczególne wyrazy wdzięczności.

Znaczne trudności sprawiło znalezienie zarówno autora opracowania historii Katedry Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, jak i odpowiednich materiałów źródłowych. Z pomocą przyszło dopiero bardzo cenne dzieło A. Redzika, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, Wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2006, s. 42, które pozwoliło przedstawić w ujęciu ogólnym kształtowanie się nauki skarbowości i prawa skarbowego na tym Uniwersytecie, za co autorowi należą się wyrazy podziękowania.

Redakcja będzie wdzięczna autorom opracowań za wszelkie uwagi i ewentualne uzupełnienia, które będą mogły zostać wykorzystane w następnych wydaniach niniejszego opracowania.

Apoloniusz Kostecki

CZĘŚĆ I

**HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO
UTWORZONYCH Z PRZEKSZTAŁCENIA
KATEDR SKARBOWOŚCI I PRAWA SKARBOWEGO
ISTNIEJĄCYCH PRZED ODZYSKANIEM PRZEZ POLSKĘ
NIEPODLEGŁOŚCI W ROKU 1918**

1. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA UNIwersYTETU Jagiellońskiego

1.1. Uwagi natury ogólnej

Utworzenie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie Katedry Prawa Finansowego, które nastąpiło w 1950 r. w wyniku przekształcenia Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego, poprzedziły dwa charakterystyczne okresy dziejowe. Ich przedstawienie ma istotne znaczenie dla zrozumienia procesu kształtowania się nauk finansowych w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Dla okresu pierwszego, obejmującego lata 1800–1890, charakterystyczne było prowadzenie wykładów na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego¹ z problematyki skarbowości i prawa skarbowego w ramach różnych przedmiotów o szerszym zakresie, dla których jednak nie zawsze powoływane były odpowiednie Katedry.

Okres drugi, obejmujący lata 1891–1950, związany jest już z nadaniem przedmiotowi skarbowości i prawa skarbowego szczególnej rangi, co znalazło wyraz w powołaniu i funkcjonowaniu Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego.

Obydwa wymienione okresy wymagają choć ogólnego przedstawienia, zwłaszcza w odniesieniu do polskich przedstawicieli nauki, którzy wówczas aktywnie działali w rozwoju tych dyscyplin w czasie, kiedy Kraków znajdował się – z pewnymi wyjątkami – w byłym zaborze austriackim.

¹ Warto zwrócić uwagę na fakt, że nazwę *Uniwersytet Jagielloński* uprawomocnił tzw. *Statut organiczny Uniwersytetu Krakowskiego* z 1817 r., który wszedł w życie 16 października 1818 r. Jeszcze z początkiem XIX wieku, a nawet później, używane były nazwy: *Szkoła Główna Krakowska* oraz *Uniwersytet Krakowski*; por. S. Dziedzic, *Alma Mater Jagellonica*, Wyd. Fundacja dla Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

1.2. Procesy kształtowania nauki skarbowości i prawa skarbowego na Uniwersytecie Jagiellońskim

Pierwszy okres kształtowania nauki skarbowości i prawa skarbowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w znacznej części przypadał na wiek XIX, kiedy po reformie H. Kołłątaja przeprowadzonej w latach 1777–1783 nadano Uniwersytetowi nazwę Szkoły Głównej Krakowskiej. Początek wieku XIX charakteryzował się stosowaniem w zaborze austriackim polityki całkowitego podporządkowania Szkoły Głównej władzom austriackim i jej germanizacją. Proces ten został przerwany w 1809 roku w wyniku przyłączenia Galicji Zachodniej wraz z Krakowem do Księstwa Warszawskiego (1809–1815) – jakkolwiek nie był to z kolei okres wolny od zatargów z Izbą Edukacji Księstwa Warszawskiego, a później z Dyrekcją Edukacji Narodowej w Warszawie. Pod tym względem bardziej liberalne okazały się dla Uniwersytetu Jagiellońskiego lata 1815–1849 w Wolnym Mieście Krakowie i w okresie Wiosny Ludów, po których nastąpił powrót do zaboru austriackiego, nie tak bardzo już jednak dotkliwego dla Uniwersytetu.

Wymaga podkreślenia, że na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego stosunkowo wcześniej wprowadzane były przedmioty mające charakter prawno-finansowy, i to nie tylko w znaczeniu doktrynalnym, ale również w formie obowiązujących wówczas przepisów. Było to w dużej mierze spowodowane tym, że ówczesne władze austriackie z dezaprobatą przyjmowały fakt pomijania w wykładach problematyki związanej bezpośrednio z obowiązującymi austriackimi aktami normatywnymi w zakresie prawa skarbowego. Ujęcia doktrynalne miały z kolei w znacznej mierze charakter ekonomiczny. Bezpośrednią przyczyną tego zjawiska było traktowanie skarbowości jako przedmiotu stanowiącego część nauk ekonomicznych i wykładanego przez ekonomistów w ramach katedr ekonomii. Nie było to jednak zjawisko powszechne. Zdarzało się również, że wykłady z zakresu skarbowości i prawa skarbowego były prowadzone bądź jako samodzielny przedmiot poza jakąkolwiek Katedrą, bądź też objęte były swoistym zbiorczym przedmiotem, który stanowiły tzw. *Umiejętności polityczne*, wykładane w ramach Katedry Umiejętności Politycznych. Zbiorczy charakter tego przedmiotu wynikał stąd, że obejmował on z reguły w bardzo ogólnym ujęciu ekonomię polityczną, naukę skarbowości i prawo skarbowe, statystykę oraz naukę administracji i prawo administracyjne. Warto wskazać, że Katedra ta wprowadzona została na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1801–1802, podczas gdy na Uniwersytecie Lwowskim istniała już od 1784 roku.

Zwraca uwagę fakt, że do grona cenionych polskich przedstawicieli nauki, którzy skarbowość i prawo skarbowe uczynili przedmiotem swego zainteresowania stosunkowo wcześniej, z początkiem XIX wieku w ramach wykładu *Umiejętności polityczne* należał Profesor dr Feliks Leliwa Słotwiński (1788–1862), doktor filozofii z 1811 r., mający

bliskie związki z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym studia ukończył w 1808 r., a mianowany został profesorem zwyczajnym w 1812 r., przed uzyskaniem stopnia doktora praw (1815 r.). W latach 1820–1823, 1833–1835, 1841–1843, 1845–1848 oraz 1850–1851 pełnił on również funkcję dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był autorem 30 cennych prac naukowych, w tym także wczesnych publikacji pt. *O istotnych zasadach nauki skarbowości* (1818) oraz *Prawo narodów naturalne połączone z praktyką państw europejskich* (1825), zawierających szereg interesujących wątków. Warto wspomnieć, że prace te zyskały wysokie uznanie nie tylko ze strony Stanisława hr. Potockiego i księcia Antoniego Radziwiłła, ale także prasy niemieckiej oraz – co może być nawet pewnym zaskoczeniem – ze strony ówczesnego cara i króla Polski Aleksandra I, który nadał Profesorowi Leliwie Słotwińskiemu w 1822 roku tytuł obrońcy Praw Skarbu i Instytutów Królestwa Polskiego.

Z polskich profesorów przedmiot *Umiejętności polityczne* rozpoczął również wykładać – znacznie jednak później – Julian Dunajewski, tuż po obronie swej pracy doktorskiej i będąc wówczas zastępcą profesora. W celu objęcia przez niego Katedry Umiejętności Politycznych Wydział Prawa ogłosił w 1850 r. konkurs, zgłaszając go jako pewną kandydaturę. Decyzja austriackiego Ministerstwa ds. Wyznań i Oświecenia była jednak odmowna, podobnie zresztą jak na późniejszy wniosek z 1855 roku, co stanowiło zresztą wyraz nieprzyjaznego wówczas stosunku władz austriackich do Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dopiero w 1861 roku w związku z procesem „repolonizacji” nastąpiły nominacja J. Dunajewskiego na profesora zwyczajnego i objęcie przez niego Katedry Ekonomii Politycznej. Jego wykłady z zakresu ekonomii politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem tej części, jaką stanowiła skarbowość, były uznawane za znakomite. Dodać należy, że wysoka ocena jego działalności dydaktycznej i naukowej znalazła również wyraz w tym, że dwukrotnie był dziekanem Wydziału Prawa i trzykrotnie pełnił funkcję Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, rozstając się z uczelnią definitywnie w 1888 r. w wyniku powołania na ministra skarbu rządu austriackiego.

Należy wskazać, że poza wymienionymi wyżej Profesorami, których działalność w sposób szczególny zmanifestowała się w XIX wieku, znaczną rolę w zakresie skarbowości i prawa skarbowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego odegrali również inni przedstawiciele polskiej nauki, a mianowicie wśród nich – chronologicznie rzecz ujmując – Profesor Mieczysław Bochenek, Profesor Józef Milewski oraz Profesor Włodzimierz Czerkawski.

Profesor Mieczysław Bochenek (1838–1887), pochodzący z Krakowa, rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim początkowo na Wydziale Filozoficznym, przenosząc się jednak po dwóch latach studiów na Wydział Prawa UJ i uzyskując na nim w 1867 r. stopień doktora prawa. W 1869 roku habilitował się na tym Wydziale na podstawie rozprawy pt. *Stanowisko państwa wobec kolei żelaznych z uwzględnieniem szczególnych stosunków zachodzących w Austrii*. W roku 1874 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1883 – profesorem zwyczajnym, wykładając naukę

skarbowości i prawo skarbowe. Skarbowość stanowiła również przedmiot jego zainteresowań badawczych. Poświęcona jej była jego główna praca pt. *Podatek gruntowy oraz system podatków od intrat* (Kraków 1883). Po śmierci Profesora Mieczysława Bochenka naukę skarbowości i prawo skarbowe wykładał od roku 1887 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego Profesor Józef Milewski.

Profesor Józef Milewski (1859–1916), pochodzący z Poznania, po ukończeniu dwóch semestrów studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego kontynuował studia w Berlinie, kończąc je tamże egzaminem prawniczym, a następnie uzyskał w 1883 r. stopień doktora praw w Lipsku. Po uzupełnieniu studiów prawniczych studiami ekonomicznymi w Hamburgu, Paryżu, w Anglii oraz w Warszawie, przeniósł się w 1886 r. na stałe do Krakowa, gdzie na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego nostryfikował uzyskany w Lipsku doktorat na podstawie pracy pt. *Prawo spadkowe a własność ziemiska* (Kraków 1886). W tym samym roku, po przeprowadzeniu przewodu habilitacyjnego na podstawie wykładu nt. *Obecny stan kwestii monetarnej*, uzyskał nominację na docenta w zakresie ekonomii politycznej, obejmującej wówczas również naukę skarbowości. Prowadząc wykłady z zakresu skarbowości i prawa skarbowego, mianowany został profesorem nadzwyczajnym, a następnie w roku 1892 profesorem zwyczajnym. W latach 1895–1896, 1900–1901 i 1904–1905 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Już jednak w 1906 roku na własną prośbę przeszedł na emeryturę, nie rezygnując z pełnienia szeregu odpowiedzialnych funkcji publicznych, jak m.in. dyrektora Banku Krajowego we Lwowie.

Profesor Włodzimierz Czerkawski (1868–1913) ukończył studia prawnicze na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, rozpoczynając je na Uniwersytecie Lwowskim. W 1893 r. odbyła się jego habilitacja, w ramach której rozprawę referowali Profesor Józef Milewski i Profesor Juliusz Leo. Uzyskał on *veniam legendi* z całego zakresu ekonomii politycznej, to jest zarówno z nauki gospodarstwa, jak i nauki skarbowości. Od momentu jego habilitacji było dwóch wykładowców ekonomii, obejmującej również skarbowość, przy czym tylko skarbowość wykładał ponadto Profesor Juliusz Leo. W 1897 roku W. Czerkawski został mianowany profesorem nadzwyczajnym ekonomii politycznej, a w 1906 roku profesorem zwyczajnym. Do roku 1913 wykładał on ekonomię w szerokim znaczeniu, a więc łącznie ze skarbowością. Również w zakresie badań naukowych wiele uwagi poświęcał problematyce skarbowości i prawu skarbowemu. Do jego najważniejszych prac naukowych należą: *Teoria czystego dochodu z ziemi* (1893), *Wielkie gospodarstwa, ich istota i znaczenie* (1896), *Polityka ekonomiczna t. 1 i 2* (1905), opracowana wspólnie z Profesorem J. Milewskim i obejmująca także problematykę skarbowości. Należy wspomnieć, że uczniami Profesora Włodzimierza Czerkawskiego byli przyszli profesorowie, którzy objęli katedry uniwersyteckie, a mianowicie E. Taylor, R. Rybarski i A. Krzyżanowski.

Na marginesie nasuwa się uwaga, że w omawianym okresie w ramach Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego nie ukazało się jednak żadne dzieło

traktujące w sposób całościowy o skarbowości i prawie skarbowym, w rodzaju pracy Fryderyka hr. Skarbka pt. *Rys ogólny nauki finansów*, Warszawa 1824, czy L. Bilińskiego pt. *System nauki skarbowej*, Lwów 1876, której szczególną zaletą było – w odróżnieniu od pracy F. hr. Skarbka – oddzielenie nauki skarbowości od ekonomii, jak stwierdza to H. Radziszewski w swej pracy pt. *Nauka skarbowości* (1919)².

1.3. Utworzenie i funkcjonowanie Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego

Okres historyczny kształtowania nauki skarbowości i prawa skarbowego, dla którego wyróżnienia istotne znaczenie ma powołanie do życia oraz funkcjonowanie Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego, był w dużej mierze związany z osobą Profesora Juliusza Lea (1861–1918), który rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1879 roku, wieńcząc je uzyskaniem w 1884 roku stopnia doktora prawa. Z kolei w roku 1888 uzyskał stopień docenta w zakresie nauki skarbowości i prawa skarbowego na podstawie interesującej rozprawy habilitacyjnej pt. *Podatek od spadków w teorii i polityce skarbowej państw europejskich*. W ramach przewodu habilitacyjnego wygłosił również interesujący wykład pt. *Najnowsze teorie o podatku osobisto-dochodowym*. W rezultacie został wówczas zatrudniony w Uniwersytecie Jagiellońskim, rozpoczynając w roku akademickim 1888/1889 wykłady z nauki skarbowości i prawa skarbowego, cieszące się dużą frekwencją z uwagi na ich wysoki poziom merytoryczny. W roku 1891 został on mianowany profesorem nadzwyczajnym nauki skarbowości i prawa skarbowego, będąc na Wydziale Prawa pierwszym profesorem wyłącznie skarbowości i prawa skarbowego. Z kolei tytuł profesora zwyczajnego otrzymał w 1901 roku. Na podkreślenie zasługuje fakt, że poza niezwykle aktywną działalnością dydaktyczną Juliusz Leo jeszcze przed nominacją na profesora nadzwyczajnego wiele uwagi poświęcił pracy badawczej, głównie w zakresie prawa podatkowego. Za pracę, która wzbudziła szczególne zainteresowanie i przyczyniła się do zmiany poglądów na kształt finansów publicznych, uznać należy obszerną pracę pt. *Finanse Galicji oraz projekt reformy skarbu krajowego* (Kraków 1890).

Niezwykle istotnym faktem historycznym, związanym z osobą Profesora Juliusza Lea było powstanie samodzielnej Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego³. Funkcję jej kierownika pełnił on od roku akademickiego 1891/1892 aż do roku 1904, kiedy to

² Wyd. M. Arcta, Warszawa 1919, s. 28.

³ Por. M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od Reformy Kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Prawnicze, z. 13, Kraków 1964, s. 459.

na jego prośbę udzielono mu urlopu w związku z pełnieniem odpowiedzialnej funkcji prezydenta miasta Krakowa⁴. Warto zauważyć, że szczególnie pozytywna opinia przedstawicieli Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego o pozycji naukowej Profesora Juliusza Lea i jego zaangażowaniu w działalność publiczną stanowiła przyczynę tego, że nie prowadząc wykładów, był z Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego związany w istocie aż do swej śmierci w 1918 roku.

W omawianym okresie z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego związanych było szereg profesorów. Związki niektórych profesorów z Uniwersytetem Jagiellońskim trwały jednak tylko przez krótki okres z uwagi na potrzebę zasilenia kadrowego innych Uniwersytetów. Należeli do nich: Profesor Edward Taylor, Profesor Roman Franciszek Rybarski, Profesor Edward Strasburger, Profesor Tadeusz Grodyński i Profesor Janusz Libicki, a także w pewnym stopniu również Profesor Jerzy Michalski. Ich związki z Wydziałem Prawa UJ wymagają choć zwięzłego przedstawienia.

Profesor Edward Taylor (1884–1964) jako uczeń Profesora Włodzimierza Czerkawskiego, rozpoczął na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego swą niezwykle bogatą w osiągnięcia naukowe drogę życiową, uchodząc za szczególnie wybitnego polskiego ekonomistę XX wieku. W roku 1909 uzyskuje na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego stopień doktora praw, a w roku 1917 habilitując się na podstawie rozprawy *Pojęcie współdzielczości*, otrzymuje etat docenta i prowadzi wykłady z zakresu skarbowości w ramach Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W stosunkowo krótkim okresie pracy na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego publikuje dwie wartościowe prace: *Reforma podatku gruntowego w Polsce* (Kraków 1919) oraz *Statyka i dynamika w teorii ekonomii* (Kraków 1919). Od roku 1919 związał się z Uniwersytetem Poznańskim, początkowo na stanowisku profesora nadzwyczajnego, zostając kierownikiem II Katedry Ekonomii i Skarbowości.

Profesor Roman Franciszek Rybarski (1887–1942) studiował na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1906, kończąc studia w 1910 roku i uzyskując stopień doktora praw. Już w roku 1913 zakończył przewód habilitacyjny na podstawie rozprawy *Nauka o podmiocie gospodarstwa społecznego*, otrzymując tytuł docenta prywatnego, co uprawniało go do prowadzenia wykładów w zakresie ekonomii i skarbowości. Podjął je na Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z kolei od 1 października 1917 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym skarbowości, obejmując Katedrę Skarbowości i Prawa Skarbowego. Po upływie dwóch kolejnych lat Wydział Prawa wystąpił w lipcu 1919 roku z wnioskiem o mianowanie Profesora R. Rybarskiego profesorem zwyczajnym w zakresie ekonomii i objęcie przez niego II Katedry Ekonomii. Wniosek ten był w pełni uzasadniony jego publikacjami,

⁴ *Ibidem*, s. 412–413.

m.in.: *Idea gospodarstwa narodowego* (1919). Profesor R. Rybarski dokonał jednak innego wyboru, zostając podsekretarzem stanu w Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej, a od roku 1920 w Ministerstwie Skarbu, pełniąc tę funkcję do 31 sierpnia 1921 roku. W połowie grudnia 1921 roku rozpoczął pracę w Politechnice Warszawskiej początkowo ze względów finansowych uczelni na stanowisku profesora nadzwyczajnego, a od października 1922 roku na stanowisku profesora zwyczajnego. Następnie z dniem 1 kwietnia 1924 roku przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, gdzie aż do wybuchu wojny w 1939 roku był profesorem zwyczajnym skarbowości.

Profesor Edward Strasburger (1882–1923) uzyskał w 1911 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora prawa, a w roku 1913 habilitował się na podstawie pracy pt. *Gospodarka naszych wielkich miast*. Z tego też roku pochodzi jego praca pt. *Istota, zasady i znaczenie kooperacji spożywczej* (1913). Od roku 1911 pracował w Katedrze Ekonomii Społecznej, a także w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego jako asystent, a w roku akademickim 1914/1915 już jako docent. W 1915 roku przeniósł się jednak na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, biorąc udział w semestrze letnim roku akademickiego 1915/1916 jako asystent w seminarium ekonomii politycznej. Od roku akademickiego 1916/1917 prowadził już jako docent wykład z historii doktryn ekonomicznych w Polsce, a w następnym semestrze wykład nauki skarbowości, której całkowicie poświęcił się od 1918 roku. W 1919 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym skarbowości oraz kierownikiem Katedry Skarbowości na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie od dnia 1 stycznia 1922 roku mianowany został profesorem zwyczajnym skarbowości.

Profesor Tadeusz Grodyński (1888–1958) pochodził z Krakowa – tam się urodził i spędził znaczną część swego życia. Kończąc Gimnazjum św. Anny i uzyskując w 1906 roku świadectwo dojrzałości, rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, wieńcząc je otrzymaniem w 1910 roku absolutorium i uzyskaniem po złożeniu wymaganych egzaminów stopnia doktora prawa. Habilitował się jednak dopiero po 20 latach, a mianowicie z końcem 1931 roku, również na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując po zatwierdzeniu habilitacji z początkiem 1932 roku tytuł docenta prawa skarbowego i skarbowości. Wymaga jednak podkreślenia, że habilitację poprzedziły odbyte w latach 1912–1914 studia z zakresu międzynarodowego prawa publicznego i prywatnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Paryżu. Tym też tłumaczyć należy jego pierwotne zainteresowania w zakresie badań naukowych problematyką międzynarodową, w formie m.in. publikacji na temat: *Pomoc prawna w obrocie międzynarodowym na tle konferencji haskich i austriackiego procesu cywilnego* (1913), czy też *Międzynarodowe prawo prywatne na tle stosunków między dzielnicami Polski*. Późniejszy jego kierunek badawczy związany był z działalnością dydaktyczną i dotyczył szczególnie docenianej wówczas problematyki budżetowej, która znalazła wyraz w następujących publikacjach: *Polskie prawo budżetowe* (1925),

Zasady gospodarstwa budżetowego w Polsce na tle porównawczym (1932), *Budżety Francji i Niemiec w dobie kryzysu* (1935), *Budżet Trzeciej Rzeszy* (1935) oraz publikacji zasługującej na szczególne uznanie: *Zasady prawa budżetowego* (1938). Działalność dydaktyczną realizował począwszy od roku akademickiego 1921/1922, początkowo w Wyższej Szkole Handlowej w formie wykładów, a następnie również i proseminariów oraz seminariów w zakresie prawa skarbowego i skarbowości. Na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadził wykłady w latach 1932–1935, a więc tuż przed powołaniem go na kierownika Katedry Prawa Budżetowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie, gdzie mianowany został w 1936 roku profesorem zwyczajnym prawa budżetowego.

Obok wymienionych wyżej profesorów, którzy będąc związanymi początkowo z Uniwersytetem Jagiellońskim, zasilali kadry innych uniwersytetów, wspomnieć należy o docencie Januszu Libickim, który habilitował się na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie interesującej rozprawy habilitacyjnej pt. *Granice opodatkowania*. Był on również autorem oryginalnej pracy pt. *Some Consequences of Different Interpretation of Supply Curves* („Economic Studies”, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1936). Po uzyskaniu habilitacji podjął decyzję o przeniesieniu się na Uniwersytet Poznański, w którym został zatrudniony na stanowisku zastępcy profesora. W roku 1940 zginął zamordowany w Katyniu.

Profesor Jerzy Jakub Michalski (1870–1956) rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1888 roku, uzyskując w czerwcu 1893 roku stopień doktora nauk prawnych. Zamierzając zdobyć odpowiednią wiedzę do pracy naukowej, rozpoczął pracę w aparacie skarbowym, wykonując ją w różnych miejscowościach i działach tego aparatu. Efektem zdobytej wiedzy była książka pt. *Austriacki powszechny podatek zarobkowy* (Kraków 1903). W lipcu 1903 roku habilitował się w zakresie skarbowości i austriackiego prawa skarbowego na podstawie rozprawy *Prawo ubogich* (Kraków 1904), poszerzając w roku 1904 zakres habilitacji o naukę administracji i austriackie prawo administracyjne, studiując następnie przez dwa lata w Berlinie i w Londynie. Od roku 1906 mianowany został docentem w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. We wrześniu 1907 roku uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego nauki skarbowości i austriackiego prawa skarbowego, a także nauki administracji i austriackiego prawa administracyjnego, prowadząc na tej podstawie w dalszym ciągu wykłady na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także dodatkowo w Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego w zakresie prawa państwowego. W roku 1911 J. Michalski podjął decyzję o rezygnacji z funkcji dydaktyczno-naukowych, poświęcając się prawie całkowicie pełnieniu funkcji publicznych w zakresie kierowania bankami, m.in. Bankiem Krajowym Królestwa Galicji i Lodomerii, przekształconym w 1922 roku w Polski Bank Krajowy, który w 1924 roku włączony został do Banku Gospodarstwa Krajowego. Do działalności

dydaktycznej powrócił w roku 1915 podejmując w semestrze zimowym wykłady z ekonomii w Szkole Politechnicznej we Lwowie, zostając mianowany od kwietnia roku 1916 profesorem zwyczajnym ekonomii politycznej, a w roku 1920 profesorem honorowym Politechniki Lwowskiej. Od roku 1918 włączył się w przygotowywanie projektów aktów normatywnych związanych z powstaniem Rzeczypospolitej Polskiej. Pod koniec roku 1921 został mianowany ministrem skarbu, niezwykle aktywnie pełniąc tę funkcję, zwłaszcza w zwalczaniu inflacji. W czerwcu 1922 roku w związku z upadkiem rządu odchodzi ze stanowiska ministra skarbu, obejmując ponownie stanowisko naczelnego dyrektora Polskiego Banku Krajowego. W związku z likwidacją Polskiego Banku Krajowego rozpoczyna w 1925 roku w charakterze profesora kontraktowego wykłady z ekonomii na Politechnice Warszawskiej, prowadząc je do wybuchu wojny w 1939 roku. W tym okresie uczestniczy w działalności władz różnych przedsiębiorstw, w tym zagranicznych, a także Rady Miejskiej.

Od tymczasowego charakteru związków wszystkich wymienionych profesorów z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, różni się zasadniczo długoletni związek Profesora Tomasza Lulka z tym Wydziałem. Profesor Tomasz Lulek (1878–1962) habilitował się w 1922 roku na Wydziale Prawa UJ w zakresie polityki ekonomicznej. W 1925 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym prawa skarbowego i rachunkowości państwowej, a w roku 1936 otrzymał nominację na profesora zwyczajnego, pracując wyłącznie w Uniwersytecie Jagiellońskim. Prowadził wykłady w zakresie prawa skarbowego, polityki handlowej oraz rachunkowości ogólnej i państwowej. Do jego podstawowych prac z zakresu prawa skarbowego należy zaliczyć: *O podatku dochodowym osób prawnych* (1924) oraz *Przywileje podatkowe przedsiębiorstw publicznych* (1928). Znaczna liczba jego publikacji dotyczyła jednak problematyki z zakresu rachunkowości i polityki handlowej. W dniu 1 czerwca 1938 roku Profesor T. Lulek złożył podanie do Ministerstwa w sprawie przejścia w stan spoczynku. Jest rzeczą interesującą, że Profesor Tomasz Lulek jako profesor skarbowości i rachunkowości państwowej Uniwersytetu Jagiellońskiego związany był z Katedrą Skarbowości i Rachunkowości Budżetowej, w którą przypuszczalnie planowano przemianować poprzednią Katedrę Skarbowości i Prawa Skarbowego. Świadczyć mogą o tym dwa fakty. Pierwszy, że w związku z wnioskiem Profesora Tomasza Lulka w sprawie przejścia na emeryturę Rada Wydziału upoważniła Dziekana do rozpisania konkursu w sprawie obsady Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego. Drugi natomiast, że na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa i Administracji wystąpiono z wnioskiem o przekształcenie Katedry Skarbowości i Rachunkowości Budżetowej w Katedrę Skarbowości i Prawa Skarbowego⁵.

⁵ Z wnioskiem tym wystąpił na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa i Administracji UJ w dniu 23 stycznia 1939 r. Profesor Adam Krzyżanowski.

1.4. Katedra Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego po II wojnie światowej (1945–1949)

Okres powojenny rozpoczął się w odniesieniu do Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego w sposób szczególny. Działalność Katedry została przywrócona w roku 1945 przez Profesora Witolda Trąmpczyńskiego, który przejściowo kierował Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego – do czasu objęcia funkcji kierownika tej Katedry przez Profesora Jerzego Michalskiego.

Należy wspomnieć, że Profesor Witold Trąmpczyński (ur. 22.10.1909 r.) był w okresie przedwojennym docentem ekonomii politycznej Uniwersytetu Poznańskiego. Z tego okresu pochodzą m.in. dwie jego główne prace: *Pojęcie kapitału* (1937) i *Proces kapitalizacyjny* (1939). W czasie II wojny światowej znalazł się w wyniku okupacji hitlerowskiej w Krakowie, gdzie prowadził wykłady na Uniwersytecie Jagiellońskim w ramach tzw. tajnych kompletów. Bezpośrednio po wojnie został profesorem ekonomii politycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, pełniąc jednocześnie w latach 1945–1950 funkcję dyrektora Narodowego Banku Polskiego, a w latach 1950–1956 jego prezesa, będąc wówczas również wiceministrem finansów. Natomiast od 1960 roku związał się ze Szkołą Główną Planowania i Statystyki w Warszawie, kierując Katedrą Stosunków Międzynarodowych.

Profesor Jerzy Michalski, który objął Katedrę Skarbowości i Prawa Skarbowego po Profesorze W. Trąmpczyńskim, był – jak wyżej wskazywano – blisko związany z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego już od roku 1888 swymi studiami i habilitacją oraz docenturą, a od roku 1907 funkcją profesora nadzwyczajnego Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z działalności tej zrezygnował w 1911 roku na rzecz pełnienia wysokich funkcji publicznych w administracji skarbowej. Działalność dydaktyczną w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego w Krakowie podjął ponownie dopiero po upływie wielu lat w 1945 roku, tym razem jednak jedynie jako profesor kontraktowy. Z uwagi na swoje powiązania z Uniwersytetem Jagiellońskim w przeszłości pełnił jednak funkcję kierownika Katedry. Przejściowo związany był również z Katedrą Ekonomii na Politechnice Śląskiej, a także objął Katedrę Ekonomii na Wydziale Politechnicznym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, prowadząc wykłady z zakresu skarbowości i rachunkowości. Współpracował w tym okresie również z ministerstwem skarbu, opracowując projekty szeregu aktów normatywnych.

W okresie pełnienia przez Profesora Jerzego Michalskiego funkcji kierownika Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego na Uniwersytecie Jagiellońskim zajęcia dydaktyczne z zakresu skarbowości prowadził, początkowo od 1945 roku jako asystent wolontariusz, dr Karol Ostrowski, który w roku 1928 uzyskał stopień doktora praw na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od roku 1926 pełnił on przez szereg

lat odpowiedzialne funkcje w zakresie finansów publicznych w Zarządzie Miejskim w Krakowie, w tym także – w okresie powojennym – funkcję Naczelnika Wydziału Finansowego. Od roku akademickiego 1946/1947 został zatrudniony w charakterze starszego asystenta Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego, będąc w latach 1947–1951 również samodzielnym wykładowcą finansów i prawa finansowego, a przez część tego okresu także i rachunkowości, w ówczesnej Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Krakowie.

1.5. Katedra Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1950–1967

Z powstaniem Katedry Prawa Finansowego związane były zmiany, które nastąpiły w odniesieniu do Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego w 1950 roku, spowodowane w dużej mierze przyczynami o charakterze ustrojowym. Mianowicie z dniem 31 sierpnia 1950 roku Profesor Jerzy Michalski został zwolniony z pracy w szkolnictwie wyższym, o czym zadecydowały w znacznym stopniu względy polityczne. W tym samym roku nastąpiła również zmiana dotychczasowej nazwy Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego na Katedrę Prawa Finansowego. Był to zabieg zastosowany w odniesieniu do wszystkich katedr skarbowości i prawa skarbowego w Polsce.

Powyższe zmiany spowodowały konieczność istotnych i w pełni uzasadnionych przekształceń już w ramach Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jednym z nich było mianowanie dra Karola Ostrowskiego, zatrudnionego od 1946 roku w charakterze st. asystenta, od kwietnia 1951 roku zastępcą profesora oraz powołanie go na Kierownika Katedry Prawa Finansowego. Przy poparciu Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w roku 1953 uzyskał on zwolnienie z pracy w Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego, poświęcając się wyłącznie sprawom Uniwersytetu, a ściślej rzecz biorąc, sprawom związanym z Katedrą Prawa Finansowego, kierując nią w następnych latach już jako docent, profesor nadzwyczajny oraz profesor zwyczajny.

Jako długoletni kierownik Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego Profesor Karol Ostrowski wykazywał znaczne zaangażowanie w dostosowaniu profilu naukowego oraz dydaktycznego Katedry do ówczesnych warunków społeczno-gospodarczych, zachowując jednak zawsze właściwy umiar w zakresie nacisków politycznych.

Znaczna aktywność Profesora Karola Ostrowskiego odegrała szczególną rolę zwłaszcza w okresie początkowym pełnienia funkcji kierownika Katedry, która wymagała poza właściwym zorganizowaniem działalności dydaktycznej i działalności naukowej także zatrudnienia odpowiedniej kadry pomocniczej, co zresztą nie było wówczas łatwe w związku z preferowaniem przynależności partyjnej. W katedrze poza kierownikiem Katedry zatrudniona była kolejno tylko jedna osoba w charakterze

pomocniczego pracownika naukowego, a mianowicie dr Wiktor Boniecki, mgr Jan Skarbowski i mgr Władysław Wępieć. Stan ten uległ zmianie dopiero w 1955 roku, kiedy liczba etatów dla pomocniczych pracowników naukowych uległa w Katedrze zwiększeniu do dwóch. Wówczas pracę w Katedrze rozpoczął na etacie adiunkta Apoloniusz Kostecki, przeniesiony służbowo z Katedry Ekonomii Politycznej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie. Dalsze zwiększenie zatrudnienia w omawianym okresie nastąpiło dopiero od 1 grudnia 1964 roku, kiedy to mgr Irena Czaja-Hliniak, odbywająca roczny staż od 1963 roku, została zatrudniona na etacie asystenta w Katedrze Prawa Finansowego.

Dla właściwego funkcjonowania Katedry konieczne było również zapewnienie jej własnych pomieszczeń lokalowych, w miejsce użyczanych przez Katedrę Ekonomii Politycznej. Następowало to jednak stopniowo, poczynając od roku 1954, umożliwiając stworzenie właściwych warunków dla funkcjonowania powiększającej się liczby pracowników naukowo-dydaktycznych, a także uruchomienie biblioteki Katedry. Księgozbiór biblioteki liczył łącznie ponad 2,5 tys. pozycji, obejmując dzieła zwarte i czasopisma, które były udostępniane również studentom.

W zakresie działalności dydaktycznej Katedry Prawa Finansowego zachodziła w szczególności konieczność odejścia od treści dawnej skarbowości oraz nieaktualnego prawa skarbowego i zastąpienia ich zarówno w wykładach, seminariach, jak i ćwiczeniach, prowadzonych wówczas osobiście przez Profesora Karola Ostrowskiego, nową treścią, odpowiadającą ówczesnemu prawu finansowemu. Nie było to proste w związku z narzucaniem w sposób drastyczny wzorców socjalistycznych. Studentom, którzy bardzo sobie cenili interesujące wykłady, seminaria i ćwiczenia Profesora Karola Ostrowskiego, z pomocą przychodziły publikowane przez niego bardzo wcześnie skrypty: *Prawo podatkowe materialne* (1947), *Prawo finansowe, Część I ogólna* (1950 i 1959) oraz *Prawo finansowe, Część II ogólna* (1961), początkowo przekazywane studentom nieodpłatnie w formie maszynopisów. W zakresie publikacji o charakterze dydaktycznym ukazało się w okresie późniejszym dwukrotnie, do dzisiaj bardzo cenne, obszerne, nawiązujące do literatury zachodniej dzieło: *Prawo finansowe. Zarys ogólny* (PWN, Warszawa, wyd. 1 1970 i wyd. 2 1972).

Szczególnym rodzajem działalności Profesora Karola Ostrowskiego, do której przywiązywał w Katedrze dużą wagę, było przygotowanie pod Jego kierunkiem ok. 100 prac magisterskich, a także pełnienie przez Niego funkcji promotora prac doktorskich oraz udział w licznych przewodach doktorskich i habilitacyjnych w charakterze recenzenta. Był w szczególności promotorem prac doktorskich dwóch pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry: Apoloniusza Kosteckiego (1961) i Władysława Wępiecia (1967), uczestnicząc także w przewodzie habilitacyjnym pierwszego z wymienionych (1967).

Z działalnością dydaktyczną związane były także funkcje Profesora Karola Ostrowskiego w charakterze przewodniczącego wydziałowej komisji stypendialnej oraz prodziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego (1953–1955).

W omawianym okresie duże znaczenie przywiązywano w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego do pracy badawczej, w ramach której zarysowały się wyraźnie określone kierunki badawcze, znajdujące z reguły wyraz w publikacjach. Ze względów redakcyjnych nie wszystkie publikacje każdego autora mogą być wymienione przy charakterystyce głównych kierunków badawczych Katedry. Znajdą się one jednak w odpowiednich biogramach niektórych autorów.

Jest rzeczą charakterystyczną, że najwcześniej podjęte zostały w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego badania dotyczące prawnofinansowej problematyki o znaczeniu historycznym. Rezultaty tych badań znalazły w szczególności swoje uwieńczenie w dwóch publikacjach Profesora Karola Ostrowskiego. W pierwszej publikacji, stanowiącej obszerną monografię pt. *Polityka finansowa Polski przedwrzesniowej* (PWN, Warszawa 1958), dokonana została na tle ówczesnej sytuacji społeczno-gospodarczej niejednokrotnie krytyczna ocena normatywnych rozwiązań prawnofinansowych, stosowanych w różnych okresach międzywojennego państwa polskiego, ich uwarunkowań, cech i skutków. Druga publikacja, pt. *Finanse i prawo finansowe*, była jednym z rozdziałów pracy zbiorowej *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939* (PWN, Warszawa 1962), stanowiąc syntetyczne przedstawienie polskiego międzywojennego prawa finansowego i jego funkcjonowania w działalności finansowej ówczesnego państwa polskiego. Należy również wskazać, że w tym samym okresie Profesor Karol Ostrowski rozpoczął jednocześnie pracę badawczą, mającą charakter demaskatorski, na temat hitlerowskiej polityki podatkowej w Generalnym Gubernatorstwie. Autor podjął się niezwykle trudnego zadania w związku z brakiem jakichkolwiek opracowań o charakterze monograficznym w tym zakresie. Zmuszony był mianowicie przeprowadzać żmudne badania archiwalne ogromnej ilości trudno dostępnych materiałów źródłowych, głównie w języku niemieckim. Wyniki tej pracy badawczej ukazały się w publikacji pt. *Hitlerowska polityka podatkowa w Generalnym Gubernatorstwie* (Warszawa 1967).

Drugi – oryginalny wówczas – kierunek pracy badawczej, realizowany w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie, gdy Polska znajdowała się jeszcze w obszarze państw socjalistycznych, stanowiły badania adiunkta dra Apoloniusza Kosteckiego na temat procesu harmonizacji systemów podatkowych państw członkowskich Wspólnot Europejskich z kształtem systemu podatkowego przyjętego we Wspólnotach. Przedmiotem tych badań była analiza trudności i sprzeczności, na jakie natrafiały porozumienia integracyjne w ówczesnych warunkach, zwłaszcza zaś kwestia usunięcia kolizji pomiędzy systemami podatkowymi poszczególnych państw członkowskich Wspólnot Europejskich. Efektem tych badań była publikacja pt. *Z zagadnień podatkowych zachodnioeuropejskiej integracji gospodarczej* („Folia Oeconomica Cracoviensia”, z. 3, 1961 r.). Niestety kontynuowanie tego kierunku badań w ówczesnych warunkach politycznych stało się – ze względu na trudności publikacji ich efektów – niemożliwe. Interesujące może być, że publikacja ta stanowiła – jak podkreślił

to węgierski uczony Profesor Tibor Nagy w 1985 roku na IV Sympozjum Nauki Prawa Finansowego w Budapeszcie – pierwszą rozprawę poświęconą tej problematyce w „obozie socjalistycznym”.

Trzeci z kolei kierunek badawczy występujący w omawianym okresie w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego związany był bezpośrednio z instytucjami prawa podatkowego. Wymienić wśród nich należy trzy publikacje Profesora Karola Ostrowskiego. Pierwsza, pt. *Zagadnienie istoty i celowości podatków od gospodarki państwowej* („Państwo i Prawo”, z. 2, 1957), dotyczy interesującej kwestii, czy konstrukcje zaczerpnięte z prawa podatkowego, których podmiotami są państwowe jednostki organizacyjne „w ogóle należy uznawać w ich istocie za podatki, czy też są one podatkami tylko w odniesieniu do ich formy technicznej, a nie w zakresie ich treści”. Autor wypowiedział się za tą drugą opcją. W drugiej publikacji, pt. *Za, czy przeciw podatkowi od wynagrodzeń* („Myśl Gospodarcza”, Kraków 1957), autor ustosunkował się krytycznie do konstrukcji podatku od wynagrodzeń, wypowiadając się jednak za jego utrzymaniem, uzasadniając jego celowość i jednocześnie kreśląc jego właściwy kształt. W trzeciej z kolei publikacji, pt. *Niektóre zagadnienia taryf podatkowych* („Poznańskie Roczniki Ekonomiczne”, t. XX, 1967) eksponuje znaczenie właściwej budowy taryf podatkowych i formułuje propozycje w zakresie ich racjonalnej konstrukcji.

W zakresie działalności badawczej poświęconej problematyce podatkowej na uwagę zasługują dwie publikacje ówczesnego docenta dra hab. Apoloniusza Kosteckiego: *Łączne opodatkowanie małżonków w Polsce* („Finanse”, z. 10, 1963) oraz *Podmiotowość podatkowa małżonków* („Państwo i Prawo”, z. 1, 1965). Obydwie te publikacje zawierają interesującą treść teoretyczną, nawiązującą do stosowanych wówczas regulacji prawnych. Ich szczególną zaletą jest konfrontacja stosowanych w ówczesnej Polsce rozwiązań normatywnych z regulacjami prawnymi innych państw, zwłaszcza zachodnich.

Problematyka podatkowa stanowiła również przedmiot zainteresowań Doktora Władysława Wępsięcia, który w swej pracy doktorskiej pt. *Prawna i gospodarcza analiza przepisów o podatku gruntowym* przedstawił genezę tego podatku oraz dokonał oceny stosowanych w tym podatku rozwiązań normatywnych. Część tej pracy została opublikowana pt. *Przedmiot opodatkowania w podatku gruntowym* („Finanse”, z. 9, 1964). Drugą bardzo związłą pracę tego autora z zakresu podatków stanowiła publikacja pt. *Odpowiedzialność podatkowa członków rodziny podatnika z art. 16 dekretu o zobowiązaniach podatkowych* („Finanse”, z. 9, 1964).

Czwarty kierunek badawczy Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego stanowiły badania związane z działalnością finansową niepaństwowych jednostek gospodarki społecznej w rolnictwie. Badania te, prowadzone głównie przez Profesora dra hab. Apoloniusza Kosteckiego, który już znacznie wcześniej powiązany był zawodowo i emocjonalnie ze spółdzielczością, doczekały się licznych publikacji. Na szczególną uwagę zasługują dwie obszerne monografie z tej

dziedziny. W pierwszej z nich, pt. *Główne formy pomocy finansowej dla rolniczych spółdzielni produkcyjnych w Polsce Ludowej w latach 1949–1960* (Wyd. UJ, Kraków 1964), przedstawione zostały różne formy pomocy finansowej państwa dla rolniczych spółdzielni produkcyjnych, stosowane w okresie dziesięciolecia. Autor przeprowadził krytyczną ocenę każdej z tych form z punktu widzenia ich konstrukcji prawnej oraz pozytywnych i negatywnych skutków oddziaływania na procesy przebudowy rolnictwa. W drugiej z tych monografii, pt. *Rola norm prawa finansowego w kształtowaniu systemu finansowego kółek rolniczych* (Wyd. UJ, Kraków 1967), przeprowadzona została teoretyczna analiza różnego rodzaju norm prawnych, regulujących działalność finansową szczególnego rodzaju organizacji społeczno-gospodarczej, jaką stanowiły wówczas tzw. kółka rolnicze. Analiza ta pozwoliła dostrzec określone prawidłowości w konstrukcji i działaniu norm prawnych regulujących systemy finansowe niepaństwowych organizacji społeczno-gospodarczych i na tej podstawie sformułować szereg oryginalnych wniosków o charakterze ogólnym. Ponadto jeszcze trzy publikacje tego samego autora z zakresu powyższej problematyki ukazały się w pracach zbiorowych Wydawnictwa Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, a mianowicie pt. *Środki trwałe i środki obrotowe kółek rolniczych; Materialne podstawy działalności baz maszynowych*, a także: *Zasady gospodarki finansowej międzykółkowych baz maszynowych*. Ogólnie rzecz biorąc, w publikacjach tych ukazano różne formy integracji działalności kółek rolniczych oraz zasady tworzenia materialnych podstaw ich funkcjonowania.

Przejęcie Profesora Karola Ostrowskiego w 1967 roku na emeryturę nie spowodowało bynajmniej ograniczenia jego aktywności naukowej. Prowadził również – zgodnie z przyjętym na Uniwersytecie Jagiellońskim zwyczajem – jeszcze przez dwa lata wykłady z zakresu prawa finansowego.

Do uczniów Profesora Karola Ostrowskiego, którzy poszli drogą wytyczoną przez swego Mistrza, zaliczyć należy: Profesora zw. dra hab. Apoloniusza Kosteckiego oraz Profesor nadzw. dr hab. Irenę Czaję-Hliniak. Rozstając się z Uniwersytetem Jagiellońskim z powodu przejścia na emeryturę, kontynuują oni drogę wskazaną przez swego Mistrza w Katedrze Prawa Finansowego Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

1.6. Katedra Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1968–2000

Po przejściu Profesora Karola Ostrowskiego na emeryturę kierownikiem Katedry Prawa Finansowego mianowany został docent dr hab. Apoloniusz Kostecki, któremu w 1980 r. nadano tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1989 roku tytuł profesora zwyczajnego. W pierwszych latach po przejściu kierownictwa Katedrą Prawa

Finansowego UJ przez Profesora Apoloniusza Kosteckiego następowała w zasadzie kontynuacja poprzedniego okresu. W roku 1970 ze względów politycznych (partyjnych) nastąpiła jednak zmiana polegająca na powołaniu nadrzędnej nad katedrami instytucji w postaci instytutów, dokonując jednocześnie przemianowania katedr na zakłady. W rezultacie Zakład Prawa Finansowego znalazł się w Instytucie Zarządzania i Administracji. Miało to w zasadzie jedynie charakter formalny i po upływie pewnego czasu powracano z reguły do nazwy katedr i ich usamodzielnienia, co miało miejsce m.in. w odniesieniu do Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Z upływem czasu istotne zmiany – zwłaszcza w latach osiemdziesiątych – następowały jednak w działalności dydaktycznej, naukowej i organizacyjnej Katedry Prawa Finansowego. Było to m.in. skutkiem zachodzących w Polsce zmian ustrojowych, niepozostających bez wpływu zarówno na przedmiot działalności dydaktycznej i wymiar zajęć dydaktycznych, jak i kierunki prac badawczych, a znajdujących wyraz w publikacjach, a także na rozwój działalności Katedry w stosunkach międzynarodowych.

W zakresie działalności dydaktycznej Katedry istotne zmiany polegały na powoływaniu w ramach Wydziału Prawa i Administracji nowych rodzajów studiów, tzw. ośrodków konsultacyjnych, a nawet filii Wydziału. Z uwagi na znaczenie przedmiotów wykładanych w ramach Katedry Prawa Finansowego nie mogło to pozostawać bez wpływu nie tylko na liczbę zatrudnionych pracowników naukowo-dydaktycznych, lecz także na ich znaczne obciążenie zajęciami dydaktycznymi zarówno w Krakowie, jak i w ośrodkach zamiejscowych. Wystarczy wskazać, że poza istniejącą Filią Uniwersytetu Jagiellońskiego w Katowicach, funkcjonującą w latach 1965–1968, istniały również w różnych okresach ośrodki konsultacyjne w Kielcach, Tarnowie, Rzeszowie, Jaworznie i Zakopanem.

Jeśli chodzi o rodzaje studiów na Wydziale Prawa i Administracji, na których prowadzone były zajęcia z zakresu prawa finansowego, to występowały wówczas: a) studia stacjonarne, b) studia zaoczne, c) zawodowe studium administracyjne, d) Studium Administracji, oraz e) Podyplomowe Studium Administracyjne. Dla zorientowania się w zakresie zajęć dydaktycznych warto przykładowo wskazać, że na studiach stacjonarnych zajęcia dydaktyczne obejmowały na III roku studiów: wykład kursowy prawa finansowego, wykład specjalizacyjny oraz proseminaria i ćwiczenia z zakresu prawa finansowego, natomiast na IV roku studiów: wykład specjalizacyjny i seminarium magisterskie z tego zakresu.

Jest rzeczą oczywistą, że przy tak szeroko potraktowanych zajęciach dydaktycznych, konieczne były wzrost zatrudnienia kadry naukowo-dydaktycznej Katedry w porównaniu z poprzednim okresem oraz jej właściwe przygotowanie. Jedną z podstawowych form kształcenia młodej kadry naukowo-dydaktycznej były w ramach Katedry roczne asystenckie studia przygotowawcze, tzw. staże. Celowi temu służyły także przewody doktorskie.

Spośród pracowników Katedry, których promotorem był Profesor Apoloniusz Kostecki, stopień doktora nauk prawnych otrzymały następujące osoby na podstawie wymienionych rozpraw doktorskich:

- Irena Czaja-Hliniak – *Prawno-finansowe konstrukcje tzw. opłat jako forma udziału zainteresowanych podmiotów w finansowaniu działalności inwestycyjnej* (1973),
- Andrzej Buczek – *Prawno-finansowe konstrukcje pomocy państwa w finansowaniu spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego* (1977),
- Jerzy Serwacki – *Podatek spadkowy* (1986),
- Paweł Kryczko – *Prawno-finansowy status podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego* (1992),
- Adam Nita – *Czynniki kształtujące treść stosunku prawno-podatkowego* (1998).

W okresie późniejszym spośród wyżej wymienionych osób stopień doktora habilitowanego uzyskały dwie osoby, a mianowicie: dr Irena Czaja-Hliniak oraz dr Adam Nita. Natomiast jedna osoba, mianowicie dr Andrzej Buczek, zmuszony był z przyczyn zaistniałych po jego stronie odejść z Katedry z początkiem 1993 roku.

Należy podkreślić, że uzyskanie stopnia doktora nauk prawnych w określonym terminie od chwili zatrudnienia w charakterze asystenta stanowiło na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego bezwzględnie przestrzegany wymóg, którego niespełnienie powodowało z reguły skutek w postaci rozwiązania stosunku pracy. Dotyczyło to również asystentów, którzy wykazywali znaczne umiejętności w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych i rozstanie z nimi – jak to miało miejsce w przypadku mgra Józefa Gacha – powodowało znaczną stratę dla Katedry. Należy także wspomnieć, że w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego poza osobami, które obrały właściwą drogę w zakresie zdobywania stopni naukowych, były także przejściowo zatrudnione następujące osoby: mgr Zbigniew Czubiński, który przeszedł do innej dziedziny, mgr Bogdan Mucha, mgr Jolanta Bracha oraz mgr Helena Kubaty.

Spoza pracowników Katedry stopień doktora nauk prawnych uzyskały na podstawie rozpraw doktorskich przygotowanych pod kierunkiem Profesora Apoloniusza Kosteckiego następujące osoby:

- Jan Wałach – *Elementy prawne w stosunkach kredytowych na tle działalności kredytowej banków w PRL* (1973),
- Bronisław Ciaś – *Nadwyżka budżetowa jako element elastyczności budżetów terytorialnych* (1973),
- Anna Znamiec – *Rola i funkcje umów międzynarodowych w zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu* (1997).

W działalności naukowej Katedry Prawa Finansowego UJ, której efektem były określone publikacje, nastąpiły, zwłaszcza w latach osiemdziesiątych, określone zmiany w zakresie kierunków badawczych, stanowiących szczególnie przedmiot zainteresowania kadry dydaktyczno-naukowej Katedry. Różne były tego przyczyny, jednakże za główną

uznać należy przekształcenia rzeczywistości społeczno-gospodarczej i odejście od panującej poprzednio presji w zakresie stosowania wzorców socjalistycznych.

Za nowy kierunek badawczy w działalności Katedry Prawa Finansowego UJ uznać należy niewątpliwie badania dotyczące teoretycznych problemów prawnej instytucji podatku. Znalazły one wyraz m.in. w następujących publikacjach Profesora Apoloniusza Kosteckiego: *Elementy konstrukcji instytucji podatku* (1985), *Teorie podatkowego stanu faktycznego w zachodniej doktrynie* (1992), *Podatkowy stan faktyczny* (1992), *Gospodarcze implikacje ustawodawstwa podatkowego* (1996), *Niektóre problemy kodyfikacji prawa podatkowego* (1998). Do zakresu tego kierunku badań należały także: rozprawa doktorska Adama Nity pt. *Czynniki kształtujące treść stosunku prawnopodatkowego* (1998) oraz jego publikacja *Stosunek prawnopodatkowy. Obowiązek i zobowiązanie podatkowe* (1999).

Drugi kierunek badawczy Katedry Prawa Finansowego tego okresu stanowił kontynuację badań w zakresie pozytywnego prawa podatkowego, prowadzonych w poprzednim okresie. Jest rzeczą charakterystyczną, że pozytywne prawo podatkowe stanowiło przedmiot zainteresowań naukowych wszystkich pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry, znajdując wyraz w znacznej liczbie publikacji. Do nich należą następujące prace:

a) profesora Apoloniusza Kosteckiego: *Podatki przychodowe i podatki dochodowe* (1985), *Instytucja wyceny w prawie podatkowym państw socjalistycznych* (1989), *Zgodność systemu prawnego podatków i dotacji z programem dostosowawczym Międzynarodowego Funduszu Walutowego* (1990), *Opodatkowanie spółek* (1991), *Podatek dochodowy od osób prawnych w Polsce* (1991), *Podatek dochodowy od osób prawnych i jego współczesna alternatywa* (1998).

b) dr Ireny Czai-Hliniak: *Zasady opodatkowania wód stojących podatkiem gruntowym* (1984), *Zasady opodatkowania agroturystyki* (1995), *Nowe zasady opodatkowania dziedziczenia i darowizn gospodarstw* (1995),

c) dra Pawła Kryczki: *Prawnofinansowy status podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego* (1994), *Zwolnienia od cła spółek z udziałem zagranicznym* (1994), *Odliczanie darowizn przez podatników podatku dochodowego od osób fizycznych* (Glosa do wyroku NSA, POP nr 1 1996), *Podatek dochodowy od osób fizycznych, [w:] Księga doradcy podatkowego* (1998),

d) dra Adama Nity: *Z problematyki opodatkowania rodziny podatkiem od osób fizycznych* (1993), *Teoretyczne i normatywne konstrukcje dochodu podatkowego* (1995), *Konstrukcja dochodu podatkowego w niemieckim podatku dochodowym od osób fizycznych* (1995), *Podatek dochodowy od osób fizycznych, [w:] Księga doradcy podatkowego* (1998), *Pożyczka od zagranicznego współnika spółki – wybrane zagadnienia podatkowe i dewizowe* (1999), *Pomniejszenie należnego podatku od towarów i usług o podatek naliczony w wypadku zapłaty zaliczki za usługi budowlane* (1999), *Stosunek prawnopodatkowy. Obowiązek i zobowiązanie podatkowe* (1999).

W zakresie prawa podatkowego nie można pominąć znacznego udziału Profesora Apoloniusza Kosteckiego w liczącym 5 tomów dziele *System instytucji prawno-finansowych PRL* (Wyd. Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, t. 1, 1982, t. 5, 1990), blisko współpracującego z redaktorem naczelnym Profesorem Marianem Weralskim w charakterze współredaktora, a zarazem autora szeregu zamieszczonych w tym dziele opracowań. Na marginesie należy wspomnieć, że obydwaj oni byli przeciwni zamieszczeniu w tytule wymienionego *Systemu*, mającego w dużej mierze ponadczasowy charakter określenia „PRL”, nadającego opracowaniu mimo woli charakter polityczny. Niestety, właśnie z tych względów, publikacja powyższego dzieła została uzależniona od zamieszczenia w jego tytule wymienionego określenia.

W pewnym nawiązaniu do badań w zakresie prawa podatkowego pozostaje nowy kierunek badawczy dotyczący tzw. dopłat oraz opłat. Badania w tym zakresie prowadziła dr Irena Czaja-Hliniak. Rezultatem tych badań były następujące publikacje: *Podmiotowy zakres opłaty elektryfikacyjnej* (1972), *Zakres przedmiotowy oraz podstawa obliczenia opłaty elektryfikacyjnej* (1973), *Normatywna konstrukcja w zakresie wysokości udziału zainteresowanych podmiotów w kosztach powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli* (1974), *Dopłaty [w:] System instytucji prawno-finansowych*, t. 3 (1985).

Zakresem zainteresowań badawczych w ramach Katedry Prawa Finansowego objęte było również prawo budżetowe, a także powiązana z nim problematyka finansowa samorządu terytorialnego. W zakresie prawa budżetowego ukazały się m.in. takie publikacje Profesora Apoloniusza Kosteckiego, jak: *Wydatki budżetowe i ich efektywność jako przedmiot nauki prawa finansowego* (1977), *Z zagadnień efektywności w gospodarce budżetowej* (1979), *Wykonywanie budżetu* (1982), *Kredyty budżetowe* (1982). Publikacje te zawierały zarówno teoretyczne ujęcie poszczególnych zagadnień, jak i analizę obowiązujących w tym zakresie przepisów prawnych oraz ocenę ich funkcjonowania.

Problematyka finansowa samorządu terytorialnego stanowiła przedmiot wnikliwych badań dr Ireny Czai-Hliniak, znajdując wyraz w następujących publikacjach: *Rola i funkcje funduszu gminnego* (1985) oraz *Rola sołectw jako jednostek pomocniczych gminy, [w:] Ekonomiczno-finansowe uwarunkowania samorządu lokalnego w Polsce* (1992). Problematyki tej dotyczyły także dwie interesujące publikacje dra Pawła Kryczki: *Udziały jako forma równoważenia budżetów terenowych* (1987), *Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego a Europejska Karta Samorządu Terytorialnego* (2000).

Przedmiot szczególnych zainteresowań dr Ireny Czai-Hliniak stanowiło również prawo bankowe, któremu poświęciła dwie publikacje: *Z zagadnień prawnych banków spółdzielczych* (1983), *Banki spółdzielcze, [w:] System instytucji prawno-finansowych*, t. 5 (1990).

Poza publikacjami mającymi charakter naukowy nie można pominąć w dorobku Katedry publikacji związanych z działalnością dydaktyczną, których przedmiot

stanowiły źródła prawa finansowego, ułatwiające studentom przygotowanie do egzaminu z zakresu prawa finansowego. W opracowaniu tego rodzaju publikacji uczestniczył Profesor Apoloniusz Kostecki, opracowując *System podatków, opłat i ceł*, stanowiący część pracy zbiorowej pod redakcją Profesor dr Natalii Gajl pt. *Źródła prawa finansowego. Wybór ważniejszych tekstów* (Wydawnictwo PWN, Warszawa 1967, 1972 i 1979). Szereg publikacji o tym charakterze opracowała w późniejszym okresie dr Irena Czaja-Hliniak, a mianowicie: *Materiały pomocnicze do nauczania prawa bankowego (systemu pieniężno-kredytowego)*, I. wyd. 1 1982 oraz wyd. 2 (zmienione) 1984, wyd. 3 (zmienione) 1985, i wyd. 4 (zmienione) 1986; *Prawo podatkowe. Ustawy, przepisy wykonawcze, orzecznictwo*, wyd. 1 1994; wyd. 2 1995; wyd. 3 1995.

W zakresie publikacji stanowiących dorobek naukowy Katedry Prawa Finansowego UJ za duże osiągnięcie uznać można publikacje zagraniczne oraz referaty wygłoszone na konferencjach naukowych za granicą. Jeśli chodzi o publikacje zagraniczne, to stanowią one w dużej mierze efekt licznych kontaktów z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. O ich znaczeniu świadczy fakt, że na ogólną liczbę ponad 150 publikacji naukowych Profesora Apoloniusza Kosteckiego 30 pozycji stanowią publikacje zagraniczne w języku angielskim i niemieckim. Pochodzą one z różnych okresów i dotyczą różnej problematyki. Z tych względów choć niektóre z nich wymagają przytoczenia. Najwcześniejszą była publikacja *Tax Concessions Granted by the Polish Government*, „Bulletin for International Fiscal Documentation” nr 12 z 1964. Do późniejszych należą m.in. *The Trends and Nature of Recent Changes in the Polish Tax System*, „Bulletin for International Fiscal Documentation” nr 10 z 1976; *The Polish Tax on Inheritance and Gift*, „Bulletin for International Fiscal Documentation”, 1977, nr 11; *Die Steuerreform in Polen aus der Sicht der Steuerharmonisierung in der Europäischen Union*, [w:] *Festschrift für Heinrich Wilhelm Kruse zum 70. Geburtstag*, Verlag O. Schmitt, Köln 2001.

Z satysfakcją należy odnotować, że tą drogą poszli również dr Irena Czaja-Hliniak oraz dr Adam Nita. dr I. Czaja-Hliniak opublikowała w szczególności w wydawnictwach zagranicznych 3 prace. Dwie z nich wymagają przytoczenia. Pierwsza dotyczyła problematyki: *Strumenti giuridico-finanziari Dell intervento dello Stato nella proprietá agricola indy viduale*, [w:] *Proprieta e Gestione Produtiva Della Terra*. AG Giuffre editore, Br 13, Milano 1988, ss. 65–78. Druga poświęcona była zagadnieniu *Jurydyka-finansawyya aspiekty indywidualizacyi sielskaj gospadarki*, *Wiesci Akademii Nawuk BCCR, Sieryja Gromadzkich Nawuk*, Z. 2, Minsk 1991, ss. 42–47. Z kolei dr Adam Nita, przebywając na stypendium w Katedrze Prawa Podatkowego Uniwersytetu Ruhry w Bochum, opublikował w czasopiśmie niemieckim pracę *Die polnische Einkommensteuer von natürlichen Personen* (1996).

Wymaga szczególnego podkreślenia, że w omawianym okresie współpraca Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Jagiellońskiego z ośrodkami zagranicznymi przybrała na sile i była realizowana w różnych formach. Poza licznymi wizytami gości zagranicznych w Katedrze częste były również wyjazdy pracowników Katedry do

zaprzyjaźnionych ośrodków, zwłaszcza w Niemczech, Francji, Włoszech, Hiszpanii oraz Chorwacji i Słowacji. Z możliwości przebywania w ośrodkach zagranicznych w charakterze *visiting professor*, w ramach których wygłaszane były cykle wykładów, często korzystał Profesor Apoloniusz Kostecki, nawiązujący bliższe wzajemne kontakty. Ich stałym efektem, trwającym od roku 1991 do dnia dzisiejszego, są tradycyjne coroczne, zainicjowane przez Profesora⁶, polsko-niemieckie seminaria wydziałów prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu w Bochum. Brali w nich udział polscy i niemieccy profesorowie i studenci. W ramach tych seminariów wygłaszane były liczne, interesujące referaty oraz toczyły się ożywione dyskusje w języku niemieckim i angielskim. Wysoko oceniany był aktywny udział w tych seminariach polskich studentów przez niemieckich profesorów. Charakterystyczna była pod tym względem wypowiedź Profesora H. W. Krusego z Uniwersytetu w Bochum, który nie wahał się stwierdzić, że *polscy studenci dobrze znają język niemiecki, mało tego, opierają się niejednokrotnie w swoich wypowiedziach na niemieckojęzycznej literaturze. Starania studentów, a przede wszystkim wysiłki profesora Kosteckiego włożone w ich przygotowanie do tego seminarium są imponujące i godne podziwu. Studenci biorący udział w tych seminariach to naprawdę doskonali ludzie.*

Poczynając od roku 1997 seminaria polsko-niemieckie przekształciły się w polsko-niemiecko-chorwackie seminaria prawa podatkowego, w których uczestniczyli również profesorowie oraz studenci Wydziału Prawa Uniwersytetu w Zagrzebiu. Szczególną rolę w przygotowaniu chorwackich studentów do udziału w seminarium odegrała Profesor dr Olivera Loncaric-Horvat, która oceniając doświadczenia wynikające z tych seminariów, wyrażała pogląd, że *duże znaczenie ma ich wymiar personalny, gdyż dzięki nim młodzież uczy się wzajemnego zrozumienia, nawiązuje międzynarodowe przyjaźnie, a dzięki wyjazdom do krajów partnerskich poznaje ich tradycje, historię i kulturę. Jest to bardzo ważne dla rozwoju stabilnej, otwartej społeczności w Europie.*

Apoloniusz Kostecki

⁶ Profesor Apoloniusz Kostecki przywiązuje szczególną wagę do realizacji tej pięknej idei ukazania Polski zwłaszcza przypomnienia niemieckim studentom o historycznych walorach m.in. Krakowa i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Profesor uznawany jest przez niemieckie środowisko naukowe za założyciela (*Gründer*) polsko-niemieckiego seminarium prawa podatkowego.

BIOGRAMY

JULIUSZ FRANCISZEK LEO (1861–1918)

Juliusz Franciszek Leo urodził się 15 września 1861 roku w Stebniku (pow. Drohobycz), jako najmłodszy z czworga dzieci Juliusza Lea (1817–1878) i Krystyny z d. Holztrager (1827–1904). Przodkowie Juliusza Lea, którzy przybyli do Galicji z Czech około 1771 roku, związani byli początkowo z Zarządem Żup Solnych dla Wieliczki i Bochni, później również z salinami w różnych miejscowościach Galicji Wschodniej, m.in. w Stebniku, gdzie ojciec Juliusza Lea pełnił funkcję naczelnika Zarządu Salinarnego.

Droga Juliusza Lea do Krakowa prowadziła przez Wieliczkę, dokąd, gdy miał on 6 lat, ojciec jego przeniesiony został ze Stebnika na stanowisko naczelnika Żup Solnych z tytułem radcy górniczego. Do Krakowa rodzina Leów przeprowadziła się dopiero po śmierci ojca, który zmarł, gdy Juliusz Leo miał zaledwie 17 lat, a więc na rok przed jego maturą.

Z Krakowem był jednak Juliusz Leo już wcześniej związany. Uczęszczał mianowicie od roku szkolnego 1871/72 – po ukończeniu 4 lat nauki w Szkole Głównej Ludowej w Wieliczce – do znanego z wysokich wymagań Gimnazjum Świętej Anny w Krakowie. Najwyższe oceny na świadectwach szkolnych, liczne pochwały, nagrody, odznaczenia i pierwsze lokaty w nauce świadczyły aż nadto o jego wybitnych uzdolnieniach, pilności i ambicji.

*

1. Związki Juliusza Lea z Uniwersytetem Jagiellońskim datują się od dnia 11 października 1879 roku, gdy po złożeniu matury został wpisany w poczet studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, rozpoczynając studia na Wydziale Prawa, który stwarzał wówczas uzdolnionym i ambitnym słuchaczom, do których niewątpliwie należał Juliusz Leo, wyjątkowo szerokie możliwości w zakresie zdobywania wiedzy ściśle prawniczej oraz ekonomicznej.

Wybitni uczeni, będący wówczas profesorami Wydziału Prawa, m.in. Michał Bobrzyński, Mieczysław Bochenek, Julian Dunajewski, Edward Fierich, Franciszek Kasperek, Fryderyk Zoll, stwarzali gwarancję zdobycia wiedzy teoretycznej i praktycznej w najważniejszych dziedzinach prawa i nauk ekonomicznych, przydatnej w wykonywaniu różnych zawodów.

O szerokich zainteresowaniach Juliusza Lea w czasie studiów, a zarazem o kształtowaniu się jego osobowości i poglądów politycznych pod wpływem wybitnych uczonych i z reguły znanych polityków, świadczy fakt jego udziału w wykładach nieobjętych programem studiów prawniczych. Uczestniczył mianowicie m.in. w wykładach profesora historii Polski Józefa Szujskiego, podkreślającego rolę wybitnych jednostek w historii oraz wpływ czynników subiektywnych na jej rozwój, czy też w wykładach Profesora Stanisława Tarnowskiego, historyka literatury, jednego z przywódców grupy konserwatystów krakowskich (tzw. stańczyków).

Szczególny wpływ na ukształtowanie osobowości oraz zainteresowań naukowych i zawodowych Juliusza Lea wywarł w czasie studiów niewątpliwie Julian Dunajewski, profesor zwyczajny umiejętności politycznych od roku 1861, a w roku rozpoczęcia przez Lea studiów także po raz trzeci rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, wykładający wówczas w ramach *Umiejętności politycznych* ekonomię polityczną i naukę skarbowości. Był to ostatni rok wykładów Profesora J. Dunajewskiego, tuż przed mianowaniem go austriackim ministrem skarbu. Wybitna osobowość tego świetnego, pociągającego młodzież wykładowcy, cechującego się zdrowym rozsądkiem i wyczuciem realizmu, znalazła wyraz w przyszej działalności naukowej i publicznej Juliusza Lea.

Juliusz Leo przez cały okres studiów był studentem wyróżniającym się inteligencją, zdolnościami, zaangażowaniem i szerokimi zainteresowaniami, co znajdowało wyraz w składaniu egzaminów z odznaczeniem. Dzięki temu miał możliwość korzystać przez cały okres studiów ze stypendium, w tym również stypendium im. Franciszka Józefa i Elżbiety, co miało dla niego duże znaczenie z uwagi na trudną sytuację materialną po śmierci ojca.

2. Uwieńczeniem studiów na Wydziale Prawa było uzyskanie przez Juliusza Lea w wieku 23 lat (20 czerwca 1884) stopnia doktora praw, przy czym jego promotorem był następca Profesora J. Dunajewskiego, Mieczysław Bochenek, profesor zwyczajny ekonomii politycznej od 1883 roku, wykładający również – co jest charakterystyczne – od roku 1871 prawo skarbowe.

Na trzy miesiące przed uzyskaniem stopnia doktora praw rozpoczął J. Leo odbywanie rocznego, bezpłatnego stażu jako koncypient ekspozytury Galicyjskiej Prokuratorii Skarbu w Krakowie, po którego zakończeniu zatrudniony został w marcu 1885 roku w Prokuratorii Skarbu we Lwowie w charakterze koncypienta etatowego.

3. Swoje zamiary w zakresie pracy naukowej zaczął Juliusz Leo realizować stosunkowo wcześniej, czyniąc wstępne kroki w postaci uzyskania w Ministerstwie Skarbu czasowego zawieszenia obowiązków służbowych w Prokuratorii Skarbu oraz podjęcia

w roku akademickim 1885/1886 studiów teoretycznych na Uniwersytecie Królewskim Fryderyka Wilhelma w Berlinie, słuchając wykładów Profesorów Adolfa Wagnera oraz Gustava Schmollera z zakresu ekonomii i skarbowości. Celem pobytu naukowego Juliusza Lea w Berlinie było nie tylko poszerzenie wiedzy teoretycznej z zakresu ekonomii i skarbowości, lecz również zebranie materiałów do rozprawy habilitacyjnej na temat podatku od spadków.

4. Zamiar przedstawienia w możliwie krótkim czasie rozprawy habilitacyjnej stanowił główną przyczynę rezygnacji z pracy w Prokuraturii Skarbu z dniem 30 czerwca 1887 roku. Został natomiast uchwałą Rady Adwokackiej z dnia 24 lipca 1887 roku wpisany na listę adwokacką. Zaabsorbowany realizacją swoich zamierzeń naukowych odroczył jednak rozpoczęcie praktyki adwokackiej. Skoncentrował się mianowicie na przygotowaniu rozprawy habilitacyjnej, na zbieraniu materiałów do przyszłych wykładów uniwersyteckich z zakresu historii skarbowości polskiej XVIII wieku, a także na opracowaniu referatu pt. *Reformy skarbowe Sejmu Czteroletniego*, wygłoszonego na prestiżowym I Zjeździe Prawników Polskich, który odbył się w Krakowie w dniach od 8 do 10 września 1887 roku.

*

1. Rezultatem intensywnej pracy naukowej J. Lea było przedstawienie przez niego już w roku 1888, a więc w cztery lata po uzyskaniu stopnia doktora praw, interesującej rozprawy habilitacyjnej o charakterze porównawczym nt. *Podatek od spadków w teorii i polityce skarbowej państw europejskich*. Zgodnie z obowiązującą procedurą złożył odpowiedni egzamin, a jego rozprawę habilitacyjną referowali: Profesor Józef Kleczyński (Katedra Prawa Administracyjnego, Państwowego i Statystyki) oraz profesor Lotar Dargun (Katedra Prawa Niemieckiego). Po odbytym *kolokwium* Juliusz Leo wygłosił w dniu 17 lipca 1888 roku wykład habilitacyjny pt. *Najnowsze teorie o podatku osobisto-dochodowym*. W dniu 20 września 1888 roku nadany został mu stopień docenta w zakresie nauki skarbowości i prawa skarbowego (według niektórych źródeł także i ekonomii politycznej) i na tej podstawie zatrudniony został od tego dnia w Uniwersytecie Jagiellońskim, w wieku 27 lat, w charakterze docenta prywatnego.

2. Wykłady nauki skarbowości i prawa skarbowego rozpoczął Juliusz Leo w roku akademickim 1888/1889. Ze względu na ich wysoki poziom merytoryczny i klarowność cieszyły się dużą frekwencją. Wykładał również ekonomię polityczną, obok Profesora Józefa Milewskiego (Katedra Ekonomii Politycznej). Wyrazem bardzo pozytywnej oceny jego działalności dydaktycznej było mianowanie go w roku 1890 członkiem komisji egzaminacyjnej dla przeprowadzania egzaminów państwowych z zakresu nauk politycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim.

3. W dniu 28 lipca 1891 roku Rada Wydziału Prawa podjęła uchwałę w sprawie wystąpienia z wnioskiem do Ministerstwa o utworzenie Katedry Skarbowości i Prawa

Skarbowego oraz o objęcie jej w charakterze profesora nadzwyczajnego przez Juliusza Lea. Ministerstwo rozpatrzyło wniosek Wydziału Prawa tylko częściowo. Mianowicie decyzją z dnia 30 listopada 1891 roku mianowano Juliusza Lea z dniem 1 kwietnia 1892 roku profesorem nadzwyczajnym nauki skarbowości i prawa skarbowego *ad personam*. Odmownie załatwiło natomiast wniosek o utworzenie Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Juliusz Leo był na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego pierwszym profesorem wyłącznie skarbowości i prawa skarbowego.

4. Juliusz Leo, angażując się niezwykle aktywnie w działalność dydaktyczną, w stosunkowo krótkim czasie, jeszcze przed nadaniem mu tytułu profesora nadzwyczajnego, wiele sił poświęcił pracy naukowej, głównie w zakresie problematyki podatkowej, zgodnie ze swoimi wcześniejszymi zainteresowaniami.

Podstawową pozycję dorobku naukowego Juliusza Lea z tego okresu stanowi obszerna praca książkowa pt. *Finanse Galicji oraz projekt reformy skarbu krajowego* (Kraków 1890). Praca ta spotkała się z dużym zainteresowaniem, wywierając znaczny wpływ nie tylko na zmianę poglądów na kształt finansów publicznych Galicji, ale i na praktyczną działalność w tym zakresie.

Szczególne zaletą tej pracy był jej porównawczy charakter, pozwalający ujawnić niedomogi finansów publicznych Galicji na tle stosowanych rozwiązań w innych krajach monarchii habsburskiej oraz w różnych państwach europejskich. Pozwolił także wytyczyć kierunki zmian w zakresie polityki finansowej Galicji, zwłaszcza zaś polityki podatkowej. Temu celowi służyło dokonanie w pracy analizy i oceny budżetu krajowego Galicji. Wśród środków mających uzdrowić finanse publiczne Galicji dostrzegł konieczność ustawowego określenia udziału budżetu państwa w pokrywaniu kosztów funkcjonowania administracji w ramach istniejącej autonomii, przekazania wpływów z określonych podatków państwowych w całości lub w części na rzecz budżetu (skarbu) krajowego i wreszcie dokonania konwersji długu publicznego, którego spłata obciąża skarb krajowy. Jak z tego wynika, główny nacisk położył na zapewnienie właściwych dochodów skarbowi krajowemu, dostrzegając jednak również konieczność zmniejszenia bieżącego obciążenia skarbu krajowego spłatą długu publicznego. Proponowane instrumenty polityki finansowej państwa w stosunku do autonomicznej Galicji znajdowały jeszcze niejednokrotnie wyraz w formułowanych przez Juliusza Lea poglądach, w tym również w jego późniejszych publikacjach.

5. W dorobku naukowym Juliusza Lea należy wymienić również następujące rozprawy i artykuły: *Wniosek Koła Polskiego w sprawie reformy podatku od spadków* („Przegląd Sądowy”, 1890), *Reforma podatku od spirytusu* („Przegląd Polski”, 1888), *Rok 1892 i przyszła polityka cłowa Austro-Węgier* („Ekonomista Polski”, 1890) oraz *Finanse Galicji i budżet krajowy na rok 1898* („Ruch Społeczny”, 1898).

W stosunku do ostatniej z wymienionych prac należy zauważyć, że zgodnie z charakterem czasopisma, propozycje w zakresie instrumentów polityki finansowej Galicji

uzupełnione zostały wskazaniem pilnej potrzeby rozwoju szkolnictwa oraz konieczności poniesienia wydatków na likwidację analfabetyzmu, stanowiącego w Galicji powszechne zjawisko. Może być interesujące, że w swojej praktycznej działalności publicznej Juliusz Leo nie zapominał bynajmniej o postulatach wysuwanych w swych pracach o charakterze naukowym.

Warto wspomnieć, że Juliusz Leo do swych wczesnych zainteresowań w zakresie historii polskiej skarbowości, które kontynuował jedynie w formie zbierania materiałów, dołączył zainteresowanie organizacją i działalnością towarzystw kredytowych i rolniczych, z którymi zapoznawał się we Francji w roku akademickim 1892/1893, w ramach rządowego stypendium naukowego.

6. Charakterystyka działalności uniwersyteckiej Juliusza Lea nie byłaby pełna, gdyby nie wspomnieć o przywiązywaniu przez niego dużej wagi do pomocy dydaktycznych dla słuchaczy. Znalazło to w szczególności wyraz w przetłumaczeniu z oryginału francuskiego pod jego kierownictwem przez grupę studentów, wśród nich m.in. Adama Krzyżanowskiego, a następnie wydaniu w roku 1893 pod jego redakcją, podręcznika Karola Gide'a, *Zasady ekonomii społecznej* (Kraków 1893), który, sądząc po kilku jego wydaniach, cieszył się dużym powodzeniem.

7. Po upływie 10 lat od mianowania Juliusza Lea profesorem nadzwyczajnym na posiedzeniu z dnia 4 grudnia 1901 roku Rada Wydziału na wniosek Profesora B. Ulanowskiego podjęła jednomyślnie uchwałę w sprawie wystąpienia do Ministerstwa o nadanie Juliuszowi Leo tytułu profesora zwyczajnego. Wniosek ten nie został jednak pozytywnie rozpatrzony, a w związku z udzieleniem Juliuszowi Leo na jego życzenie od 1904 roku urlopu na czas wykonywania funkcji prezydenta miasta Krakowa stał się on, niestety, bezprzedmiotowy. Była to niewątpliwie cena, którą przyszło mu zapłacić za zaangażowanie się w niezwykle owocną działalność publiczną i szeroką działalność polityczną. Występując o udzielenie mu urlopu przez Uniwersytet, Juliusz Leo dokonał w istocie rzeczy już wówczas świadomego wyboru pomiędzy działalnością naukową a publiczną na rzecz tej ostatniej, zapewniając sobie jednak na wszelki wypadek możliwość powrotu na Uniwersytet.

8. Bardzo pozytywna ocena sylwetki naukowej Juliusza Lea oraz jego działalności publicznej przez przedstawicieli Wydziału Prawa stanowiła powód, że przez wiele lat zajmował on Katedrę Skarbowości i Prawa Skarbowego, nie prowadząc wykładów. W roku akademickim 1916/1917 wzbudziło to jednak zastrzeżenia Senatu, który polecił dziekanowi Wydziału Prawa wyjaśnić tę sytuację. Ponieważ Juliusz Leo nie dostrzegł potrzeby zrzeczenia się Katedry, dziekan zwrócił się w maju 1917 roku do Ministerstwa z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie pogodzenia interesu szczególnie zasłużonego profesora, urlopowanego na czas pełnienia funkcji publicznych, z interesem uczelni. Sprawa stała się jednak wkrótce nieaktualna w związku z jego chorobą i śmiercią.

*

1. Działalności publicznej poświęcił Juliusz Leo wzorem swoich znamienitych nauczycieli większość swego życia, pełniąc do ostatnich niemal swoich dni trzykrotnie odpowiedzialną funkcję prezydenta miasta Krakowa. Uznawany za bezspornego twórcę Wielkiego Krakowa, służbę miastu rozpoczął będąc już profesorem nadzwyczajnym Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dysponując od dnia 5 października 1893 roku mandatem radnego rady miejskiej Krakowa, zaangażował się czynnie w pracach różnych sekcji i komisji rady, w tym sekcji skarbowej, oraz utworzonej z jego inicjatywy komisji budżetowej, której przewodniczył prezydent miasta. W ich pracach uczestniczył aktywnie, wykorzystując zarówno swoją wiedzę ekonomiczną, jak i wiedzę z zakresu skarbowości i prawa skarbowego. Będąc referentem budżetu miasta, dał się poznać jako doskonały fachowiec.

2. W dniu 10 stycznia 1901 roku wybrany został Juliusz Leo pierwszym wiceprezydentem, pełniąc jednocześnie odpowiedzialną funkcję przewodniczącego komisji inwestycyjnej, do której zadań należało m.in. przygotowanie programu rozwoju Krakowa. Jemu też z tego tytułu przypadł obowiązek przedstawienia programu prac inwestycyjnych na okres pięciolecia. Do podstawowych zadań wynikających z tego programu należały plany budowy kanału Dunaj–Wisła i portu rzeczno-jeziornego w Krakowie oraz wcielenie gmin podmiejskich do Krakowa, przy czym zgodnie z uchwałą rady miejskiej, zadania te winny być traktowane łącznie. O wadze przywiązywanej do tych zadań świadczyć może fakt, że rada miejska na ich referenta powołała pierwszego wiceprezydenta w osobie Juliusza Lea, będącego jednocześnie kierownikiem sekcji ds. przyłączenia gmin podmiejskich do Krakowa.

O szerokim zakresie obowiązków publicznych, wykonywanych przez Juliusza Lea, które trudno byłoby pogodzić z obowiązkami uniwersyteckimi, świadczyć może fakt, że ponadto na zlecenie prezydenta J. Friedleina był on obowiązany prowadzić pertraktacje dotyczące tak trudnych spraw, jak: określenie świadczeń miasta w związku z przygotowywaną ewakuacją wojsk austriackich z Wawelu, wydzierżawienie akcyzy miejskiej, umorzenie teatrom ich zaległości płatniczych, budowa szkół, portu, ratusza itp. Poważnym obciążeniem było również prowadzenie rokowań z rządem i wydziałem krajowym we Lwowie w sprawach finansowych, jak subwencje państwowe dla miasta, pożyczka na zakup gruntów pofortecznych dla miasta, od czego uzależniona była jego rozbudowa w rejonie obecnych Alei Trzech Wieszczów oraz pertraktacje w sprawie regulacji i przesunięcia koryta Rudawy czy też w sprawie Muzeum Narodowego.

Czas pełnienia przez Juliusza Lea funkcji pierwszego wiceprezydenta był niewątpliwie swoistym okresem próbnym, stanowiąc jednak dobry sprawdzian własnych możliwości, w tym jakże trudnym i odmiennym od obowiązków uniwersyteckich świecie służby publicznej. Bardzo pozytywna ocena działalności Juliusza Lea na rzecz miasta zadecydowała o dalszej jego karierze w służbie publicznej.

3. W dniu 11 lipca 1904 roku Juliusz Leo wybrany został, głównie dzięki poparciu ugrupowania neokonserwatywnego, prezydentem miasta Krakowa. W przedstawionym przez prezydenta z tej okazji programie działania na plan pierwszy wysunęła się – co jest bardzo charakterystyczne – kwestia zapewnienia efektywnych źródeł finansowania zadań zarządu miasta zarówno ze źródeł własnych, jak i ze źródeł obcych. Jeśli chodzi o źródła własne, dostrzegał konieczność zwiększenia dochodów budżetowych miasta z jego majątku i przedsiębiorstw miejskich oraz ustabilizowania wpływów ze stosunkowo wysokich podatków gminnych, co wiązało się z postulatem zmniejszenia obciążenia ludności miasta podatkami państwowymi. W odniesieniu do źródeł obcych przewidywał, dzięki dokonanej uprzednio konwersji długu miasta, zaciągnięcie pożyczki na sfinansowanie określonych robót i budowy publicznych w zakresie infrastruktury miasta, związanej z jego rozwojem i powiększeniem obszaru w ramach idei Wielkiego Krakowa, która stanowiła główny punkt jego programu. Obok zadań związanych z budową kanału Wisła–Dunaj i portu rzecznego, do których przywiązywał J. Leo szczególną wagę, dopatrując się w ich realizacji podstawowej przesłanki ekonomicznego rozwoju Krakowa, pojawiło się również zadanie zabezpieczenia przyszłego Wielkiego Krakowa przed powodziami. Niejako logiczną konsekwencją tak szeroko zakreślonych zadań w zakresie gospodarki finansowej miasta oraz realizacji jego idei Wielkiego Krakowa, określanej przez życzliwych jej jako „epokowe dzieło”, a przez przeciwników jako „utopia” lub „klęska”, było objęcie programem Juliusza Lea reorganizacji niedostosowanej do nowych zadań i funkcji administracji miejskiej, w tym także i magistratu, na wzór nowoczesnej administracji znanych mu miast europejskich.

Znaczna część spośród szczegółowo określonych zadań została w okresie pierwszej kadencji prezydentury Juliusza Lea bądź zrealizowana, bądź ich realizacja została znacznie zaawansowana, bądź też wreszcie ją rozpoczęto. Jako symbol przywiązywania wagi do wartości narodowych potraktować należy zrealizowanie zadania w zakresie wykupienia Wawelu od władz austriackich i ewakuacji wojsk austriackich oraz przystąpienie do prac konserwatorskich zamku wawelskiego.

Na podkreślenie zasługuje jednak przede wszystkim fakt podjęcia przez radę miejską w dniu 19 września 1907 roku uchwały w sprawie projektu ustawy o rozszerzeniu Krakowa. Stał się on przedmiotem obrad Sejmu Krajowego, który w dniu 3 listopada 1908 roku uchwalił ustawę, zwaną w skrócie „ustawą o Wielkim Krakowie”. Udzielenie jej sankcji cesarskiej w dniu 13 listopada 1909 roku, a także jej ogłoszenie w dniu 30 listopada 1909 roku równoznaczne z wejściem jej w życie, stanowiło niewątpliwie sukces życiowy Juliusza Lea, potwierdzający jego szczególne predyspozycje do pokonywania stale piętrzących się trudności. Sukces ten w powiązaniu z faktem zrealizowania znacznej części zadań szczegółowych, określonych proklamowanym przez niego programem, stworzył podstawy do jego wyboru na prezydenta następnej kadencji.

4. Jednomyślny ponowny wybór Juliusza Lea na drugą kadencję prezydencką nastąpił w dniu 12 lipca 1910 roku, jakkolwiek nie obyło się bez pewnych perturbacji w wy-

borach w pierwszym terminie 6 lipca 1910 roku, spowodowanych przyczynami natury politycznej, w rezultacie czego J. Leo nie przyjął wyboru. Akcentem narodowym, który towarzyszył rozpoczęciu drugiej kadencji prezydenckiej Juliusza Lea, była uroczystość odsłonięcia pomnika Grunwaldzkiego.

Okres drugiej kadencji prezydenckiej był przede wszystkim trudnym czasem realizacji zadań, wynikających z ustawy o Wielkim Krakowie, a więc głównie skomplikowanego zadania integracji gmin podmiejskich przejętych w zarząd miasta Krakowa w dniu 1 kwietnia 1910 roku. Integracja tych gmin z dotychczasowym organizmem miasta wymagała stworzenia jednolitej administracji, objęcia różnych, poprzednio odrębnych jednostek terytorialnych ramami jednego budżetu, wznoszenia budynków nowych szkół, a nawet kościołów, regulacji ulic itp. O rozmiarach tych zadań świadczyć może fakt, że integracją objętych zostało 14 nowych dzielnic, a ogólny obszar miasta uległ zwiększeniu z 7 do 47 km². Na okres ten przypadło objęcie granicami Wielkiego Krakowa pozostałych gmin podmiejskich, a nadto przyłączenie do miasta Podgórza, co od samego początku natrafiało na opory i szereg trudności. W dalszym ciągu Juliusz Leo nie rezygnował z budowy kanału Dunaj–Wisła, do którego wykopów przystąpiono w 1912 roku. Mimo że realizację szeregu szczegółowych zadań przerwał wybuch pierwszej wojny światowej, stworzenie Wielkiego Krakowa będącego dziełem życia jego prezydenta stało się faktem.

5. Uznanie zasług Juliusza Lea w zrealizowaniu „epokowego dzieła” uczynienia z Krakowa wielkomiejskiego ośrodka i przywrócenia mu jego rangi historycznej, znalazło wyraz w jego jednomyślnym wyborze na prezydenta miasta Krakowa w dniu 27 lipca 1916 roku – już po raz trzeci. Trzecia kadencja przypadła na trudny okres wojenny. Wymagał on podejmowania przez administrację miejską szczególnych działań związanych z zaopatrzeniem ludności w podstawowe artykuły i opał, powołania do życia sklepów miejskich, kuchni polowych itp. Nie przeszkodziło to bynajmniej prezydentowi J. Leo kontynuować, z godną podziwu determinacją, dzieła rozbudowy Krakowa. Wystarczy wspomnieć, że w okresie tym powstawały nowe linie tramwajowe, następowała rozbudowa wodociągów miejskich, elektrowni, kolektorów kanalizacyjnych itp. w dużej mierze dzięki zabiegom prezydenta o uzyskanie na ten cel subwencji rządowych. Niemal do ostatnich dni życia kierował się troską o zrealizowanie swego wielkiego dzieła.

6. Realizacji idei Wielkiego Krakowa podporządkowana była w dużej mierze działalność polityczna Juliusza Lea, zarówno jako posła do Sejmu Krajowego z miasta Krakowa od 1901 roku, jak i jako posła do parlamentu monarchii habsburskiej od 1911 roku.

W sejmie krajowym pełnił on początkowo od 1909 roku funkcję przewodniczącego podkomisji wyborczej, a od 1911 roku funkcję przewodniczącego komisji wyborczej, działającej na jego wniosek permanentnie, a więc również po zamknięciu obrad plenarnych. W parlamencie wiedeńskim od początku swej poselskiej działalności pełnił

funkcję wiceprezesa Koła Polskiego, a już od roku 1912 jego prezesa. Jemu też przypadła funkcja prezesa powołanego do życia w dniu 16 sierpnia 1914 roku Naczelnego Komitetu Narodowego sprawującego patronat nad Legionami, o których oficjalny byt zabiegał z pozytywnym rezultatem jako prezes Koła Polskiego parlamentu wiedeńskiego.

7. Okres wojny i powodowane nim trudności w zakończeniu dzieła stworzenia Wielkiego Krakowa, do których dołączyły się niepowodzenia i przykrości związane z jego działalnością polityczną, spowodowały, że Juliusz Leo, prezydent miasta Krakowa przez 13 lat, a zarazem profesor skarbowości i prawa skarbowego, któremu trudno było wyrzec się formalnych związków z Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, po ataku serca w dniu 22 września 1917 roku i dłużej trwającej chorobie zmarł w dniu 21 lutego 1918 roku. Uroczysty pogrzeb Juliusza Lea odbył się na cmentarzu Rakowickim w dniu 24 lutego 1918 roku.

Apoloniusz Kostecki

Literatura

- Bąk-Koczarska C., *Juliusz Leo twórca Wielkiego Krakowa*, Wyd. PAN, Wrocław 1986.
- Bąk-Koczarska C., Buszko, J. *Leo Juliusz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972.
- Bieniarzówna J., Małecki J. M., *Dzieje Krakowa. Kraków w latach 1796–1918*, t. 3, Kraków 1979.
- Buszko J., *Kraków w dobie autonomii galicyjskiej (1866–1914)*, [w:] *Szkice z dziejów Krakowa od czasów najdawniejszych do pierwszej wojny światowej*, pod red. J. Bieniarzówny, Kraków 1968.
- Grodyński W., Sikorski R., *Wielki Kraków. Studia do sprawy przyłączenia gmin sąsiednich do miasta Krakowa*, pod kier. J. Lea, Kraków 1905.
- Patkaniowski M., *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od reformy Kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Prawnicze, z. 13, Kraków 1964.
- Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego: sygn. WP II 83; WP II 138; WP II 483; S II 619.
- Archiwum Państwowe w Krakowie: sygn. I T, 1894.

KAROL OSTROWSKI (1897–1977)

Karol Ostrowski urodził się w Krakowie dnia 4 maja 1897 roku. Całe swoje życie związał z Krakowem, który darzył szczególnym uczuciem, służąc mu swoją wiedzą i trudem niemal przez cały okres swego dojrzałego życia.

W Krakowie uczęszczał do cieszącego się dobrą sławą klasycznego Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego, zafascynowany językiem greckim i łacińskim oraz uzyskując bardzo dobre oceny na świadectwach szkolnych. Uzdolniony muzycznie, dyrygował przy różnych okazjach chórem szkolnym oraz pisał własne kompozycje muzyczne.

Maturę złożył z odznaczeniem. Tajemnicę jego bardzo dobrych wyników stanowiły nie tylko takie cechy charakteru, jak sumienność, rzetelność i skrupulatność, lecz również fakt udzielania przez niego od 13. roku życia korepetycji. Zmuszała go do tego trudna sytuacja materialna, w której znajdował się od najmłodszych lat. Wychowywany był jedynie przez matkę, która ukształtowała jego prawy i szlachetny charakter oraz niezwykłą wrażliwość na ludzką niedolę. Klasyczne wykształcenie, talent muzyczny oraz dar głębokiego przeżywania piękna przyrody, dopełniły rzeźby jego prawego charakteru.

*

1. Z Uniwersytetem Jagiellońskim związał się Karol Ostrowski stosunkowo wcześniej, rozpoczynając studia na Wydziale Prawa w roku akademickim 1915/1916, bezpośrednio po złożeniu matury. Studia zmuszony był jednak przerwać na okres służby wojskowej, odbywając ją w czasie pierwszej wojny światowej. Ponownie mógł je podjąć dopiero w roku akademickim 1919/1920.

2. Karol Ostrowski uczęszczał na wykłady uczonych tej miary co Profesorowie: Stanisław Estreicher, Stanisław Kutrzeba, Edmund Krzymuski, Stanisław Wróblewski oraz Fryderyk Zoll (młodszy). U nich też zdawał egzaminy objęte programem studiów z wyśmienitymi ocenami mimo konieczności łączenia studiów z pracą zawodową. Studia prawnicze ukończył w roku 1922. Jego solidną wiedzę prawniczą uzupełniała wiedza ekonomiczna uzyskana w ramach Studium Handlowego, prowadzonego przy Wyższej Szkole Handlowej w Krakowie.

3. Uwieńczeniem studiów prawniczych Karola Ostrowskiego było uzyskanie przez niego w roku 1928 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego stopnia doktora praw. Od tego momentu zrodził się u niego zamiysł poświęcenia się pracy naukowej w ramach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na podjęcie pracy naukowej w charakterze asystenta-wolontariusza bezpośrednio po uzyskaniu stopnia naukowego nie pozwoliły mu jednak trudne warunki materialne, zmuszające go do kontynuowania podjętej wcześniej pracy zawodowej.

*

1. Realizacja zamysłu Karola Ostrowskiego poświęcenia się pracy naukowej w ramach Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego mogła nastąpić dopiero po zakończeniu drugiej wojny światowej. Należy jednak podkreślić, że potwierdzeniem istnienia tego zamysłu już znacznie wcześniej było opublikowanie przez niego wkrótce po uzyskaniu stopnia doktora praw pierwszej pracy naukowej. Praca ta zawierała projekt nowej konstrukcji rachunkowości budżetowej. Znalazły w niej wyraz zarówno jego wiedza prawnicza i ekonomiczna, jak i rzetelność oraz dociekliwość naukowa.

2. Pracę w Uniwersytecie Jagiellońskim podjął Karol Ostrowski bezpośrednio po wyzwoleniu w 1945 roku, początkowo w charakterze asystenta-wolontariusza. Dopiero od roku akademickiego 1946/1947 zatrudniony został w charakterze asystenta Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Katedrą tą kierował wówczas Prof. dr Jerzy Michalski, były minister skarbu, wykładający na Wydziale Prawa również rachunkowość przed Profesorem Tomaszem Lulkiem.

3. Na stanowisku starszego asystenta Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego UJ dał się poznać Karol Ostrowski jako doskonały dydaktyk, o olbrzymiej erudycji, umiejętnie wiążący zagadnienia teoretyczne z praktycznym funkcjonowaniem określonych instytucji prawa finansowego. W okresie tym, aż do roku 1951, był wykładowcą finansów i prawa finansowego, a w pewnym czasie także i rachunkowości w Wyższej Szkole Nauk Społecznych.

4. Rok 1951 rozpoczyna nowy rozdział w działalności naukowej Karola Ostrowskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym roku mianowany został zastępcą profesora, obejmując jednocześnie kierownictwo Katedry Prawa Finansowego UJ, na którą przemianowana została dotychczasowa Katedra Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, utworzona u schyłku XIX wieku dla pierwszego jej profesora, wyłącznie skarbowości i prawa skarbowego, doktora Juliusza Lea, a wkrótce prezydenta miasta Krakowa.

5. Karolowi Ostrowskiemu przypadła niewdzięczna rola odchodzenia od dawnych ujęć skarbowości i prawa skarbowego w kierunku współczesnego prawa finansowego, co przy istnieniu odmiennego systemu gospodarczego i politycznego zmuszało do przedstawiania również tzw. socjalistycznych treści. Czynił to jednak z właściwym sobie umiarem, unikając w dużej mierze ówczesnych uproszczonych ujęć typu propagandowego. Koncentrował się natomiast na przedstawianiu konstrukcji prawnej poszczególnych instytucji. Wymagało to całkowicie odmiennego opracowania materiału wykładowego i ćwiczeniowego pod względem metodologii i treści. Temu celowi służyły doskonale, ujmowane z dużą precyzją wykłady i seminaria, a także ćwiczenia, prowadzone początkowo bezpośrednio przez Profesora Karola Ostrowskiego. Pomocne były również jego doskonale skrypty z zakresu prawa finansowego, które przez dłuższy

czas udostępniane były studentom nieodpłatnie w formie powielanych maszynopisów. W okresach późniejszych formę pomocy dydaktycznej dla studentów stanowiły skrypty Profesora Karola Ostrowskiego. Początkowo: *Prawo podatkowe materialne* z 1947 roku, a później obszerne skrypty: *Prawo finansowe*, część I ogólna (wyd. 1 z 1950 i wyd. 2 z 1959 roku) oraz *Prawo finansowe*, część II ogólna z 1961 roku.

6. Do pracy dydaktycznej przywiązywał Karol Ostrowski dużą wagę, poświęcając jej dużo czasu i trudu. Jego wykłady zawsze starannie przygotowane pod względem metodologicznym, nasycone interesującą treścią i cechujące się prawniczą precyzją cieszyły się dużym uznaniem słuchaczy. Był bardzo ceniony przez studentów, którzy darzyli go szacunkiem i zaufaniem. Łączył bowiem znaczne wymagania z naturalną życzliwością. Nie szczędził trudu swym magistrantom, którzy pod jego kierunkiem przygotowali i obronili około 100 prac magisterskich.

Sprawy studenckie były mu zawsze bliskie, czemu dawał wyraz, pełniąc funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji w latach 1953–1955 oraz przewodniczącego wydziałowej komisji stypendialnej. Bardzo pozytywna ocena wyników pracy dydaktycznej Karola Ostrowskiego znalazła wyraz w nagrodzie Ministra Szkolnictwa Wyższego przyznanej mu w 1966 roku za działalność dydaktyczno-wychowawczą oraz organizacyjną w zakresie procesu dydaktycznego, a także za prace związane z kształceniem młodej kadry. Otrzymał z tego tytułu również szereg nagród władz Uczelni, a także oficjalne podziękowania organizacji studenckich.

7. Zainteresowania badawcze Karola Ostrowskiego dotyczyły trzech głównych kręgów problemowych: systemu finansowego i polityki finansowej II Rzeczypospolitej, polityki podatkowej hitleryzmu w Generalnym Gubernatorstwie oraz instrumentów polityki podatkowej i budżetowej Polski powojennej.

Pierwszy krąg zainteresowań badawczych zaowocował obszerną publikacją książkową pt. *Polityka finansowa Polski przedwrześniowej* (PWN, Warszawa 1958), w której przedstawił i krytycznie ocenił rozwiązania prawne, stosowane w różnych dziedzinach publicznej działalności finansowej II Rzeczypospolitej, wnikając głęboko w ich uwarunkowania oraz cele i skutki społeczne. Zdaniem niektórych autorów, spojrzenie na międzywojenną rzeczywistość oraz stosowaną politykę finansową było jednak nadmiernie krytyczne. Stosowanym w II Rzeczypospolitej rozwiązaniom prawno-finansowym poświęcił również pracę *Finanse i prawo finansowe*, stanowiącą jeden z rozdziałów pracy zbiorowej pt. *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939*, część I (PWN, Warszawa 1962). W pracy tej przedstawił w sposób interesujący, a zarazem w miarę syntetyczny, międzywojenne prawo finansowe oraz działalność finansową ówczesnego państwa polskiego. Problematyce historii finansów publicznych i prawa finansowemu tego okresu poświęcił w 1969 roku również opracowanie pt. *Finansowe oblicze międzywojennej niepodległości*, w którym dokonał interesującego „zestawienia cieni” i – jak pisze – „nielicznych blasków” ówczesnej publicznej działalności finansowej, kreśląc przy tym w sposób obiektywny także trudności, na jakie ona natrafiała.

Drugi krąg zainteresowań badawczych Karola Ostrowskiego zaowocował w obszernej monografii pt. *Hitlerowska polityka podatkowa w Generalnym Gubernatorstwie* (Warszawa 1977). Pionierski charakter tej monografii narzucał żmudne badania oraz konieczność docierania do ogromnej ilości trudno dostępnych materiałów źródłowych, głównie w języku niemieckim. Praca ta reprezentuje znaczną wartość z uwagi na jej opracowanie przez wybitnego znawcę instrumentów polityki podatkowej, a także ze względu na przejawioną przez niego pasję demaskatorską. Do tego nurtu badawczego nawiązał Karol Ostrowski także w późniejszej pracy naukowej – pozostawionej w rękopisie – na temat koncepcji „jedności administracji”, sformułowanej przez Hansa Franka dla potrzeb Generalnego Gubernatorstwa.

Trzeci krąg badawczy, który szczególnie silnie zaznaczył się w dorobku naukowym Karola Ostrowskiego i zaowocował szeregiem prac, dotyczy instrumentów polityki finansowej stosowanych w Polsce powojennej w systemie finansowym realnego socjalizmu. Usystematyzowaniu i naświetleniu funkcji tego systemu poświęcona była praca artykułowa pt. *Zagadnienia systemu finansowego socjalizmu*.

Do problematyki finansów samorządu terytorialnego, klóścącego się w istocie rzeczy z praktyką realnego socjalizmu, nawiązał Karol Ostrowski stosunkowo wcześniej w artykule pt. *W sprawie uzdrowienia finansów samorządowych*. Często pojawiający się w twórczości naukowej Karola Ostrowskiego wątek społeczno-wychowawczy znalazł wyraz w artykule pt. *O reformie prawa budżetowego w aspekcie społeczno-wychowawczym*. Systemowi podatkowemu doby powojennej poświęcił Karol Ostrowski rozprawę pt. *Zagadnienie istoty i celowości podatków od gospodarki państwowej*, w której analizuje w sposób wnikliwy kontrowersyjne zagadnienie zasadności poboru podatków od przedsiębiorstw państwowych i ich charakteru. Do równie kontrowersyjnego zagadnienia nawiązuje także w rozprawie pt. *„Za” czy „przeciw” podatkowi od wynagrodzeń*, ujmując w niej w sposób przeglądowy instytucję podatku od wynagrodzeń, uzasadniając jego celowość oraz rysując jego pożądany kształt. Na szczególną uwagę zasługuje również artykuł pt. *Niektóre zagadnienia taryf podatkowych*, w którym formułuje postulaty w zakresie socjologicznie uwarunkowanej budowy taryf podatkowych oraz dokonuje analizy ich racjonalności na podstawie zaprezentowanych w pracy równań algebraicznych.

Wiele uwagi poświęcił Karol Ostrowski w swej pracy naukowej kontroli finansów publicznych, publikując rozprawę: *Z zagadnień kontroli społecznej terenowych planów gospodarczych i budżetów* oraz budzącą szczególne zainteresowanie ze względu na poruszone w niej problemy rozprawę *O humanizmie w działalności kontrolnej*, stanowiącą rezultat doświadczeń zawodowych Karola Ostrowskiego.

8. Szczególnie wartościową pozycję w dorobku naukowym Karola Ostrowskiego stanowi obszerne dzieło pt. *Prawo finansowe. Zarys ogólny* (PWN, Warszawa 1970), które doczekało się drugiego wydania w 1972 roku. Dzieło to uznawane było przez autorów podobnych tematycznie prac za najlepsze polskie opracowanie tej doby. Walory tej

pracy oddaje najlepiej założenie autora, zgodnie z którym ma ona stanowić teoretyczną podstawę studiowania obowiązującego prawa finansowego, ułatwiającą rozumienie jego rozwiązań. Treścią pracy jest tzw. część ogólna nauki prawa finansowego, a poszczególne instytucje prawnofinansowe potraktowane zostały w niej niezwykle głęboko od strony teoretycznej. Praca ta oparta jest na szerokich i głębokich studiach teoretycznych i historycznych. Zawiera ona szereg oryginalnych konstrukcji, będących wyrazem przemyśleń i dociekliwości autora.

Poglądy sformułowane przez Karola Ostrowskiego w tej pracy stworzyły w dużej mierze podstawy dla rozwoju w literaturze polskiej teorii prawa podatkowego przez jego następców. Z tych też względów są one do dnia dzisiejszego licznie powoływane we współczesnej literaturze przedmiotu.

9. Odrębną kartę w działalności naukowej Karola Ostrowskiego stanowiło pełnienie funkcji promotora przewodów doktorskich, a także udział w licznych przewodach doktorskich i habilitacyjnych w charakterze recenzenta. Znaczne jego wymagania i surowość sądów łagodziła życzliwość okazywana młodszemu pokoleniu.

Jako wybitny znawca teorii prawa finansowego oraz praktycznej działalności w zakresie finansów publicznych uczestniczył w pracach Komisji Nauk Ekonomicznych i Nauk Prawniczych Oddziału PAN w Krakowie, Rady Naukowej przy Ministrze Finansów, a później Rady Naukowej Instytutu Finansów. Był również członkiem Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych.

10. Osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Karola Ostrowskiego stanowiły podstawę nadania mu kolejno tytułów naukowych: docenta, profesora nadzwyczajnego, a następnie profesora zwyczajnego. Bardzo pozytywna ocena jego działalności uniwersyteckiej znalazła wyraz w przyznaniu mu licznych odznaczeń, m.in. w roku 1965 Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski.

*

1. Ważny okres życia Karola Ostrowskiego poprzedzający jego działalność uniwersytecką stanowiła służba w administracji publicznej, która zapewniła mu doskonałą znajomość funkcjonowania instrumentów polityki finansowej w konkretnej, zmieniającej się rzeczywistości. Już wcześniej jednak, tuż po zakończeniu studiów prawniczych, a mianowicie w roku 1922, podjął Karol Ostrowski pracę zawodową na stanowisku kierownika księgowości w spółdzielni urzędniczej „Zespół” w Krakowie. Ponieważ idea spółdzielczości była mu zawsze bardzo bliska, w spółdzielni tej pełnił również funkcję członka zarządu w latach 1920–1926. Już wkrótce podjął jednak służbę w administracji publicznej.

2. Od roku 1926 związał się na szereg lat z Zarządem Miejskim Krakowa. Początkowo pracował w dziale rachunkowo-budżetowym na stanowisku referenta. Wkrótce dał się poznać jako doskonały znawca zagadnień rachunkowości i gospodarki budżetowej. W związku z tym powierzono mu w latach 1930–1934 funkcję

kierownika Miejskiego Biura Kontroli. Od roku 1935 aż do wybuchu drugiej wojny światowej pełnił wysoką i odpowiedzialną funkcję zastępcy naczelnika Wydziału Finansowego Zarządu Miasta Krakowa. W Zarządzie Miasta Krakowa znalazł też schronienie na okres okupacji hitlerowskiej. Jakkolwiek zajmował wówczas jedynie skromne stanowisko referenta, zdołał wiele uczynić dla Krakowa, m.in. dzięki doskonałej znajomości języka niemieckiego. Jako człowiek niezwykle wrażliwości z trudem godził się na doznawane na każdym kroku upokorzenia godności Polaka. Naturalną w tej sytuacji nienawiść do hitlerowskich okupantów powiększała ciągła obawa o los żony Zofii, która będąc gimnazjalną profesorką biologii, uczestniczyła w tajnym nauczaniu.

3. Po wyzwoleniu powierzono Karolowi Ostrowskiemu odpowiedzialne stanowisko naczelnika Wydziału Finansowego w Zarządzie Miejskim. Przypadły mu w związku z tym trudne zadania odbudowy finansów miasta, zwłaszcza zaś jego gospodarki budżetowej. Ponieważ od dłuższego czasu poświęcał się pracy naukowej, którą trudno było jednak godzić z absorbującą go nadmiernie pracą na odpowiedzialnym stanowisku naczelnika Wydziału Finansowego, na własną prośbę przeszedł w roku 1949 do organizowanej właśnie Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego. Powierzono mu kierownictwo sekcją planów zbiorczych i bilansów, mającą strategiczne znaczenie dla gospodarki Miasta Krakowa. Znając od wielu lat doskonale realia tej gospodarki, był niezwykle ceniony na tym stanowisku dzięki swej głębokiej wiedzy teoretycznej oraz doświadczeniu praktycznemu, a także niezbędnej w tej dziedzinie sumienności i skrupulatności. Z tym większym żalem przyjęto jego rezygnację z pracy zawodowej w Zarządzie Miasta na rzecz pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim.

4. Zamykając ważny etap swej pracy w administracji publicznej, Karol Ostrowski nie zerwał jednak kontaktów z władzami miejskimi. Utrzymywał je nadal, głównie na płaszczyźnie działalności społecznej. Wkładał mianowicie wiele wysiłku oraz osobistego zaangażowania w prace Komisji Finansów, Budżetu i Planu Gospodarczego Rady Narodowej Miasta Krakowa, będąc jej długoletnim członkiem i zastępcą przewodniczącego.

*

1. W roku 1967 profesor zwyczajny Karol Ostrowski przeszedł na emeryturę. Do tego czasu pełnił bez przerwy funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po przejściu na emeryturę prowadził jeszcze przez dwa lata zajęcia dydaktyczne. Później skoncentrował się na pracy naukowej, która nadal go pasjonowała, aż do ostatnich lat życia. Jej rezultatem było m.in. ukończenie wspomnianej monografii na temat hitlerowskiej polityki podatkowej w Generalnym Gubernatorstwie oraz ciekawe opracowanie dotyczące koncepcji „jedności administracji” Hansa Franka.

W dalszym ciągu doskonalił swoje podstawowe dzieło: *Prawo finansowe. Zarys ogólny*, którego drugie wydanie ukazało się – jak wyżej wskazano – w 1972 roku, a więc w pięć lat po przejściu na emeryturę. Jego podstawowa cecha – twórczy niepokój i wynikające z jego skromności krytyczne spojrzenie na wszystko, czego dokonał, nie opuszczały go do ostatnich wręcz chwil życia.

2. Profesor zwyczajny dr Karol Ostrowski zmarł w dniu 5 listopada 1977 roku. Żegnali go na cmentarzu Rakowickim w dniu 10 listopada 1977 roku jego przyjaciele, koledzy i uczniowie.

Apoloniusz Kostecki

APOLONIUSZ KOSTECKI

Profesor Apoloniusz Kostecki urodził się w Warszawie 11 marca 1923 roku w rodzinie inteligenckiej, pochodzącej z Krakowa. Do wybuchu wojny mieszkał wraz z rodziną w Poznaniu, gdzie uczęszczał do gimnazjum ogólnokształcącego im. Jana Kantego. Od najmłodszych lat związany był z harcerstwem. Okres wojny był dla niego szczególnie trudny. Spędził go wraz z rodziną jako „wypędzony” przez okupanta na wsi kieleckiej, której mieszkańców wspomina zawsze z sentymentem, z uwagi na okazywaną mu życzliwość. Po uzyskaniu matury, do której przygotowywał się w ramach tajnego nauczania, sam uczestniczył w tajnym nauczaniu miejscowej młodzieży. Stąd jego pseudonim „Nauczyciel” w ruchu oporu. Od 1943 r. podjął pracę zawodową w spółdzielczości „Społem”. Po zakończeniu wojny przeniósł się do Wrocławia, gdzie pracując w „społemowskich” strukturach organizacyjnych, rozpoczął w 1946 roku studia ekonomiczne w ówczesnej Wyższej Szkole Handlowej. W czasie tychże studiów uczęszczał na seminaria prowadzone przez Profesorów: Lesława Adama i Tadeusza Bigę, którzy zachęcili go do rozpoczęcia studiów prawniczych, co uczynił, zdając w roku 1948 egzamin wstępny na Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Trudności związane z jednoczesnym kontynuowaniem studiów ekonomicznych we Wrocławiu skłoniły go do czasowego przeniesienia się na Wydział Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego do chwili zakończenia studiów ekonomicznych w 1950 roku. Studia prawnicze ukończył na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku 1952. Już wcześniej, w roku 1951, rozpoczął pracę w charakterze asystenta w Katedrze Ekonomii Politycznej na Wydziałach Politechnicznych Akademii Górniczej w Krakowie. W związku z ukończeniem studiów prawniczych otrzymał w roku 1952 przydział pracy do Katedry Ekonomii Politycznej w Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Zatrudniony w charakterze adiunkta prowadził jednocześnie wykłady na Wydziale Rolnym i Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej. Słuchaczom tych wydziałów przekazywał wiedzę z zakresu ekonomii politycznej, w duchu wykładów swojego nauczyciela z okresu studiów ekonomicznych, Profesora Wincentego Stysia, opartych na prawach tradycyjnej nauki ekonomii, co nie zyskało aprobaty ówczesnych czynników politycznych. Skłoniło go to do starań o służbowe przeniesienie do Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, przy pełnym poparciu kierownika tej Katedry Profesora Karola Ostrowskiego, który od 1955 roku staje się jego równie wymagającym, co bliskim mu Mistrzem.

Pierwsza publikacja Profesora A. Kosteckiego *Z zagadnień podatkowych zachodnioeuropejskiej integracji gospodarczej*, oparta głównie na literaturze zachodniej, stanowiła zarazem – jak wskazał węgierski uczony Profesor Tibor Nagy na

IV Sympozjum Nauki Prawa Finansowego w Budapeszcie w roku 1985 – pierwszą publikację z zakresu międzynarodowego prawa podatkowego w obozie socjalistycznym. Bliskie od 1943 roku związki ze spółdzielczością spowodowały zajęcie się prawnofinansową problematyką spółdzielczości rolniczej. Prowadzone w tym zakresie badania znalazły wyraz w opublikowanej rozprawie doktorskiej pt. *Główne formy pomocy finansowej państwa dla rolniczych spółdzielni produkcyjnych w latach 1949–1960*. Jedną z tez tej monografii głosiła, że stosowane formy pomocy finansowej osłabiały poczucie odpowiedzialności członków za gospodarkę spółdzielni i wyrabiały w nich przekonanie o nieograniczonym prawie do – często wymuszanej – pomocy finansowej państwa. Na podstawie tej rozprawy Rada Wydziału Prawa i Administracji UJ nadała mu w roku 1961 stopień naukowy doktora nauk prawnych. Powiązanie prawnofinansowej problematyki jednostek organizacyjnych kółek rolniczych z zagadnieniami nauki o normach prawnych stanowiły przedmiot rozprawy habilitacyjnej: *Rola norm prawa finansowego w kształtowaniu systemu finansowego kółek rolniczych*, na podstawie której uzyskał w roku 1967 stopień naukowy docenta habilitowanego. Tytuł profesora nadzwyczajnego nadany został Profesorowi A. Kosteckiemu w 1980 r. na podstawie prac: *Zmiana generacji w gospodarstwach rolnych* i *System finansowy jednostek gospodarczych kółek rolniczych*, natomiast tytuł profesora zwyczajnego w roku 1989 po ukazaniu się opracowań typu monograficznego o wybitnie teoretycznym charakterze: *Elementy konstrukcji instytucji podatku oraz Podatki przychodowe i podatki dochodowe*.

Dla twórczości naukowej Profesora A. Kosteckiego niezwykle charakterystyczna jest wszechstronność tematyki badawczej, jej interdyscyplinarne powiązania oraz charakter prawnoporównawczy ze znacznymi aspektami prawa międzynarodowego. Główne znaczenie posiadają cztery nurty badawcze. Pierwszy związany jest z prawnofinansowymi aspektami gospodarki rolnej, w tym również i polityki rolnej, drugi dotyczy prawa budżetowego, trzeci obejmuje problematykę międzynarodowego prawa finansowego i wreszcie przedmiotem czwartego jest problematyka prawa podatkowego, z dużym ładunkiem zagadnień związanych z teorią norm prawnopodatkowych oraz z teorią podatkowego stanu faktycznego. Ten ostatni nurt badawczy występuje w całym okresie działalności badawczej Profesora A. Kosteckiego, ze szczególną jednak intensywnością manifestuje się w ostatnich latach. Poza wymienionymi wyżej pracami, a wśród nich zwłaszcza praca z zakresu teorii normy prawnopodatkowej, świadczą o tym również takie prace, jak m.in.: *Podmiotowość podatkowa*, *Podatkowy stan faktyczny*, *Teoria podatkowego stanu faktycznego*, *Gospodarcze implikacje prawa podatkowego*, *Polskie prawo podatkowe na tle porównawczym*, *Podatek dochodowy od osób prawnych i jego współczesna alternatywa*, *Niektóre problemy kodyfikacji prawa podatkowego*. Są to pozycje często powoływane w literaturze.

Znaczący udział w jego twórczości naukowej mają publikacje zagraniczne, dzięki którym stał się cenionym partnerem przy współpracy z przedstawicielami wielu zagranicznych ośrodków naukowych.

W związku z działalnością naukową nie można nie wspomnieć o znacznym wkładzie Profesora A. Kosteckiego jako współredaktora – wraz z Profesorem Marianem Weralskim – w opracowanie wszystkich pięciu tomów systemu instytucji prawno-finansowych, pracy zbiorowej o szczególnym znaczeniu dla rozwoju nauki prawa finansowego w Polsce.

Szereg publikacji Profesora A. Kosteckiego służyło bezpośrednio działalności dydaktycznej, do której przywiązywał zawsze szczególną wagę. Zwłaszcza duże znaczenie – o zasięgu ogólnokrajowym – w procesie dydaktycznym spełniały przez szereg lat *Wybrane źródła prawa finansowego* (1961, 1967) oraz *Źródła prawa finansowego* (1972, 1979), których był współautorem w zakresie części dotyczącej podatków, opłat i cel, opatrzonej zwięzłym rysem historycznym i komentarzem. Ponadto ukazało się siedem specjalistycznych skryptów z dziedziny podatkowej i systemu finansowego kółek rolniczych i ich organizacji.

Dużą wagę przywiązywał i nadal przywiązuje Profesor A. Kostecki do nauki polskiej w ramach kontaktów zagranicznych. Temu celowi służyły jego wykłady w ramach dłuższych pobyków za granicą w charakterze *visiting professor* lub w czasie wielokrotnych wizyt w ramach wymiany bezpośredniej, a także referaty wygłaszane na międzynarodowych konferencjach, których był często organizatorem lub współorganizatorem. Przez szereg lat był stałym współpracownikiem International Bureau of Fiscal Documentation w Amsterdamie. Na uwagę zasługuje również jego wkład pracy w organizowanie z ramienia Polski kolejnych Międzynarodowych Sympozjów Nauki Prawa Finansowego w różnych państwach oraz inicjowanie wymiany młodych pracowników naukowych oraz studentów pomiędzy różnymi uniwersytetami. Dużą rolę w rozwoju bezpośrednich kontaktów między młodymi pracownikami i młodzieżą studencką przypisywał organizowanemu tradycyjnie od roku 1991 w Krakowie i w Bochum Polsko-Niemieckiemu Seminarium Prawa Podatkowego, w którym w roku 1997 uczestniczyli w charakterze gości również pracownicy naukowcy i studenci z Uniwersytetu w Zagrzebiu. Seminarium to stworzyło trwałe podstawy dla kontaktów zagranicznych wielu spośród jego uczestników, zwłaszcza studentów uzyskujących długookresowe stypendia zagraniczne. Spotyka się ono z bardzo wysoką oceną pracowników naukowych i studentów, a także Konsula Generalnego Republiki Federalnej Niemiec w Krakowie, tradycyjnie uczestniczącego w otwarciu obrad Seminarium.

Z pracą naukową Profesora A. Kosteckiego związane jest bezpośrednio kształcenie młodej kadry naukowej, do którego przywiązywał dużą wagę. Pod jego kierunkiem osiem osób uzyskało stopnie naukowe doktora nauk prawnych.

W zakresie pracy dydaktycznej Profesor A. Kostecki prowadził i nadal prowadzi – będąc już na emeryturze – liczne wykłady, w tym szereg wykładów monograficznych, które cieszyły się zawsze dużym powodzeniem wśród studentów, pomimo uznawania przez nich składanych egzaminów za bardzo trudne. Prowadząc przez wiele lat seminaria, wychował znaczną rzeszę absolwentów Wydziału Prawa i Administracji, którzy

pod jego kierunkiem przygotowywali interesujące i wykazujące wysoki poziom prace magisterskie i dyplomowe, w łącznej liczbie ok. 950.

Profesor Apoloniusz Kostecki nie szczędził swojego trudu w służbie Uniwersytetowi Jagiellońskiemu, pełniąc rozliczne funkcje o charakterze organizacyjnym na szczeblu wydziałowym i uczelnianym. Od roku 1968 pełnił funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego, w latach 1972–1975 sprawował funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji, oraz przez dwie kadencje był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Ekonomicznego UJ. Przez szereg lat był przewodniczącym Wydziałowej Rady ds. Młodzieży, przewodniczącym komisji dydaktycznej i programowej, opracowując w jej ramach trzy programy studiów stacjonarnych, zaocznych i administracyjnych, a także członkiem wielu komisji wydziałowych. Wiele trudu poświęcił, współdziałając z Profesorem M. Patkaniowskim w tworzeniu ikonografii dziekanów Wydziału Prawa, a także kierując pracami związanymi z likwidacją zniszczeń akt Wydziału Prawa spowodowanych pożarem.

Na szczeblu uczelnianym był cenionym przewodniczącym Senackiej Komisji Finansowej (obecnie Komisji ds. Finansów i Majątku), pełniąc tę funkcję z całym poświęceniem przez blisko 30 lat. Uczestniczył także w pracach wielu innych komisji uczelnianych. Był także członkiem rady naukowej Centrum Badań nad Zadłużeniem i Rozwojem w Krakowie. Od chwili powstania Fundacji dla Uniwersytetu Jagiellońskiego sprawuje funkcję przewodniczącego jej komisji rewizyjnej, podobnie jak przewodniczącego komisji rewizyjnej Uczelnianej Komisji „Solidarności”. Przez szereg lat pełnił funkcję pełnomocnika ds. współpracy Uniwersytetu Jagiellońskiego z Prezydentem m. Krakowa.

Poza uczelnią uczestniczył od roku 1963 w pracach badawczych Instytutu Nauk Prawnych PAN, a także publikował w ramach opracowań Instytutu. Od roku 1969 jest członkiem Komisji Nauk Prawnych PAN w Krakowie. Od roku 1962 współpracował przez wiele lat z Centralnym Związkiem Kółek Rolniczych, będąc m.in. członkiem rządowej komisji ds. opracowania systemu finansowego organizacji kółek rolniczych. Przez wiele lat współpracował z Ministerstwem Finansów, będąc członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Finansów oraz członkiem zespołów powoływanych przez Radę Ministrów do opracowania projektów ustaw o podatku dochodowym. Pełnił także funkcję eksperta ds. podatkowych komisji senackich i sejmowych, przez szereg lat był członkiem zespołu Rady Legislacyjnej. W zakresie działalności lokalnej przez wiele lat był aktywnym członkiem Komisji Finansów i Budżetu Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

Za swoją pracę naukową i dydaktyczno-wychowawczą Profesor Apoloniusz Kostecki był wielokrotnie nagradzany nagrodami Ministra Edukacji Narodowej oraz Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Odznaczony został również Złotym Krzyżem Zasługi (1975) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1981), Medalem Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką za Zasługi dla Finansów PRL, Odznaką za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej.

Na szczególnie podkreślenie zasługuje fakt – mimo przejścia na emeryturę – olbrzymiego aktualnego zaangażowania w pracę naukową, dydaktyczną, opiekę nad młodą kadrą oraz powiązania z praktyką, m.in. ze Stowarzyszeniem Ekspertów i Doradców Podatkowych czy Komitetem Obrony Podatników. Profesor Apoloniusz Kostecki nadal pełni funkcję opiekuna Katedry, promotora pracy doktorskiej i licznych prac magisterskich. Nadal też jest organizatorem polsko-niemieckich Seminariów, na które polscy studenci przygotowują liczne referaty, mogące być w pełni uznane za ich dorobek naukowy.

Profesor Apoloniusz Kostecki jest człowiekiem wielkiego formatu, pełnym życzliwości dla otoczenia, otwartości, prawdziwym humanistą, zawsze chętnym do udzielenia wsparcia i pomocy, czego najlepiej mieli możliwość doświadczyć Jego uczniowie, wychowankowie i studenci. Dzięki tym cechom Profesora powstał i współdziała w ramach Katedry zintegrowany i rozumiejący się zespół naukowy.

Profesor zw. dr hab. Apoloniusz Kostecki obchodził w 1998 r. podwójny jubileusz: 75-lecia urodzin i 55-lecia pracy zawodowej, w tym 47 lat pracy naukowo-dydaktycznej w szkolnictwie wyższym. Z tej okazji – jako wyraz głębokiego uznania dla zasług Profesora w dziedzinie nauk u dydaktyki – przyjaciele z kręgu polskiej i zagranicznej nauki prawa finansowego, a także Jego wychowankowie zadedykowali mu *Księgę pamiątkową ku czci Profesora Apoloniusza Kosteckiego – Studia z dziedziny prawa podatkowego*¹.

Irena Czaja-Hliniak

Załącznik

Publikacje Profesora Apoloniusza Kosteckiego w językach obcych

1. *Tax Concessions Granted by the Polish Government*, „Bulletin for International Fiscal Documentation” 1964, No. 12.
2. *Finanzsysteme der nichtstaatlichen Einheiten der Vergesellschafteten Wirtschaft als Forschungsobjekt der Finanzrechtswissenschaft*, [w:] *Aktuelle Fragen des sozialistischen Finanzrechts*, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest 1975.
3. *Haushaltsausgaben und ihre Effektivität als Objekt der Finanzrechtswissenschaft*, [w:] *Finanztheoretische und rechtliche Probleme auf dem Gebiete der Staatsausgaben*, Institut za javne financije, Zagreb 1977.
4. *The Trends and Nature of Recent Changes in the Polish Tax System*, Bulletin for International Fiscal Documentation 1976, No. 10.

¹ Wyd. TNOiK, Toruń 1998.

5. *The Polish Tax on Inheritance and Gift*, „Bulletin for International Fiscal Documentation 1977”, No. 11.
6. *The Principles of Taxation of the Income Derived by Foreign Natural and Legal Persons on Territory of the Polish People's Republic*, „Bulletin for International Fiscal Documentation” 1977, nr 12.
7. Rec.: M. Gintowt-Jankowicz, *Odpowiedzialność podatkowa członków rodziny podatnika i innych osób trzecich*, Warszawa 1973, „Droit Polonais Contemporain”, 1974, nr 4.
8. Rec.: M. Gintowt-Jankowicz, *Odpowiedzialność podatkowa członków rodziny podatnika i innych osób trzecich*, Warszawa 1973, „Sowieriemiennoje Polskoje Pravo”, 1975, nr 2.
9. *Niekotoryje woprosy finansowej sistemy mieždunarodnych socialisticzeskich prieprijatij*, III Sympozjum Nauki Prawa Finansowego, Moskwa 1977.
10. *Zur Problematik der Effektivität in der Staatshaushaltswirtschaft*, [w:] *Finanzielle Fragen der örtlichen Staatsorgane*, Verlag Friedrich Schiller Universität, Jena 1979.
11. *Die Bankrechnungen natürlicher Personen als Gegenstand des Devisenrechts der sozialistischen Staaten*, [praca zbiorowa], Univerzita Karlova, Praga 1980.
12. *Internationale Abkommen der Volksrepublik Polen zur Vermeidung der Doppelbesteuerung*, V Sympozjum Nauki Prawa Finansowego, Poznań 1981.
13. *Strumenti giuridico-finanziari dell'ingerenza dello Stato nell'individuale proprietà agraria*, [w:] *Proprietà a gestione produttiva della terra*, San Miniato 1983.
14. *Die rechtliche Regelungen der Zusammenführung von Finanzfonds der Betriebe und der örtlichen Organe*, Finanzrecht, Halle 1984.
15. *Sistemske, ekonomske i pravnofinancijske pretpostavke podmirovanja potreba stanovista od strane lokalnih organe u Polskoj*, [w:] *Aktualni probiorni financiranja drustvenih potreba*, Zagreb 1985.
16. *Der Einfluß des Grundsatzes der gleichen Behandlung der verschiedenen Sektoren auf das Steuerrecht der VR Polen*, Swiszczov 1985.
17. *Rechtsformen der Stimulation zur Steigerung von Deviseneinkünften durch staatlichen Unternehmen*, [praca zbiorowa], Bukareszt 1986.
18. *The Trends in Taxation of Foreign Enterprises (1945–1986)*, „Bulletin for International Fiscal Documentation” 1986, No. 12.
19. *Das Spannungsverhältnis zwischen Souveränität und Interdependenz in den internationalen Finanz- und Währungsbeziehungen*, M. Luther Universität, Halle 1988.
20. *Rechtliche Regelungen über Joint Ventures aus der Sicht der sozialistischen Staaten*, Aktiengesellschaft 1989, nr 7.
21. *Die Bewertung im Steuerrecht der sozialistischen Länder*, [część pracy zbiorowej:] *Bewertung im Steuerrecht*, Madryt 1989.
22. *Die Beziehungen zwischen der Finanzrechtswissenschaft und den anderen rechtswissenschaftlichen Disziplinen*, [część pracy zbiorowej], Budapeszt 1989.

23. *Die Veränderung des polnischen Ausseninvestitionsrecht als Folge der Devisenrechtsänderung*, Recht der Internationalen Wirtschaft 1990, nr 4.
24. *Porez na dohodak prawnih osoba u Poljskoj*, [w:] *Fiskalni sistemi u prelaznom razdoblju*, Zagrzeb 1991.
25. *Entideologisierung des polnischen Steuersystems im Bereich der Einkommensteuer*, [w:] *Praktische Aspekte bei der Einführung marktwirtschaftlicher Systeme in Mittel-Osteuropa*, Budapest 1992.
26. *Analyse und kritische Bestandaufnahme der Reformpolitik im Bereich des Steuerrechts in Polen*, [w:] *Fünf Jahre Steuer-Reform-Politik in den Staaten Mittel/Osteuropas*, Budapest 1994.
27. *Uvodenje poreza na dodanu vrijednost u Poljskoj*, Institut za javne financije, *Financijska Praksa*, „Časopis za financijsku teoriju i praksu Zagreb” 1996, nr 5–6.

2. HISTORIA KATEDRY SKARBOWOŚCI NA UNIWERSYTECIE JANA KAZIMIERZA WE LWOWIE

2.1. W długoletniej historii Uniwersytetu Lwowskiego, ufundowanego przez Jana Kazimierza w 1661 roku, a więc niemal po trzystu latach od założenia w 1364 roku przez Kazimierza Wielkiego Akademii Krakowskiej, nie można nie dostrzec pewnych trudnych okresów, powodowanych czynnikami zewnętrznymi, i to niemal od samego początku powołania Wszechnicy Lwowskiej, założonej przez zakon jezuitów na wschodnich rubieżach Polski. Czynniki powyższe powodowały różne negatywne skutki, wśród których istotne znaczenie miał fakt braku nabycia mocy prawnej przez akt fundacyjny z 1661 roku. Upłynęło niemal sto lat, gdy akt fundacyjny został jednak potwierdzony w 1758 roku przez króla Augusta III, a po upływie roku wydana została przez papieża Klemensa III tzw. bulla aprobująca akt utworzenia jezuickiej akademii. I znowu negatywne działania, skierowane przeciwko możliwości rozwoju jezuickiej uczelni spowodowały z kolei odwołanie w 1764 roku powyższej bulli. Do momentu kasacji zakonu, która nastąpiła w 1773 roku, uczelnia jednak nadal funkcjonowała, przez prawie dziesięć lat pod nazwą Akademii, z dwoma jednak tylko wydziałami. Powrót do idei stworzenia we Lwowie uniwersytetu w pełnym wymiarze wydziałów nastąpił w stosunkowo krótkim czasie, mianowicie w 1784 roku. Zrealizował ją cesarz Józef II, tworząc uniwersytet liczący cztery wydziały. Dokonywane w Austrii reformy szkolnictwa oraz trudności natury organizacyjnej spowodowały, że uczelnia ta została przeniesiona do Krakowa. Może być interesujące, że we Lwowie pozostało liceum o wewnętrznej strukturze właściwej dawnemu uniwersytetowi. Czwartego aktu fundacji Uniwersytetu we Lwowie dokonał cesarz Franciszek I w 1817 roku, przy czym nadano mu nazwę: Cesarsko-Królewski Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I, jakkolwiek z reguły używana była nazwa C.K. Uniwersytet Lwowski.

Z chwilą odzyskania przez państwo polskie niepodległości Uniwersytet ten poddany został istotnym przeobrażeniom. W 1919 roku nastąpiła zmiana jego

dotychczasowej nazwy na Uniwersytet Jana Kazimierza, nawiązująca do pierwotnego założyciela. Pracownicy naukowci składali przysięgę na wierność państwu polskiemu, co powodowało, że brak złożenia przysięgi oznaczał rezygnację z posiadania Katedry. W ten sposób odeszła z uczelni większość ukraińskich zatrudnionych.

Interesujące jest, że w sercach Polaków zachował się bardzo pozytywny wizerunek Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie niepodległego państwa polskiego, dzięki odnoszonym osiągnięciom jego uczonych w pracach badawczych, jak również w zakresie procesu kodyfikacji polskiego prawa, w którym uczeni Wydziału Prawa Uniwersytetu brali niezwykle aktywny udział. Mieli oni znaczny, jeśli nie największy, udział w pracach powołanej w 1919 roku Komisji Kodyfikacyjnej RP. Warto przytoczyć, że Profesor Juliusz Makarewicz był w istocie rzeczy twórcą Kodeksu karnego z 1923 roku, podobnie jak Profesor Roman Longchamps de Bérrier, który zrealizował Kodeks zobowiązań z 1933 roku na podstawie projektu swojego mistrza Profesora Ernesta Tilla. Z kolei referentem Kodeksu handlowego był przez wiele lat Profesor Aleksander Doliński, który nie doczekał się jednak jego uchwalenia. Duży wpływ na pracę Komisji mieli też Profesorowie Maurycy Allerhand i Kamil Stefko. Głównym referentem projektu prawa spadkowego został tuż przed wojną Profesor Kazimierz Przybyłowski. W pracach Komisji brali również udział Profesorowie Julian Nowotny oraz Władysław Abraham.

O szczególnej randze Uniwersytetu Jana Kazimierza w tym okresie świadczyć może przyznawanie dwojakiego rodzaju doktoratów *honoris causa*, a mianowicie za zasługi państwowe i społeczne oraz za zasługi na polu nauki i sztuki.

Za zasługi państwowe i społeczne uhonorowani zostali Rajmund Poincaré – premier Francji, będący w czasie I wojny światowej prezydentem Francji, a także marszałek Francji i Polski Ferdynand Foch (1851–1929) oraz prezydent Rzeczypospolitej Profesor Ignacy Mościcki, minister spraw zagranicznych Józef Beck i marszałek Polski Edward Rydz-Śmigły.

Z kolei za zasługi na polu nauki doktoraty *honoris causa* otrzymali: Profesor Juliusz Makarewicz, Profesor Władysław Abraham, Profesor Stanisław Grabski oraz Profesor Fryderyk Zoll.

2.2. Koncentrując się w dalszej części opracowania na procesie kształtowania się w ramach Uniwersytetu Lwowskiego studiów prawniczych, a w szczególności nauki skarbowości i prawa skarbowego, przyjęto formułę ograniczenia rozważań do przedstawienia struktury Wydziału Prawa po odzyskaniu przez Polskę pełnej niepodległości, a więc po 1918 roku. Był to już okres całkowicie wolny od wszelkich nacisków zaborców w kierunku uwzględniania w programach nauczania m.in. austriackiego prawa podatkowego czy stosowania języka niemieckiego.

W okresie tym Uniwersytet Jana Kazimierza działał początkowo na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich¹, zmienionej następnie ustawą z dnia 15 marca 1933 roku – Szkoły akademickie². Warto zauważyć, że ustawa ta została uchylona dopiero po okupacji niemieckiej dekretem z dnia 28 października 1947 roku o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego³. Należy wspomnieć, że w strukturze Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie występowały poza Wydziałem Prawa jeszcze cztery wydziały, a mianowicie Wydział Teologii, Wydział Lekarski, Wydział Humanistyczny i Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Jeśli chodzi o liczbę studiujących, Wydział Prawa należał jednak do najliczniejszych, przekraczając z reguły połowę studiujących na wszystkich wydziałach. Z końcem omawianego okresu liczba studiujących na Wydziale Prawa wynosiła 2 324 studentów. Wymaga również podkreślenia, że Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie pod względem liczebności studentów zajmował drugie miejsce w kraju, po Uniwersytecie Warszawskim.

2.3. Podstawą prawną w zakresie kształtu i funkcjonowania wydziałów prawa było w omawianym okresie Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych⁴.

W zakresie struktury wewnętrznej wydziału stosowana była z reguły zasada, że każdy przedmiot, z którym powiązany był obowiązkowy wykład, posiadał katedrę. Z kolei z katedrą powiązany był zakład naukowy, służący prowadzeniu zajęć dydaktycznych oraz prac badawczych. Istniała jednak także możliwość tworzenia zakładów naukowych w celu prowadzenia wyłącznie badań naukowych. Profesor, z którego katedrą powiązany był zakład naukowy, pełnił funkcję jego kierownika. Zakład mógł być przy tym powiązany swym zakresem z większą liczbą katedr. Istniała jednak również możliwość braku powiązania danego zakładu naukowego z jakąkolwiek katedrą. Analogicznie nie zawsze też obowiązkowy wykład był powiązany z katedrą.

2.4. Dla Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza charakterystyczna była – poczynając od lat trzydziestych – zróżnicowana struktura wewnętrzna studiów, w zakresie których występowały dwa rodzaje studiów, a mianowicie Studium Ogólne i powołane później Studia Specjalistyczne. Różniły się one w sposób zasadniczy pod wieloma względami. Studium Ogólne – występujące od lat dwudziestych – miało podstawowe znaczenie w zakresie trybu kształcenia, natomiast Studia Specjalistyczne miały charakter uzupełniający, co wynika zresztą z tytułu aktu normatywnego powołującego te Studia, a mianowicie Zarządzenia Ministra WRiOP z dnia 28 kwietnia

¹ Dz.U. z 1929 r., Nr 72, poz. 494.

² Dz.U. z 1933 r., Nr 29, poz. 247.

³ Dz.U. z 1947 r., Nr 66, poz. 415.

⁴ Dz.Urz. Min WRiOP Nr 22, poz.140, § 13.

1930 roku o utworzeniu Studiów Uzupełniających na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Podstawę prawną w zakresie programu nauczania na Studium Ogólnym stanowiły regulacje zawarte w przytoczonym wyżej rozporządzeniu Ministra WRiOP z 1920 roku. Wynikało z nich, że studia w ramach Studium Ogólnego trwały cztery lata z podziałem na 12 trymestrów, przy czym każdy trymestr trwał 10 tygodni. Charakterystyczne było przy tym przyjęcie rozwiązania, że każdy rok studiów kończył się egzaminem, którego zakresem objęte były wszystkie przedmioty o charakterze obowiązkowym na danym roku. Warto podkreślić, że z wyjątkiem roku trzeciego, którym objętych było pięć przedmiotów, na pozostałych latach program studiów przewidywał tylko po cztery przedmioty. Maksymalna liczba godzin wykładów nie przekraczała przy tym liczby 540 godzin rocznie. Z reguły wykłady z wszystkich przedmiotów obowiązkowych prowadzone były przez trzy trymestry. Należy zwrócić uwagę, że wykłady z przedmiotu: nauka skarbowości i polskie prawo skarbowe w wymiarze 90 godzin miały na III roku studiów charakter obowiązkowy⁵.

Interesujące jest, że prawie z każdym przedmiotem wykładanym w ramach Studium Ogólnego związane były nie tylko ćwiczenia, ale także i seminaria, poczynając już od pierwszego roku studiów. Pewnym zaskoczeniem może być więc sytuacja, że z przedmiotu: nauka skarbowości i polskiego prawa skarbowego, wykładanego na III roku studiów w ramach Studium Ogólnego, seminarium nie było prowadzone.

2.5. Przybliżając z kolei charakter i rodzaje Studiów Specjalistycznych, które jak wyżej podano, uzupełniały Studium Ogólne, należy wskazać, że zostały one powołane na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza po kilku latach zabiegania o ich utworzenie, a mianowicie dopiero w 1930 roku.

Studia Specjalistyczne miały charakterystyczną strukturę wewnętrzną, na którą składały się trzy rodzaje: Studium Dyplomatyczne, Studium Ekonomiczno-Administracyjne oraz Studium Sądowe. Odbycie Studiów Specjalistycznych nie miało charakteru obowiązkowego, lecz umożliwiało uzupełnienie wiedzy uzyskanej na Studium Ogólnym.

Studium Ekonomiczno-Administracyjne zostało w okresie późniejszym dostosowane do potrzeb studiujących. Nastąpiło to poprzez dokonanie jego podziału w zakresie Administracji na Studium Administracyjne i Studium Skarbowe, z którymi skoordynowane zostały w ramach Zakładu Prawa Administracyjnego dwa oddziały, a mianowicie oddział administracyjny i oddział skarbowy. Analogicznie Studium Ekonomiczne objęte zostało przez Zakład Ekonomii Politycznej. Zajęcia na Studium Administracyjnym i Studium Skarbowym trwały dwa lata, przy czym rok pierwszy był wspólny dla obu oddziałów, natomiast na roku drugim przewidziano odrębne

⁵ Por. m.in. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1938/1939, Lwów 1938, s. 7.

wykłady dla oddziału administracyjnego i oddziału skarbowego. Warto wskazać, że na oddziale skarbowym prowadzonych było na drugim roku dziesięć wykładów oraz ćwiczenia skarbowe, które prowadził m.in. dr Lesław Adam (1908–1979) późniejszy Profesor i twórca Szkoły Prawa Finansowego na Uniwersytecie Wrocławskim. Na oddziale skarbowym brak było jednak seminarium, które prowadzone było tylko na oddziale administracyjnym przez Profesora Z. Pazdrę i Profesora T. Bigę. Większość wykładów na oddziale skarbowym prowadzona była przez magistrów i miała charakter szczegółowy, dotycząc m.in. nauki o podatkach bezpośrednich, nauki o opłatach, nauki o akcyzach czy nauki o monopolach.

Interesujące jest, że uprawnienie w zakresie starania się o przyjęcie na Studium Administracyjne i Studium Skarbowe przysługiwało studentom prawa, którzy zaliczyli drugi rok Studium Ogólnego, składając z wynikiem pozytywnym egzamin, a także absolwentom Studium Ogólnego z tytułem magistra prawa, którzy tym samym stawali się ponownie studentami Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza.

W literaturze podkreśla się, że Studium Administracyjno-Skarbowe „umożliwiała specjalizację w dziedzinie nauk skarbowych i było ono jedynym tego rodzaju na uczelni państwowej w Polsce”⁶. Jego absolwenci, w przypadku gdy posiadali uzyskany wcześniej stopień magistra praw, nabywali uprawnienie do posługiwania się tytułem magistra nauk skarbowych.

Jeśli chodzi o Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza, jest rzeczą charakterystyczną, że w latach trzydziestych Katedra Skarbowości, podobnie jak Katedra Statystyki i Katedra Ogólnego Prawa Politycznego, nie była obsadzona, mimo że naukę skarbowości i polskie prawo skarbowości wykładali Profesor Stanisław Grabski oraz docent Ignacy Weinfeld.

Profesor Stanisław Grabski w 1939 roku kierował dwoma Zakładami, a mianowicie Zakładem Naukowym Ekonomii Politycznej oraz Zakładem Naukowym Skarbowości. Jest rzeczą zaskakującą, że w drugim z wymienionych Zakładów nie był zatrudniony żaden asystent etatowy lub ryczałtowy ani też wolontariusz, podczas gdy w Zakładzie Naukowym Ekonomii Politycznej zatrudnionych było łącznie 6 osób, w tym jako asystent etatowy doc. dr Wincenty Styś, późniejszy Profesor Uniwersytetu Wrocławskiego oraz cztery osoby jako asystenci-wolontariusze, w tym jeden z nich będący również docentem etatowym. Na powstałym – jak wyżej wskazywano – w wyniku reformy Studium Ekonomiczno-Administracyjnym studia trwały tylko jeden rok. Miały one charakter uzupełniający i powiązane były z Zakładem Ekonomii Politycznej, kierowanym przez Profesora Stanisława Grabskiego, który prowadził w jego ramach wykłady z dwóch przedmiotów: *Polityka walutowo-kredytowa* oraz *Dążenia do zmiany ustrojów społecznych*.

⁶ Por. A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*, Wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2006, s. 42.

Struktura Wydziału Prawa UJK nie zmieniała się od lat trzydziestych. Składał się on z szesnastu różnej wielkości zakładów naukowych. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra WRiOP z dnia 21 listopada 1934 roku o podziale zakładów w państwowych szkołach akademickich na duże i małe oraz przyznawaniu dodatków służbowych na ich kierownictwo⁷, podstawowymi kryteriami klasyfikacji były liczba asystentów etatowych i kontraktowych, wielkość pomieszczeń oraz biblioteka. Na tej podstawie do dużych zakładów zaliczono tylko 7 zakładów.

Na uwagę zasługuje fakt, że na podstawie Rozporządzenia Min. WRiOP z dnia 1 października 1936 roku⁸ zmieniono statut studiów specjalistycznych na Wydziale Prawa UJK we Lwowie. Mianowicie oprócz podzielenia – jak wyżej wskazywano – Studium Ekonomiczno-Administracyjnego na Studium Administracyjne i Studium Skarbowe oraz Studium Ekonomiczne, poszerzono również zadania studiów specjalistycznych poza nauczaniem także o prowadzenie badawczych prac naukowych.

Przybliżając nieco rodzaje zajęć prowadzonych na Studium Ogólnym oraz wymiar ich zajęć, należy wskazać, że program zajęć w roku akademickim 1938/1939 przewidywał na roku III:

a) w trymestrach I, II, i III wykłady prowadzone przez Profesora zwyczajnego Stanisława Grabskiego z zakresu nauki skarbowości i polskiego prawa skarbowego w wymiarze 3 godzin tygodniowo;

b) w trymestrze III wykład prowadzony przez doc. dra Zdzisława Stahla z zakresu prawa budżetowego w wymiarze 1 godziny tygodniowo;

c) w trymestrach I, II, i III ćwiczenia skarbowe prowadzone przez dra S. Serwackiego i dra W. Bema w wymiarze 2 godzin tygodniowo.

Dla porównania warto wspomnieć, że Profesor Stanisław Grabski w tym samym okresie, na II roku studiów prowadził wykład z ekonomii społecznej w wymiarze 6 godzin tygodniowo oraz seminarium ekonomiczne w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Brał również udział w ćwiczeniach ekonomicznych, które prowadzili w wymiarze 2 godz. tygodniowo asystenci doc. dr Wincenty Styś, dr Zygmunt Karpiński, dr Wojciech Bem, dr Stanisław Serwacki, mgr Franciszek Zbiegień i mgr Zającówna.

Wymaga podkreślenia, że Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie zajmował w okresie międzywojennym poczesne miejsce wśród wydziałów prawa pozostałych uniwersytetów w Polsce. Na znaczną liczbę kadry naukowej, wynoszącą wówczas 131 pracowników naukowo-dydaktycznych, składało się 22 uczonych z tytułem profesora, w tym aż 8 profesorów zwyczajnych, 3 nadzwyczajnych, jeden honorowy, jeden docent z tytułem profesora zwyczajnego, jeden z tytułem profesora nadzwyczajnego, 2 z tytułem profesora tytularnego, a także 19 docentów i 49 asystentów. Ponadto zatrudnionych było także 41 wykładowców. Należy podkreślić, że do grona uczonych

⁷ Dz.Urz. Min. WRiOP 1934, Nr 92, poz. 142.

⁸ Dz.Urz. Min. WRiOP 1936, Nr 10, poz. 195.

należeli wybitni ekonomiści i politycy, jak Stanisław Grabski, Stanisław Głąbiński, Edward Dubanowicz, Aleksander Raczyński i inni.

2.6. Wybuch II wojny światowej spowodował, że Uniwersytet Jana Kazimierza znalazł się w wyjątkowo niekorzystnej sytuacji z uwagi na sowiecką i niemiecką okupację Lwowa. Jak stwierdza powoływany poprzednio A. Redzik, „bardzo wielu pracowników naukowych Wydziału Prawa nie przeżyło wojny. Ginęli zarówno z rąk okupanta sowieckiego, jak i niemieckiego”. Według ustaleń tego autora co najmniej 11 osób zginęło z rąk okupanta sowieckiego, w tym trzech profesorów, a wśród nich Profesor Stanisław Głąbiński. Natomiast niemieccy okupanci zamordowali co najmniej czterech profesorów i jednego docenta, m.in. Profesora Romana Longchamps de Beriéra, Profesora Maurycego Allerhanda oraz wykładowców na Studium Uzupełniającym: Profesora Włodzimierza Sieradzkiego, Profesora Henryka Korowicza oraz inż. Hipolita Gliwica. Według innych danych, w latach 1939–1941 aresztowanych zostało 37 pracowników Uniwersytetu Jana Kazimierza, przy czym aż szesnastu z nich powiązanych było z Wydziałem Prawa, z których ośmiu zostało zamordowanych⁹. Do aresztowanych przez sowieckie władze już 28 września 1939 r. należał Profesor Stanisław Grabski. Usiłowania jego zwolnienia, czynione przez Profesorów Uniwersytetu, nie dały pozytywnych wyników. Był podejrzany m.in. o pełnienie funkcji tajnego delegata rządu polskiego na Galicję Wschodnią. Był przetrzymywany w różnych lwowskich więzieniach, a w marcu 1940 r. został przewieziony na moskiewską Łubiankę. W dniu 19 czerwca 1941 roku został skazany na 8 lat obozu pracy przymusowej za „pomoc międzynarodowej burżuazji” i za „aktywną walkę przeciw międzynarodowemu ruchowi robotniczemu”. Ze względu na wiek przebywał w obozie inwalidzkim w obwodzie gorkowskim. Zwolniony na podstawie amnestii w sierpniu 1943 roku wyjechał do Moskwy, a następnie do Londynu.

Trudno się dziwić, że znaczna liczba pracowników naukowych Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza opuściła Lwów. Niektórzy z nich uczynili to jeszcze w czasie wojny, jak Profesorowie Kamil Stefko, Tadeusz Bigo, Ludwik Ehrlich i docent Wincenty Styś. W nieco późniejszym okresie ze Lwowa wyjechali m.in. Profesor Wacław Osuchowski, Profesor Marian Zimmermann i doc. Marian Waligórski.

Może być interesujące, że w 1945 r. zostały zorganizowane dwa tzw. kolejowe transporty uniwersyteckie, którymi do Krakowa zostali przewiezieni pracownicy naukowcy Uniwersytetu Jana Kazimierza wraz ze swym dobytkiem. Znaczna ich część trafiła do Wrocławia, zwanego „nowym Lwowem”, m.in. Profesor zw. Kamil Stefko, Prof. nadzw. Tadeusz Bigo, doc. dr Stanisław Hubert, dr Lesław Adam, doc. dr Wincenty Styś, dr Józef Fiema, dr Franciszek Longchamps de Beriér, dr Leszek Winowski,

⁹ S. Kalbarczyk, *Polscy pracownicy nauki – ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej. Zamordowani, więzieni, deportowani*, Wyd. Neriton, Warszawa 2001, s. 149.

dr Stanisław Serwacki. Nieco mniejsza liczba osób wybrała Uniwersytet Jagielloński, a mianowicie Profesor zw. Kazimierz Przybyłowski, Profesor zw. Ludwik Ehrlich, Profesor nadzw. Waław Osuchowski, doc. dr Marian Waligórski, dr Bronisław Wasztek i mgr Lesław Pauli. Z kolei do Warszawy przenieśli się: Profesor zw. Stanisław Grabski, doc. dr Roman Piotrowski, dr Edward Gintowt-Dziewałowski, dr Stefan Rozmaryn i mgr Franciszek Zbiegień. Należy również wspomnieć, że czterech pracowników Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza związało się z Toruniem, m.in. Profesorowie Karol Koranyi, Wojciech Hejnosz oraz docent Władysław Namysłowski, współtworząc Uniwersytet Mikołaja Kopernika.

Apoloniusz Kostecki

3. DZIEJE PRAWA SKARBOWEGO NA UNIWERSYTECIE STEFANA BATOREGO W WILNIE

3.1. W dziejach Uniwersytetu Wileńskiego można wyodrębnić trzy okresy. Pierwszy datuje się od momentu założenia przez króla Stefana Batorego 7 lipca 1579 roku do 1832 roku, kiedy to został zamknięty na mocy carskiego ukazu z dnia 1 maja tegoż roku, jako jedna z form represji po upadku powstania listopadowego. Jego wydział lekarski przemianowano na Akademię Medyko-Chirurgiczną, która istniała tylko 10 lat.

W chwili utworzenia uczelnia nosiła nazwę Akademii Wileńskiej. W 1774 roku Akademia przybrała nazwę Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego¹, w 1781 – Szkoły Głównej Litewskiej, a od 1802 roku – Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego.

Po wstąpieniu na tron bardziej liberalnego Aleksandra I dzięki zabiegom księcia A. Czartoryskiego zatwierdzono nowe przywileje dla uczelni i jej 4 fakultetów. Na III fakultecie, Nauk Moralnych i Politycznych, wykładano prawo natury i polityczne, narodów, cywilne, karne narodów dawnych i współczesnych, polskie i historii powszechnej. Absolwentem tego wydziału był m.in. Juliusz Słowacki. Pod opieką (w latach 1803–1824) kuratora księcia Adama Czartoryskiego Uniwersytet rozrósł się. W 1810 roku liczba słuchaczy wzrosła do 20 tysięcy.

W dniu 28 czerwca 1812 roku Napoleon spotkał się w Wilnie z grupą obywateli rozmawiając z nimi o uniwersytecie. Przyjął też na audiencji prywatnej Śniadeckiego i zażyczył sobie prezentacji uniwersytetu, co nastąpiło nazajutrz.

3.2. W okresie wojen napoleońskich nastąpił spadek liczby studentów. W 1812 roku studiowało na tej uczelni zaledwie 160 osób. Jednakże grono profesorów było znakomite: Joachim Lelewel (również absolwent tej uczelni), Jan (wykładowca, a w latach

¹ J. Lisowska, *Pamiętniki o dawnym Uniwersytecie Wileńskim*, rękopis, Biblioteka Główna Uniwersytetu Wileńskiego, [strony nienumerowane], sygn. F 97-BU 352.

1807–1815 rektor) i Jędrzej (profesor w Szkole Głównej Litewskiej, a potem Akademii Medyko-Chirurgicznej) Śniadeccy, Gotfryd Groddeck i inni. Nazwiska wielu absolwentów uniwersytetu z tego okresu na stałe weszły na karty literatury i historii narodowej (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Tomasz Zan, Aleksander, Ignacy i Michał Chodźkowie i wielu innych). Niestety, za przyczyną Mikołaja Nowosilcowa, który w sposób bezwzględny zwalczał polskie ruchy patriotyczne (m.in. prowadził proces przeciw filomatom i filaretom), a od 1824 roku – po dymisji księcia Czartoryskiego – kuratora okręgu naukowego wileńskiego, uczelnia zaczęła tracić na prestiżu.

W 1826 roku cesarz mianował rektorem Wacława Pelikana. Ten zaś „ze swoją czeredą stale ucztował lub grał w karty. Dom rektora stał się prawdziwą szulernią, gdzie z okazji każdej uroczystości rodzinnej i rządowej odbywały się bale, które pochłaniały olbrzymie sumy. Na uniwersytecie sprzedajność promocji stała się bardzo rozpowszechniona, zarówno jak i ofiarowywanie kosztownych prezentów z okazji imienin rektora lub kogoś z jego rodziny”². Tę karykaturalną postać uwiecznił wychowanek uniwersytetu, Adam Mickiewicz w III części *Dziadów*. Dzięki geniuszowi poety przeszły do narodowej świadomości wileńskie patriotyczne organizacje młodzieżowe filomatów, filaretów i promienistych.

3.3. Reaktywowanie uczelni nastąpiło dopiero na mocy wydanego przez Naczelnika Państwa Polskiego Józefa Piłsudskiego dekretu z dnia 28 sierpnia 1919 roku, który m.in. zawierał takie słowa: „Sławną uczelnię wileńską przez jezuitów w roku 1570 założoną, przez Stefana Batorego w 1578 do godności uniwersytetu podniesioną, przez Komisję Edukacji Narodowej zreformowaną, staraniem Adama Czartoryskiego odnowioną, a brutalną przemocy despoty radzieckiego bezprawnie w swych czynnościach zawieszoną, powołuję po kilkudziesięcioletniej przerwie do wznowienia wielkopomnej działalności, żeby w imię prawdziwej swobody nawiązać odwieczną, złotą nić cnoty wiedzy i kultury, zerwaną dzikim gwałtem. (...) Aby zaś żyła w nim pamięć tego, który pierwszy oddał w ręce tej uczelni berło akademickie, ten uniwersytecki symbol władzy ducha nad życiem, niech nazwa odradzającej się wszechnicy po wieczne czasy brzmi: «Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie»”.

Uczelnia posiadała 6 wydziałów, a wśród nich prawa i nauk społecznych, którego pierwszym dziekanem został Alfons Parczewski. W roku akademickim 1939/1940 na wydziale tym było 15 katedr.

3.4. Trzeci okres wiąże się ze zmianami politycznymi i ustrojowymi – agresją niemiecką i radziecką na Polskę. W dniu 28 października 1939 roku administracja litewska przystąpiła do likwidacji polskiej uczelni. Tego dnia wojska litewskie wkroczyły do Wilna i na Wileńszczyznę, które na mocy układu między Kownem a Moskwą

² *Ibidem*.

zostały przez ZSRR przekazane Litwie. Rozwiązaniu uczelni towarzyszyło usunięcie z niej wszystkich studentów polskich. W miejsce Uniwersytetu Stefana Batorego powołano Uniwersytet Litewski, przenosząc do Wilna wydziały: humanistyczny, prawa oraz teologii i filozofii z Kowieńskiego Uniwersytetu im. Witolda Wielkiego.

W dniu 15 grudnia 1939 roku o godzinie 10 odbyła się uroczysta msza święta w kościele akademickim św. Jana, kończąca wielowiekową działalność Uniwersytetu Stefana Batorego. Ale profesorowie nie zaprzestali działalności. Do czasu trzeciej okupacji radzieckiej w 1944 roku prowadzili szeroko zakrojone podziemne nauczanie³. Miano nadzieję na reaktywowanie Uniwersytetu Stefana Batorego w wolnej Polsce, ale wydarzenia z przełomu lat 1944/1945 nie pozostawiły już żadnych złudzeń. Ostatni rektor Stefan Ehrenkreutz zginął w więzieniu NKWD 20 lipca 1945 roku.

W tej sytuacji polscy profesorowie i pracownicy opuścili Wilno specjalnym pociągiem. Większość z nich osiedliła się w Toruniu, tworząc Uniwersytet Mikołaja Kopernika, w którym reaktywowano prawo skarbowe. Natomiast pracownicy naukowi z wydziału medycznego wybrali Gdańsk, zakładając tam Akademię Medyczną. Poza pracownikami, wśród których był późniejszy rektor UMK, Leon Kurowski, w Toruniu znalazło się liczne grono studentów, którzy rozpoczynali studia w Wilnie, a musieli je dokończyć nad Wisłą. Kilku z nich zostało następnie profesorami prawa skarbowego i finansowego i kierownikami katedr uniwersyteckich w Gdańsku, Lublinie, Toruniu, Warszawie.

3.5. Historia prawa skarbowego i skarbowości na Wydziale Prawa USB związana jest nierozdzielnie z osobą profesora Gutkowskiego. Mieczysław Witold Gutkowski urodził się 9 lipca 1893 roku w Szumlinie koło Płońska. Maturę uzyskał w 1911 roku, a w 1916 dyplom pierwszego stopnia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Petersburskiego. W tym samym roku został mianowany, w tejże uczelni, asystentem przy katedrach: finansów, ekonomii politycznej i statystyki. W latach 1917–1919 wykładał skarbowość i geografię polityczną w Petersburskim Instytucie Nauk Handlowych, w Instytucie Kooperacji i w Stesbutowskim Instytucie Agronomicznym. Równocześnie pracował w Komisji Likwidacyjnej do spraw Królestwa Polskiego, Polskiej Radzie Ekonomicznej i Przedstawicielstwie Polskim, gdzie badał kwestie polsko-rosyjskich między państwowych rozrachunków. Od 1920 roku był starszym referentem Ministerstwa Skarbu w Warszawie, a od wiosny do jesieni 1921 roku wykładał w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie o finansach komunalnych.

Gutkowski opublikował po rosyjsku *Finansowe chazajstwo Warszawy* (Petersburg 1916) i *Ustrój municypalny i finanse miast Królestwa Polskiego* (Warszawa 1919). Stwierdzono, że w pracach tych wykazał „poważne teoretyczne przygotowanie, dokładną

³ J. Perzanowski, *Podzwonne dla Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Głos Uczelni” 2000, nr 1 (167).

znajomość obfitego materiału z dziedziny skarbowości i prawa skarbowego w ogóle, a finansów miejskich w szczególności i wielką sumienność w opracowaniu badanych przedmiotów”⁴.

Ocena ta została sformułowana przez uniwersytecką komisję, która zgodnie z paragrafem 42 Ustawy o Szkołach Akademickich rozesłała w dniu 31 października 1923 roku zapytania do wszystkich wydziałów prawa w Polsce, prosząc o wskazanie najodpowiedniejszego kandydata na tę katedrę i zwracając się równocześnie o opinię o wykładającym w Wilnie od 1 października 1921 roku Mieczysławie Gutkowskim. Do dnia 1 stycznia 1924 roku, w którym upływał dwumiesięczny termin nadsyłania odpowiedzi, przysłali je profesor Edward Taylor z Poznania i dr Ignacy Weinfeld z Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, będący tam profesorem zwyczajnym skarbowości.

Profesor Taylor w krótkiej odpowiedzi wysunął jako kandydatów: dra Stefana Zaleskiego, wiceministra Markowskiego i Piekalkiewiczza, zaznaczając jednocześnie, że dwaj pierwsi nie zgodziliby się na przyjęcie profesury w Wilnie. Dr Weinfeld przeanalizował szczegółowo działalność i prace Gutkowskiego i uznał, że ma on wszelkie kwalifikacje do objęcia katedry skarbowości. Komisja, biorąc pod uwagę tę opinię oraz „bliższą znajomość działalności i prac p. Gutkowskiego w czasie jego dwu i półletniego pobytu w Wilnie, wypowiedziała się jednogłośnie za jego kandydaturą”⁵.

Komisja stwierdziła też, że kandydat dał się poznać na wykładach, seminariach i egzaminach jako gruntowny znawca przedmiotu i bardzo sumienny pracownik. Równocześnie zajmował stanowisko Delegata Ministerstwa Skarbu przy Tymczasowej Komisji Rządzącej (TKR) Litwy Środkowej, a potem Delegata Ministra Skarbu na Ziemię Wileńską. W tym charakterze położył zasługi wysoko oceniane przez czynniki miarodajne i zyskał opinię pierwszorzędnego znawcy spraw budżetowych i podatkowych, zwłaszcza w dziale podatków lokalnych. W rezultacie konkluzja referatu Komisji do obsadzenia Katedry Skarbowości brzmiała następująco: „zważywszy zarówno na teoretyczne prace p. Gutkowskiego, jak i znakomite oznajomienie jego z prawem skarbowym polskim, szczególnie ważne wobec niezakrzepnięcia tego prawa jeszcze w trwale i nie ulegające zmianom (...) Komisja (...) proponuje Radzie Wydziału przedstawienie p. Mieczysława Witolda Gutkowskiego do nominacji na profesora nadzwyczajnego skarbowości i prawa skarbowego na Uniwersytecie Stefana Batorego”. Wniosek został zaaprobowany 29 marca 1924 roku.

⁴ Referat Komisji dla obsadzenia Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie,teczka M. Gutkowskiego do nominacji na stanowisko profesora zwyczajnego Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Stefana Batorego (podpisany przez Wł. Zawadzkiego 23.02.1931 r.), Centralne Archiwum Litewskie, Wilno.

⁵ *Ibidem*.

Kolejnym szczeblem naukowym była profesura zwyczajna, o którą wystąpiono w lutym 1931 roku⁶. We wniosku stwierdzono, że od ostatniej nominacji w marcu 1924 r. profesor ogłosił drukiem dwie większe prace: *Zarys prawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej w 1924 r.* („Rocznik Prawniczy Wileński”, Rok I, 1925) i *Zarys ustawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej tudzież komunalnej w 1925 roku na ogólnym tle sytuacji gospodarczo-skarbowej Polski* („Rocznik Prawniczy Wileński”, Rok II, 1928). Zawadzki stwierdził też, że w pracach tych nie tylko zawarto suchy przegląd prawa skarbowego, ale także przedstawiono istotne cechy i znaczenie poszczególnych aktów. Równocześnie rozumiejąc dobrze ścisły związek gospodarki skarbowej z całą gospodarką społeczną, autor starał się nadać swym rozważaniom szerokie tło ekonomiczno-społeczne. We wniosku stwierdzono też, że niezależnie od prac własnych profesor zorganizował seminarium skarbowe, którego uczestnicy publikowali swe prace. W ramach seminarium, od chwili powstania do 15 grudnia 1939 roku opublikowano 16 prac 12 autorów. Prof. Gutkowski, kierując seminarium z grona słuchaczy powołał sekretarza. Funkcję tę pełnili studenci: Mojżesz Szapiro (1927/1928), Franciszek Szaciłło (1928/1929) i Wiktor Smoktunowicz (1929/1930). W roku akademickim 1929/1930 funkcję tę powierzono ponownie już magistrowi F. Szacille. W okresie 1931/1932 pełnił tę funkcję Stefan Jędrychowski, a po nim Całko Szkłowin i dr L. Kurowski (1933/1939).

Jak napisał Wiesław Żurowski⁷, regulamin studiów przewidywał obowiązek zgłoszenia tematu referatu kierownikowi seminarium. Członkowie mogli natomiast dowolnie proponować problemy merytoryczne. Każdy uczestnik seminarium mający zamiar wygłosić referat czy koreferat, obowiązany był na tydzień wcześniej złożyć u sekretarza szczegółowy plan, tezy referatu oraz wykaz literatury w takiej liczbie egzemplarzy, aby wystarczyło dla wszystkich członków seminarium. Referent zobowiązany był do poinformowania koreferenta o przebiegu pracy, a także umożliwienia mu zapoznania się z treścią referatu. Z kolei koreferent zobowiązany był do przekazania w ciągu 3 dni swych uwag referentowi. Stwarzało to warunki do należytego przygotowania się członków seminarium do dyskusji, która odbywała się po wygłoszeniu referatu. Wykaz opublikowanych prac seminaryjnych zawarto w Aneksie.

⁶ Wniosek w sprawie przedstawienia prof. Mieczysława Gutkowskiego do nominacji na stanowisko profesora zwyczajnego Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawa USB (podpisany przez Wł. Zawadzkiego 23.02.1931 r.), Centralne Archiwum Litewskie, Wilno.

⁷ Aspekty finansowe i polityki społecznej w pracach Seminarium ze Skarbowości i Prawa Skarbowego oraz ze Statystyki Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919–1939, Praca dyplomowa napisana pod kierunkiem dr Jana Adamiaka, Toruń 1988, (maszynopis), s. 17–18.

3.6. Spośród członków seminarium najwyższe pozycje w nauce polskiej zdobyli Leon Kurowski⁸ i Jerzy Wiszniewski, a w życiu gospodarczym – Stefan Jędrzychowski⁹.

Jerzy Wiszniewski urodził się w 1908 roku. Studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego ukończył w roku 1931, a stopień doktorski uzyskał 5 lat później. W latach 1936–1939 praktykował adwokaturę w Warszawie. Bezpośrednio po wojnie podjął pracę naukowo-dydaktyczną w Akademii Nauk Politycznych na stanowisku zastępcy profesora. W 1949 roku przeniósł się do Katedry Prawa Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, gdzie przepracował 30 lat, pełniąc m.in. funkcję dziekana Wydziału Finansów. Wśród jego najważniejszych pozycji należy wymienić: *Prawo cywilne* (1970), *Elementy prawa* (1976) i *Prawo gospodarcze* (1982).

Stefan Jędrzychowski urodził się w 1910 roku, studia ukończył w wieku 22 lat. Stopień doktora uzyskał w 1939 roku. Był działaczem politycznym wileńskiej grupy „Po prostu”, aresztowany w 1937 roku został skazany na 4 lata. W czasie wojny współzałożyciel komunistycznego Związku Patriotów Polskich i I Dywizji im. T. Kościuszki. Był kierownikiem Resortu Informacji i Propagandy i przedstawicielem PKWN w Moskwie, a w 1945 przedstawicielem Rządu Tymczasowego w Paryżu. W latach 1945–1947 był ministrem żeglugi i handlu zagranicznego, potem wiceprezesem CUP, od 1951 do 1956 roku – wicepremierem, od 1956 do 1968 roku przewodniczącym Komisji Planowania przy Radzie Ministrów. W latach 1968–1971 był ministrem spraw zagranicznych, ministrem finansów i ambasadorem na Węgrzech. Był długoletnim członkiem Biura Politycznego PZPR (1956–1971) i posłem na sejm.

O swoich związkach z profesorem Gutkowskim pisał w liście do Żurowskiego: „Z profesorem Gutkowskim łączyły mnie bliskie stosunki. Pisałem u niego pracę doktorską pt. *Patologia kredytu publicznego w okresie powszechnego kryzysu kapitalizmu. Pożyczka przymusowa i bankructwo państwowe*. Na podstawie tej pracy (która ze względu na pośpiech pozostała w rękopisie i znajduje się w archiwum wileńskiego uniwersytetu) otrzymał w końcu września 1939 roku tytuł doktora obojga praw i na przełomie 1939/1940 roku rozpoczął wykłady z ekonomii politycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego jako wykładowca marksista, którym się czuł aż po lata osiemdziesiąte¹⁰.”

Uczestnicy seminarium mieli różne wspomnienia o profesorze Gutkowskim. S. Jędrzychowski podkreślał, że profesor był bezpartyjnym demokratą, w swoich poglądach zbliżonym do XIX-wiecznych niemieckich i austriackich kateder-socjalistów, takich jak Anton Menger. Przez studentów był uważany za surowego profesora i egzaminatora, ale wykazywał duże zrozumienie dla studentów samodzielnie myślących.

⁸ Biogram profesora Leona Kurowskiego zawiera opracowania dotyczące katedr toruńskiej i warszawskiej.

⁹ Biogramy Jerzego Wiszniewskiego i Stefana Jędrzychowskiego przytaczam za Wiesławem Żurowskim, który nawiązał z osobami tymi osobiste kontakty w czasie pisania pracy magisterskiej.

¹⁰ W. Żurowski pisze, że podczas prywatnej rozmowy „wielokrotnie podkreślał, że jest marksistą” (s. 27), zaś w reprezentacyjnej części mieszkania stało popiersie Lenina.

Prof. W. Świda pamięta, że Gutkowski był przesadnie skrupulatny na egzaminie, który trwał nieraz godzinami, i że wyróżniał się swoistym systemem stawiania stopni ułamkowych.

Według relacji prof. Wiszniewskiego, Gutkowski nie podsumowywał dyskusji i nie zajmował stanowiska w stosunku do wypowiedzi. Zabierając jako ostatni głos na posiedzeniu, prof. Gutkowski uwydatniał podstawowe wartości referatu, a także zgłaszał uwagi metodologiczne. Wstrzymywał się jednak od jakiejkolwiek oceny¹¹.

Noblista, absolwent prawa uniwersytetu wileńskiego, Czesław Miłosz, w rozmowie opublikowanej w „Literaturze” (nr 1/88) po 50 latach pamiętał, że na trzecim roku studiów zdawał egzamin u prof. Gutkowskiego, „który był w pewnym sensie psychopatyczny, jeśli chodzi o dręczenie studentów”.

Pośrednio o skali trudności egzaminu może świadczyć następujący fakt, z którym się zetknąłem w trakcie zbierania materiałów do niniejszego opracowania. Wśród zbiorów działu rękopisów w bibliotece uniwersyteckiej zachował się powielony maszynopis autorstwa dra Leona Kurowskiego *Wybrane materiały do studiowania skarbowości i prawa skarbowego*¹². Tekst był wykorzystywany przez studentów, co trudniejsze kwestie były podkreślone. Sęk w tym, że niepodkreślane zdania były zupełną rzadkością.

W czasie II wojny światowej prof. Gutkowski przebywał w Wilnie. Za czasów rządów Smetony redagował wspólnie z Jędrychowskim i Janem Drutą książkę o litewskich przepisach podatkowych. W pierwszej połowie 1940 roku był zastępcą przewodniczącego Miejskiej Komisji Planowania, którą kierował Jędrychowski. Aresztowany przez Niemców jako zakładnik, został profesor rozstrzelany w Ponarach pod Wilnem w dniu 17 września 1943 roku.

Datę śmierci profesora Mieczysława Gutkowskiego można przyjąć za koniec historii polskiej skarbowości i prawa skarbowego w Wilnie. Piszący te słowa czuje się emocjonalnie związany z przedstawionymi faktami. Moi mistrzowie, profesorowie Jadwiga i Zbigniew Jaśkiewiczowie rozpoczynali studia jeszcze na USB, kiedy wykładał profesor Gutkowski. Danym mi było znać osobiście nieżyjących profesorów Leona Kurowskiego oraz innego wilnianina, późniejszego profesora UMCS i KUL Henryka Renigera.

Jan Głuchowski

¹¹ W. Żurowski, *op. cit.*, s. 30–31.

¹² Dział Rękopisów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Wileńskiego, Sygn. F 97 – BU 218 g-b.

Aneks

Prace Seminarium ze skarbowości i prawa skarbowego oraz ze statystyki na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1931–1939, pod red. M. Gutkowskiego:

Tom I, Wilno 1931

1. Andrzej Dmitrjew, *Próba ogólnej teorii wydatków publicznych*, s. 1–55.
2. Michał Król, *Stabilizacja koniunktury gospodarczej a polityka bankowa*, s. 57–91.
3. Jan Rutski, *Zależności statystyczne. Próba analizy logicznej*, s. 93–146.
4. Sawa Frydman, *Uwagi do podstaw skarbowości*, s. 147–196.
5. Władysław Brużyk, *Polski podatek dochodowy w świetle teorii podatków*, s. 197–244.
6. Michał Brojdes, *Wpływ polskiego podatku przemysłowego na produkcję*, s. 245–262.
7. Władysław Runcewicz, *Zastosowanie wskazań naukowej organizacji pracy w zarządzaniu podatkami bezpośrednimi w Polsce*, s. 263–284.
8. Robert Baranowski, *Pierwiastki socjalno-polityczne w systemie podatkowym ZSRR*, s. 285–333.

Tom II, Wilno 1934

1. Jan Rutski, *O pewnym problemie prawidłowości statystycznych*, s. 1–44.
2. Leon Kurowski, *Zadania kontroli państwowej w gospodarstwie budżetowym*, s. 45–83.
3. Andrzej Dmitrjew, *Przedsiębiorstwa komunalne w ustawodawstwie polskim*, s. 85–191.
4. Stefan Jędrzychowski, *Zagadnienia terytorialnych planów finansowych z okresu przejściowego w ZSRR*, s. 193–297.
5. Jerzy Wiszniewski, *Budowa powszechnego planu finansowego ZSRR*, s. 299–409.
6. Robert Baranowski, *Tendencje polskiego prawodawstwa o podatkach państwowych z okresu 1931–1933*, s. 411–461.

Tom III, Wilno 1939

1. Leon Kurowski, *Podział wydatków administracji państwowej w zwyczajnym budżecie polskim*, s. 1–168.
2. Leonidas Serafinowicz, *Z zagadnień gospodarczo-finansowych polskiego resortu pocztowego w latach 1931–1936*, s. 169–398.

4. ZARYS HISTORII KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

4.1. Uwagi wstępne

Tradycje Katedry Prawa Finansowego działającej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego sięgają roku 1919, w którym to – po odrodzeniu Uniwersytetu w 1915 roku – utworzono Katedrę Skarbowości. Warto jednak zauważyć, że wykład szeroko rozumianych finansów w połączeniu z nauką administracji był prowadzony już od 1821 roku na Wydziale Prawa – działającego od 1808 do 1831 roku – Uniwersytetu Warszawskiego. Także w późniejszym okresie (w latach 1865–1869) w ramach Wydziału Prawa i Administracji Szkoły Głównej Warszawskiej wykładano dla studentów IV roku naukę skarbowości, a przez krótki czas, do roku 1869, istniała prowadzona przez Józefa Oczapowskiego Katedra Skarbowości i Ustawodawstwa Skarbowego. W 1869 roku Szkoła Główna została zlikwidowana ukazem carskim, a w jej miejsce utworzono rosyjski Cesarski Uniwersytet Warszawski z Katedrą Prawa Finansowego.

4.2. Okres międzywojenny

Za początek obecności nauki skarbowości na odrodzonym Uniwersytecie Warszawskim można uznać rok akademicki 1917/1918, w którym Edward Strasburger (1882–1923) – wcześniej związany z Uniwersytetem Jagiellońskim (od 1913 roku docent ekonomii politycznej) – rozpoczął wykłady skarbowości; przy czym już wcześniej współpracował z Uniwersytetem Warszawskim prowadząc wykłady z ekonomii politycznej i historii doktryn ekonomicznych w Polsce.

Dnia 1 kwietnia 1919 roku została utworzona Katedra Skarbowości na Wydziale Prawa UW, zaś Edward Strasburger wraz z nominacją profesorską został jej pierwszym

kierownikiem. Ten przedwcześnie zmarły (1923) prawnik i ekonomista swoje główne zainteresowania naukowe skupił na zagadnieniach podatkowych (teoria podatku, pojęcie systemu podatkowego), którym poświęcił m.in. następujące prace: *Ustrój skarbowy Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa 1922), *Nauka skarbowości. Część ogólna* (Warszawa 1924) oraz na problematyce finansów komunalnych i gospodarki wojennej, której dotyczyły: *Wielkomięjska polityka społeczno-gospodarcza* (Warszawa 1915), *Finanse Warszawy podczas wojny* (Warszawa 1917) oraz *Zagadnienia skarbowo-ekonomiczne na tle wojny* (Warszawa 1920). Interesował się również historią doktryn ekonomicznych w Polsce: *Metoda i cel badań nad historią doktryn ekonomicznych w Polsce* (1917), *Historia doktryn ekonomicznych w Polsce* (1918) oraz *Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI wieku* (1918). Wszystkie te prace zostały opublikowane w piśmie „*Ekonomista*”.

Prof. E. Strasburger był w latach 1919–1921 przedstawicielem Wydziału w Senacie Uniwersyteckim, zaś w latach 1922–1923 (do chwili śmierci) dziekanem Wydziału.

Następcą Strasburgera w Katedrze Skarbowości został absolwent i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Roman Rybarski (1887–1942) – czynny polityk, poseł, wiceminister skarbu (1920–1921); był jednym ze współtwórców państwowego podatku dochodowego z 1920 roku.

Miał nader szerokie zainteresowania naukowe, gdyż poza skarbowością zajmował się również ekonomią, historią skarbowości i gospodarczą, a także psychologią społeczną; od 1925 roku był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

Prof. Rybarski do 1921 roku wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim, później w latach 1922–1924 kierował Katedrą Ekonomii Politycznej na Politechnice Warszawskiej, zaś z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Warszawskiego związał się od 1924 roku; od 1937 roku był jego dziekanem do momentu aresztowania w 1941 roku. Roman Rybarski ponadto zorganizował i został kierownikiem powstałego w 1938 roku Instytutu Prawa Lotniczego i Zagadnień Gospodarczych Lotnictwa przy Wydziale Prawa UW.

W jego bardzo bogatym dorobku naukowym szczególne miejsce zajmuje wydana w 1935 roku *Nauka skarbowości* (warto zauważyć, że już w 1933 roku wydano w Warszawie dwutomowy skrypt *Nauka skarbowości* będący opracowaniem wykładów uniwersyteckich, stanowiący pierwotną wersję wydanej w 1935 roku *Nauki skarbowości*). Praca ta była nie tylko bardzo cenionym podręcznikiem, ale również pierwszym nowoczesnym i do II wojny światowej jedynym, teoretycznym opracowaniem finansów publicznych w języku polskim. Dużo miejsca w niej poświęcił Rybarski zagadnieniom budżetowym, m.in. stworzył własny katalog zasad budżetowych, odniósł się do relacji zachodzących pomiędzy władzą ustawodawczą a wykonawczą wobec budżetu, zdecydowanie krytycznie odniósł się do instytucji tzw. budżetów nadzwyczajnych i funduszy państwowych, które łamiąc zasadę jedności budżetu, „psuły planowość budżetowania i zaciemniały przejrzystość gospodarki państwowej, ułatwiając ukrycie deficytu”.

Jednakże w *Nauce skarbowości* dominuje problematyka podatkowa, zarówno teoria podatku, jak i materialne prawo podatkowe. Przyjmując za punkt wyjścia zasady podatkowe Adama Smitha sporządził własny katalog składający się z trzech grup zasad: skarbowych, ekonomicznych i moralno-politycznych. Nader krytycznie ocenił funkcję stymulacyjną w kształcie, jaki nadał jej w doktrynie Adolf Wagner, jako narzędzie reformy społecznej: „celem podatku jest dostarczanie dochodu skarbowi, a nie dodawanie systemowi podatkowemu ubocznych zadań niemających nic wspólnego z tym głównym celem”. Rybarski dostrzegał negatywne skutki podwójnego opodatkowania dochodu, zarówno międzynarodowego, jak też wewnętrznego; opowiadał się za odrębnym podatkiem dochodowym dla osób fizycznych i osób prawnych, gdyż stosowanie tych samych kryteriów wobec obu kategorii osób „jest nielogiczne i niesprawiedliwe”.

Wśród innych jego pozycji z zakresu skarbowości warto wymienić pracę *Prawnoskarbowe podstawy ustroju państw związkowych, unii i autonomii państwowych* (Warszawa 1916); porusza w niej problem – który dużo później stał się istotny np. w przypadku Wspólnot Europejskich – źródeł pokrywania wspólnych wydatków złożonych organizmów państwowych, czy to w oparciu o własne dochody danego związku, czy też poprzez udziały wnoszone przez poszczególne elementy składowe tegoż według ściśle określonego klucza. Inną pracą z zakresu skarbowości była rozprawa *Ciężar podatków w Polsce* (Warszawa 1924), która w dużej mierze dotyczyła zagadnień makroekonomicznych opodatkowania.

W dorobku naukowym prof. Rybarskiego najliczniej reprezentowany jest nurt ekonomiczny, można tu wymienić m.in. następujące prace: *Nauka o podmiocie gospodarstwa społecznego* (Kraków 1912), *Wartość, kapitał i dochód* (Warszawa 1922), *System ekonomii politycznej*, t. 1–3 (Warszawa 1924–1939), *Program gospodarczy* (Warszawa 1937).

Istotną rolę wśród jego zainteresowań naukowych odgrywały historia gospodarcza oraz historia skarbowości; do najbardziej znanych prac z tego nurtu należały: *Wielkie żupy solne w latach 1497–1594* (Warszawa 1932), *Skarbowość Polski w dobie rozbiorów* (Kraków 1937), *Handel i polityka handlowa Polski*, t. 1–2 (Poznań 1928–1929), *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III* (Warszawa 1939).

Mówiąc o dorobku Katedry Skarbowości w okresie międzywojennym warto również wymienić pracę Stanisława Pszczółkowskiego *Zagadnienie podwójnego opodatkowania w stosunkach międzynarodowych* (Warszawa 1928), będącą z racji tematyki swoistym ewenementem w ówczesnej literaturze prawopodatkowej; była to książkowa wersja rozprawy doktorskiej obronionej w 1925 roku na Wydziale Prawa UW.

W roku 1935 w ramach Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego została utworzona Katedra Prawa Budżetowego, na której czele stanął – związany wcześniej z Uniwersytetem Jagiellońskim, a następnie ze Szkołą Główną Handlową w Warszawie – Tadeusz Grodyński (1888–1958), mianowany w 1936 roku profesorem zwyczajnym prawa budżetowego. Grodyński, który podobnie jak Rybarski był absolwentem Uniwersytetu Jagiellońskiego, uchodził ówczesnie za jednego z najwybitniejszych znawców zagadnień

budżetowych. Grodyński dwukrotnie był wiceministrem skarbu. Pierwszy raz w latach 1927–1931, a na przełomie marca i kwietnia 1929 roku – po złożeniu dymisji przez ministra Gabriela Czechowicza – pełnił funkcję kierownika ministerstwa; ponownie w latach 1935–1939. Był wówczas jednym z najbliższych współpracowników ministra skarbu i wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego, z którym razem wyemigrował z Polski we wrześniu 1939 roku.

Najbardziej znaną pracą prof. Grodyńskiego była monografia *Zasady gospodarstwa budżetowego w Polsce na tle prawnoporównawczym* (Kraków 1932). Było to najpełniejsze w okresie międzywojennym studium dotyczące problematyki budżetowej obejmujące zarówno teorię, jak i praktykę budżetową, w którym szeroko zostały wykorzystane komparatystyka oraz metoda prawnohistoryczna. W pracy tej Grodyński wypowiedział się m.in. przeciwko tzw. obładowywaniu ustawy budżetowej oraz łamiącym zasadę jedności fundusze i związanym z nimi podatkami celowymi, czyniąc jedynie wyjątek dla funduszy tworzonych z pożyczek. Stworzył również katalog funkcji budżetu, pośród których wymienił funkcję kredytową traktowaną jako źródło oceny zdolności kredytowej państwa dokonywanej przez jego wierzycieli. Wiele uwagi poświęcił także kwestiom zasad wykonywania budżetu i zachowania dyscypliny budżetowej, co mogło być reakcją na działania jego poprzednika – jako ministra skarbu – Gabriela Czechowicza, postawionego w roku 1929 przed Trybunałem Stanu za przekroczenia budżetowe. Tych problemów dotyczyła także wydana już na emigracji praca *The Principles of Polish Budget Law* (Londyn 1945).

Natomiast zagadnienia podatkowe w dorobku naukowym Tadeusza Grodyńskiego zajmowały dużo mniej miejsca; jednakże był on autorem ciekawej pracy *Dziwactwa podatkowe* (Kraków 1934), która mimo niezbyt poważnego tytułu, dotyczyła nader poważnej tematyki. Grodyński dokonał analizy systemów podatkowych państw autorytarnych: Niemiec i Włoch; doszedł do wniosku, że polityka podatkowa w tych państwach służy jedynie urzeczywistnieniu pewnego programu ustrojowego, a nie zaspokajaniu potrzeb publicznych. Jego krytyczne uwagi dotyczyły zarówno omnipotencji państwa, jak i szeroko stosowanej funkcji stymulacyjnej – zwłaszcza wobec życia społecznego – przeradzającej się w swoją karykaturę.

4.3. Lata okupacji (1939–1945)

Zamknięcie w 1939 roku Uniwersytetu Warszawskiego przez okupacyjne władze niemieckie nie przerwało działalności Wydziału Prawa UW, który od jesieni 1940 roku działał w warunkach konspiracyjnych. Jednym z organizatorów tajnego Wydziału Prawa był jego dziekan prof. Roman Rybarski. Pierwszy wykład prof. Rybarskiego z nauki skarbowości odbył się w listopadzie 1940 roku w prywatnym mieszkaniu przy ul. Mokotowskiej 51/53; wykłady te zakończyły się egzaminem przeprowadzonym

w marcu 1941 roku. Roman Rybarski był również wykładowcą tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodniej utworzonego w Warszawie jesienią 1940 roku w oparciu o kadrę głównie Uniwersytetu Poznańskiego.

Aresztowanie prof. Rybarskiego – biorącego cały czas aktywny udział w organizowaniu władz państwa podziemnego – nastąpiło 17 maja 1941 roku. W jego przypadku historia zatoczyła tragiczne koło: zginął 6 marca 1943 roku w Oświęcimiu zaledwie kilkanaście kilometrów od rodzinnego Zatora.

W późniejszym okresie wykłady z nauki skarbowości na tajnym Wydziale Prawa UW prowadził dr Karol Brzoska.

4.4. Okres po 1945 roku

Pierwszym po 1945 roku kierownikiem Katedry – która przyjęła nazwę Skarbowości i Prawa Skarbowego – został Jerzy Lubowicki (1898–1964). Był absolwentem Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie oraz Uniwersytetu Poznańskiego, a w latach 1934–1939 wysokim urzędnikiem ministerstwa skarbu (m.in. dyrektorem departamentu), jednocześnie prowadził działalność dydaktyczną w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, także w warunkach konspiracyjnych podczas okupacji. Doktoryzował się w 1927 roku na Uniwersytecie Poznańskim (rozprawa doktorska *Polityka podatkowa Polski*), habilitował w 1945 roku na Uniwersytecie Warszawskim, zaś w roku 1947 został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Prof. Lubowicki kierował Katedrą do 1949 roku, a w latach 1954–1955 był prodziekanem Wydziału Prawa UW. Równolegle pracował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Łódzkiego, będąc od 1953 roku kierownikiem tamtejszej Katedry Prawa Finansowego.

Jerzy Lubowicki w okresie międzywojennym zajmował się przede wszystkim zagadnieniami systemu podatkowego i polityki podatkowej, w tym problemem zryczałtowanych kosztów uzyskania przychodów; z tego okresu pochodzą m.in. prace: *Zasady reformy podatkowej* (Warszawa 1928) i *Normy zyskowności w przemyśle i handlu* (Warszawa 1931); w tej ostatniej zawarł swoją koncepcję kosztów zryczałtowanych opierającą się na zróżnicowaniu norm w zależności od branży oraz województwa, w którym dany podatnik prowadził działalność.

Po II wojnie światowej Jerzy Lubowicki kontynuował swoje prace, rozszerzając ich zakres o problematykę budżetową oraz finansów lokalnych; w jego dorobku są m.in.: *Budżet w gospodarce planowej* (Warszawa 1948), *U podstaw budżetów terenowych* (Warszawa 1962), *Opodatkowanie wynagrodzeń w ustroju socjalistycznym* (Warszawa 1960). Prof. Lubowicki był również autorem podręcznika *Nauka skarbowości i prawa skarbowego* (Warszawa 1948, II wyd. 1960) oraz współautorem podręcznika *Prawo finansowe* (Warszawa 1955).

W roku 1950 dokonano zmiany nazwy Katedry, która odtąd brzmiała Katedra Prawa Finansowego. Tę zmianę terminologiczną uzasadniano formalnie rozszerzeniem –

zarówno podmiotowym, jak i przedmiotowym – zakresu działalności państwa, daleko wykraczającego poza tradycyjne działy skarbowości okresu międzywojennego.

Kolejnym kierownikiem Katedry został prof. Leon Kurowski piastujący tę funkcję przez ok. 20 lat. L. Kurowski – absolwent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie – doktoryzował się tam w 1937 roku. Po 1945 roku początkowo był związany z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu (pełnił funkcję prorektora w roku akademickim 1951/1952), jednocześnie w roku 1949 rozpoczął pracę na Uniwersytecie Warszawskim jako profesor nadzwyczajny.

Na Uniwersytecie Warszawskim – poza kierownictwem Katedrą Prawa Finansowego – pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji: był prorektorem (1952–1955) oraz dwukrotnie dziekanem Wydziału Prawa i Administracji (1956–1959, 1969–1972). Współpracował także z innymi uczelniami i instytucjami naukowymi (m.in. Akademią Nauk Politycznych w Warszawie, Szkołą Główną Planowania i Statystyki, Instytutem Finansów przy Ministerstwie Finansów).

Leon Kurowski był aktywny także na innych polach; w latach 1945–1951 pełnił funkcję podsekretarza stanu w Ministerstwie Skarbu, zaś w latach 1959–1968 uczestniczył w misjach eksperckich z ramienia ONZ, m.in. w Indonezji, Mali, Nigrze.

W okresie międzywojennym jego zainteresowania naukowe skupiały się wokół problematyki budżetowej, kontroli państwowej i systemu podatkowego. Z tego okresu pochodzą prace: *Zadania kontroli państwowej w gospodarstwie budżetowym* (Wilno 1934), rozprawa doktorska: *Podział wydatków administracji państwowej w zwyczajnym budżecie polskim* (Wilno 1937), a także: *O możliwości uproszczenia samorządowego systemu podatkowego* (Wilno 1939).

Po wojnie najwięcej uwagi w swojej pracy badawczej poświęcił zagadnieniom kontroli finansowej; owocem są następujące prace (napisane wspólnie z prof. Hanną Sochacką-Krysiak): *Kontrola finansowa* (Warszawa 1968), *Podstawy kontroli finansowej* (Warszawa 1973), *System kontroli finansowej* (Warszawa 1979) oraz *Kontrola finansowa, organizacja i funkcjonowanie* (Warszawa 1990).

Był także współautorem (wspólnie z prof. Marianem Weralskim) podręcznika *Prawo finansowe* (Warszawa 1968) oraz autorem *Wstępu do nauki prawa finansowego* (Warszawa 1976).

Wśród licznej grupy wypromowanych przez niego doktorów są m.in. późniejsi profesorowie Katedry: Jerzy Harasimowicz, Wacław Goronowski, Elżbieta Chojna-Duch, Witold Modzelewski.

W 1998 roku została wydana *Księga jubileuszowa prof. Leona Kurowskiego*, (Warszawa 1998).

Absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego był wieloletni profesor Katedry Marian Weralski (1916–1993). Wydział Prawa ukończył w 1938 roku, a następnie uczestniczył w seminarium ze skarbowości prowadzonym przez prof. Romana Rybarskiego w celu uzyskania stopnia doktora; plany te przerwała II wojna światowa. Prof. Weralski

doktoryzował się w 1949 roku (rozprawa doktorska: *Dochody publiczno-skarbowe a wahania koniunktury*), natomiast habilitował w 1954 roku. Z Wydziałem Prawa UW był związany przez całe swoje twórcze życie.

Na początku jego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół problematyki systemu finansowego spółdzielczości, z którą był związany jeszcze w okresie międzywojennym; tych kwestii dotyczyły m.in. następujące prace: *Rozrachunek gospodarczy w spółdzielczości* (Warszawa 1951), *System finansowy spółdzielczości* (Warszawa 1957), *Nowe podstawy spółdzielczej gospodarki finansowej* (Warszawa 1958).

W późniejszym okresie Marian Weralski w swojej działalności naukowej skupił się na kilku podstawowych grupach zagadnień: problemach gospodarki budżetowej, tematyce podatkowej, problematyce systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych oraz teorii finansów publicznych; w badaniach swoich – w których silny był nurt ekonomiczny – nader często odwoływał się do metody prawnoporównawczej. Z bogatego dorobku naukowego można wymienić następujące prace: *Budżet PRL* (Warszawa 1954), *Rozwój systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych* (Warszawa 1957), *Kierunki reformy polskiego systemu podatkowego* (Warszawa 1960), *Rola budżetu w planowaniu gospodarczym* (Warszawa 1963), *Zagadnienia systemu podatkowego w państwach socjalistycznych* (Warszawa 1965), *Polityka budżetowa* (Warszawa 1971), *Socjalistyczne instytucje finansowe* (Warszawa 1973), *Współczesne systemy podatkowe. Zarys porównawczego prawa podatkowego* (Warszawa 1979). Nader znaczącą pozycję w dorobku naukowym prof. Weralskiego stanowią podręczniki akademickie: *Polskie prawo finansowe* (Warszawa 1976), *Finanse i prawo finansowe* (Warszawa 1978) oraz *Finanse publiczne i prawo finansowe* (Warszawa 1984). Zwieńczeniem działalności naukowej Mariana Weralskiego było wydanie pod jego redakcją naukową *Systemu instytucji finansowo-prawnych PRL*, t. 1–5 (Wrocław 1982–1990), którego był również współautorem. Dopelnieniem spuścizny są liczne artykuły publikowane w kraju, jak i za granicą. Kontakty zagraniczne zajmowały ważne miejsce w aktywności naukowej prof. Weralskiego; wykładał na wielu zagranicznych uniwersytetach jako *visiting professor* m.in. we Francji, Czechosłowacji, USA i Japonii. Przez wiele lat był członkiem korespondentem International Bureau of Fiscal Documentation w Amsterdamie.

Poza działalnością naukową i dydaktyczną prof. Weralski pełnił na Wydziale Prawa i Administracji UW szereg funkcji: był prodziekanem, kierownikiem Katedry, a w latach 1970–1975 dziekanem Wydziału.

Pośród wypromowanych przez niego doktorów jest obecna prof. Hanna Liwinińczuk.

Prof. Jerzy Harasimowicz (1923–2001) związany był z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego przez ponad 50 lat, będąc trzykrotnie dziekanem Wydziału. Ukończył Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu w 1949 roku; tam też rozpoczął swoją pracę naukową w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego, jeszcze na ostatnim roku studiów. Od września 1949 roku został zatrudniony w Katedrze

Prawa Finansowego Uniwersytetu Warszawskiego jako starszy asystent. Doktoryzował się w 1951 roku na UMK, zaś habilitował w 1956 roku na UW; w 1982 roku został profesorem zwyczajnym.

Zainteresowania naukowe prof. Harasimowicza obejmowały przede wszystkim prawo budżetowe, prawo bankowe oraz problematykę systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych. Tym zagadnieniom poświęcone były m.in. następujące prace: *Budżet państwa* (Łódź 1957) [współautorstwo], *Zagadnienia uchwalania budżetu socjalistycznego* (Warszawa 1965), *System finansowy przedsiębiorstw państwowych w PRL* (Warszawa 1967), *Polityka finansowa* (Warszawa 1971).

W drugiej połowie lat 90. głównym przedmiotem badań Jerzego Harasimowicza stało się prawo bankowe; z tego okresu pochodzi monografia *Polskie prawo bankowe (1918–1996)* (Warszawa 1996) napisana wspólnie z Jolantą Gliniecką i Robertem Krasnodębskim oraz *Zasady polskiego prawa bankowego i dewizowego* (Bydgoszcz 2000) [z Jolantą Gliniecką]. Również z tego samego okresu pochodzi praca *Zasady polskiego prawa budżetowego* (Bydgoszcz 2000) także napisana wspólnie z prof. Gliniecką. Jerzy Harasimowicz był autorem popularnego wśród studentów podręcznika *Finanse i prawo finansowe* (Warszawa 1977; wyd. z 1988 wspólnie z Witoldem Koniecznym).

Prof. Harasimowicz w trakcie swych przeszło 50-letnich związków z Wydziałem Prawa i Administracji UW sprawował wiele funkcji zarówno wydziałowych, jak i uniwersyteckich. Przez trzy kadencje (1981–1984, 1984–1987 i 1990–1993) był dziekanem Wydziału, a w latach 1987–1990 senatorem Uniwersytetu; również trzykrotnie – pomiędzy rokiem 1969 a 1994 (z przerwami) – kierował Zakładem Prawa Finansowego (po roku 1968 wprowadzono zmiany w strukturze uczelni, polegające na wprowadzeniu instytutów i zakładów oraz likwidacji katedr; Zakład Prawa Finansowego funkcjonował do 2003 roku).

Jerzy Harasimowicz równolegle prowadził działalność dydaktyczną także w innych ośrodkach akademickich, m.in. w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, która dała początek obecnemu Uniwersytetowi w Białymstoku. W latach 1992–1997 był przewodniczącym Rady Naukowej przy prezesie Narodowego Banku Polskiego.

Absolwentem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu jest również emerytowany profesor Wydziału Prawa UW Wacław Goronowski, wieloletni kierownik Zakładu Prawa Finansowego. Prof. Goronowski ukończył UMK w 1950 roku, w którym też rozpoczął pracę w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego. W roku 1953 przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, gdzie doktoryzował się w 1962 roku, broniąc rozprawy doktorskiej *System finansowy Państwowego Zakładu Ubezpieczeń*, a następnie habilitował się w 1972 roku; w 1990 roku został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Głównymi dziedzinami zainteresowań naukowych prof. Goronowskiego są problematyka prawnofinansowa ubezpieczeń, prawo budżetowe, a także prawo podatkowe. Wśród prac jego autorstwa można wymienić: *Ubezpieczenia majątkowe*, pod red. W. Warkalły

(Warszawa 1958) [współautorstwo], *Zagadnienia prawnofinansowe reasekuracji*, [w:] *Studia podatkowe i budżetowe* (Toruń 1964), *Klasyfikacja wydatków w budżecie socjalistycznym* (Warszawa 1972). Waław Goronowski jest także współautorem *Systemu instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 1–5, pod red. M. Weralskiego (Wrocław 1982–1990).

Prof. Goronowski przez wiele lat związany był współpracą z Państwowym Wydawnictwem Naukowym; jej owocem jest m.in. autorstwo szeregu haseł z dziedziny finansów publicznych i prawa finansowego w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN* (Warszawa 1968–1970), zaś w latach 1996–2004 sprawował redakcję naukową publikacji *Biblioteka Podatkowa PWN*, wydawanej przez Wydawnictwa Prawnicze PWN, a później przez ich następcę prawnego – Wydawnictwo LexisNexis.

W. Goronowski przez cały okres swej pracy na Wydziale Prawa i Administracji UW był bardzo z nim związany; przez wiele lat pełnił funkcję wicedyrektora, a następnie dyrektora Instytutu Nauk Prawno-Administracyjnych, zaś w latach 1981–1987 kierował Zakładem Prawa Finansowego. Poza prowadzeniem działalności naukowej i dydaktycznej na macierzystym Wydziale, prof. W. Goronowski przez wiele lat wykładał prawo finansowe na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej (obecny Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego).

W roku 2005 została wydana *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Waławowi Goronowskiemu Ius Suum Quique. Studia prawnofinansowe*, pod. red. W. Koniecznego (Warszawa 2005).

Prof. Elżbieta Chojna-Duch ukończyła Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1969 roku, doktoryzowała się w 1973 roku, a następnie habilitowała w 1988 roku na podstawie pracy habilitacyjnej *Struktura dotacji budżetowej – studium teoretyczno-prawne* (Warszawa 1988).

Elżbieta Chojna-Duch swoje zainteresowania naukowe skupia na problematyce finansów publicznych, a zwłaszcza zagadnieniach budżetu oraz finansów samorządu terytorialnego. Tej tematyki dotyczą m.in. następujące prace: *Ustawa o finansowaniu gmin. Komentarz* (Warszawa 1996), *Dochody gmin z podatków i opłat* (Warszawa 1998) [wspólnie z Elżbietą Kornberger-Sokołowską], *System dochodów jednostek samorządu terytorialnego* (Warszawa 1999). Prof. Chojna-Duch jest także autorem wielokrotnie wznawianego podręcznika *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne* (I wyd. Warszawa 2001).

Elżbieta Chojna-Duch kierowała Zakładem Prawa Finansowego w latach 1993–2001. Prof. Chojna-Duch sprawuje też szereg funkcji publicznych m.in.: w latach 1994–1995 była podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów.

Absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego jest prof. Hanna Litwińczuk. Studia ukończyła w 1976 roku, natomiast doktoryzowała się w 1979 roku. W 1989 roku – na podstawie rozprawy habilitacyjnej: *Opodatkowanie rodziny* (Warszawa 1989) – habilitowała się.

Zainteresowania naukowe prof. Litwińczuk koncentrowały się wokół problematyki podatkowej, a szczególnie opodatkowania przedsiębiorców, prawa bilansowego

i jego związków z prawem podatkowym, a także międzynarodowego i wspólnotowego prawa podatkowego, a także porównawczego prawa podatkowego. W dorobku naukowym Hanny Litwińczuk znajdują się m.in. następujące prace: *Prawo bilansowe i podatkowe podmiotów gospodarczych* (Warszawa 1993), *Przekształcenia i fuzje podmiotów gospodarczych. Zagadnienia podatkowe* (Warszawa 1994), *Prawo bilansowe* (Warszawa 1995), *Dyrektywy podatkowe Wspólnot Europejskich. Podatki dochodowe. Teksty i komentarz* (Warszawa 1995). Autorstwa prof. Litwińczuk jest również – mająca wiele wydań – monografia *Prawo podatkowe podmiotów gospodarczych* (Warszawa 1996 – I wyd.), która od II wydania jest zatytułowana *Prawo podatkowe przedsiębiorców* (Warszawa 2000) [wyd. V i VI wspólnie z Piotrem Karwatem i Wojciechem Pietrasiewiczem]. Dopelnieniem dorobku naukowego są liczne artykuły drukowane w czasopismach fachowych i prasie codziennej.

Prof. Witold Modzelewski ukończył Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w 1979 roku, natomiast związał się z ówczesnym Zakładem Prawa Finansowego już w roku 1978, będąc jeszcze studentem IV roku. Pracę doktorską obronił w 1982 roku, natomiast stopień naukowy doktora habilitowanego uzyskał w 1991 roku na podstawie pracy habilitacyjnej *Współczesne ustawodawstwo cenowe. Studium porównawcze* (Warszawa 1991).

Swoje zainteresowania naukowe Witold Modzelewski skupia przede wszystkim na problematyce systemu podatkowego i podatkowym prawie materialnym, ale również zajmował się prawem cenowym i antymonopolowym. Owocem tych zainteresowań są liczne jego publikacje, wśród których można wymienić m.in. następujące: *Ograniczenia samodzielności jednostek gospodarczych w prawie cenowym* (Warszawa 1986), *Monopolistyczne praktyki przedsiębiorstw – problematyka prawna* (Warszawa 1988), *Podatek od towarów i usług (VAT)* (Warszawa 1993), *Podatek od towarów i usług w sferze budżetowej* (Warszawa 1996 – I wyd.) [współautorstwo], *Wstęp do nauki polskiego prawa podatkowego* (Warszawa 1998 – I wyd.) [współautorstwo], *Materialne prawo podatkowe* (Warszawa 1998 – I wyd.) [współautorstwo], *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* (Warszawa 1999 – I wyd.) [współautorstwo], *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Warszawa 2000 – I wyd.) [współautorstwo].

Witold Modzelewski współpracował również z szeregiem innych uczelni i instytucji naukowych, np. ze Szkołą Główną Handlową, Wyższą Szkołą Społeczno-Ekonomiczną, Wyższą Szkołą Humanistyczną im. A. Gieysztora w Pułtusku. Przez wiele lat związany był również z Instytutem Finansów przy Ministerstwie Finansów.

Witold Modzelewski piastował też funkcje publiczne. W latach 1992–1996 był wiceministrem finansów; kierował wówczas pracami nad wprowadzeniem m.in. podatku od towarów i usług, podatku akcyzowego czy też przepisów o identyfikacji podatników (NIP) oraz pracami nad projektami ordynacji podatkowej i powszechnego opodatkowania nieruchomości.

Prof. Elżbieta Kornberger-Sokołowska jest natomiast absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, który ukończyła w 1968 roku. W tym samym roku rozpoczęła pracę na tamtejszym uniwersytecie na Wydziale Ekonomii; doktoryzowała się w roku 1976 na Uniwersytecie Warszawskim i związała się z Wydziałem Zarządzania UW. W tamtym okresie jej zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół prawa administracyjnego oraz prawa gospodarczego, czego przykładem jest rozprawa doktorska *Prawne formy koordynacji gospodarczej w zarządzaniu przedsiębiorstwami* (Warszawa 1976).

Od roku 1992 Elżbieta Kornberger-Sokołowska jest pracownikiem Zakładu Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji UW; na tym Wydziale habilitowała się w 2001 roku na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Decentralizacja finansów publicznych a samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego* (Warszawa 2001). Działalność naukowa prof. E. Kornberger-Sokołowskiej obejmuje problematykę ogólnej teorii finansów publicznych oraz ich prawnej regulacji, a szczególnie finanse jednostek samorządu terytorialnego, system finansowy Unii Europejskiej, a także zagadnienia finansowania polityki regionalnej. Problematyka ta znalazła swoje odbicie w publikacjach, wśród których można wymienić: *Dochody gmin z podatków i opłat* (Warszawa 1998) [wspólnie z Elżbietą Chojna-Duch].

Przez wiele lat (od 1962 do 1990 roku) pracownikiem Katedry (Zakładu) była prof. Maria Gintowt-Jankowicz, która doktoryzowała się w 1971 roku, zaś habilitowała w 1980; następnie organizator i pierwszy dyrektor Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, a od 2006 roku sędzia Trybunału Konstytucyjnego.

Również przez długi okres z Katedrą byli związani m.in.: dr Jadwiga Modrakowska, mgr Mariusz Aleksandrowicz, mgr Robert Krasnodębski, mgr Janusz Szewczak.

Marek Waluga

W opracowaniu niniejszym zostały wykorzystane następujące źródła:

Chodorowski J., *Roman Rybarski (1887–1942)* (Wrocław 1997).

Kostecki A., *Profesor Wacław Goronowski, [w:] Ius Suum Quique. Studia prawnofinansowe. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wacławowi Goronowskiemu*, pod red. W. Koniecznego (Warszawa 2005).

Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008, pod red. G. Bałtruszajtys (Warszawa 2008).

Zarys dziejów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008, pod red. G. Bałtruszajtys (Warszawa 2008).

BIOGRAMY

EDWARD STRASBURGER (1882–1923)

Edward Strasburger urodził się 23 lutego 1882 r. w Warszawie. V Gimnazjum Rządowe w Warszawie ukończył w 1900 r. i podjął studia na Wydziale Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończył je, uzyskując stopień kandydata nauk w 1904 r. W latach 1904–1906 odbył studia ekonomiczne na uniwersytecie w Monachium, uzyskując w 1907 r. stopień doktora. W 1911 r. przyznano mu na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora prawa, habilitował się w 1913 r. jako docent ekonomii politycznej i polityki ekonomicznej UJ. 1 kwietnia 1919 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym skarbowości na Uniwersytecie Warszawskim, a 1 stycznia 1922 r. – profesorem zwyczajnym skarbowości na Wydziale Prawa.

Badania naukowe rozpoczął Edward Strasburger na uniwersytecie w Monachium, przygotowując pracę *Zur Entwicklung der Arbeiterfrage in Königreich Polen* w 1907 r., która była podstawą jego doktoratu. Kontynuację tej tematyki stanowiły prace: *Kooperacja spożywcza i jej rozwój w Królestwie Polskim* (1909), *Drożyzna* (1912), *Gospodarka naszych wielkich miast* (1913), która była jego pracą habilitacyjną, *Istota, zasady i znaczenie kooperacji spożywczej* (1913), *Teoria potrzeb ze stanowiska gospodarczego* (1915).

W latach 1909–1910 prowadził wykłady z gospodarstwa społecznego w Akademii Handlowej w Krakowie. W 1911 r. podjął pracę w Katedrze Ekonomii Społecznej i Skarbowości UJ jako asystent i w roku akademickim 1914/1915 jako docent.

W 1915 r. powrócił do Warszawy i rozpoczął współpracę z pismem „Ekonomista”, organem Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich, na którego właśnie łamach w 1913 r. opublikował wspomniany artykuł *Istota, zasady i znaczenie kooperacji spożywczej*. Rok 1915 datuje wydaną w Warszawie pracę *Wielkomiejska polityka społeczno-gospodarcza*, gdzie Strasburger określił zadania polityki municypalnej. Jego studium z zakresu historii gospodarczej *Stan rolnictwa polskiego w dobie powojennej a program ekonomiczny Lubeckiego* wydrukowano w „Sfinksie” w 1915 r. W wyniku

prac badawczych nad finansami Warszawy przed wojną i podczas niej opublikował studium *Finanse Warszawy podczas wojny* w 1917 r.

Na powstającym w odradzającej się Polsce Uniwersytecie Warszawskim dr Edward Strasburger został w 1915 r. asystentem seminarium ekonomii politycznej, a 1 października następnego roku powierzono mu wykład z historii doktryn ekonomicznych dla studentów II roku. Z tej tematyki ogłosił w „*Ekonomiście*” prace: *Metoda i cel badań nad historią doktryn ekonomicznych w Polsce* (1917), *Historia doktryn ekonomicznych w Polsce i Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI wieku* (1918). W roku akademickim 1917/1918 wykładał też historię ekonomii w Wyższej Szkole Handlowej.

Od 1918 r. poświęcił się nauce skarbowości i zajął aktualnymi zagadnieniami polityki skarbowej, współuczestniczył w wydawaniu przez Komisję Skarbową Biura Pracy Społecznej zeszytów „*Materiały do Ustawodawstwa Skarbowego w Polsce*”. W kolejnym roku na łamach „*Ekonomisty*” opublikował szkic porównawczy *Podatki wojenne* i studium *Zagadnienie waluty podczas wojny*, kontynuował współpracę z Towarzystwem Ekonomistów i Statystyków w przygotowaniu dokumentu *Szkic projektu reformy walutowej w Polsce*. Wraz z nominacją profesorską 1 kwietnia 1919 r. został mianowany kierownikiem Katedry Skarbowości na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1920 r. ukazała się książka *Zagadnienie skarbowo-ekonomiczne na tle wojny*, a na łamach „*Ekonomisty*” artykuł *Finanse Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1920*. W tym samym piśmie E. Strasburger wydrukował rok później kolejny artykuł, *Najnowsza reforma skarbową w Niemczech*. Monografia poświęcona krytycznej analizie instytucji i ustaw skarbowych pierwszych lat odrodzonej Polski to *Ustrój skarbowy Rzeczypospolitej Polskiej z 1922 r.* W tym kolejnym roku reformy skarbowej odczyt *Ocena prawa skarbowego w Polsce* (drukowany w „*Ekonomiście*” w 1923) Profesor wygłosił na nadzwyczajnym zebraniu Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Swoje doświadczenia podsumował w książce *Nauka skarbowości*, która ukazała się w 1924 r.

Na Wydziale Prawa w semestrze letnim 1915/1916 r. jako asystent brał udział w seminarium ekonomii politycznej, w roku akademickim 1916/1917 prowadził wykład z historii doktryn ekonomicznych w Polsce i wspólnie z profesorem Kostaneckim seminarium z ekonomii. W następnym roku w semestrze zimowym prowadził wykład z nauki skarbowości, a w semestrze letnim z historii doktryn ekonomicznych w Polsce oraz skarbowości wojennej, a także wspólne seminarium z ekonomii i skarbowości. W roku akademickim 1918/1919 nadal wykładał skarbowość i prowadził wspólne seminarium z ekonomii i skarbowości. W semestrze zimowym roku 1919/1920 dalej wykładał skarbowość, a w letnim historię doktryn ekonomicznych w Polsce i obowiązujące prawo skarbowe polskie, w obu semestrach kontynuując wspólne seminarium ekonomiczno-skarbowe. Rok 1920/1921: skarbowość i polskie prawo skarbowe oraz seminarium skarbowe; 1921/1922: wykład i seminarium ze skarbowości oraz jako wykłady zalecane: historia doktryn ekonomicznych w Polsce i bolszewizm – zamierzenia i skutki; 1922/1923: nauka skarbowości i seminarium skarbowe.

W latach 1919/1920 i 1920/1921 reprezentował Wydział w Senacie Uniwersyteckim. W roku 1922/1923 wybrano go dziekanem Wydziału; ponownie uczyniono to w roku 1923/1924, ale funkcję tę pełnił tylko przez I trymestr, do chwili śmierci.

Edward Strasburger był od 1916 r. członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, należał do Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich. Od 1922 r. przewodniczył Radzie Naczelnej Ogólnopolskiego Związku Bratnich Pomocy Młodzieży Akademickiej.

Zmarł 8 grudnia 1923 r. w Warszawie.

Grażyna Bałtruszajtys

Informacje biograficzne

Archiwum PAN, sygn. 121; *Skład UW i spis wykładów*, 1916/1917–1923/1924; T. Mantteuffel, *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/1916–1934/1935. Kronika*, Warszawa 1936, s. 104; A. Śródka, *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, t. 4, Warszawa 1998, s. 206.

ROMAN RYBARI (1887–1942)

Roman Rybarski urodził się 3 sierpnia 1887 r. w Zatorze w powiecie wadowickim. Gimnazjum w Rzeszowie ukończył w 1905 r. i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, które ukończył w 1910 r. ze stopniem doktora praw.

Roman Rybarski już podczas studiów opublikował prace z zakresu historii gospodarczej: *Gospodarka miasta Biecza w XVI i początkach XVII w.* (1909 i 1910), *Sprawa włościańska na sejmie roku 1831* (1910). Na IV roku studiów otrzymał nagrodę Wydziału Prawa za pracę *Organizacja kredytu przemysłowego w Królestwie Polskim i Galicji*. Po ukończeniu studiów podjął pracę – został mianowany praktykantem conceptowym przy namiestnictwie – w starostwie w Krakowie, ale korzystając ze stypendiów i urlopów, odbył w 1911 r. dalsze studia w Anglii (w Londynie i Oksfordzie), a od listopada 1911 r. w Paryżu w Szkole Nauk Politycznych; w 1912 r. był w USA i we Włoszech, by po powrocie zostać asystentem w Polskiej Szkole Nauk Politycznych w Krakowie. W latach 1912–1913 opublikował rozprawę *Pojęcie bogactwa ekonomicznego*, a podstawą habilitacji była praca *Nauka o podmiocie gospodarstwa ekonomicznego* (1912). Po jej zatwierdzeniu (habilitował się w 1913) objął wykłady jako docent prywatny, wykładając ekonomię polityczną i skarbowość na Studium Rolniczym UJ. W 1914 r. wydał pracę *Wartość wymienna jako miara bogactwa*. Przygotowana jeszcze przed I wojną książka *Bojkoty ekonomiczne w krajach obcych* ukazała się w 1916 r. 22 czerwca 1917 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym skarbowości i 1 października tego roku rozpoczął zajęcia na UJ. W 1919 r. wydał książkę *Idea gospodarstwa narodowego*, podejmując w niej próbę zdefiniowania istoty narodu.

W 1921 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a 28 października 1922 r. tytuł profesora zwyczajnego i funkcję kierownika Katedry Ekonomii Politycznej Politechniki Warszawskiej. W tym okresie swojej pracy wydał książki: *Marka polska i złoty polski* poświęconą problematyce inflacji i jej wpływowi na życie gospodarcze i społeczne państwa, oraz *Wartość, kapitał i dochód*, w której przedstawił ewolucję poglądów na temat wartości i ceny, polemizując z tezą, że kapitalizm prowadzi do nędzy mas. Tę tematykę kontynuował w dalszych pracach.

Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego zaprosił Romana Rybarskiego do wykładania ekonomii społecznej i Profesor podjął zlecony wykład o gospodarstwie światowym po wojnie, rozpoczynając zajęcia 19 stycznia 1922 r., o czym informowała prasa warszawska.

Po śmierci profesora Strasburgera objął opuszczoną Katedrę Skarbowości, przyjmując zaproszenie Wydziału, i 1 kwietnia 1924 r. został mianowany profesorem zwyczajnym skarbowości i prawa skarbowego Wydziału Prawa UW i kierownikiem Katedry Skarbowości. Na Wydziale prowadził wykład i seminarium ze skarbowości.

W latach pracy na Wydziale prowadził też intensywną pracę naukową. Wydał trzytomowy *System ekonomii politycznej*: tom 1 – *Rozwój życia gospodarczego i idei gospodarczych* w 1924 r., tom 2 – *Teoria gospodarstwa społecznego* w 1930 r., tom 3 – *Psychologia społeczno-gospodarcza* w 1939 r. Jego ocena kryzysu gospodarczego została uwidoczniiona w książkach: *Przyszłość gospodarcza świata* (1932), *Przyszłość gospodarcza Polski* (1933), *Podstawy narodowego programu gospodarczego* (1934), *Program gospodarczy* (1937), *Idee przewodnie gospodarstwa Polski* (1939).

W ramach badań z zakresu historii gospodarczej przeprowadził badania archiwalne m.in. w Archiwum Skarbowym (które później w czasie II wojny uległo zniszczeniu). W latach 1928–1929 wydał dwutomowe dzieło *Handel i polityka handlowa Polski w XVI wieku*; następnie: *Gospodarstwo księstwa oświęcimskiego w XVI wieku* (1931), *Wielkie żupy solne w latach 1497–1594* (1932); z zakresu finansów dawnej Polski: *Kredyt i lichwa w ekonomii samborskiej w XVIII wieku* (1936), *Skarbowość Polski w czasie rozbiorów* (1937), *Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III* (1939). Prace te, oparte na materiałach archiwalnych zniszczonych kilka lat później, podczas II wojny światowej, zyskały znaczenie źródeł dla tej problematyki. W 1935 r. wydał podręcznik *Nauka skarbowości* obejmujący całość przedmiotu.

W 1937 r. został wybrany dziekanem Wydziału Prawa. Udało mu się wtedy wprowadzić ćwiczenia z wielu przedmiotów i powiększyć kadrę asystentów, uzyskując środki z Funduszu Opłat Studenckich; zrealizował projekt utworzenia Instytutu Prawa Lotniczego i Zagadnień Gospodarczych Lotnictwa przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego i został powołany w 1938 r. na jego kierownika.

Ponownie wybrano go na dziekana w 1939 r. i w końcu września w nowych warunkach – po zburzeniu gmachu seminaryjnego Wydziału Prawa – przygotowywał rozpoczęcie roku akademickiego, ale szkolnictwo wyższe na terenie Warszawy i Generalnej Guberni zostało zakazane. Profesor Rybarski zainicjował więc działalność tajnego Wydziału Prawa i podjął zajęcia. Był dziekanem Wydziału Prawa i wykładowcą do chwili aresztowania.

Działalność polityczną podjął jako student, będąc członkiem Koła Braterskiego tajnego Związku Młodzieży Polskiej „Zet” i prezesem jego jawnej ekspozytury, Zjednoczenia Młodzieży Narodowej. W 1910 r. przyjęto go do tajnej Ligi Narodowej. W latach 1916–1919 był redaktorem naczelnym miesięcznika „Rok Polski”; w roku 1919 Ministerstwo WRiOP wysłało go do Paryża jako eksperta polskiej delegacji na konferencję pokojową, a od lipca 1919 r. był sekretarzem polskiej delegacji. W październiku tegoż roku został podsekretarzem stanu w Ministerstwie Byłej Dzielnicy Pruskiej. W lutym 1920 r. otrzymał nominację na podsekretarza stanu w Ministerstwie Skarbu, rezygnując z tego stanowiska 31 sierpnia 1921 r. Od 1919 r. był czynny w Związku Ludowo-Narodowym, od 1923 r. podjął stałą współpracę z „Gazetą Warszawską”, publikował teksty w tygodniku „Myśl Narodowa”.

W 1926 r. został członkiem Wielkiej Rady Obozu Wielkiej Polski, w 1928 r. – Zarządu Głównego Stronnictwa Narodowego i został wybrany na posła do Sejmu II, a następnie i III kadencji. W Sejmie był prezesem parlamentarnego klubu SN. Po zakończeniu działalności parlamentarnej publikował w „Warszawskim Dzienniku Narodowym” i miesięczniku „Polityka Narodowa”. Gdy wybuchła wojna, uczestniczył w pracach Komitetu Obrony Stolicy, został dokooptowany do prezydium Zarządu Głównego SN, działał w Radzie Głównej Opiekuńczej.

Roman Rybarski był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności (korespondentem od 1925 r., czynnym od 1938) i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (czynnym od 1928 r., zwyczajnym od 1929 r.).

Odnaczono go Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1923).

Aresztowany 17 maja 1941 r., został wywieziony 21 lipca tego roku do obozu w Oświęcimiu. Tam zmarł 6 marca 1942 roku. Pośmiertnie (za działalność w obozie) odznaczony został Orderem Krzyża Grunwaldu III klasy (1972) oraz Krzyżem Oświęcimskim (1988).

Grażyna Bałtruszajtys

Informacje biograficzne

U. Jakubowska, *Roman Rybarski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 30, s. 289–293; AAN, MWRiOP, sygn. 5443; T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/1916–1934/1935. Kronika*, s. 103–104; A. Śródka, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 3, Warszawa 1997, s. 603–606; J. Zaborowski, *Roman Rybarski*, „*Studia Iuridica*”, t. 25, s. 37–43.

TADEUSZ GRODYŃSKI (1888–1958)

Tadeusz Grodyński urodził się 29 października 1888 r. w Krakowie. Ukończył Gimnazjum Św. Anny, uzyskując świadectwo dojrzałości w maju 1906 r., i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ukończył je 30 lipca 1910 r. otrzymaniem absolutorium, a po zdaniu egzaminów rządowych uzyskał 27 maja 1911 r. stopień doktora prawa. W latach 1912–1914 odbył studia w zakresie międzynarodowego prawa publicznego i prywatnego na Wydziale Prawa uniwersytetu w Paryżu (u profesorów: Pilleta, Renaulta, Capitanta) i w sekcji dyplomatycznej École Libre des Sciences Politiques. Habilitował się w grudniu 1931 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego (habilitację zatwierdzono 25 marca 1932 r.) jako docent prawa skarbowego i nauki skarbowości. Został mianowany 4 kwietnia 1936 r. profesorem zwyczajnym prawa budżetowego na Uniwersytecie Józefa Piłsudskiego w Warszawie.

Tadeusz Grodyński łączył pracę naukową z zawodową. W latach 1909–1910 na łamach „Przeglądu Prawa i Administracji” opublikował *Pokojowe załatwienie sporów międzynarodowych na obu konferencjach haskich*, w dalszych latach powstały prace: *Ustawodawstwo emigracyjne na tle porównawczym ze szczególnym uwzględnieniem ustawy austriackiej 1904 r.* (1912), *Pomoc prawna w obrocie międzynarodowym na tle konferencji haskich i austriackiego procesu cywilnego* (1913), *Międzynarodowe prawo prywatne na tle stosunków między dzielnicami Polski* (1914), *Polskie prawo budżetowe* (1925), *Zasady gospodarstwa budżetowego w Polsce na tle porównawczym* (1932), *Budżety Francji i Niemiec w dobie kryzysu* (1935), *Budżet w Trzeciej Rzeszy* (1935), *Zasady prawa budżetowego* (1938).

Pracę dydaktyczną rozpoczął w roku akademickim 1921/1922, podejmując w Wyższej Szkole Handlowej (nazwanej później Szkołą Główną Handlową) wykład o budżecie państwa, od roku 1931/1932 rozszerzył swoje zajęcia o przedmioty: prawo budżetowe (2 godz. tygodniowo); podatek dochodowy i majątkowy (2 godz.); administracja skarbową (1 godz.); proseminarium z prawa skarbowego (2 godz.); seminarium ze skarbowości (2 godz.). W latach 1932–1935 prowadził wykłady (2 godz. tygodniowo) na Wydziale Prawa UJ, a od listopada 1935 r. – w SGH z prawa budżetowego (2 godz.), a także seminarium (2 godz.).

Rada Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w 1934 r. wystąpiła o utworzenie Katedry Prawa Budżetowego ze względu na wzrastające znaczenie tej dyscypliny i po uzyskaniu pozytywnej decyzji na posiedzeniu 24 października 1935 r. jednomyślnie podjęła uchwałę o przedstawieniu doc. dra Tadeusza Grodyńskiego do nominacji na profesora zwyczajnego prawa budżetowego. Wniosek Uniwersytetu został przyjęty i prezydent RP 4 kwietnia 1936 r. mianował uczzonego profesorem zwyczajnym prawa budżetowego na UJP. Grodyński był wtedy podsekretarzem stanu w Ministerstwie

Skarbu i chciał nadal pełnić te obowiązki, oświadczył więc, że będzie korzystał z bezpłatnego urlopu jako profesor, wykonując bezpłatnie w zmniejszonym wymiarze prace związane ze stanowiskiem profesora prawa budżetowego na UJP w Warszawie. Poprosił też – za pośrednictwem Rady Wydziału Prawa UJP – o zezwolenie na dalsze wykładanie w SGH. Urlop na UJP i zgodę na zajęcia na SGH otrzymał na rok akademicki 1936/1937. W następnych dwóch latach w Spisie wykładów Wydziału Prawa UJP były zamieszczone 2 godz. wykładu tygodniowo dla III roku i 2 godz. seminarium z prawa budżetowego w każdym semestrze.

Na emigracji wykładał polskie prawo budżetowe na Wydziale Prawa w Oksfordzie (1944–1947) oraz w Szkole Nauk Politycznych i Społecznych (1949–1951). Po utworzeniu Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w 1951 r. został – do śmierci – jego profesorem zwyczajnym i przewodniczącym Komisji Wydziałowej Ekonomicznej.

Tadeusz Grodyński w 1911 r. podjął pracę w Prokuraturii Skarbu we Lwowie; od 1918 r. w Ministerstwie Skarbu był kolejno starszym referentem, naczelnikiem wydziału, dyrektorem departamentu, od 1927 r. podsekretarzem stanu; w krótkim okresie w 1929 r. kierownikiem Ministerstwa Skarbu; 30 maja 1931 r. został przeniesiony w stan nieczynny, a w listopadzie tego roku w stan spoczynku. 22 października 1935 r. został reaktywowany w służbie państwowej i mianowany sekretarzem stanu w Ministerstwie Skarbu. Na emigracji od 1940 do 1958 r. pełnił funkcję członka kolegium Najwyższej Izby Kontroli Państwa.

Profesor Grodyński został 10 listopada 1928 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski za zasługi na polu ustalenia prawa budżetowego, polityki skarbowej i organizacji władz skarbowych.

Zmarł w Londynie 24 maja 1958 r.

Grażyna Bałtruszajtys

Informacje biograficzne

AAN, MWRiOP, Dep. IV, sygn. 2733, mikrofilm B-11726; J. Cywiński, T. S. Rojewski, W. Toporowski, *Monografia polskiego Wydziału Prawa 1944–1947 Uniwersytetu w Oxford*, Londyn 1997, s. 160.

STEFAN ZALESKI (1888–1959)

Stefan Zaleski urodził się 30 maja 1888 r. w majątku Klonowiec w powiecie radomskim. Do szkół średnich uczęszczał w Radomiu – najpierw do rosyjskiego gimnazjum rządowego, a po strajku w 1905 r. (w którym za czynny udział otrzymał odznakę honorową) do szkoły polskiej; tę ukończył w 1908 r. W tym samym roku podjął studia w Genewie i 12 lipca 1912 r. uzyskał Licencję des Sciences Sociales B, Économie politique; następnie przez rok studiował w Paryżu w École de Droit oraz w École des Hautes Études Sociales. Doktorat (rozpoczęty w Genewie, przerwany wojną) uzyskał w Poznaniu w 1920 r. Z początkiem tego roku został zastępcą profesora polityki ekonomicznej na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, tamże również habilitował się w zakresie ekonomii społecznej i skarbowości w czerwcu 1925 r. 1 października tego roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1929/1930 i 1930/1931 był dziekanem i przez następne 2 lata prodziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. 23 sierpnia 1938 r. został mianowany profesorem zwyczajnym w Katedrze Ekonomii Politycznej na Wydziale Prawa Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie [po opuszczeniu Katedry przez prof. Antoniego Kostaneckiego] i 1 września tego roku podjął swoje obowiązki.

Stefan Zaleski podczas studiów napisał wiele artykułów z zagadnień gospodarczych i społecznych. Pracę podjął w 1915 r. w Lozannie jako redaktor działu ekonomicznego i demograficznego *Encyclopédie Polonaise*. Z dużym wkładem jego własnych tekstów i pod jego redakcją wydano 2 tomy. Obszerną pracę *Démographie générale de la Pologne* opublikował w 1920 r. W latach 1923–1924 wydał *Prawo skarbowe Rzeczypospolitej Polskiej*, w 1925 r. został habilitowany z ekonomii i skarbowości na podstawie pracy *Idea słusznej płacy*. W latach 1928–1929 był też naczelnym redaktorem „Bilansu Gospodarczego Polski Odrodzonej”. W 1928 r. wydał pracę *Istota i rozwój naukowej organizacji pracy*, w 1935 – *Wpływ maszyn na bezrobocie wg poglądów ekonomistów XIX wieku*, w 1937 – *Wpływ postępu technicznego na bezrobocie*, w 1939 – *Organizacja naukowa oraz Teoria i polityka płac*.

W latach 1940–1944 Profesor uczestniczył w tajnym nauczaniu jako wykładowca i organizator Uniwersytetu Ziemi Zachodnich (Poznańskiego) i pełnił tam funkcję dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego, a na Wydziale Prawa UW był wykładowcą i – po aresztowaniu dziekana Rybarskiego – prodziekanem. Pod jego kierunkiem przygotowywano też rozprawy doktorskie, a w maju 1944 r. na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa UW przedstawił referat nt. reformy studiów prawniczych. Formalnie prowadził w czasie okupacji wykłady o naukowej organizacji w Wyższej Szkole Technicznej.

Po zakończeniu działań wojennych powrócił do Warszawy 14 lutego 1945 r. i objął obowiązki dziekana Wydziału Prawa z urzędu jako prodziekan, a od maja 1945 r. jako dziekan z wyboru. W trudnych warunkach podjął odbudowę Wydziału, gromadząc

pracowników i osobiście przyjmując powracających studentów. W czerwcu 1946 r. został wybrany na prorektora na okres 2 lat, a pełnił tę funkcję od 1 września 1946 r. do 31 sierpnia 1947 r. W roku akademickim 1947/1948 był delegatem Wydziału do Senatu UW.

Został pozbawiony katedry i odsunięty od egzaminów i wykładów z ekonomii politycznej i historii doktryn ekonomicznych w końcu roku akademickiego 1948/1949, ale pozostawał pracownikiem Wydziału, wykładając statystykę i demografię dla innych wydziałów. W 1949 r. uzyskał zezwolenie „na pracę uboczną” jako redaktor działu ekonomicznego „Wiedzy Powszechnej” wydawnictwa Czytelnik.

W 1953 r. został przeniesiony z Wydziału Prawa do nowo powstałego Wydziału Ekonomii Politycznej, gdzie wykładał statystykę i niektóre dziedziny ekonomii. Jego uczniami byli późniejsi profesorowie Wydziału Jerzy Lubowicki i Zenon Rogoziński.

Stefan Zaleski był członkiem zwyczajnym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1921), prezesem Towarzystwa Naukowej Organizacji w Poznaniu (1928–1938), od 1936 r. członkiem Polskiego Komitetu Centralnego Instytucji Nauk Politycznych i Ekonomicznych wchodzącego w skład *Conférence Permanente des Hautes Études Internationales*, w 1937 r. czynnym uczestnikiem kongresu *Conférence* w Paryżu, a w 1938 r. w Bergen.

Należał do grona członków założycieli i od 1946 r. przez 2 lata wiceprezesował Polskiemu Towarzystwu Ekonomicznemu, był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1945) i należał do jego zarządu. Miał status członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności (1950), członka i w latach 1945–1947 wiceprezesa Komitetu Kasy im. Mianowskiego, członka Towarzystwa Organizacji i Kierownictwa w Warszawie, członka *Institut International des Finances Publiques* w Brukseli i *Union Internationale pour l'Étude Scientifique de la Population*.

Stefan Zaleski podczas studiów był prezesem Bratniej Pomocy Studentów w Genewie (1909–1910), został powołany przez Komitet Narodowy Polski jako członek polskiej delegacji do Komisji Ekonomicznej Konferencji Pokoju w Paryżu i pełnił obowiązki jej sekretarza (od stycznia do lipca 1919 r.), a zarazem od stycznia do czerwca 1919 r. uczestniczył w Komisji Terytorialnej i w Podkomisji Celnej i Traktatowej. W latach 1926–1929 był powołany do Komisji Ekspertów ds. Skarbowych Ligi Narodów i brał czynny udział w jej pracach, w 1928 r. reprezentował rząd polski na konferencji międzynarodowej w Genewie w sprawach podwójnego opodatkowania i ucieczki kapitału, w 1937 r. został członkiem Stałej Konferencji Studiów Międzynarodowych przy Lidze Narodów jako polski rzeczoznawca do spraw demograficznych.

W okresie okupacji pracował w Komisji Nauki i Szkół Wyższych przy Departamencie Oświaty Delegatury Rządu (której przewodniczył rektor Pieńkowski). W 1946 r. został członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Oświaty.

Zmarł 3 stycznia 1959 r. w Warszawie.

Grażyna Bałtruszajtys

Informacje biograficzne

Arch. UW, sygn. 3010; sygn. R. 49(15); AAN, MWRiOP, Dep. IV, akta osobowe, mikrofilm B-15768; E. Taylor, *Stefan Zaleski*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1959, z. 2, s. 373–375; P. Szczawiński, A. Śródka, *Biogramy uczonych polskich*, cz. I, z. 3, Wrocław 1983, s. 575–577; W. B. Sztyber, *Profesor Stefan Zaleski*, „Studia Iuridica”, t. 25, s. 173–175.

JERZY LUBOWICKI (1898–1964)

Jerzy Lubowicki urodził się 5 stycznia 1898 r. w Warszawie. Naukę szkolną rozpoczął w rodzinnym mieście, następnie kontynuował ją w Piotrogradzie. Tam też w 1917 r. zdał maturę. Trzy lata później ukończył Szkołę Nauk Politycznych w Warszawie. W 1924 r. ukończył studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując stopień magistra. Stopień doktora otrzymał w 1927 r. Habilitował się w 1945 r. na Wydziale Prawa UW. Od tego roku był zastępcą profesora na UW i na Uniwersytecie Łódzkim, w 1947 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, od 1960 r. profesorem zwyczajnym prawa finansowego Wydziału Prawa UW i zarazem kierownikiem Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Łódzkiego.

Zainteresowania naukowe Jerzego Lubowickiego obejmowały finanse i prawo finansowe. Jego rozprawa doktorska zatytułowana *Polityka podatkowa Polski* zawierała analizę polityki podatkowej państwa polskiego ze wskazaniem pewnych, postulowanych kierunków zmian. Kontynuacją tej tematyki były książki: *Zasady reformy podatkowej* (1928) oraz *Normy zyskowności w przemyśle i handlu* (1931). Podstawę habilitacji stanowiła praca *Podatki jako środek polityki ekonomicznej* (1947). W okresie powojennym podejmował zagadnienia systemowe prawa finansowego, jego zasad, podstawowych konstrukcji. W owym czasie postulowano oparcie systemu finansowego nie na budżecie, a na planie finansowym oraz na zasadzie rozgraniczania finansów lokalnych i państwowych. Mimo że poglądy te były rozpowszechnione, Jerzy Lubowicki zdołał wykazać ich niesłuszność w pracy *Budżet w gospodarce planowej* (1948). Jego argumenty i propozycje zostały przyjęte – uchwała Rady Ministrów podjęta w kwietniu 1950 r., dotycząca podstaw gospodarki finansowej państwa, opierała się w znacznym stopniu na jego poglądach i propozycjach.

Drugi kierunek zainteresowań J. Lubowickiego to zagadnienia finansów lokalnych, którym poświęcił opracowania: *Ewolucja podstaw ustrojowych finansów komunalnych* (1947), *Założenia rozwoju budżetów terenowych* (1957), *U podstaw budżetów terenowych* (1962). Kolejnym kierunkiem zainteresowań Profesora była sfera prawa podatkowego. Z tej tematyki można wymienić prace: *Polityka podatkowa Polski Ludowej* (1962), *Podatek od wynagrodzeń* (1960) oraz *Opodatkowanie wynagrodzeń w ustroju socjalistycznym* (1960). W latach 1958–1962 J. Lubowicki ogłaszał systematycznie w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” roczne przeglądy prawa finansowego w Polsce.

Łączył pracę naukową i zawodową z działalnością dydaktyczną. Po uzyskaniu stopnia doktora został zatrudniony jako asystent Katedry Skarbowości Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie w latach 1928–1931, a w latach 1931–1939 był wykładowcą w tej katedrze i prowadził zajęcia z prawa skarbowego i podatku dochodowego. W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu w Szkole Głównej Handlowej. Od października 1945 r. podjął pracę na UW i na Uniwersytecie Łódzkim. Na obu tych uczelniach pracował aż do śmierci.

Na Wydziale Prawa UW w latach 1945–1949 pełnił obowiązki kierownika Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego. W latach 1954–1955 był prodziekanem Wydziału, a od 1 stycznia 1953 r. pełnił obowiązki kierownika Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Łódzkiego.

Jerzy Lubowicki działalności dydaktycznej poświęcił blisko 30 lat. Był autorem podręcznika *Nauka skarbowości i prawa skarbowego* (1 wyd. 1947; 2 wyd. 1960/1961) oraz części podręcznika *Prawo finansowe* (1955). Pod jego redakcją ukazały się skrypty *Wybrane źródła do prawa finansowego* (1 wyd. 1945; 2 wyd. 1948). Wystąpił w roli promotora wielu prac doktorskich.

Pracę zawodową podjął w Urzędzie Likwidacyjnym (1919) jeszcze w czasie studiów, był członkiem delegacji w Komisji Mieszanej ds. Repatriacji z Rosji (1918–1921). Od 1928 r. pracował w Izbie Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, a w latach 1934–1939 w Ministerstwie Skarbu. Podczas II wojny był zatrudniony w Komitecie Samopomocy i Radzie Głównej Opiekuńczej. W latach 1945–1946 pracował w Związku Gospodarczym Spółdzielni RP „Społem”, a w latach 1946–1949 był dyrektorem departamentu w Centralnym Urzędzie Planowania. Przez wiele lat przewodniczył Radzie Naukowej przy Ministrze Finansów.

W 1951 r. został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w 1959 – Towarzystwa Naukowego Łódzkiego. Od 1948 r. należał do Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych. W 1961 r. na zjeździe Instytutu wygłosił referat dotyczący planowania budżetowego w ramach planowania ekonomicznego. Referat ten został opublikowany w „Public Finance” (1962) oraz w rozszerzonym zakresie w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” (1962). Innymi publikacjami Profesora w językach obcych są m.in.: *Le système fiscal* (1961), *Les impôts sur les transactions et les transmissions* (1959), *L'imposta fondiaria in Polonia* (1957).

Był wielokrotnie odznaczany. Otrzymał Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal 10-lecia Polski Ludowej. Pośmiertnie Rada Państwa nadała mu Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarł 5 czerwca 1964 r. w Warszawie.

Grażyna Bałtrusajtys
Maria Supera

Informacje biograficzne

- L. Kurowski, *Jerzy Lubowiecki*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18, s. 71–72; Archiwum PAN III, 158 (spuścizna naukowa); N. Gajl, *Jerzy Lubowicki (1898–1964)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1965, seria I, nr 42, s. 167–171 (tamże bibliografia prac Lubowickiego); A. Śródka, *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, t. 4, Warszawa 1998, s. 534–535.

LEON KUROWSKI (1907–1998)

Leon Kurowski urodził się 3 lutego 1907 r. w Smoleńsku. Po ukończeniu w 1927 r. szkoły średniej w Słonimie podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Tam rozpoczął pracę naukową w 1932 r. jako asystent na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych. Pod kierownictwem wybitnego przedstawiciela nauki skarbowości prof. Gutkowskiego obronił w 1937 r. pracę doktorską *Podział wydatków administracji państwowej w zwyczajnym budżecie polskim*.

W okresie międzywojennym opublikował wiele prac zawierających załączki idei rozwijanych w późniejszych badaniach naukowych. Prace te dotyczyły przede wszystkim kontroli państwowej, struktury formalnej budżetów, w tym klasyfikacji budżetowej, oraz systemu podatkowego gmin. Do najważniejszych zaliczyć należy, oprócz opublikowanej rozprawy doktorskiej, m.in. prace: *Zadania kontroli państwowej w gospodarstwie budżetowym* (1934) oraz *O możliwości uproszczenia samorządowego systemu podatkowego* (1939). Intensywną działalność naukową przerwała II wojna światowa, w czasie której Leon Kurowski był internowany i więziony w Wilnie i Kownie, a po zwolnieniu pracował w fabryce papieru.

Po wojnie pracę naukową kontynuował najpierw na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie w 1946 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym skarbowości i prawa skarbowego. W toruńskim ośrodku naukowym wykładał do 1952 r. (piastując w roku akademickim 1951/1952 funkcję rektora). Jednocześnie od 1949 r. rozpoczął pracę jako profesor nadzwyczajny na Uniwersytecie Warszawskim. W 1961 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

W okresie działalności na UW powstało kilkadziesiąt wybitnych prac naukowych Profesora. Spośród nich wskazać należy przede wszystkim te, które dotyczyły problematyki kontroli finansowej. Fundamentalne znaczenie ma *System kontroli finansowej* (1979, przygotowany razem z H. Sochacką-Krysiak). Z tą samą współautorką wydał także dwie inne, kilkakrotnie wznawiane monografie: *Kontrola finansowa* (1968), *Podstawy kontroli finansowej* (1973) oraz *Kontrola finansowa, organizacja i funkcjonowanie* (1990). Z ważniejszych wymienić należy także pracę *Historia skarbowości oraz historia nauki skarbowości* (1950) i *Rozwój systemu finansowego gminy wiejskiej w Polsce 1918–1974* (1975); w tej drugiej uwidacznia się szczególne zainteresowanie problematyką finansów gmin. Spośród prac obcojęzycznych warto wspomnieć o *Les finances dans États socialistes* (1962, w 1967 r. wydano przekład hiszpański i arabski) czy *Le régime financier de la commune en Pologne* (1973).

Profesor Kurowski prowadził też prace badawcze w wielu zagranicznych ośrodkach naukowych, m.in. we Francji, Włoszech, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii i Kanadzie, czego efektem były liczne artykuły w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych.

Był również dydaktykiem, który wykształcił kilka pokoleń polskich prawników i ekonomistów. Wyrazem jego dbałości o studentów stało się opracowanie kilku podręczników prawa finansowego, zwłaszcza wydanego po raz pierwszy w 1955 r. *Prawa finansowego*, którego był redaktorem i współautorem. W 1968 r. pod tym samym tytułem wydał inny podręcznik przygotowany razem z M. Weralskim. Podsumowaniem pracy dydaktycznej Profesora był *Wstęp do nauki prawa finansowego*, podręcznik z 1976 roku.

Leon Kurowski wiele miejsca poświęcał w swojej pracy naukowej kształceniu młodej kadry naukowej. Dowodem tego były liczne doktoraty przygotowane pod jego kierownictwem. Spośród doktorów przez niego wypromowanych wielu kontynuowało badania naukowe rozpoczęte przez Profesora (w tym: Zbigniew Pirożyński, Zbigniew Jaśkiewicz, Jerzy Harasimowicz, Elżbieta Chojna-Duch).

Uczestniczył w pracach komitetu redakcyjnego „Państwa i Prawa”. W latach pięćdziesiątych XX w. był kierownikiem naukowym redakcji prawniczej Państwowego Wydawnictwa Naukowego i członkiem rady programowej Wydawnictwa Prawniczego oraz Polskich Wydawnictw Gospodarczych. Redagował powojenną edycję dzieł Leona Petrażyckiego (fascynacja Petrażyckim związana jest jeszcze z wileńskim okresem pracy naukowej Profesora, gdzie jednym z jego mistrzów był Jerzy Lande – uczeń Petrażyckiego). Leon Kurowski był także redaktorem i współautorem *Małej encyklopedii prawa* wydanej w 1959 r.

Szczególne miejsce w życiu Profesora zajęła działalność na Uniwersytecie Warszawskim, na którym pracę rozpoczął – jak wspomniano – w 1949 r. i z którym pozostał związany do końca życia. Przez dwadzieścia lat kierował Katedrą Prawa Finansowego na Wydziale Prawa UW. W tym czasie pełnił również odpowiedzialne funkcje administracyjne: był prorektorem (1952–1955), dwukrotnie dziekanem Wydziału Prawa i Administracji (1956–1959, 1969–1972). Jako profesor emerytowany (od 1977 r.) związany był również z Instytutem Geografii Krajoznawczych UW. W latach 1977–1981 pełnił w nim obowiązki przewodniczącego Rady Naukowej.

Był osobą niezwykle aktywną. Powojenne prace badawcze prowadził również w innych ośrodkach naukowych. W latach 1947–1949 związany był z Akademią Nauk Politycznych w Warszawie, następnie wykładał w Wyższej Szkole Prawniczej im. Teodora Duracza w Warszawie (1949–1951). W latach 1951–1962 pracował w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (obecnie Szkoła Główna Handlowa), kierując w niej Katedrą Budżetu Państwa. Od 1983 r. współpracował ściśle z Instytutem Finansów przy Ministerstwie Finansów. W tymże ministerstwie był również przewodniczącym Rady Programowej Kształcenia Kadr Skarbowości. Pełnił też funkcję rzeczoznawcy naukowego Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki od 1953 r.

Profesor Kurowski uczestniczył w międzynarodowym życiu naukowym, działając w zagranicznych towarzystwach naukowych jako członek m.in. Société de Législation Comparée, Société Française de Droit Fiscal, Institut International de Finances

Publiques, Centro Internazionale di Ricerche e Studi Assicurativi. Brał udział w licznych międzynarodowych konferencjach naukowych, na których wygłaszał referaty.

Równolegle z pracą naukową i dydaktyczną Profesor Kurowski prowadził czynną działalność państwową i społeczną. W latach 1944–1947 był posłem do Krajowej Rady Narodowej oraz dyrektorem jej Biura Prezydialnego w latach 1944–1945. Jednocześnie przez sześć lat (do 1951 r.) pełnił funkcję podsekretnarza stanu w Ministerstwie Skarbu.

W końcu lat czterdziestych pełnił także odpowiedzialną funkcję przewodniczącego Głównej Komisji ds. Nacjonalizacji Przemysłu. Do służby państwowej powrócił po z górą czterech dziesięcioleciach jako doradca ministra finansów oraz konsultant Prezesa Rady Ministrów (w latach 1994–1997). Swoją wiedzę wykorzystywał również jako autor ekspertyz projektów ustaw z zakresu finansów publicznych.

U schyłku lat pięćdziesiątych Profesor podjął misję ekspercką z ramienia Organizacji Narodów Zjednoczonych. Pracował dla niej w latach 1959–1968, najpierw w Indonezji i Mali, a od 1965 r. w Republice Nigru. Szczególnie w tym ostatnim kraju po raz kolejny ujawnił się jego talent organizatorski. Jako Stały Reprezentant ONZ ds. Pomocy Ekonomicznej położył duże zasługi, m.in. w poszukiwaniu zasobów naturalnych i rozwoju hodowli bydła w strefie subsaharyjskiej. Z jego inicjatywy utworzono Instytut Administracji Publicznej oraz Wyższą Szkołę Pielęgniarek.

Profesor Kurowski przejawiał także niespożytą energię jako działacz społeczny. Był współzałożycielem i aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, a także Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej (tego ostatniego również prezesem). W latach siedemdziesiątych XX w. jako przewodniczący Polskiego Komitetu Współpracy z Alliance Française współtworzył sieć dziesięciu ośrodków współpracy przy ówczesnych polskich uniwersytetach. Był również członkiem Zrzeszenia Prawników Polskich.

Za zasługi był wielokrotnie odznaczany przez polskie i zagraniczne władze.

Zmarł 9 lipca 1998 r. w Warszawie.

Adrian Branny

Informacje biograficzne

Archiwum UW, sygn. K 9770; Akta WPIA UW; P. Bałasz, P. Wagłowski, *Przyjaciół miałem po jednej i po drugiej stronie. Rozmowa z prof. dr. Leonem Kurowskim*, 1997, <http://prawo.vagla.pl/node/6349>; *Księga jubileuszowa Profesora dr Leona Kurowskiego*, red. E. Chojna-Duch, W. Goronowski, Warszawa 1998, s. 13–14.

MARIAN WERAŁSKI (1916–1993)

Marian Werałski urodził się 10 grudnia 1916 r. w Warszawie. Po ukończeniu gimnazjum humanistycznego L. Lorentza podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawskim, które ukończył w 1938 r. z dyplomem magistra prawa. W tym czasie uzyskał także *Certificat de Droit Français* w Instytucie Francuskim i dyplom języka francuskiego na uniwersytecie w Besançon. Po magisterium uczęszczał na seminarium skarbowości prof. Rybarskiego w celu uzyskania stopnia doktora. Po wojnie na podstawie rozprawy *Dochody publiczno-skarbowe a wahania koniunktury* uzyskał stopień doktora w 1949 r. Pięć lat później otrzymał stopień docenta habilitowanego, w 1964 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1970 r. profesorem zwyczajnym.

Zainteresowania naukowe M. Werałskiego obejmowały zagadnienia szeroko pojętego prawa finansowego. Do problemów, którym poświęcił najwięcej uwagi, należy zaliczyć: prawne aspekty finansowania spółdzielczości oraz przedsiębiorstw państwowych, prawny charakter budżetu państwa oraz systemu podatkowego. Owocem aktywnej pracy naukowej było ponad 100 publikacji krajowych oraz zagranicznych. W swych pracach badał daną problematykę w kontekście prawnoporównawczym, analizując rozwiązania istniejące zarówno w państwach ówczesnego bloku wschodniego, jak i w państwach członkowskich EWG czy w USA.

Poświęcił wiele uwagi zagadnieniu prawnych regulacji dotyczących finansowania spółdzielczości, czego owocem były m.in. następujące opracowania: *System finansowy spółdzielczości* (1957), *Rozrachunek gospodarczy w spółdzielczości* (1951), *Z problematyki finansowej rolniczych spółdzielni produkcyjnych* (1955), *Nowe podstawy spółdzielczej gospodarki finansowej* (1958). Kolejnym zagadnieniem, które Profesor podjął, były prawne aspekty systemu finansowania przedsiębiorstw państwowych: *Prawnofinansowe zagadnienia przedsiębiorstw socjalistycznych* (1969), *Bodźce finansowe a wyniki przedsiębiorstw w pracy zbiorowej. Wynik finansowy przedsiębiorstw* (1970), *Rozwój systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych* (1955), *Z problematyki rozrachunku gospodarczego w systemie finansowym przedsiębiorstw państwowych* (1957).

Zagadnienia prawne związane z budżetem państwowym to problematyka przewijająca się przez cały okres aktywności naukowej Profesora. Świadczą o tym publikacje: *Budżet PRL* (1955), *Rola budżetu w planowaniu gospodarczym* (1963), *Polityka budżetowa* (1971), *Budżety gospodarcze we Francji* (1963), *Podstawy i funkcje dochodów budżetowych w Polsce* (1964), *Aktualne problemy wydatków publicznych w Wielkiej Brytanii* (1964), *Budżet czy plan finansowy?* (1965), *Nowe metody gospodarki budżetowej w Stanach Zjednoczonych* (1968), *Rewolucja budżetowa na Zachodzie?* (1971), *Racjonalizacja działalności administracji i jej związki z gospodarką budżetową* (1972), *Czy zmierzchn budżetu państwowego?* (1973).

Uwagę Profesora przyciągało zagadnienie prawnego uwarunkowania systemu podatkowego, w szczególności możliwości wywierania wpływu na działalność gospodarczą za pośrednictwem podatków. Z tej problematyki opublikował dzieła: *Kierunki reformy polskiego systemu podatkowego* (1960), *Podatkowe elementy ubezpieczeń gospodarczych w Polsce* (1962), *Współczesna teoria społecznych granic opodatkowania* (1962), *Oddziaływanie za pośrednictwem podatków na decyzje inwestycyjne* (1968), *Podatkowe i pozapodatkowe formy regulowania dochodów ludności pracującej* (1974), *Opodatkowanie zysków przedsiębiorstw państwowych* (1976).

Dwie monografie: *Prawo finansowe* (1976) oraz *Finanse i prawo finansowe* (1978) okazały się wielkim wkładem Profesora w rozwój nauki prawa finansowego. M. Weralski był także współautorem i redaktorem prac zbiorowych, wśród których należy wyróżnić *Instytucje finansowo-prawne PRL* (t. 1–5, 1982). Był autorem wielu opracowań popularnonaukowych.

Opublikował ponad trzydzieści artykułów w ośmiu językach obcych (angielskim, bułgarskim, czeskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim, rosyjskim, węgierskim) w prestiżowych europejskich czasopismach naukowych. Spośród nich wymienić należy: *Problems of Budgetary Policies in Socialist Planned Economies* w pracy zbiorowej *Public Finance, Planning and Economic Development: Essays in Honour of Ursula Hicks* (1973), *The New Structure of Turnover and Income Taxes in Poland* (1973), *Taxation of Persons Having their Residence Abroad and Obtaining Income in the Territory of Polish People's Republic* (1975), *New Joint Ventures Legislation* (1977).

Na Wydziale Prawa UW Marian Weralski podjął pracę naukową i dydaktyczną w roku 1949 kolejno jako: starszy asystent, adiunkt i profesor, prowadząc zajęcia z prawa skarbowego, a następnie z prawa finansowego – początkowo ćwiczenia, później wykłady i seminaria. W latach 1959–1965 pełnił funkcję prodziekana, w latach 1965–1968 kierownika Studium Administracyjnego, w latach 1968–1970 kierownika Zawodowego Studium Administracji, a w latach 1970–1975 dziekana Wydziału.

Był promotorem około 300 prac magisterskich; pięciu doktorskich, recenzował wiele prac doktorskich i habilitacyjnych.

Profesora Weralskiego zapraszano do komitetów redakcyjnych czasopism naukowych, takich jak „Finanse”, „Studia Iuridica”, „Polskoje Sowriemiennoje Prawo”. Był także członkiem Komitetu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk oraz członkiem Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów. Aktywność naukowa na arenie międzynarodowej znalazła wyraz w członkostwie w wielu międzynarodowych instytucjach naukowych: Bureau of International Fiscal Documentation (członek korespondent), International Public Finance Institute, Société de la Législation Comparée, Institut der Kommunalwissenschaft. W 1975 roku Profesor Weralski był wykładowcą na uniwersytecie w Paryżu (*visiting professor*).

Zawodową pracę poza Uniwersytetem podjął Marian Weralski po zakończeniu studiów w 1938 r. jako praktykant, referent, kierownik działu i pełnomocnik zarządu

w spółdzielni spożywców „Społem”, gdzie pracował nieprzerwanie do roku 1948. W latach 1947–1949 był przewodniczącym zarządu Spółdzielni Wydawniczej „Tydzień”, w latach 1949–1951 pełnił funkcję członka zarządu Zakładów Wydawnictw Spółdzielczych w Warszawie. Współpracował z Instytutem Badawczym Spółdzielczości, Instytutem Finansów Międzynarodowych, Instytutem Finansów Publicznych, uczestnicząc w ich programach badawczych. Opracowywał też wiele ekspertyz dla Kancelarii Sejmu, Ministerstwa Finansów, Rady Legislacyjnej. Brał udział w wielu kongresach międzynarodowych i wygłaszał wykłady w wielu uczelniach (w ZSRR, Czechosłowacji, Rumunii, Włoszech, Holandii, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Francji, USA i Japonii).

Za swoją działalność na niwie naukowej oraz dydaktycznej otrzymał wiele odznaczeń państwowych, w tym Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Medale 10-lecia i 30-lecia Polski Ludowej, tytuł „Zasłużony Nauczyciel”.

Zmarł 13 grudnia 1993 r. w Warszawie.

Grażyna Bałtrusajtys

Informacje biograficzne

Archiwum UW, sygn. K 16326; biogram [w:] *Kto jest kim w Polsce*, Warszawa 1993; M. Weralski, *Finanse i prawo finansowe*, Warszawa 1978, s. 423–428 (tamże bibliografia wybranych pozycji); biogram w: „Więź” 1994, nr 3, s. 174.

JERZY HARASIMOWICZ (1923–2001)

Jerzy Harasimowicz urodził się 1 stycznia 1923 roku w Oszmianie na Wileńszczyźnie. Do 1945 r. mieszkał w Wilnie, gdzie w czerwcu 1941 r. ukończył X Wileńską Szkołę Średnią. W 1945 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, które ukończył w 1949 r. Już na ostatnim roku studiów prawniczych został asystentem-wolontariuszem w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego na UMK, kierowanej przez Leona Kurowskiego. Po uzyskaniu tytułu magistra 1 września 1949 r. rozpoczął pracę na stanowisku starszego asystenta w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1951 r. obronił pracę doktorską zatytułowaną *Rozwój terenowego prawa finansowego w Polsce* i uzyskał tytuł doktora nauk prawnych na UMK. Habilitował się w 1956 r., na UW mianowany profesorem nadzwyczajnym w 1972 r., zaś profesorem zwyczajnym w 1982 r.

Jerzy Harasimowicz wcześniej rozpoczął pracę naukowo-badawczą. Jego pierwsze artykuły pochodzą z 1949 r. W pracy zbiorowej: *Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego* pod redakcją prof. Leona Kurowskiego opublikował trzy artykuły. W latach pięćdziesiątych XX w. aktywnie uczestniczył w pracach zespołu Katedry Prawa Finansowego UW pod przewodnictwem Kurowskiego nad pierwszym powojennym podręcznikiem *Prawa finansowego*, który ukazał się w 1955 r. W dziele tym Harasimowicz opracował zagadnienia wstępne i prawo bankowe. Jednocześnie podjął samodzielne prace nad obszernym dwutomowym podręcznikiem: *Budżet państwa*. Jego rozprawa habilitacyjna: *Zagadnienia uchwalania budżetu socjalistycznego* stawiała tezę, iż uchwalanie budżetu przez parlament jest prawidłowością uniwersalną, niezależną od systemu politycznego.

W 1959 r. Jerzy Harasimowicz odbył studia w Centre Européen Universitaire w Nancy zakończone pracą dyplomową *Les prérogatives budgétaires du parlement polonais*.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku nowym kierunkiem zainteresowań Profesora stał się system finansowy przedsiębiorstw państwowych. Problematykę tę przedstawił w monografii: *Podstawowe zagadnienia systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych w PRL*, która stała się podstawą nadania mu w 1972 r. tytułu profesora nadzwyczajnego. W dorobku z tego okresu warto zauważyć m.in. monografie *System finansowy przedsiębiorstw państwowych w PRL* (1968) i *Polityka finansowa* (1971), a także podręcznik *Finanse i prawo finansowe* z 1977 r. W tym czasie powstały też liczne, często krytyczne, opracowania dotyczące opodatkowania gospodarki społecznoej.

W latach dziewięćdziesiątych przedmiotem zainteresowań Profesora stało się prawo bankowe. Zainicjował powstanie i był współautorem monografii *Polskie prawo bankowe 1918–1996* oraz *Zasady polskiego prawa bankowego*. Był również współautorem książki *Zasady polskiego prawa bankowego i dewizowego*. W 2000 r. ukazała się monografia *Zasady polskiego prawa budżetowego*, której Profesor był współautorem.

Jego dorobek naukowy obejmuje różnorodne zagadnienia z dziedziny prawa finansowego, a publikacje charakteryzują się stałą wartością naukową i teoretyczną.

Należy podkreślić zaangażowanie Profesora Harasimowicza w działalność dydaktyczną oraz sprawowanie licznych funkcji kierowniczych w ramach struktur wydziałowych i uniwersyteckich. W latach 1969–1971, 1975–1982 oraz 1987–1994 kierował pracą Zakładu Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UW, był promotorem wielu prac doktorskich. W latach 1971–1975 był także kierownikiem magisterskiego studium administracji. Przez trzy kadencje, w okresach 1981–1984, 1984–1987 i 1990–1993, pełnił funkcję dziekana Wydziału, a w latach 1987–1990 był senatorem Uniwersytetu.

Prowadził zajęcia dydaktyczne oraz prace organizacyjne w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Od 1980 do 1984 roku był przewodniczącym tamtejszej Rady Naukowej Instytutu Prawno-Administracyjnego Wydziału Administracyjno-Ekonomicznego. Od połowy lat dziewięćdziesiątych związany był również ze Szkołą Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku, w której był dziekanem Wydziału Prawa i Administracji. W obu tych ośrodkach akademickich zaznaczył się jako promotor wielu prac licencjackich, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych.

Jerzy Harasimowicz działał aktywnie w wielu instytucjach: Komitecie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Radzie Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, Radzie Naukowej przy Ministrze Finansów. W latach 1949–1951 pełnił funkcję inspektora w Narodowym Banku Polskim, w latach 1959–1962 był doradcą ministra finansów. Ponadto w latach 1992–1997 przewodniczył Radzie Naukowej przy prezesie Narodowego Banku Polskiego.

Wyszkalał rzesze studentów, inspirował wielu do prowadzenia własnych badań. Wspominany jest jako osoba mądra, pogodna i życzliwa, o szerokich zainteresowaniach naukowych.

Za wybitne zasługi został odznaczony licznymi nagrodami: złotą odznaką „Zasłużony dla Warmii i Mazur” w 1969 r., Srebrnym Krzyżem Zasługi w 1971 r., Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1973 r., Odznaką Honorową SZSP w 1979 r., Złotą Odznaką Honorową „Za zasługi dla Warszawy” w 1980 r. Wielokrotnie otrzymywał od rektora nagrody indywidualne II i III stopnia za swą działalność organizacyjną na Uniwersytecie Warszawskim.

Zmarł 14 maja 2001 r. w Warszawie.

Wojciech Pietrasiewicz

Informacje biograficzne

Archiwum UW, sygn. 27550; Akta WPIA UW; E. Chojna-Duch, *Jerzy Harasimowicz 1923–2001*, „*Studia Iuridica*”, t. 40.

Część II

**HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO
KONTYNUUJĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ
KATEDR SKARBOWOŚCI I PRAWA SKARBOWEGO
UTWORZONYCH W LATACH 1919–1939**

1. KATEDRA FINANSÓW I PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA KANONICZNEGO I ŚWIECKIEGO KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO

1.1. Dzieje nauczania prawa finansowego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim są nierozdzielnie związane z losami tej uczelni, która powstała w 1918 r. Za swą dewizę, wyznaczającą cel działalności naukowej i dydaktycznej, wybrała służbę „Bogu i Ojczyźnie”. Miał to być uniwersytet dla regionu, szybko jednak stał się uczelnią dla młodzieży z całej Polski.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego KUL posiadał cztery wydziały: Teologiczny, Prawa Kanonicznego, Humanistyczny oraz Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Po przerwie spowodowanej II wojną światową KUL wznowił działalność już w sierpniu 1944 r. Niestety, nowe władze w sposób dotkliwy dyskryminowały tę jedyną w Polsce katolicką uczelnię. Konsekwentnie wcielana w życie polityka rządu PRL zmierzała do ograniczenia wpływów KUL na wychowanie i kształcenie młodzieży. Przykładem były liczne przeszkody stawiane na drodze rozszerzenia działalności uczelni i dążenia do pomniejszenia jej wpływów. W 1949 r. zlikwidowano Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Został on stopniowo reaktywowany dzięki wieloletnim staraniom. W lipcu 1982 r. otrzymano zgodę na utworzenie Sekcji Nauk Prawnych wraz z Katedrą Finansów i Prawa Finansowego na Wydziale Prawa Kanonicznego; w 1984 r. dokonano zmiany nazwy wydziału na Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych. Wtedy dopiero władze oświatowe potwierdziły uprawnienia Wydziału do nadawania absolwentom tytułów magistra prawa. Nieco później wszystkim wydziałom KUL przywrócono prawo do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego. W 1989 r. dokonano zmiany nazwy wydziału na Wydział Prawa Kanonicznego i Świeckiego.

Niezależnie od ograniczeń i zakazów ze strony władz państwowych Uniwersytet starał się żyć w miarę normalnym życiem akademickim. Dzięki organizowanym sesjom naukowym, sympozjom na tematy związane z teorią kultury chrześcijańskiej,

literaturą katolicką, dzięki kontaktom z ośrodkami uniwersyteckimi Zachodu KUL stopniowo wychodził z komunistycznej izolacji. Zaś szczególnie owocnym i doniosłym dla Uniwersytetu wydarzeniem był wybór kardynała Karola Wojtyły – kierownika Katedry Etyki – na papieża. Dzień 16 października 1978 r. przeszedł na stałe do historii Uczelni, a postać i działalność Papieża zaktywizowała społeczność akademicką, przysporzyła KUL światowego uznania i sławy.

W funkcjonowaniu Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa można wyodrębnić dwa etapy. Pierwszy to lata od 1918 r. do czasu likwidacji Wydziału Prawa w 1952 r.; zaś drugi – lata od 1983 r., w którym reaktywowano Sekcję Nauk Prawnych wraz z Katedrą Finansów i Prawa Finansowego do chwili obecnej.

1.2. Od 1918 r., od początku istnienia Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych w ramach organizacyjnych Katedry Nauki Skarbowości i Prawa Skarbowego, prowadzono zajęcia dydaktyczne i prace badawcze ze skarbowości. Funkcję kierownika Katedry pełnili w latach 1918–1952 profesorowie: Henryk Radziszewski, Ignacy Czuma, Stefan Kurowski, Wit Klonowiecki i Czesław Strzeszewski. W Katedrze zatrudnieni byli jako asystenci: od roku akademickiego 1936/1937 – mgr Jerzy Malczewski – jako starszy asystent; od 1937/1938 – mgr Tadeusz Wojciechowski – jako młodszy, a w roku następnym jako starszy asystent; w latach 1946–1948 – mgr Tadeusz Kulpa; w latach 1949–1951 – mgr Krystyna Moniewska; w roku akademickim 1950/1951 – mgr Władysław Skrzydlewski.

Na charakter Katedry wpływ wywarła przede wszystkim działalność naukowa dwóch wybitnych profesorów: Henryka Radziszewskiego i Ignacego Czumy.

Z osobą prof. H. Radziszewskiego łączą się pierwsze lata funkcjonowania Katedry (1918–1923). Swoje badania naukowe skupiał Profesor na zagadnieniach ekonomii politycznej, ekonomiki rolnictwa oraz skarbowości. W tej ostatniej dyscyplinie swoje zainteresowania kierował ku zagadnieniom historyczno-prawnym, zajmował się teorią skarbowości oraz analizą poszczególnych instytucji systemu prawa skarbowego.

Dokonywane przez prof. Radziszewskiego analizy poszczególnych instytucji skarbowych w ramach wykładu prawa skarbowego odznaczały się rzetelnym osadzeniem w kontekście historycznym, przedstawieniem genezy każdego z rozwiązań w prawie polskim, a czasem i w innych systemach prawa. Każda instytucja prawa polskiego była porównywana przez niego z analogicznymi instytucjami w prawie obcym, zwłaszcza tam, gdzie obca regulacja odznaczała się nowatorstwem lub doniosłością w systemie prawa.

Główne publikacje prof. Henryka Radziszewskiego to:

- *Zarys rozwoju przemysłu w Królestwie Polskim*, Warszawa 1900;
- *Kooperacja kredytowa wiejska na Litwie. Stan obecny i potrzeba reorganizacji*, Warszawa 1905;
- *Skarb i organizacja władz skarbowych w Królestwie Polskim*, t. 1–2, Warszawa 1907–1908;

- *L'instruction publique au Royaume de Pologne*, Varsovie 1910;
- *Nauka skarbowości państwowej i gminnej*, Warszawa 1917;
- *Polska idea ekonomiczna*, Warszawa 1918;
- *Polityka ekonomiczna*, Warszawa 1921,

a ponadto liczne publikacje w czasopiśmie i dziennikach, takich jak m.in.: „Biblioteka Warszawska”, „Ekonomista”, „Gazeta Warszawska”, „Przegląd Narodowy”, „Gazeta Poranna”, „Revue Politique et Parlamentaire”.

Dr Ignacy Czuma podjął pracę w Katedrze Nauki Skarbowości i Prawa Skarbowego KUL w roku akademickim 1922/1923 jako zastępca profesora nauki skarbowości i ustawodawstwa skarbowego. Swoją wykład wstępny, wygłoszony 6 października 1922 r., poświęcił tematyce podatku dochodowego. W latach 1922/1923 i w roku następnym prowadził wykłady zlecone na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL, w tym w roku 1923/1924 również na Wydziale Prawa Kanonicznego. W latach 1924–1930 był profesorem nadzwyczajnym nauki skarbowości i prawa skarbowego, a od 1930 do 1939 roku – profesorem zwyczajnym.

W niezwykle rozległym kręgu zainteresowań prof. Czumy znajdowały się różne dziedziny prawa (np. prawo konstytucyjne, administracyjne i nauka administracji, zagadnienia z teorii i historii państwa i prawa, system korporacyjny), ekonomia polityczna, ustroj społeczny, organizacja pracy, filozofia prawa, metodologia nauk społecznych. Jednakże głównym przedmiotem jego badań była skarbowość, głównie – teoria skarbowości, w mniejszym natomiast zakresie – prawo skarbowe. Teorię skarbowości uprawiał Profesor na gruncie katolickiej nauki społecznej, tkwiąc głęboko w nurcie filozofii chrześcijańskiej, w szczególności tomistycznej. W ramach szeroko rozumianej teorii skarbowej poruszał także zagadnienia polityki skarbowej, łącząc tym samym analizę teoretyczną ze wskazaniami praktycznymi, wartościując każde omawiane zagadnienie i ustalając jego etyczne konsekwencje.

Profesor Ignacy Czuma nadał więc szczególne znaczenie nauce prawa skarbowego w KUL, nie tylko poprzez swoje badania naukowe, ale i przez swą niezwykle osobowość.

Wybrane publikacje prof. Ignacego Czumy to:

- *Równowaga budżetu na tle prawa budżetowego różnych państw*, Lublin 1924;
- *Sprawiedliwość w dziedzinie skarbowej (Przesłanki ogólne)*, Lwów 1929;
- *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, Lublin 1932;
- *Reformy prawne dla obrony rodziny*, Poznań 1935;
- *Ustrojowe podstawy skarbowości na tle Konstytucji kwietniowej*, Lublin 1937;
- *Sprawiedliwość i miłość jako zasady chrześcijańskiego ustroju społecznego*, Poznań 1937;
- *Duchowe pierwiastki skarbowości*, Lwów 1938;
- *Korporacja jako instytucja prawna życia zbiorowego*, Lublin 1938;
- *Niemcy – naród bez młodzieży*, Warszawa 1939.

1.3. Po przerwie trwającej prawie trzydzieści lat sekcja prawa powróciła na KUL. Sekcja prawa została formalnie reaktywowana w 1981 r., początkowo w ramach Wydziału Prawa Kanonicznego a od 1983 r. – Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych. Od tego też czasu została podjęta praca naukowo-dydaktyczna w Katedrze Finansów i Prawa Finansowego. Funkcje kierownika Katedry pełnili kolejno: prof. Henryk Reniger (1984–1989), prof. Wanda Wójtowicz (1989–1998) oraz aktualnie od 1999 r. prof. Jan Głuchowski.

W tym okresie zatrudnieni byli pracownicy naukowci:

- dr Wanda Wójtowicz w latach 1984–1987 – zajęcia zlecone, w latach 1989–1992 na stanowisku docenta;
- mgr Andrzej Mierzwa od 1988 r. do 1995 r., na stanowisku starszego asystenta;
- mgr Paweł Smoleń od 1995 r., do chwili obecnej na stanowisku asystenta;
- mgr Małgorzata Szustek-Janowska od 1995 r. do 1998 r., na stanowisku asystenta;
- mgr Beata Kucia od 1998 r., do chwili obecnej na stanowisku asystenta.

1.4. Od 1984 r. Katedrą Prawa Finansowego kierował prof. Henryk Reniger nieprzerwanie aż do swej śmierci w dniu 16 maja 1989 r. Równocześnie był kierownikiem Zakładu Prawa Finansowego na UMCS. Profesor jest autorem ponad pięćdziesięciu publikacji, w tym dwunastu książkowych. Jego zainteresowania naukowe obejmowały zagadnienia prawa podatkowego, bankowego i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych. W każdej z tych dziedzin wniósł wartościowy wkład do rozwoju nauki. Był promotorem pięciu przewodów doktorskich. Swoje bogate doświadczenie dydaktyczne przekazywał również w licznych publikacjach.

Wybrane prace prof. Henryka Renigera to:

- *Dochody państwowe*, Warszawa 1955 (monografia);
- *Problem podstawy wymiaru w socjalistycznym podatku rolniczym okresu przejściowego*, Lublin 1962 (rozprawa habilitacyjna);
- *System finansowania państwowych przedsiębiorstw przemysłowych w PRL*, Lublin 1972;
- *System finansowy przemysłu i kierunki jego doskonalenia*, Rzeszów 1974;
- *Finanse i prawo finansowe*, Toruń 1977;
- *Bodźce prawno-finansowe*, [w:] *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 1: *Instytucje ogólne*, Warszawa 1982;
- *System finansowy przedsiębiorstw państwowych w warunkach reformy gospodarczej*, Lublin 1984.

1.5. Kolejnym kierownikiem Katedry była prof. Wanda Wójtowicz, przez cały okres swej kariery naukowej związana ze środowiskiem lubelskim. Profesor sprawowała jednocześnie kierownictwo nad Zakładem Prawa Finansowego na UMCS i Katedrą Prawa Finansowego w KUL.

Główne kierunki badań naukowych i licznych (80, w tym 16 książek) publikacji prof. Wandy Wójtowicz dotyczą prawa dewizowego, a przede wszystkim: ewolucji polskiego prawa dewizowego, regulacji obrotu dewizowego z zagranicą, regulacji wewnątrz krajowego obrotu dewizowego, a także prawa celnego oraz podatkowego, a m.in.: opodatkowania działalności gospodarczej, opodatkowania dochodów.

Profesor Wanda Wójtowicz jest promotorem ponad 500 prac magisterskich oraz 11 rozpraw doktorskich. Od 1989 r. jest członkiem Międzynarodowego Instytutu Finansów.

Najważniejsze publikacje prof. dr hab. Wandy Wójtowicz to:

- *Polskie prawo podatkowe* (skrypt), Lublin 1992;
- *Prawo dewizowe z komentarzem*, Warszawa 1992 (wyd. 1) oraz 1994 (wyd. 2);
- *Podatek od towarów i usług i podatek akcyzowy. Przepisy i komentarz*, Warszawa 1993;
- *Podatek dochodowy od osób prawnych. Przepisy i komentarz*, Warszawa 1993;
- *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Przepisy i komentarz*, Warszawa 1993;
- *Polskie prawo dewizowe*, Gdańsk 1994;
- *VAT (Wprowadzenie)*, Warszawa 1995;
- *Zarys polskiego prawa podatkowego*, Bydgoszcz 1995 (wyd. 1) oraz 1997 (wyd. 2);
- *Prawna regulacja obrotu dewizowego w Polsce*, Bydgoszcz 1996;
- *Prawo finansowe* (red.), Warszawa 1996 (wyd. 1) oraz 1997 (wyd. 2);
- *Podatki*, Warszawa 1999.

Liczne (ponad 40) artykuły naukowe z zakresu prawa dewizowego, podatkowego oraz celnego publikowane były w ogólnopolskich czasopismach prawniczych: „Glosa”, „Monitor Podatkowy”, „Monitor Prawniczy”, „Roczniki Nauk Prawnych KUL”, „Przegląd Sądowy”, „Studia Prawnicze, Finanse”.

Kierunki proponowanych zmian prorodzinnych w podatku dochodowym od osób fizycznych – opinia napisana na zamówienie Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny, luty 1998 (współautor mgr Paweł Smoleń).

Badania naukowe z zakresu prawa finansowego są prowadzone również pod kierunkiem prof. Wojciecha Łączkowskiego w ramach działalności Katedry Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji.

Katedra współorganizowała (wraz z Zakładem Prawa Finansowego UMCS) Ogólnopolski Zjazd Katedr Prawa Finansowego w Kazimierzu Dolnym (maj 1994 r.). Tematem zjazdu było *Prawo podatkowe w warunkach gospodarki rynkowej*. Pracownicy Katedry uczestniczą w konferencjach krajowych i zagranicznych z zakresu prawa podatkowego (a zwłaszcza od 1997 r. w cyklu seminariów podatkowych organizowanych przez Centrum Prawa Podatkowego w Łodzi).

1.6. Od lutego 1999 r. kierownikiem Katedry został prof. zw. dr hab. Jan Głuchowski. Jest on autorem ponad 170 publikacji, w tym 37 w językach obcych. Głównym przedmiotem jego zainteresowań jest międzynarodowe prawo finansowe i podatkowe. Najważniejsze publikacje prof. Jana Głuchowskiego to między innymi:

- monografie:
 - *Federalny system podatkowy Stanów Zjednoczonych* (1975);
 - *Wewnętrzny kredyt publiczny w budżetach europejskich państw socjalistycznych* (1979);
 - *Prawnomiędzynarodowe stosunki finansowe państw socjalistycznych* (1984 – nagroda ministerialna II stopnia);
 - *Międzynarodowe stosunki i prawo finansowe, Oazy podatkowe, Uchwalanie budżetu przez Sejm* (1996);
- podręczniki:
 - *Międzynarodowe prawo finansowe* (1988 – nagroda ministerialna II stopnia);
 - *Polskie prawo podatkowe 1994* (wyd. 1), 1996 (wyd. 2) oraz 1998 (wyd. 3);
 - *Międzynarodowe stosunki finansowe*;
 - *Wstęp do skarbowości* (1997);
- udział w pracach zbiorowych to m.in. opracowania zawarte w pięciotomowym wydawnictwie Ossolineum *System instytucji prawnofinansowych PRL*, wydawanym w latach 1982–1990.
 Publikacje w językach obcych obejmują m.in.:
 - *Vozvratnye budżetnye dochody v evropejskich socialističeskich stranach*, Zagreb 1977;
 - *Das internationale Finanzrecht*, Praha 1980;
 - *Meždunarodnye finansovo-pravovye realizovanija kooperativnych objektov* (Halle 1984);
 - *International Taxation Agreements of the Polish People's Republic with Western and Easter Countries* (Polish Yearbook of International Law 1984);
 - *Accords internationaux bilateraux de la Republique Populaire Pologne tendant a eliminer la double imposition* („Droit Polonaise Contemporain” 1982), nr 3–4;
 - *Multilaterale Abkommen der sozialistischen Ländern über die Beseitigung der Doppelbesteuerung* („Ost Europa Recht” 1986, nr 2);
 - *Tax Aspects of Joint Ventures with Western Companies Taking into Account Tax Treaties Concluded with Other Countries* („Bulletin IFBD” 1987, nr 10);
 - *Steuerrechtsreform in Polen* („Recht in Ost und West”, Heft 6, 15 Juni 1993, 37 Jahrgang);
 - *Die Besteuerung der Unternehmen mit ausländischer Beteiligung in Polen*, [w:] *Auslandsinvestitionen in Polen* Verlag Österreich (Berlin Verlag 1995).

Beata Kucia-Guściora

2. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

2.1. Lata 1919–1939

Powstały 7 maja 1919 roku Uniwersytet Poznański, zwany początkowo Wszechnicą Piastowską, nawiązywał do tradycji wcześniej istniejących szkół akademickich miasta Poznania, a mianowicie ufundowanej przez biskupa Jana Lubrańskiego w początkach XVI wieku Akademii Lubrańskiego jako filii Uniwersytetu Jagiellońskiego i nieco późniejszej samodzielnej szkoły wyższej, jaką było Kolegium Jezuickie. Uniwersytet Poznański był w okresie międzywojennym jedyną wyższą szkołą akademicką na ziemiach byłego zaboru pruskiego.

Wydział Prawno-Ekonomiczny UP zrealizował od pierwszego roku swego istnienia śmiałą i oryginalną, przez długi czas jedyną w Polsce koncepcję organizacyjną: ukonstytuował się mianowicie jako wydział dwusekcyjny, w którym pierwsza sekcja obejmowała tradycyjne studium prawne, druga zaś – rozbudowane silnie na bazie wspólnych przedmiotów prawniczych studium ekonomiczno-polityczne. Program studiów sekcji prawnej był podobny do programu innych polskich uniwersytetów, natomiast zadaniem sekcji ekonomiczno-politycznej miało być danie jego absolwentom ogólnego uniwersyteckiego wykształcenia w zakresie nauk społecznych. Dlatego w programie nauczania tej ostatniej sekcji uwzględniono teorię wszystkich nauk społecznych, a nadto opis i analizę stosunków gospodarczych i politycznych krajowych oraz międzynarodowych. Sekcja ta miała przygotowywać młodzież do pracy w administracji państwowej i samorządowej, szczególnie w działach mających bliską styczność z życiem gospodarczym; dla wszelkich instytucji i organizacji społecznych, takich jak związki zawodowe, izby przemysłowo-handlowe, towarzystwa rolnicze, oraz przygotowywać kierowników życia gospodarczego – banków, przedsiębiorstw itp.

Program sekcji ekonomicznej od sekcji prawnej różnił się m.in. tym, że wyeliminowane zostało całe prawo formalne i karne, cywilistyka wykładana była natomiast w skromnych rozmiarach. Rozbudowane zostały zaś ekonomika, nauka administracji i prawo administracyjne, prawo międzynarodowe oraz nauki polityczne.

Pierwsze dwa lata studiów dla sekcji prawnej i sekcji ekonomicznej były prowadzone wspólnie, m.in. na II roku dla studentów obu sekcji były wykładane w wymiarze 90 godzin skarbowość i prawo skarbowe. Istniała przy tym możliwość, by na dalszych latach studenci jednej sekcji studiowali jednocześnie program drugiej sekcji. Po złożeniu czwartego egzaminu rocznego absolwent uzyskiwał odpowiednio tytuł magistra praw lub magistra nauk ekonomiczno-politycznych.

Doktoratom w okresie międzywojennym na obu sekcjach Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP starano się nadać charakter ściśle naukowy. Obok egzaminu ścisłego z dwóch przedmiotów oraz filozofii prawa (sekcja prawnicza) bądź historii ekonomiczno-politycznej (sekcja ekonomiczna) – doktoranci musieli przedstawić rozprawę doktorską. Praktyka tego okresu zakładała, że doktoraty z zakresu skarbowości i prawa skarbowego obronione na Wydziale były co do zasady publikowane, przede wszystkim w „Poznańskich Pracach Ekonomicznych”.

Twórcą poznańskiej szkoły skarbowości i prawa skarbowego był młody docent Uniwersytetu Jagiellońskiego Edward Robert Edmund Taylor, który w 1919 r. objął jako profesor nadzwyczajny II Katedrę Ekonomii i Skarbowości na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP. Jest on rzeczywistym organizatorem sekcji ekonomicznej Wydziału, jej dyrektorem administracyjnym w całym okresie międzywojennym. W lipcu 1921 r. otrzymuje tytuł profesora zwyczajnego ekonomii i skarbowości. Katedra Profesora obsługiwała proces dydaktyczny z zakresu nauki skarbowości i prawa skarbowego zarówno studentów sekcji prawnej, jak i sekcji ekonomicznej. Była wspólna dla obu sekcji.

Zwiększone obowiązki dydaktyczne spowodowały, iż w 1920 r. na III Katedrę Ekonomii powołano w charakterze zastępcy profesora dra Stefana Zaleskiego, który obok prof. Taylora prowadził wykłady i seminaria z teorii skarbowości i skarbowości polskiej.

Od 1924 roku seminaria oraz wykłady z nauki skarbowości i polskiego prawa skarbowego dla studentów obu sekcji Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP powierzono drowi Rochowi Knapowskiemu, początkowo jako zastępcy profesora, a od 1936 r. jako docentowi.

W 1937 r. powołany został w charakterze zastępcy profesora skarbowości i prawa skarbowego kolejny młody docent krakowski – Janusz Libicki. Janusz Libicki habilitował się z zakresu skarbowości i prawa skarbowego na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1936 r. na podstawie rozprawy *Granice opodatkowania*. Doc. J. Libicki wykładał na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP do 1939 r. W kampanii wrześniowej dostał się do niewoli sowieckiej i w 1940 r. został zamordowany w Katyniu.

W okresie międzywojennym w Katedrze Skarbowości UP zatrudniano niewielkich asystentów, gdyż program nie przewidywał prowadzenia przez pomocniczych pracowników zajęć dydaktycznych ze studentami (tzw. ćwiczeń). Przykładowo można wskazać, że asystentami prof. Taylora byli m.in. późniejsi wybitni profesorowie SGPiS – Witold Trąmpczyński i Stanisław Rączkowski, a także słynny w czasie wojny kurier władz podziemnych Jan Nowak-Jeziorański, późniejszy Dyrektor Radia Wolna Europa. W charakterze asystentów byli ponadto zatrudnieni: J. Kulikowski, A. Całkosiński, Ł. Rosiński, B. Obszyński, J. Schimmel, L. Całka, W. Rux.

Z zakresu skarbowości na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP w latach 1920–1939 obronionych zostało szereg prac doktorskich, z których część była następnie publikowana, przede wszystkim w ramach serii „Poznańskie Prace Ekonomiczne”. Tytułem przykładu można wskazać na następujące opublikowane tam prace:

- Z. Dalski, *Wpływ losów waluty polskiej na życie gospodarcze Zachodniej Polski*, Poznań 1922;
- J. Kulikowski, *Kredyt w Polsce w dobie inflacji*, Poznań 1923;
- A. Całkosiński, *Inflacja niemiecka*, Poznań 1924;
- J. Rzóśka, *Niemieckie cła zbożowe*, Poznań 1926;
- S. Maik, *Polska polityka dewizowa*, Poznań 1927;
- J. Lubowicki, *Polityka podatkowa Polski*, Poznań 1927;
- W. Borowski, *Inflacja i reforma waluty w Rosji Sowieckiej*, Poznań 1927;
- E. Bark, *Zagadnienie szybkości obiegu pieniądza w współczesnej ekonomii*, Poznań 1935;
- J. Zdzitowiecki, *Naprawa pieniądza włoskiego*, Poznań 1932.

Przedwojenni wychowankowie prof. Taylora – po 1945 r. byli założycielami katedr w szeregu uczelniach polskich: np. prof. Jerzy Lubowicki w Łodzi i w Warszawie, prof. Stefan Zaleski w Warszawie, prof. Jan Zdzitowiecki w Poznaniu, prof. Stanisław Rączkowski w Warszawie, prof. Witold Trąmpczyński w Krakowie i w Warszawie, prof. Paweł Sulmicki w Warszawie, prof. Stefan Rosiński w Poznaniu, prof. Janusz Wierzbicki w Poznaniu.

W okresie międzywojennym pracownicy Katedry Skarbowości UP pełnili różnego rodzaju funkcje doradcze. I tak np. prof. E. Taylor był m.in. członkiem Rady Skarbowej Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej, członkiem Izby Handlowo-Przemysłowej w Poznaniu, członkiem Państwowej Rady Gospodarczej i Rady Finansowej przy Ministrze Skarbu. Prof. S. Zaleski pełnił natomiast funkcję członka komitetu ekspertów dla spraw podwójnego opodatkowania i ucieczki kapitałów przy Lidze Narodów, a jego praca pt. *Le système fiscal en Pologne* została wydana przez Komitet Skarbowy Ligi Narodów w Genewie w 1927 r. Prof. Zaleski był ponadto członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności i członkiem Institut International de Finances Publiques w Brukseli.

Katedra Skarbowości UP utrzymywała do 1939 r. ożywione kontakty z wieloma czołowymi uniwersytetami niemieckimi, włoskimi, angielskimi, francuskimi i amerykańskimi. Pracownicy wyjeżdżali na zagraniczne staże naukowe, wygłaszali referaty na międzynarodowych sympozjach, zbierali materiały do dalszych publikacji.

Do najważniejszych przedwojennych publikacji pracowników Katedry Skarbowości UP można zaliczyć następujące prace:

- a) prof. E. Taylora: *Reforma podatku gruntowego w Polsce*, Kraków 1919; *Prawo skarbowe Rzeczypospolitej Polskiej*, t. 1–2, Poznań 1920; *Inflacja polska*, Poznań 1926; *Finanzpolitik und Steuersystem der Republik Polen*, Jena 1928; *Polityka skarbową i system podatkowy Rzeczypospolitej Polskiej*, Poznań 1929;
- b) prof. Stefana Zaleskiego, *Le systeme fiscal en Pologne*, Genewa 1927;
- c) doc. Rocha Knapowskiego, *Dualizm w teorii ilościowej pieniądza*, Poznań 1929; *Rachunki skarbowe imperium rzymskiego za Trajana*, t. 1 [złożona do druku w Polskiej Akademii Umiejętności w 1938 r.];
- d) doc. Janusza Libickiego, *Granice opodatkowania*, Kraków 1936; *Some Consequences of Different Interpretations of Supply Curves*, PAU, Kraków 1936; *Finansowanie wydatków nadzwyczajnych*, „*Ekonomista*” 1937, nr 2.
- e) dra Witolda Trąpczyńskiego, *Pojęcie kapitału*, Poznań 1937; *Proces kapitalizacyjny*, Poznań 1939;
- f) dra Stanisława Rączkowskiego, *Teoria pieniądza J. M. Keynesa*, Poznań 1939.

2.2. Okres okupacji hitlerowskiej

Zamknięcie Uniwersytetu Poznańskiego przez władze niemieckie w 1939 r. i exodus pracowników naukowych do Generalnej Guberni nie przerwały pracy Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. W czasie niemieckiej okupacji obrona nauki, nauczania i uczenia się zespółła profesorów oraz studentów poznańskich. W Warszawie i w jej okolicach podjęto trud zorganizowania tajnego nauczania na poziomie wyższym w oparciu o kadrę naukową Uniwersytetu Poznańskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. W dniu 24 listopada 1940 r. powołano do życia Uniwersytet Ziemi Zachodnich, działający w głębokiej konspiracji, na którym zajęcia odbywały się w ramach tajnych kompletów. Wydział Prawno-Ekonomiczny UZZ działał początkowo w dwóch sekcjach: prawnej i ekonomicznej. Dopiero w 1943 r. z sekcji ekonomicznej wydzielili się odrębny Wydział Ekonomiczny, którego dziekanem został prof. S. Zaleski, b. kierownik III Katedry Ekonomii UP. W latach 1940–1944 zajęcia na wydziale prowadziło około 27 wykładowców i uczestniczyło w nich około 1000 studentów. Wykładowcami wydziału byli m.in. prof. Stefan Zaleski, dr Jan Zdzitowiecki, dr Stanisław Rączkowski (pseudonim Dembiński), a także prof. Roman Rybarski (aresztowany i zamordowany w 1942 r. w Oświęcimiu).

Na podstawie prac wydanych w okresie przedwojennym: *Faszyzm i włoski system podatkowy* oraz *Pojęcie dochodu w polskim podatku dochodowym* – na Uniwersytecie Ziemi Zachodnich habilitował się w 1942 r. w zakresie nauk prawnych dr Jan Zdzitowiecki, przedwojenny asystent prof. E. Taylora w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu.

Jako pewną ciekawostkę można podać to, że studentem prawa na tajnych kompletach UZZ był Wiesław Chrzanowski, przyszły marszałek Sejmu III Rzeczypospolitej.

Wiosną 1945 r., po wyzwoleniu Poznania, studenci Uniwersytetu Ziemi Zachodnich przenieśli się w większości na studia prawno-ekonomiczne do Uniwersytetu Poznańskiego.

2.3. Okres po 1945 roku

Poznańska Katedra Skarbowości UP w okresie okupacji poniosła niepowetowaną stratę, albowiem w Katyniu zamordowano doc. dra hab. Janusza Libickiego. Także doc. dr hab. Witold Trąmpczyński nie powrócił do Poznania, obejmując Katedrę Ekonomii na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz dyrekcję Narodowego Banku Polskiego.

W związku z powyższym, Senat UP powierzył z początkiem 1945 r. kierownictwo Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawno-Ekonomicznym wychowankowi prof. Taylora – profesorowi zwyczajnemu Janowi Zdzitowieckiemu, który jednocześnie sprawował kierownictwo Katedry Polityki Ekonomicznej i Skarbowości, a następnie Katedry Finansów Publicznych Akademii Handlowej w Poznaniu.

Z przedwojennych pracowników obowiązki swe w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego podjął doc. dr hab. Roch Knapowski. Katedra do 1950 r. prowadziła wykłady ze skarbowości i prawa skarbowego zarówno dla sekcji prawnej, jak i sekcji ekonomiczno-politycznej.

Względy polityczne zadecydowały, iż w 1951 r. zlikwidowano sekcję ekonomiczno-polityczną Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP, co stanowiło o oryginalności poznańskiej placówki myśli badawczej oraz nauczania w zakresie prawa i ekonomii. W tym też okresie zmieniono oficjalną nazwę Uniwersytetu Poznańskiego na Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zmiana nazwy Uniwersytetu była podyktowana tym, że Senat Uczelni nie chciał dopuścić do tego, by ówczesne władze państwowe nadały Uniwersytetowi Poznańskiemu nazwę Uniwersytetu im. Róży Luksemburg. W tym też czasie zmieniono dotychczasową nazwę katedry na Katedrę Prawa Finansowego.

Prof. J. Zdzitowiecki od 1952 r. był wyłącznie profesorem Uniwersytetu i kierował Katedrą Prawa Finansowego do 1968 r., tj. do przejścia na emeryturę.

W okresie jego kierownictwa zostało wyhabilitowanych w katedrze wielu znanych obecnie profesorów: Józef Zajda, Janusz Szpunar, Feliks Holeczek, Andrzej Komar i Wojciech Łączkowski. Prof. Zdzitowiecki był promotorem w 18 przewodach

doktorskich, recenzentem wielu prac doktorskich, habilitacyjnych i wniosków profeso-
rskich.

Po rocznym okresie kuratorium, od 1969 r. funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego UAM obejmuje prof. Andrzej Komar, pełniąc ją nieprzerwanie przez ponad trzydzieści lat, do dziś. W okresie tego kierownictwa kolejne stopnie doktora i doktora habilitowanego uzyskali pracownicy katedry: Eryk Wojciechowski, Jerzy Małecki i Andrzej Gomułowicz. Oznacza to, iż u schyłku XX wieku poznańska Katedra Prawa Finansowego miała najliczniejszą obsadę samodzielnych pracowników naukowych spośród wszystkich innych katedr w Polsce. Zatrudnionych było w niej bowiem 2 profesorów zwyczajnych (A. Komar, W. Łączkowski) i 3 profesorów nadzwyczajnych (Eryk Wojciechowski, Jerzy Małecki i Andrzej Gomułowicz).

Prof. A. Komar był promotorem w 9 przewodach doktorskich i pod jego kierownictwem zakończono przewód habilitacyjny E. Sosnowskiego oraz J. Małeckiego. Był recenzentem w wielu przewodach doktorskich, habilitacyjnych, o nadanie tytułu naukowego profesora i recenzentem wielu wydawnictw. Wypromował przeszło 400 magistrów prawa i administracji. Był jednocześnie inicjatorem powstania i kierownikiem Katedry Europeistyki w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu, którą uroczystie otwarto 2 października 1997 r. w obecności ambasadora Unii Europejskiej w Polsce Rolfa Timansa. Od momentu powołania Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą wykłada dla polskich i niemieckich studentów zagadnienia finansów publicznych oraz zagadnienia porównawczego prawa finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem prawa europejskiego.

Natomiast prof. W. Łączkowski był promotorem w 5 przewodach doktorskich i pod jego kierunkiem zakończono przewody habilitacyjne E. Teglera – pierwszego kierownika Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Szczecińskiego i A. Gomułowicza. Był także recenzentem szeregu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych, o tytuł profesora i wydawniczych. Od 1982 r. pełni jednocześnie obowiązki profesora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, prowadząc na nim zajęcia z zakresu prawa publicznego.

Główne nurty badań naukowych w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego UP, a następnie w Katedrze Prawa Finansowego UAM dotyczyły: teorii finansów, historii finansów, budżetu państwa i budżetów lokalnych, polityki finansowej, podatków i prawa podatkowego, bankowości, finansów przedsiębiorstw i finansów Unii Europejskich. Wyczerpujące omówienie publikacji profesorów zwyczajnych katedry zamieszczono w biogramach. Dlatego też w mniejszym opracowaniu będą zamieszczone tylko niektóre informacje o ich ważniejszych publikacjach z tego okresu.

I tak wśród powojennych prac prof. J. Zdzitowieckiego na uwagę zasługuje unikatowe opracowanie z historii polskiej skarbowości pt. *Xiążę-Minister Franciszek Xawery Drucki-Lubecki 1778–1846*, Wydawnictwo S. Arcta, Warszawa 1948, s. 656, w której przedstawiono m.in. dążenie do stworzenia na ziemiach Królestwa Polskiego nowych

podstaw gospodarczych w postaci przemysłu, handlu i finansów. Będąc członkiem założycielem Instytutu Zachodniego, profesor w szeregu swych prac (np. *Rola niemieckich prowincji wschodnich w gospodarce Rzeszy*, Warszawa 1947; *Bałtyk – szkic gospodarczy*, „Przegląd Zachodni” 1945, nr 4–5 czy *Stanowisko junkrów w publicznym życiu Prus*, Warszawa 1949) podjął aktualną wówczas problematykę integracji ziem zachodnich z macierzą oraz niektóre aspekty polityki Niemiec wobec Polski. W latach następnych prof. Zdzitowiecki na łamach „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” opublikował cykl artykułów, które złożyły się na monografię pt. *Budżet w Konstytucji PRL* napisaną na początku lat siedemdziesiątych. Tytuł ten był bardzo przewrotnie sformułowany, gdyż w publikowanych artykułach i w złożonej do druku w PWE monografii profesor pisał nie tyle, jak ma wyglądać gospodarka budżetowa w państwie realnego socjalizmu, lecz jak wyglądają reguły gospodarki budżetowej w demokratycznym państwie prawa. Monografia budżetowa prof. Zdzitowieckiego i zawarte tam propozycje, wyprzedziły o co najmniej o 20 lat przemiany polityczne i gospodarcze, które dokonały się w Polsce lat 90. Ówczesnemu recenzentowi wydawniczemu brakowało tej dalekosiężnej wizji przyszłości, gdyż ocenił, że powyższa budżetowa monografia profesora jest nieprzydatna dla gospodarki budżetowej państwa socjalistycznego i dla tego w tej wersji nie widzi potrzeby jej publikacji.

Unikatowa w skali światowej jest twórczość prof. Rocha Knapowskiego dotycząca problematyki skarbowości antycznej. Spośród wielu prac z tej problematyki opublikowanych w okresie powojennym, na szczególną uwagę zasługuje obszerna monografia pt. *Der Staatshaushalt der römischen Republik* (Frankfurt a.M. 1961 r.). Prof. Knapowski w swych pracach pojęcia budżetu używał w innym znaczeniu, niż to się obecnie powszechnie przyjmuje. Jego zdaniem, o powstaniu budżetu można mówić od momentu, gdy państwo zaczęło sporządzać rachunki, zestawienia przychodów i wydatków. Przy takim ujęciu przyjmował, iż geneza budżetu sięga starożytności, a nie dopiero czasów nowożytnych. Badając wydatki budżetowe republiki rzymskiej m.in. ustalił, że wiele wydatków nie służyło celom publicznym, lecz zwiększało zasoby prywatne nieuczciwych funkcjonariuszy państwowych.

W początkowym okresie swej działalności naukowej prof. A. Komar zajmował się problematyką budżetową, publikując cały szereg monografii z tego zakresu, które obecnie należą do klasyki. Każdy bowiem, kto zajmował się zagadnieniami gospodarki budżetowej państwa i finansów lokalnych, musiał zastanowić się nad zawartymi w nich propozycjami. Spośród prac dotyczących problematyki budżetowej do najważniejszych zaliczyć można:

- *Budżet miasta Poznania w PRL (1945–1960)*, Poznań 1962;
- *Struktura budżetu PRL*, PWE, Warszawa 1966;
- *Finanse rad narodowych*, PWE, Warszawa 1970;
- *Finanse gmin*, PWE, Warszawa 1977.

Studium autorstwa prof. Komara pt. *Założenia podatku wyrównawczego*, Poznań 1973 r. jest interesujące z tego względu, iż przedstawiono w nim nie tylko konstrukcję podatku mającego obciążać wysokie dochody niektórych osób fizycznych, ale po raz pierwszy w polskiej literaturze powojennej ukazano funkcjonowanie tego podatku w oparciu o konkretne stany faktyczne. Prof. Komar jest w polskiej literaturze prawnofinansowej pierwszym, który szerzej zajął się procesami integracyjnymi w Unii Europejskiej, a takie monografie, jak: *Opodatkowanie transferu technologii na obszarze Europejskich Wspólnot*, Poznań 1979; *Gospodarka budżetowa Europejskich Wspólnot*, Poznań–Warszawa 1981; *Finanse a Wspólnoty Europejskie*, PWE, Warszawa 1983; *Systemy podatkowe krajów Wspólnot Europejskich*, PWE, Warszawa 1989; *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993 czy *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 1996 r., są powszechnie znane i cenione, także przez gremia związane z Komisją Europejską.

Publikacje prof. Wojciecha Łączkowskiego w początkowym okresie – zgodnie z kierunkiem badań katedry inspirowanych przez prof. J. Zdzitowieckiego – dotyczyły problematyki budżetowej. Z tego okresu pochodzą m.in. takie monografie, jak: *Budżety gromadzkich rad narodowych w województwie poznańskim*, Poznań 1964 oraz *Kompetencje organów państwa w zakresie autoryzacji budżetu*, Poznań 1968. W socjalistycznej literaturze finansowej negowano sens problemu autoryzacji budżetu. Oryginalną nowością w polskiej literaturze finansowej jest wydana przez PWN w 1978 r. praca pt. *Budżetowe i kredytowe metody podejmowania decyzji*. W pracy tej teoretyczne rozwiązania podbudowane są bogatym i różnorodnym materiałem faktycznym, będącym poniekąd sprawdzianem prawdziwości sformułowanych tez.

W związku z pełnieniem przez prof. W. Łączkowskiego w latach 1989–1997 funkcji sędziego Trybunału Konstytucyjnego cały szereg publikowanych artykułów i rozpraw dotyczy zagadnień niezmiernie ważnych dla legislacji finansowej, a mianowicie standardów dobrego prawa publicznego, a w szczególności prawa finansowego. Spośród licznych na wymienienie zasługują takie pozycje, jak: *Problematyka finansów publicznych w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania*, Warszawa 1996; *Aksjologiczne problemy stosowania prawa*, „Roczniki Nauk Prawnych KUL”, t. 3, 1993 r.; *Trybunał Konstytucyjny a problem wartościowania prawa*, „Studia Iuridica” 1994, t. 21; *Zasady podatkowe w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Koncepcje współczesnych reform podatkowych. Europa na drodze do wspólnej waluty*, Poznań 1998.

W literaturze polskiej niewiele jest pozycji dotyczących tzw. prawa finansowego przedsiębiorstw. Jedną z takich nielicznych pozycji książkowych dotyczących oceny systemu prawnofinansowego funkcjonujących w latach siedemdziesiątych wielkich organizacji gospodarczych jest monografia prof. Eryka Wojciechowskiego pt. *Prawno-finansowe podstawy działalności państwowych organizacji gospodarczych*, Poznań 1977.

Prof. Jerzy Małecki jako pierwszy w powojennej polskiej literaturze skarbowej podjął kompleksowe badania nad funkcjonowaniem gospodarki pozabudżetowej, a w szczególności funduszy pozabudżetowych. Częściowe wyniki tych badań zostały m.in. opublikowane w pracy pt. *Fundusze pozabudżetowe rad narodowych*, „Problemy Rad Narodowych, Studia i Materiały”, nr 40, Warszawa 1978. W pracy tej m.in. postulowano zasadę likwidacji funduszy pozabudżetowych, jako mało efektywną formę gospodarowania zasobami publicznymi. Postępująca degradacja środowiska naturalnego w Polsce i nieskuteczność stosowanych metod administracyjnych, cywilistycznych i penalnych jego ochrony – skłoniła prof. J. Małeckiego do podjęcia studiów nad przyczynami tego stanu rzeczy. W szeregu następnie publikowanych prac z tego zakresu (np. *Prawnofinansowe instrumenty ochrony i kształtowania środowiska*, Poznań 1982; *Finansowe instrumenty terenowej ochrony środowiska*, [w:] *Finanse gospodarki terenowej*, pod red. J. Wierzbickiego, PWE, Warszawa 1989 czy *Podatki, opłaty i kary pieniężne w ochronie środowiska*, [w:] *Reforma systemu finansowego państwa*, pod red. J. Kalety, PWE, Warszawa 1991) formułuje powszechnie obecnie akceptowany pogląd, że jedyną drogą do uzdrowienia środowiska jest zastosowanie mechanizmów gospodarki rynkowej i przyjęcie w polskim ustawodawstwie zasady sprawy: „kto zanieczyszcza i korzysta ze środowiska, winien ponosić odpowiedzialność prawnofinansową”.

Pełnienie przez prof. J. Małeckiego od 1991 r. obowiązków sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego powoduje, iż publikuje on cały szereg rozpraw i artykułów ukazujących niedostatki regulacji prawnofinansowych w demokratycznym państwie prawnym. W wielu publikacjach różnych autorów dużo emocji wywołał w szczególności jego artykuł *Prawotwórcza rola orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawach podatkowych* zamieszczony w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” 1993, nr 4, w którym wyrażono pogląd, że *lex falsa lex non est* i sędziowie narodu nie mogą być istotami bez duszy, niemogącymi złagodzić siły, ani surowości złego prawa. W okresie przemian ustrojowych i niedoskonałości prawa podatkowego konieczne jest odejście od pozytywistycznego pojmowania źródeł prawa do funkcjonalnego ich ujęcia, co w 1916 r. postulował już m.in. młody docent UJ Antoni Peretiatkowicz, późniejszy twórca Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP i rektor Uniwersytetu Poznańskiego.

Prof. Andrzej Gomułowicz jest autorem około 70 prac z zakresu teorii podatków i prawa podatkowego, polityki podatkowej, teorii finansów i bankowości. Opublikowana w 1979 r. w Wydawnictwie Naukowym UAM praca doktorska dotyczyła kredytu konsumpcyjnego jako źródła finansowania potrzeb ludności. Monografia pt. *Przerzucalność podatku obrotowego w PRL*, Poznań 1988 r., wyjaśniała formy i zakres przerzucalności podatku obrotowego, wskazywała uwarunkowania opodatkowania pośredniego. Pośrednie opodatkowanie ma istotne znaczenie dla udziału ludności we wtórnym podziale dochodu narodowego. Regresywność opodatkowania

pośredniego sprawia, że pogłębiają się dysproporcje struktury zamożności ludności. Prof. A. Gomułowicz wspólnie z prof. J. Małeckim i sędzią NSA Józefem Gachem, byłym asystentem Katedry Prawa Finansowego UJ, są autorami najobszerniejszego dotychczas komentarza do podatku dochodowego od osób fizycznych, wydanego przez C.H. Beck w 1998 r.

Pracownicy Katedry Prawa Finansowego UAM brali udział w przygotowaniu zespolowego dzieła wszystkich ośrodków akademickich, jakim była 5-tomowa praca pod red. Mariana Weralskiego pt. *System instytucji prawno-finansowych PRL*. Dla systemu poszczególni pracownicy katedry napisali:

- prof. A. Komar: *Finansowanie* (tom 1); *Struktury budżetowe* (tom 2); *Cła* (tom 3); *Pokrywanie strat socjalistycznych jednostek gospodarczych* (tom 4);
- prof. W. Łączkowski: *Majątek publiczny i środki finansowe* (tom 1); *Budżet państwa jako instytucja ustrojowo-polityczna oraz Autoryzacja budżetu* (tom 2); *Racjonalizacja wydatków budżetowych* (tom 3); *Prawno-finansowe instrumenty wzrostu efektywności* (tom 4);
- prof. E. Wojciechowski: *Podstawowe instrumenty prawno-finansowe pierwotnego oraz ostatecznego podziału dochodu narodowego i przenoszenia wartości* (tom 1); *Systemy podatkowe* (tom 3); *Prawna regulacja wewnętrznego ruchu okrężnego środków* (tom 4);
- prof. J. Małecki: *Podatki jako instrument ochrony środowiska* (tom 3); *System finansowy spółdzielczości* (tom 4).

Pracownicy Katedry Prawa Finansowego UAM opracowali dla studentów szereg ogólnopolskich podręczników i skryptów ogólnopolskich, które cieszyły się lub nadal cieszą się uznaniem odbiorców. I tak można wskazać, że prof. A. Komar i prof. W. Łączkowski trzykrotnie wydawali w PWN skrypt pt. *Finanse i prawo finansowe*, przeznaczony dla słuchaczy stacjonarnych studiów administracyjnych i prawniczych (I wydanie w 1972 r.). Prof. W. Łączkowski dwukrotnie w Wydawnictwie Naukowym UAM wydawał w 1979 r. i 1974 r. skrypt *Polityka finansowa PRL*, przeznaczony dla studentów administracji.

Na trwałe w proces dydaktyczny finansów i prawa finansowego wielu polskich uniwersytetów zapisały się dwa podręczniki prof. Komara z zakresu finansów publicznych wydany w 1994 r. i 1995 r. przez PWE oraz finansów publicznych w gospodarce rynkowej wydany przez Oficynę Wydawniczą Branta w 1996 r., których tematyka w pełni nawiązuje do oferowanej na renomowanych uczelniach zagranicznych.

Trzykrotne wydania miała praca prof. A. Gomułowicza i prof. J. Małeckiego pt. *Podatki i prawo podatkowe* (I wydanie w 1995 r.), którą recenzenci naukowci uznali za nowoczesny podręcznik dla studentów prawa, administracji, zarządzania i ekonomii. Pracę tę uznano jednocześnie za monografię o charakterze poznawczo-naukowym, niezwykle przydatną dla praktyków poszukujących pogłębionej analizy obowiązujących przepisów prawa podatkowego.

Dr Antoni Roga wydał ponadto w 1972 r. w Wydawnictwie Naukowym UAM skrypt pt. *System finansowy państwowych jednostek gospodarczych*, pomyślany jako pomoc dla słuchaczy wykładu specjalistycznego na powyższy temat.

Katedra Prawa Finansowego UAM utrzymuje żywe kontakty z odpowiednimi instytucjami z państw zachodnich. Prof. Jan Zdzitowiecki corocznie przebywał w jesieni we Włoszech, podtrzymując swe kontakty jeszcze z okresu międzywojennego. Na staże naukowe do Włoch wysyłał też swoich asystentów. Prof. A. Komar wielokrotnie przebywał na stażach naukowych w Belgii, Niemczech, Szwajcarii i we Włoszech. Był także zapraszany jako *visiting professor* do prowadzenia wykładów na Uniwersytetach w Monachium, Kilonii i Heidelbergu. Od kilku lat prowadził wykłady i seminaria dla słuchaczy Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Prof. Komar był organizatorem jedynego w Polsce spotkania – Sympozjum Naukowego Prawników Finansowców Krajów Socjalistycznych, które odbyło się w Poznaniu w listopadzie 1981 r. pod protektoratem Ministra Finansów. Z inicjatywy Katedry Prawa Finansowego UAM nadano godność doktora *honoris causa* Uniwersytetu Poznańskiego przedwojnemu asystentowi Katedry Skarbowości UP – Janowi Nowakowi-Jeziorańskiemu, dyrektorowi Radia Wolna Europa.

Andrzej Gomułowicz
Jerzy Małecki

BIOGRAMY

EDWARD TAYLOR (1884–1964)

Twórcą poznańskiej szkoły skarbowej i jednym z najwybitniejszych ekonomistów polskich XX wieku był prof. Edward Taylor.

Urodzony 26 września 1884 r. w Kielcach, wywodził się ze szkockiej rodziny przybyłej do Polski w początkach XVII wieku. W Kielcach ukończył w 1903 r. gimnazjum filologiczne, a następnie odbył studia wyższe na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, zakończone uzyskaniem w 1909 r. stopniem naukowym doktora prawa. Początkowo zawodowo związał się pracą z polskim ruchem spółdzielczym w b. zaborze austriackim, m.in. w Patronacie Spółek Oszczędnościowo-Pożyczkowych we Lwowie i Krakowie. Będąc uczniem prof. Włodzimierza Czerkawskiego, pierwszego w Polsce reprezentanta szkoły psychologicznej w ekonomii, zawdzięcza swemu mistrzowi w dużej mierze zamiłowanie do badań teoretycznych. Sam jednak był konsekwentnym zwolennikiem angielskiego neoklasycyzmu, a zwłaszcza teorii A. Marshalla. Ze szczególnym zapałem i prawdziwym sentymentem odnosił się także do takich twórców ekonomii klasycznej, jak: A. Smith, T. R. Malthus, J. B. Say, J. Ch. L. Simonde de Sismondi, J. S. Mill.

Edward Taylor habilitował się w 1917 r. na podstawie rozprawy *Pojęcie współdzielczości* na Wydziale Prawa UJ, gdzie następnie uzyskał etat docenta i prowadził wykłady.

Prof. E. Taylor, aczkolwiek pierwsze swe kroki naukowe rozpoczął na najstarszym polskim uniwersytecie – Uniwersytecie Jagiellońskim, to niemal całe swe życie naukowe związał z Wydziałem Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego i z wyboru został poznaniakiem. Senat nowo tworzonego Uniwersytetu Poznańskiego zaoferował bowiem młodemu docentowi krakowskiemu objęcie od jesieni 1919 r. stanowiska profesora nadzwyczajnego oraz kierownictwo II Katedry Ekonomii i Skarbowości. Prof. Taylorowi powierzono wkrótce stanowisko dyrektora sekcji ekonomicznej, jedynej na polskich uniwersytetach w okresie międzywojennym. Funkcję tę pełnił aż do 1949 r., gdy z powodów politycznych władze komunistyczne przeniósły go w stan

spoczynku i zlikwidowały Sekcję Ekonomiczną na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Po 1956 r. Profesorowi umożliwiono na cztery lata powrót do pracy na Uniwersytecie, jednak starania o reaktywowanie studium ekonomicznego na wydziale prawa okazały się nieudane.

Prof. E. Taylor wykładał na sekcjach prawnej i ekonomicznej Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego skarbowość i prawo skarbowe, historię doktryn ekonomicznych, ekonomikę, naukę o pieniądzu i kredycie, spółdzielczość. Był mistrzem wielu pokoleń polskich prawników i ekonomistów. Do grona jego licznych uczniów i wychowanków zaliczyć można przykładowo: prof. dra hab. Stefana Zaleskiego, powojennego dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego – kierownika Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Warszawskiego oraz Łódzkiego, prof. dra hab. Stanisława Rączkowskiego – kierownika Katedry Finansów Międzynarodowych SGPiS, prof. dra hab. Jana Zdzitowieckiego – kierownika Katedry Prawa Finansowego UAM, prof. dra hab. Rocha Knapowskiego – Katedra Skarbowości UP, prof. dra Janusza Wierzbickiego – dyrektora Instytutu Finansów AE w Poznaniu, prof. dra hab. Stefana Rosińskiego – kierownika Katedry Finansów i Kredytu WSE w Poznaniu, prof. dra hab. Wojciecha Trąmpczyńskiego – kierownika Katedry Ekonomii Politycznej UJ i Katedry Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGPiS czy Jana Nowaka-Jeziorańskiego – dyrektora Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa.

Dorobek naukowy prof. E. Taylora jest imponujący, liczy bowiem ponad 300 pozycji. Nie było niemal żadnego aktualnego wydarzenia w życiu gospodarczym, które nie znalazłoby odbicia w jego publikacjach. Same zainteresowania naukowe Profesora koncentrowały się wokół trzech zagadnień. Pierwsze obejmuje prace poświęcone spółdzielczości, w tym i spółdzielczości oszczędnościowo-kredytowej. Druga grupa prac dotyczy skarbowości, w tym tak doniosłych, jak: *Reforma podatku gruntowego w Polsce*, Kraków 1919, s. 117; *Prawo skarbowe Rzeczypospolitej Polskiej*, t. 1–2, Poznań 1920, s. 226, 180; *Inflacja polska*, Poznań 1926, s. 407; *Finanzpolitik und Steuersystem der Republik Polen*, Jena 1928, s. 365; *Polityka skarbowa i system podatkowy Rzeczypospolitej Polskiej*, Poznań 1929, s. 368. Trzeci wreszcie nurt twórczości związany jest z problematyką ściśle ekonomiczną, prace z tej dziedziny zyskały sobie największy rozgłos. Zaliczyć można do nich takie fundamentalne prace, jak: *Statyka i dynamika w teorii ekonomii*, Kraków 1919; *Wstęp do ekonomiki*, Poznań 1936 (część I – *Ekonomika jako nauka*), Poznań 1938 (część II – *Czynniki i elementy gospodarcze*), Warszawa–Łódź 1948 (*Teoria produkcji*); czy *Historia rozwoju ekonomiki*, t. 1 (Poznań 1957), t. 2 (Poznań 1958), t. 3 (Poznań 1991).

Ogromną zasługą prof. Taylora jest przetłumaczenie na język polski szeregu dzieł wybitnych ekonomistów zachodnich. I tak przetłumaczył i wydał przykładowo następujące prace: Ch. Gide, *Zasady ekonomii politycznej*, Poznań 1922, s. 683; G. Stigler, *Teoria cen*, Poznań 1959, s. 411; E. Cannan, *Bogactwo. Krótki wykład przyczyn dobrobytu ekonomicznego wraz z dodatkiem o pieniądzu*, Poznań 1921, s. 253.

Prowadził także własną serię wydawniczą pod nazwą „Poznańskie Prace Ekonomiczne”, w ramach której w latach 1922–1939 opublikował 28 rozpraw doktorskich i habilitacyjnych swych uczniów oraz dwie prace własne. Z tej właśnie działalności wydawniczej prof. E. Taylor był najbardziej dumny, nosząc na co dzień i od święta skromny znaczek z trzema literami PPE (skrót od „Poznańskie Prace Ekonomiczne”), ofiarowany mu niegdyś przez najbliższych uczniów z okazji 25-lecia pracy naukowej. Profesor chlubił się tym, że do 1939 r. miał na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego najlepszy w kraju – obok Szkoły Głównej Handlowej księgozbiór ekonomiczny, w tym i prac dotyczących skarbowości. Ta świetna biblioteka została rozgrabiona w czasie okupacji.

Prof. E. Taylor nie zabiegał o godności, był człowiekiem prawym, wybitnym uczonym mocno związanym z praktyką gospodarczą, obdarzonym genialną intuicją; m.in. w wydany dopiero po jego śmierci, w 1991 r., 3 tomie *Historii ekonomiki* pisze: „...marksizm wydaje się już obecnie systemem umysłowym i ideologicznym przestarzałym, pozbawionym wartości uroku dla przyszłości”. Poglądów swych Profesor nigdy nie ukrywał i prezentował je wobec audytorium uniwersyteckiego. To stało się zaś bezpośrednią przyczyną wysłania go na wcześniejszą emeryturę. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu w uznaniu zasług Profesora dla społeczności akademickiej, nazwał największą salę wykładową (s. XVII) imieniem prof. E. Taylora. Również Rada Miasta Poznania – ulicy obok dawnego budynku Wyższej Szkoły Handlowej (obecnej Akademii Ekonomicznej) nadała nazwę ulicy prof. E. Taylora.

Jerzy Małecki

ROCH KNAPOWSKI (1892–1971)

Roch Knapowski urodził się 16 sierpnia 1892 r. w Poznaniu, gdzie jego ojciec Stanisław był właścicielem Drukarni Narodowej i redaktorem „Postępu”, codziennej gazety ludowej. W 1911 r. ukończył w Poznaniu najstarsze w Polsce klasyczne gimnazjum św. Marii Magdaleny (założone w 1303 r. jako szkoła przy poznańskiej farze, przez biskupa Andrzeja Zarembę dla kształcenia kadr administracji królewskiej). W tymże roku podjął studia z zakresu ekonomii politycznej i prawa w Berlinie, Monachium, Lipsku, Fryburgu i Heidelbergu. Na tym ostatnim w 1916 r. uzyskał doktorat z filozofii na podstawie pracy o koniunkturach gospodarczych w Anglii.

Od 1919 r. pracował w Ministerstwie Przemysłu i Handlu w Warszawie, najpierw na stanowisku referenta, a następnie st. referenta. Z tego tytułu przebywał na polecenie Ministra Przemysłu i Handlu w 1920 r. w Wiedniu dla załatwienia likwidacji polsko-austriackiej umowy kompensacyjnej. W latach 1921–1923 pełnił obowiązki sekretarza Dyrekcji Banku dla Handlu i Przemysłu w Warszawie. W latach 1922–1923 przebywał w sprawach rozwinięcia stosunków gospodarczych Polski z zagranicą w Konstantynopolu i we Włoszech. Poczynając od 1923 r. R. Knapowski związał się z Wydziałem Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie najpierw powołany został na stanowisko zastępcy profesora z zakresu nauki gospodarstwa światowego, a w roku następnym na równorzędne stanowisko z zakresu nauki skarbowości i prawa skarbowego.

W 1930 r. habilitował się na ówczesnym Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP z zakresu nauki skarbowości i prawa skarbowego na podstawie rozprawy *Dualizm w teorii ilościowej pieniądza*, opublikowanej w Poznaniu w 1929 r. w ramach serii prac naukowych wydawanych przez twórcę poznańskiej szkoły skarbowości prof. E. Taylora pod tytułem „Poznańskie Prace Ekonomiczne”. W tymże roku został też członkiem Komisji Nauk Społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zainteresowania naukowe R. Knapowskiego nie ograniczały się jednak tylko do nauki skarbowości i prawa skarbowego, lecz sięgały kultury i dziejów świata antycznego, najdawniejszej historii skarbowości. Zapewne zaważyły na tym jego młodzieńcze zainteresowania, które zostały rozwinięte na uniwersytetach w Berlinie i Lipsku, gdzie słuchał specjalnych wykładów z zakresu historii i geografii starożytnej oraz prawa rzymskiego. Wynikiem tych zainteresowań i dociekań była obszerna praca pt. *Rachunki skarbowe imperium rzymskiego za Trajana* (tom 1), przyjęta do druku przez Polską Akademię Umiejętności w 1938 r. Druk tej pracy został jednak przerwany na skutek wybuchu wojny.

Lata II wojny światowej R. Knapowski spędził w Ostrowcu Świętokrzyskim, dokąd został wywieziony przez okupanta. Przez pewien okres okupacji przebywał w majątku Garbacz (powiat opatowski), gdzie pomagał w zarządzaniu nim, udzielał tajnych lekcji oraz pracował naukowo.

Bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych R. Knapowski powrócił do Poznania i zgłosił się do pracy w Uniwersytecie. Tu też w 1945 r. otrzymał nominację na profesora tytularnego nauki skarbowości i prawa skarbowego, a w roku następnym został powołany na stanowisko docenta etatowego. Od 1946 r. był członkiem Komisji Doradczej przy Urzędzie Zatrudnienia z ramienia Uniwersytetu Poznańskiego, członkiem Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, a od 1947 r. także członkiem Komisji Historycznej PTPN i członkiem Komisji Kontrolującej Uniwersytetu Poznańskiego. Na przełomie lat 1947/1948 został członkiem Komisji Rewizyjnej PTPN, a w roku akademickim 1948/1949 członkiem Komisji Oszczędnościowej na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP.

Równolegle z pracą na Wydziale Prawno-Ekonomicznym rozwijał docent Roch Knapowski swoje zainteresowania antyczną historią polityczną i gospodarczą. Wynikiem tych zainteresowań była praca pt. *Fragmenta rationum regni Aegypti a scriptoribus Graecis et Latinis collecta annotationibus instructa* oraz praca *O łupach piatejskich*. Na podstawie tej ostatniej w grudniu 1947 r. habilitował się w Krakowie na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego z zakresu historii starożytnej. Habilitacja ta została w roku następnym zatwierdzona przez Ministerstwo Oświaty, co umożliwiło Senatowi UP wystąpienie w 1949 r. do ministerstwa z wnioskiem o powołanie Rocha Knapowskiego na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Starożytnej. W roku akademickim 1949/1950 prof. Knapowski podjął wykłady i ćwiczenia z zakresu historii starożytnej oraz języka egipskiego na Wydziale Humanistycznym UP. W 1959 r. R. Knapowski został decyzją Ministra Szkolnictwa Wyższego powołany na stanowisko profesora zwyczajnego w Katedrze Prawa Finansowego UAM, gdzie pracował do chwili przejścia w stan spoczynku w 1962 r.

O treści dorobku naukowego prof. R. Knapowskiego przesądziły jego zainteresowania. Na szczególną uwagę zasługuje ta część dorobku naukowego, która dotyczy unikatowej w literaturze finansowej problematyki skarbowości antycznej. Oprócz prac wymienianych powyżej zaliczyć można m.in. do niego obszerną monografię wydaną w języku niemieckim pt. *Der Staatshaushalt der romischen Republik* (Frankfurt a.M. 1961, s. 519), pracę *Finanse wojenne Aleksandra Wielkiego* oraz interesujące opracowanie *O chronologii i zasięgu podróży Piteasa z Marsylii* (Poznań 1959, s. 39). Szereg prac, wobec braku zainteresowania finansami antycznymi przez polskich wydawców, było przez prof. R. Knapowskiego tłumaczonych i wydawanych za granicą, m.in. w Stanach Zjednoczonych, w Japonii, we Włoszech i RFN. Dzięki tym publikacjom wzbogacona została literatura światowa z zakresu tak unikatowej problematyki.

Dzieła prof. Rocha Knapowskiego wskazują na wielostronność jego zainteresowań, erudycję i ogromną pracowitość oraz pasję i sumienność badawczą. Przykuty w ostatnich latach swego życia do wózka inwalidzkiego, nawet na chwilę nie przerywał badań naukowych nad problematyką finansów antycznych. Od zatrudnianych

przez siebie prywatnych asystentów wymagał nie tylko znajomości łaciny, greki czy języka egipskiego, ale także szeregu języków nowożytnych. W okresie międzywojennym bardzo liczne były prowadzone przez niego seminaria magisterskie z nauki skarbowości i prawa skarbowego dla studentów prawa oraz ekonomii. Uczestniczył przy tym w wielu przewodach doktorskich jako recenzent prac z zakresu skarbowości i historii starożytnej.

Andrzej Komar

JAN ZDZITOWIECKI (1898–1975)

Prof. dr Jan Karol Zdzitowiecki urodził się 15 stycznia 1898 roku w Chronowie, w powiecie radomskim. Przeżył 77 lat. Zmarł – po krótkiej chorobie – w dniu 24 maja 1975 roku w szpitalu im. J. Strusia w Poznaniu.

Długi kondukt żałobny – odprowadzający Profesora na miejsce wiecznego spoczynku – w którym uczestniczyło m.in. wielu przyjaciół, uczniów i studentów Profesora – prowadził ówczesny sufragan Archidiecezji Poznańskiej – biskup Marian Przykucki. Doczesne szczątki Profesora złożono obok Jego matki na Cmentarzu Junikowskim.

Śmierć Profesora dla wielu osób była zaskoczeniem, gdyż – mimo podeszłego wieku – Profesor do ostatnich dni przed atakiem kamicy żółciowej i skierowaniem do szpitala – czuł się dobrze, jak zwykle tryskał humorem i w pełni korzystał ze swych wspaniałych możliwości umysłowych.

Droga życiowa Profesora wypełniona była przede wszystkim twórczością intelektualną. Edukację Profesor rozpoczął w 1907 roku w polskiej Miejskiej Szkole Handlowej w Radomiu. Czasowo – ze względu na stan zdrowia – przerwał naukę w szkole i kontynuował ją w domu. W okresie I wojny światowej uczęszczał także do szkoły Komitetu Polskiego w Moskwie. Natomiast szkołę średnią – Ziemską Szkołę Handlową – ukończył w Słucku w 1918 roku z najwyższym odznaczeniem – złotym medalem.

W 1919 roku rozpoczął studia akademickie – prawnicze i ekonomiczne – na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu w Lublinie. Po złożeniu przewidzianych programem egzaminów państwowych uzyskał w 1923 roku dyplom ukończenia studiów. W następnym roku – już zdobytą wiedzę – postanowił rozszerzyć i pogłębić na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Studiował pod kierunkiem prof. dra Edwarda Taylora w Sekcji Ekonomicznej wspomnianego Wydziału. Dyplom magistra nauk ekonomiczno-politycznych otrzymał 25 maja 1926 roku. W 1927 roku rozpoczął – zgodnie ze swym powołaniem życiowym – pracę naukową i dydaktyczną w Katedrze Ekonomii Politycznej ówczesnej Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu. Z uczelnią tą Profesor związany był przez 25 lat. Z pewnością związki te utrzymywałyby się dłużej, gdyby nie pojawienie się – także i w tej uczelni – ponurego klimatu lat pięćdziesiątych. Część ówczesnej kadry nauczającej zmuszona była opuścić uczelnię, ponieważ nie odpowiadała przyjmowanym wówczas socjalistycznym kryteriom.

Prof. dr Jan Zdzitowiecki rozprawę doktorską pt. *Naprawa pieniądza włoskiego* przygotował na seminarium prowadzonym przez prof. dra Edwarda Taylora. Doktoryzował się w 1932 roku na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Praca została opublikowana w tym samym roku w ramach „Poznańskich Prac Ekonomicznych” wydawanych pod redakcją prof. dra E. Taylora. Problematykę polityki finansowej podjął Profesor także w następnej pracy pt. *Faszyzm i włoski system*

podatkowy, opublikowanej w 1937 roku. Obie prace były plonem badań przeprowadzonych we Włoszech i stanowią przykład wnikliwej analizy polityki finansowej ówczesnego państwa włoskiego w kontekście społecznych i ekonomicznych jej uwarunkowań. Do dziś monografie te mają charakter unikatowy i stanowią wzór sumienności badawczej autora.

Przed wybuchem II wojny światowej w 1939 roku Profesor zdołał jeszcze opublikować kolejną monografię, pt. *Pojęcie dochodu w polskim podatku dochodowym*. Również w tej pracy problematykę dochodu oraz podatku dochodowego przedstawił w charakterystyczny dla swojego piarstwa sposób, tj. na tle zagadnień ogólnoeconomicznych. Ten szerszy kontekst omawianej problematyki pozwolił mu na oderwanie się od dogmatycznej wizji dochodu i podatku dochodowego i ukazanie ich jako konstrukcji zdeterminowanych przez sytuację społeczno-polityczną w państwie, zachodzące procesy ekonomiczne i realizowaną politykę podatkową.

Lata okupacji to okres także twórczej i dydaktycznej pracy Profesora. Powstały wówczas dwie prace: *Fiskalne metody polityk populacyjnej i Xiążę – Minister Franciszek Xawery Drucki-Lubecki 1778–1846*. Ta ostatnia monografia, licząca 656 stron, opublikowana została po wojnie (Wydawnictwo S. Arcta, Warszawa 1946) i uznana za unikatowe opracowanie z historii polskiej skarbowości. Profesor w pracy przedstawił nie tylko dzieje życia i działalność Lubeckiego, lecz przede wszystkim jego poglądy, motyw postępowania, zamierzenia oraz możliwości ich realizacji w ówczesnych warunkach społeczno-politycznych i gospodarczych. Pokazał również dążenia Lubeckiego do stworzenia na ziemiach ówczesnego Królestwa Polskiego nowych podstaw gospodarczych w postaci przemysłu, handlu i finansów. Był przy tym Lubecki realistą i obok ekonomicznych aspektów swej działalności, dostrzegał także aspekt polityczny, pamiętając zwłaszcza o systematycznych wysiłkach zaborców zmierzających do podkopywania bytu gospodarczego kraju. Toteż właśnie ta cecha charakteru Lubeckiego została w pracy przez Profesora szczególnie podkreślona. Wypowiedź zaś Lubeckiego, którą Profesor zamierzał umieścić jako motto na tytułowej stronie, została przez cenzurę z pierwszej strony wykreślona. W tekście jednak się ostała: *Kraj polski dla finansów nie zginie – byle innych nie było przyczyn*.

I te inne przyczyny stały się przedmiotem szczególnej troski Profesora przez cały okres powojenny. Dawał temu niejednokrotnie wyraz, zarówno w swej działalności piarskiej, jak i dydaktycznej. Najpełniejszy zaś wyraz znalazły w pozostawionych przez Profesora „Pamiętnikach” stanowiących świadectwo całej niemal epoki.

W czasie okupacji Profesor – ryzykując życiem – służył Ojczyźnie, walcząc z hitlerowskim najeźdźcą na tym froncie, na którym mógł to czynić najskuteczniej, to jest w sferze intelektualnej. Na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie wykładał ekonomię polityczną oraz skarbowość i prawo skarbowe, umożliwiając naukę polskiej młodzieży – wbrew zamierzeniom okupanta, by unicestwić raz na zawsze polskie życie akademickie. W ten sposób Profesor przyczyniał się do ratowania choć

części dorobku polskiej kultury, przekazując fragmenty jej zasobów młodzieży i zachęcając ją do powiększania tego skarbu w przyszłości.

Na Wydziale Prawa Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w Warszawie Profesor w 1942 roku przeprowadził swój przewód habilitacyjny na podstawie dwóch rozpraw: *Faszyzm i włoski system podatkowy* oraz *Pojęcie dochodu w polskim podatku dochodowym*. Poza wykładami na tymże Uniwersytecie, Profesor w czasie okupacji uczył w Milanówku na tajnych kompletach młodzież gimnazjalną – udostępniając do tego celu nieraz i swoje mieszkanie.

Tuż po wyzwoleniu Poznania – a jeszcze przed zakończeniem wojny – Profesor powrócił do Poznania i rozpoczął w kwietniu 1945 roku zajęcia w Akademii Handlowej w ramach pierwszego powojennego – nieco skróconego, bo trwającego od 16 kwietnia do 30 września 1945 – roku akademickiego 1944/1945. W tym też roku mianowany został profesorem zwyczajnym i objął Katedrę Polityki Ekonomicznej i Skarbowości. Po upaństwowieniu w 1950 r. Akademii Handlowej i przekształceniu jej w Wyższą Szkołę Ekonomiczną Profesor objął – po reorganizacji Uczelni – kierownictwo Katedry Finansów Publicznych. Katedrą kierował do 1952 roku, kiedy to – jak już wyżej wspomniano – opuścił Wyższą Szkołę Ekonomiczną i pozostał wyłącznie profesorem Uniwersytetu Poznańskiego, w którym także zatrudniony był od 1945 roku. Początkowo kierował Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, a następnie – po zmianie nazwy – Katedrą Prawa Finansowego.

Profesor – po zakończeniu działań wojennych – czynnie włączył się nie tylko w organizację życia naukowego i dydaktykę w Akademii Handlowej oraz Uniwersytecie Poznańskim – lecz także opublikował szereg prac o tematyce ekonomicznej i politycznej, świadczących o zaangażowaniu Profesora w bieżący nurt życia społecznego. Wymienić tu należy rozprawy: *Bałtyk – szkic gospodarczy* („Przegląd Zachodni” 1945, nr 4–5), *Europa środkowa w służbie Niemiec* („Przegląd Zachodni” 1946, nr 10), *Rola niemieckich prowincji wschodnich w gospodarce Rzeszy* (Warszawa 1947), *Stanowisko junkrów w publicznym życiu Prus* (Warszawa 1949).

W pracach tych Profesor podjął problematykę integracji ziem zachodnich z macierzą oraz niektóre aspekty polityki Niemiec wobec Polski.

Również w późniejszych latach Profesor żywo interesował się biegiem spraw w Ojczyźnie, ale także i umysłową twórczością rodaków na emigracji. Utrzymywał z wieloma z nich przyjacielskie kontakty, korespondował i wspierał swym intelektem. Główny jednak nurt powojennej twórczości Profesora obejmował problematykę teorii finansów, budżetu państwa, politykę podatkową i prawo podatkowe. Wymienić należy tu w szczególności takie publikacje, jak: *Nowa treść niektórych zasad budżetowych* („Państwo i Prawo”, 1953 nr 2), *Sprawy finansów w ustawie o radach narodowych* („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Prawo” 1958, z. 6), *Ustawa budżetowa* („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1959, z. 3), *Rok budżetowy* („RPEiS” 1961, z. 3), *O dochodach i wydatkach budżetu państwa w Konstytucji PRL*

(„RPEiS” 1963, z. 1), *O przedłużeniu okresu budżetowego* („RPEiS” 1966, z. 1), *Budżet państwa, budżet centralny i budżety terenowe w Konstytucji PRL* („RPEiS” 1966, z. 4), *Zasady budżetowe, budżet i plan gospodarczy na tle Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* („RPEiS” 1969, z. 3), *O budżecie i jego funkcjach na tle Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* („RPEiS” 1970, z. 4), *Uwagi w sprawie fiskalnych sposobów polityki ludnościowej* („Poznańskie Roczniki Ekonomiczne”, t. XXIII, Poznań 1970). Prace te – choć niejednokrotnie nawiązujące do bieżących zdarzeń – do dziś zachowały swą aktualność. Można by zapytać, co przesądziło o ich trwałości? Przede wszystkim to, że analizę prawnych konstrukcji Profesor opierał na szerokiej podbudowie, teoretycznie ograniczał się do dogmatycznego ich opisu, lecz starał się przewidywać skutki przyjętego rozwiązania, rozważając je w różnych płaszczyznach, wzniesić się ponad aktualną konstrukcję i jej uwarunkowania, a także dostrzec w analizowanej problematyce więcej zagadnień, niż to czyniono dotychczas, i skojarzyć poszczególne elementy inaczej niż dotąd przyjmowano.

Toteż recenzenci prac Profesora zazwyczaj podkreślali oryginalność ujmowania przezeń zagadnień, wszechstronną znajomość przedmiotu, sumiennność badawczą, zrozumiały język i elegancję stylu.

Profesor dużą wagę przykładął do zajęć ze studentami. Pisał także o dydaktyce. Poświęcone tej problematyce artykuły dotyczyły przede wszystkim nauczania finansów i prawa finansowego w szkołach wyższych oraz wychowania młodzieży. Publikacje te ukazywały się w takich czasopismach, jak: „Prawo i Życie”, „Finanse” czy „Życie Szkoły Wyższej”.

Zarówno wykłady, jak i seminaria Profesora cieszyły się wzięciem studentów. Profesor był postacią popularną. Na prowadzonych przezeń seminariach napisanych zostało kilkaset prac dyplomowych i magisterskich. Profesor wypromował także 18 doktorów oraz sprawował naukowe kierownictwo w pięciu przewodach habilitacyjnych (w 10 natomiast był recenzentem). Chętnie podejmował się zresztą roli recenzenta zarówno w przewodach doktorskich, jak i habilitacyjnych przeprowadzanych na innych uczelniach.

Za swą działalność dydaktyczną i wychowawczą wyróżniony został nagrodą ministerialną II stopnia, a za całokształt pracy odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Profesor był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych a także członkiem-założycielem Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Niejednokrotnie wygłaszał odczyty w ramach tych organizacji. Cieszyły się one sporą frekwencją i żywym oddźwiękiem. Bowiem, tak jak w publikacjach – tak i podczas odczytów, Profesor zdumiewał wszechstronnością ujmowania zagadnień, erudycją, znajomością praktyki gospodarczej i stosunków społecznych.

Profesor był uczonym, który przede wszystkim stawiał nowe problemy. Jego dorobek liczy około 100 publikacji, w tym siedem książkowych. We wszystkich pracach znaleźć można zarówno nowe pomysły, oceny, jak i propozycje *de lege ferenda*. Profesor budził podziw świeżością swych sądów, wnikliwością spojrzenia i wyobraźnią. Był nie tylko wybitnym uczonym i zasłużonym wychowawcą, lecz przede wszystkim niezwykle człowiekiem. Jego wielkości towarzyszyła niesłychana skromność. Urzekająca zaś osobowość była przyczyną liczego grona uczniów i przyjaciół, którzy go otaczali. Pogoda ducha i dowcip udzielały się otoczeniu. Dobroć natomiast, pobłażliwość i wyrozumiałość były wyrazem nie tylko mądrości życiowej i realizmu w ocenie ludzi – lecz przede wszystkim wynikiem odpowiednio ukształtowanego charakteru. Uprzejmość w stosunkach międzyludzkich płynęła nie tylko z dobrego wychowania, lecz nade wszystko z ogromnej kultury osobistej. Ta zaś była skutkiem pracy nad sobą. Toteż mimo iż młodym ludziom starał się ze wszystkich sił pomagać w pokonywaniu przeszkód na drodze naukowej czy życiowej – jednak przypominał im również, że praca nad charakterem to zajęcie trudne i nieustające. A umiejętność obcowania z ludźmi wymaga indywidualnego ich traktowania. „Ludzi nie mierzy się na łokcie” – mawiał. Był dla młodych ludzi nie tylko drogowskazem wskazującym drogę – lecz sam tą drogą także podążał. Profesor zdawał sobie sprawę ze słabości ludzkiej natury, jej ułomności i potrzeby nieustannego wspierania młodzieży w dobrych zamiarach i postanowieniach. Uczył zatem głównie własnym przykładem. Wiedział, że młodzież instynktownie jest wyczulona na prawdę i że nad wyraz ją ceni. Stąd swoją postawą starał się tę prawdę wyrażać i czynami potwierdzać.

Nie żałował czasu poświęconego innym osobom. Zawsze skłonny był do rozmów i dyskusji, gdy tego wymagały okoliczności i sprawy.

Mimo łagodnego usposobienia i dobrego serca Profesor był człowiekiem pryncypialnym. Uważał, że pewne wartości są niezienne, a ich hierarchia nienaruszalna. W przeciwnym razie – twierdził – życie społeczne ulegać będzie erozji i degrengoladzie. Nieraz wysłuchując różnych argumentów – nieprzekonany o ich słuszności – pozostawał sobą i trwał przy swoim stanowisku. Dbał przy tym o to, aby wypowiedzią swą – w dyskusji czy choćby rozmowie – w najmniejszym nawet stopniu nie urazić interlokutora.

O tych, którzy zbyt „scjentystycznie” podchodzili do świata, zwykł mówić, że na mnóstwo pytań potrafią udzielić odpowiedzi – z wyjątkiem dwóch najważniejszych: skąd się to wszystko wzięło i do czego zmierza.

Profesor podziwiał świat i całe jego piękno. Dostrzegając jego różnorodność, wyraźnie oddzielał rzeczy ważne od mniej istotnych. Wyróżniał niejako główny trakt ludzkiego życia na ziemi i jego boczne drogi. Starał się, by otaczające Go osoby również dostrzegały rzeczy we właściwych proporcjach, by odróżniały w życiu sprawy istotne od nieistotnych. W tej sztuce widzenia świata i ludzi Profesor pozostanie nie-doścignionym wzorem.

Profesor potrafił cieszyć się urokami życia, podziwiał czar natury, lubił podróże i robił mnóstwo zdjęć, by utrwalić wzruszające piękno przyrody. Fotografia była jego hobby. Nie tylko potrafił we właściwym miejscu i we właściwy sposób ująć fragment krajobrazu na zdjęciu, lecz także własnoręcznie – we własnym „laboratorium” – potrafił je wywołać. Wówczas było to nie lada sztuką.

Uwielbiał Włochy, które stały się jego drugą ojczyzną. Podróżował tam – zwłaszcza do Rzymu – od wczesnej młodości. Każda podróż – obok wątku naukowego – miała wątek, rzecz by można – osobistego dotknięcia i obcowania z kulturą starożytnego Rzymu. W niej upatrywał Profesor jednego z fundamentów współczesnej kultury europejskiej. We Włoszech – zwłaszcza w Rzymie – Profesor znał każdy niemal zakątek i barwnie potrafił opowiedzieć o jego historii. Ta barwność języka nie dotyczyła jedynie opowieści historycznych czy podróży. Język traktował bowiem jako jedno z ważnych narzędzi badacza-humanisty. Był zwolennikiem języka prostego, powszechnie zrozumiałego. Dbał o poprawność językową, staranność w doborze słów, trafność porównań – i uczył tego innych.

Profesor nie zmienił swoich poglądów politycznych ukształtowanych przed wybuchem II wojny światowej. Oceniał sprawy i rzeczy, stosując te same kryteria wartości, którymi kierował się w okresie II Rzeczypospolitej. Kiedy w czasie jednej z powojennych podróży na Zachód ktoś, kto nie widział Profesora od czasów przedwojennych zapytał go – czy w związku ze zmianami ustrojowymi, jakie zaszły w Polsce po wojnie – nie zmienił swoich poglądów, Profesor odparł, że w Polsce – od czasów przedwojennych nie zaszło nic tak ważnego, co miałooby go skłonić do zmiany poglądów.

Był człowiekiem na wskroś uczciwym. Wobec siebie i wobec innych. Był nie tylko niezastąpionym nauczycielem, ale i niezawodnym przyjacielem. Zarówno jego mądrość, jak i postawa zjednywały mu liczne grono słuchaczy i przyjaciół. Dlatego pamięć o nim ciągle jest żywa. I dlatego do dziś wielu jego uczniów i przyjaciół przed podjęciem decyzji czy wyrażeniem oceny – pytają: a jak postąpiłby Profesor?

Eryk Wojciechowski

ANDRZEJ KOMAR (1933–1999)

Andrzej Komar urodził się w dniu 28 października 1933 r. w Warszawie. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1952 r. w Poznaniu, rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Studia te ukończył w 1956 r. i w grudniu tegoż roku został zaangażowany przez profesora Jana Zdzitowieckiego w charakterze asystenta w Katedrze Prawa Finansowego UAM, przechodząc przez ponad 30 lat kolejne szczeble kariery akademickiej do tytułu naukowego profesora zwyczajnego i kierownika katedry. I tak w 1961 r. uzyskuje stopień doktora nauk prawnych, w 1966 r. habilituje się i otrzymuje nominację na stanowisko docenta, w 1973 r. – tytuł profesora nadzwyczajnego, w 1980 r. – tytuł profesora zwyczajnego, od 1969 r. pełni też nieprzerwanie funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego UAM. Z powodów politycznych ówczesne władze uczelniane nie zgadzały się na powołanie prof. A. Komara na stanowisko kierownika katedry w 1968 r. W rezultacie przez rok funkcję tę pełnił kurator.

Zainteresowania naukowe Profesora są bardzo szerokie i obejmują problematykę budżetową, podatkową i finansową Unii Europejskiej. Jest autorem około 200 prac naukowych, w tym około 16 książek. Debiutem naukowym było obszerne studium pt. *Polityka podatkowa rządu pruskiego wobec ludności polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1815–1870*, opublikowane w 1960 r. w 6 tomie *Materiałów do Dziejów Pomorza i Wielkopolski*. Ten wątek lokalny badań był kontynuowany w opublikowanej w 1962 r. pracy doktorskiej pt. *Budżet miasta Poznania w PRL (lata 1945–1960)*. Finanse lokalne stanowiły zresztą przedmiot kilku następnych monografii: *Gospodarka budżetowa Poznania 1961–1965* (Poznań 1969); *Finanse miasta Poznania na tle finansów Warszawy, Krakowa, Łodzi i Wrocławia* (Poznań 1969); *Finanse rad narodowych* (Warszawa 1970); *Finanse gmin* (Warszawa 1977); *Budżety terenowe*, [w:] *System instytucji prawnofinansowych PRL*, tom 2: *Instytucje budżetowe* (Warszawa 1982). Zagadnienia gospodarki budżetowej były też przedmiotem pracy habilitacyjnej pod tytułem *Struktura budżetu PRL* opublikowanej w 1966 r. przez Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.

Drugą grupę badań naukowych prof. A. Komara stanowią prace z zakresu problematyki podatków i prawa podatkowego. Na wyróżnienie z tego zakresu zasługują m.in. następujące studia i monografie: *Założenia podatku wyrównawczego* (Poznań 1973); *Porównawcze opodatkowanie czynników produkcji* (Warszawa 1975); *Das Steuer- und Abgabensystem Polens* („Internationale Wirtschafts Briefe”, Herne–Berlin 1974, z. 4); *Opodatkowanie ludności pracującej* (Warszawa 1984).

Lata siedemdziesiąte stanowią przełom w dotychczasowych badaniach naukowych prof. Komara, z uwagi na zajęcie się pionierską wówczas problematyką finansów wspólnot europejskich. Do klasycznych już pozycji z tej tematyki można zaliczyć następujące

monografie: *Opodatkowanie transferu technologii na obszarze Europejskich Wspólnot* (Poznań 1979); *Gospodarka budżetowa Europejskich Wspólnot* (Poznań–Warszawa 1981); *Probleme der Steuerharmonisierung in der EG* („Europa-Institut” Saarbrücken 1983, z. 21); *Finanse a Wspólnoty Europejskie* (Warszawa 1983); *Systemy podatkowe krajów Wspólnot Europejskich* (Warszawa 1989); *Europejska unia walutowa* (Warszawa 1993); *Polen auf dem Weg zur Marktwirtschaft, Chancen und Risiken*, („Marktwirtschaft in Osteuropa”, Baden-Baden 1993); *Biała Księga. Polska – Unia Europejska. Usługi finansowe i prawo kredytowe. Prawo dewizowe* (Warszawa 1995); *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej* (Warszawa 1996).

Oprócz badań naukowych (pokrótce zarysowanych powyżej) na szczególne uznanie zasługują kształcenie kadr naukowych oraz dydaktyka uniwersytecka. Wypromował 9 doktorów, był kierownikiem naukowym 2 habilitacji (E. Sosnowskiego i J. Małeckiego), recenzentem w wielu przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Metody dydaktyczne prof. A. Komara cieszą się ogromnym powodzeniem, czego potwierdzenie to ponad 400 prac magisterskich, pełne sale wykładowe i ogromna liczba chętnych do uczestniczenia w seminariach magisterskich. Wielu zatem zawdzięcza Profesorowi tak wiele. Na trwałe w proces dydaktyczny finansów i prawa finansowego wielu polskich uniwersytetów zapisały się dwa podręczniki prof. Komara z zakresu finansów publicznych (1994 i 1995 r.) i finansów publicznych w gospodarce rynkowej (1996), których tematyka w pełni nawiązuje do oferowanej na renomowanych uczelniach zagranicznych.

Sukcesy na polu naukowym i dydaktycznym prof. Komara zaowocowały wyróżnieniami ze strony uczelni i instytucji zagranicznych. Dla pracownika naukowego uznaniem o istotnym znaczeniu jest powołanie jako *visiting professor* do prowadzenia wykładów z zakresu porównawczych problemów gospodarki budżetowej i podatkowej. I tak w roku akademickim 1978/1979 wykładał jako *visiting professor* na Uniwersytecie w Monachium, natomiast na przełomie 1983/1984 został powołany jako *visiting professor* na Uniwersytecie w Kilonii, gdzie prowadził wykłady i seminaria porównawcze z zakresu finansowania gospodarki. W semestrze letnim 1991 r. zaproszony został przez Uniwersytet w Heidelbergu do prowadzenia wykładów i seminariów z zakresu problematyki finansowej i walutowej Unii Europejskiej. Był zapraszany do wygłaszania wykładów przez uczelnie zagraniczne. Prowadził zajęcia dla słuchaczy Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Wielokrotnie przebywał na stażach naukowych w Belgii, Niemczech, Szwajcarii i Włoszech, których plonem były kolejne monografie. W roku akademickim 1991/1992 Profesor został wyróżniony przez Komisję Europejską prestiżowym stypendium Jeana Monneta i zaproszony do prowadzenia badań w European University Institute we Florencji, który jest jedyną uczelnią pod egidą Komisji.

Zainteresowanie prof. A. Komara problematyką integracji europejskiej i konieczność przygotowania odpowiednich polskich kadr mogących działać w zjednoczonej

Europie skłoniły go do zabiegania o powołanie studiów europejskich. Zabiegi te na macierzystym Wydziale Prawa i Administracji UAM w zaproponowanej wersji zakończyły się jednak niepowodzeniem. Prof. A. Komar, objąwszy dodatkowo funkcję kierownika Katedry Europeistyki w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu, doprowadza na tej uczelni do uruchomienia studiów europeistycznych uznanych przez Komisję Europejską. Komisja Europejska wysoko oceniła tę działalność organizacyjno-dydaktyczną Profesora i włączyła ją do projektu dydaktycznego Jeana Monneta.

Prof. A. Komar od 1974 r. był członkiem International Institute of Public Finance, od 1992 r. członkiem Team Europe-Poland oraz członkiem założycielem Polskiej Rady Ruchu Europejskiego i członkiem Stowarzyszenia Jeana Monneta. Z uwagi na swe wysokie kwalifikacje naukowe został powołany do stałego Zespołu Ekspertów do spraw Harmonizacji Prawa Polskiego z Prawem Unii Europejskiej przy Komitecie Integracji Europejskiej oraz do składu Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do spraw Doradztwa Podatkowego I kadencji. Pełnił również funkcję superarbitra Polubownego Sądu Gospodarczego w Poznaniu.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Komar należał do niekwestionowanych na arenie międzynarodowej autorytetów z zakresu finansów publicznych i problematyki finansowej oraz walutowej Unii Europejskiej. Najbardziej cenił prawość, pracowitość i lojalność. Był bardzo przywiązany do tradycyjnych wartości rodzinnych, w jego poczynaniach wielokrotnie inspirowała i wspierała Profesora żona Adela. Ogromne poczucie humoru i autoironii pozwalało mu znosić przeciwności losu, z którymi się zmagał.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Komar zmarł w dniu 30 grudnia 1999 r.

Jerzy Małecki

WOJCIECH ŁĄCZKOWSKI

Wojciech Żeliszew Łączkowski urodził się 3 października 1933 r. w Poznaniu. Atmosfera rodzinnego domu ukształtowała jego charakter, a system wartości, który z domu wyniósł, na trwale zapisał się w czynach Profesora.

Rodzice Profesora – Maria z domu Stasiewska i Antoni Łączkowski – poznali się w trakcie plebiscytu śląskiego. Matka była lekarzem, pracownikiem naukowym w Klinice Otolaryngologicznej Uniwersytetu Poznańskiego (specjalność – laryngolog i foniatra). Ojciec, żołnierz Legionów, lekarz, współzałożyciel Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego im. J. Piłsudskiego, w 1939 r. był obrońcą poznańskiego dworca.

W okresie niemieckiej okupacji rodzina Profesora zostaje wysiedlona do Sobkowa (woj. kieleckie, pow. Jędrzejów). Powrót do Poznania następuje w 1945 r.

Matura Profesora przypada na rok 1951 w poznańskim Liceum Ogólnokształcącym im. Paderewskiego. Przez krótki czas jest w drużynie harcerskiej ks. Zdzisława Biernata.

Studia odbywa Profesor na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego (1951–1955), a pracę magisterską na temat *Prawo karne na ziemiach polskich w okresie okupacji (1939–1945)* pisze pod kierunkiem prof. dra J. Bossowskiego.

Asystentem – wolontariuszem w Katedrze Prawa Finansowego, kierowanej przez profesora Jana Karola Zdzitowieckiego, zostaje w maju 1958 r.; przedtem pracuje jako radca prawny.

Równoległe z pracą w Katedrze (asystentura od lutego 1960 r.) odbywa Profesor aplikację adwokacką (1959–1962), ale po jej ukończeniu nie podejmuje praktyki adwokackiej.

Pierwsze zainteresowania naukowe są zgodne z kierunkiem prac badawczych prowadzonych ówczesnie w Katedrze Prawa Finansowego i dotyczą problematyki budżetowej. Stopień naukowy doktora uzyskuje Profesor dnia 22 maja 1964 r. na podstawie pracy *Budżety gromadzkich rad narodowych w województwie poznańskim*, a cztery lata później 14 czerwca 1968 r. odbywa się kolokwium habilitacyjne. Praca habilitacyjna – *Kompetencje organów państwa w zakresie autoryzacji budżetu* – zostaje wyróżniona indywidualną nagrodą Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Promotorem w przewodzie doktorskim był profesor J. K. Zdzitowiecki, także pod opieką naukową profesora J. K. Zdzitowieckiego powstała praca habilitacyjna.

Po habilitacji praca naukowa Profesora W. Łączkowskiego łączy dwa, ściśle ze sobą związane i wzajemnie uzupełniające się kierunki: politykę finansową i ustrojowo polityczne aspekty budżetu. Pierwszy nurt badawczy znajduje swój wyraz w takich m.in. opracowaniach monograficznych, jak: *Polityka finansowa PRL 1965–70*, Poznań 1970; *Polityka finansowa PRL 1971–75*, Poznań 1974; *Budżetowe i kredytowe metody kształtowania decyzji*, PWN, Warszawa 1978. Ta ostatnia monografia jest oryginalną nowością w polskiej literaturze naukowej. Teoretyczne rozważania opiera Profesor na

bogatym i różnorodnym materiale faktycznym, jest on poniekąd sprawdzianem prawdziwości sformułowanych tez. Monografia przynosi Profesorowi indywidualną nagrodę za osiągnięcia naukowe przyznaną przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego.

W opracowaniach monograficznych dotyczących politycznych aspektów budżetu wypowiada Profesor tezę, że podstawowa przyczyna ograniczająca funkcjonowanie prawno-finansowych instytucji budżetowych ma zasadniczy charakter, a mianowicie jest nią ustroj polityczny, gospodarczy i społeczny Polski realnego socjalizmu. Zmiana tych ustrojowych warunków jest przesłanką powrotu do normalności także w dziedzinie budżetowej. Z ważniejszych prac dotyczących tego nurtu wymienić należy: *Majątek publiczny i środki finansowe*, [w:] *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 1, Ossolineum 1982; *Budżet państwa jako instytucja ustrojowo-polityczna*, [w:] *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 2, Ossolineum 1982; *Autoryzacja budżetu*, [w:] *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 3, Ossolineum 1985; *Prawofinansowe instrumenty wzrostu efektywności przedsiębiorstw państwowych*, [w:] *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 4, Ossolineum 1985.

Dnia 3 lutego 1977 r. W. Łączkowski otrzymuje tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk prawnych. W tym czasie pełni funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji (1 września 1975–31 sierpnia 1978); dziekanem zostaje Profesor 1 września 1978 r., a kadencję kończy z dniem 31 sierpnia 1981 r.

Jako dziekan Wydziału zyskuje Profesor szacunek i uznanie społeczności akademickiej. Jest świadom podziałów w środowisku naukowym; wyraziście zaznaczyły się one w latach pierwszej Solidarności. Różnice interesów, doświadczeń, światopoglądów, postaw traktuje Profesor jako naturalną właściwość każdej, w tym i uniwersyteckiej, społeczności. Podejmuje uwieńczone sukcesem wysiłki zapewniające stabilność Wydziału. Dbą o to, żeby rywalizacja nie przekształciła przeciwników we wrogów; jest ze studentami w czasie podejmowanych przez nich strajków okupacyjnych; upomina się o godności profesorskie dla tych kolegów, którzy z przyczyn politycznych nie mogli otrzymać ich wcześniej. Zasada równorzędnego traktowania, przestrzeganie, by dobro słabszych nie doznawało uszczerbku ze strony silniejszych, a także osobiste przymioty charakteru Profesora W. Łączkowskiego sprawiają, że Wydział – pomimo dzielących jego pracowników różnic – w najważniejszych sprawach mówił jednym i na ogół zgodnym głosem. To, że w latach pierwszej Solidarności Wydział spełniał na Uniwersytecie ważną rolę, było w znacznym stopniu zasługą Profesora W. Łączkowskiego.

W wolnych wyborach w roku 1981 kolegium elektorów wybiera Profesora na stanowisko prorektora Uniwersytetu. Kadencja rozpoczęta 1 września 1981 roku ma upłynąć 31 sierpnia 1984 r. Stan wojenny, wprowadzony 13 grudnia 1981 r., burzy zainicjowane przez Solidarność demokratyczne porządki. W tym stanie rzeczy nowo powołany Minister Edukacji Narodowej odwołuje Profesora W. Łączkowskiego z funkcji prorektora Uniwersytetu (podobny los spotyka rektora i kolegów prorektorów).

Rozpoczyna się okres konspiracyjnej działalności opozycyjnej. Profesor jest inwigilowany, wielokrotnie przesłuchiwany przez Służbę Bezpieczeństwa, w domu odbywają się rewizje.

W tym trudnym okresie nie słabnie praca naukowa, ukazuje się drukiem szeregi artykułów (m.in.: *Opodatkowanie ludności*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 2 z 1984 r.; *Prawo a gospodarka*, „Palestra” nr 11 z 1985 r.), podręcznik *Finanse i prawo finansowe*, napisany wspólnie z prof. zw. drem hab. Andrzejem Komarem. Profesor pisze recenzje rozpraw habilitacyjnych i doktorskich, a także recenzje wydawnicze prac naukowych. Opracowuje hasła do *Encyklopedii finansów*, wygłasza referaty na konferencjach międzynarodowych (m.in. na konferencji poświęconej finansom lokalnym czy konferencji poświęconej ocenie stanu prawodawstwa podatkowego).

Niezwłocznie po reaktywowaniu Wydziału Prawa na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w początkach lat 80. Profesor W. Łączkowski podejmuje tam pracę na stanowisku profesora. Prowadzi na tej Uczelni wykłady i seminaria z zakresu prawa publicznego, pełni funkcję kierownika Katedry.

Zmiana ustroju w Polsce w roku 1989 ponownie zespoliła myśli i czyny Profesora; łączy on pracę naukową z działalnością ogólnopolską. Zostaje sędzią Trybunału Konstytucyjnego (1989–1997), jest przewodniczącym Państwowej Komisji Wyborczej.

Charakterystyczny jest przedmiot badań naukowych Profesora po roku 1990: wyraziście zwraca się On ku standardom, którym powinno odpowiadać prawo publiczne. Jego prace – i to jest nurt pierwszy, dotyczą dociekań nad określeniem podstawowych wartości, które powinny znaleźć odzwierciedlenie w systemie prawa w ogóle (*Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w sprawie legalności instrukcji MEN dotyczących powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, [w:] *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, Lublin 1991; *Stare prawo i nowy ustrój*, „W Drodze” 1991, nr 12; *Problemy badania zgodności ustaw i innych aktów prawnych z Konstytucją oraz podstawowymi prawami i wolnościami ludzkimi*, [w:] *Sądownictwo a obowiązujący system prawny*, Warszawa 1992; *Jest wartość wyższa niż prawo*, „Spotkania” 1992, 25 czerwca–1 lipca; *Jaką wartością jest prawo*, „W Drodze” nr 6 (238), 1993; *Aksjologiczne uwarunkowania prawa*, „Życie i Myśl” 1996, nr 4; *Czym jest prawo*, „Misjonarz” 1997 nr 5).

Drugi wyraźnie zaznaczony kierunek aktywności naukowej dotyczy orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w sprawach finansów publicznych (*Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w sprawach finansów publicznych*, „Glosa” 1995, nr 8; *Problematyka finansów publicznych w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania*, Warszawa 1996; *Orzecznictwo polskiego Trybunału Konstytucyjnego dotyczące trybu uchwalania ustaw podatkowych*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL, Lublin 1996; *Zasada lex retro non agit jako problem konstytucyjny w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Sądownictwo*

konstytucyjne, „Studia i Materiały”, t. 2, z. 1, Warszawa 1996; *Problemy samorządu terytorialnego w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Gospodarka – administracja – samorząd*, Poznań 1997).

Trzeci nurt związany jest z ocenami i wartościami, które powinny stanowić przesłanki budowy systemu prawa publicznego w Polsce (*Prawo publiczne a katolicka nauka społeczna*, [w:] *Prawo obowiązujące w Polsce w świetle katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1991; *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a problem „dawnego prawa”*, Wydawnictwo Sądu Najwyższego w Warszawie, 1992; *Filozofia prawa a instytucja Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Filozofia prawa a tworzenie i stosowanie prawa*, Katowice 1992; *Prawo a zmiana ustroju państwa*, „Roczniki Nauk Prawnych KUL” 1991–1992, t. 1–2; *Trybunał Konstytucyjny a przemiany ustrojowe w Polsce*, „Monitor Prawniczy” 1993, nr 2; *Wartości chrześcijańskie a budowa systemu prawnego*, „Chrześcijanin w Świecie” 1993, nr 3; *Aksjologiczne problemy stosowania prawa*, „Roczniki Nauk Prawnych KUL”, t. 3, 1993; *Trybunał Konstytucyjny a problem wartościowania prawa*, „Studia Juridica”, t. 21, Warszawa 1994; *Natural Law and Statute Law: for the Presence of the Indispensable Human Right to Live in the Constitution of a Jurisprudent (Law – Abiding) State*, [w:] *Medicine and Law: For or Against Life?*, Citta del Vaticano 1999; *Prawnik katolicki a problemy wartości prawa*, referat wygłoszony na III Europejskim Kongresie Prawników Katolickich w Krakowie, opublikowany [w:] *Prawnik Katolicki a wartość prawa*, cz. I, Kraków 1999; *Aksjologiczne uwarunkowania prawa*, [w:] *Prawnik katolicki a wartość prawa...*; *Ciągłość prawna między III Rzeczpospolitą Polską a II Rzeczpospolitą Polską – czy PRL była państwem suwerennym?*, [w:] *Przywrócenie ciągłości prawnej między III Rzeczpospolitą Polską a II Rzeczpospolitą Polską*, Warszawa 1999).

Ważne znaczenie ma czwarty nurt badań, stricte podatkowy, z uwagi na walory teoretyczne i doniosłość zagadnień (*Przerzucanie podatków*, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 1183 z 1992; *Granice opodatkowania*, *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Juridica* nr 54 z 1992; *Zasady podatkowe w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Koncepcje współczesnych reform podatkowych. Europa na drodze do wspólnej waluty*. Książka wydana z okazji 40-lecia pracy naukowej prof. zw. dra hab. Andrzeja Komara, Poznań 1998).

Dnia 1 marca 1992 r. Profesor W. Łączkowski zostaje mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego; jest to wyraz uznania dla osiągnięć w pracy naukowej.

Duże znaczenie przywiązuje Profesor do kształcenia kadr naukowych. Jest promotorem w szeregu przewodów doktorskich przeprowadzonych na UAM i KUL (J. Drzewiecki, O. Filipowski, A. Gomułowicz, S. Kryszczyński, E. Tegler, P. Policastro, M. Rudnicki, S. Fundowicz); pod Jego opieką naukową stopień doktora habilitowanego otrzymali A. Gomułowicz, E. Tegler; liczne są recenzje dotyczące oceny dorobku naukowego w przewodach związanych z nadaniem tytułu naukowego profesora a także doktora *honoris causa*.

Z inicjatywy Profesora W. Łączkowskiego doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Poznańskiego otrzymuje słynny w czasie II wojny kurier warszawski, a następnie dyrektor Rozgłośni Radia Wolna Europa Jan Nowak-Jeziorański. Był promotorem także w przewodzie doktoratu *honoris causa* prezydenta Irlandii Mary Robinson.

Profesor W. Łączkowski był członkiem Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych, a także Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

Jego wielką pasją jest żeglarstwo; odbył wiele morskich wypraw, dowodząc jachtem. Jest kapitanem żeglugi wielkiej jachtowej i członkiem Polskiego Związku Żeglarskiego. Pełnił obowiązki członka Głównej Komisji Egzaminacyjnej na stopnie oficerskie. Jest ojcem pięciorga dzieci.

W 1993 r. otrzymał Profesor Medal Komisji Edukacji Narodowej, a wcześniej Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1980).

W 1997 roku Senat RP powołuje Profesora na stanowisko członka Rady Polityki Pieniężnej na 6-letnią kadencję.

Trudno byłoby ująć *credo* życiowe Profesora W. Łączkowskiego; może to uczynić tylko On sam. Sądzę, że w zakresie problemów dotyczących prawa bliska jest mu łacińska maksyma *ex iniuria non oritur ius* (z bezprawia nie powstaje prawo).

Andrzej Gomułowicz

Część III

**HISTORIA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO
TWORZONYCH W MIEJSCE
KATEDR SKARBOWOŚCI I PRAWA SKARBOWEGO
DZIAŁAJĄCYCH W LATACH 1945–1950**

1. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

1.1. Historia Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Łódzkiego jest nierozzerwalnie związana z historią Wydziału Prawa oraz całej uczelni. Mamy tu na myśli nie tylko rozwój teorii i dydaktyki przedmiotu, lecz także i to, w jaki sposób Uniwersytet umiejscowił się i zakorzenił w mieście, którego historia, infrastruktura gospodarcza, a także szczególne zespolenie ludzi, przybyłych dla „dorobienia się” z różnych stron Europy i Polski oraz wywodzących się z różnych klas społecznych, a więc mających także różne doświadczenia życiowe, czyniły – wydawałoby się – „ziemią jałową”, jeśli chodzi o potrzebę badań naukowych. Nie bez znaczenia jest jednak konstatacja, iż nieomal wszyscy prawnicy – praktycy (sędziowie, adwokaci, radcowie prawni), a także znacząca część środowisk twórczych i dziennikarskich to wychowankowie Wydziału Prawa i Administracji UŁ. Można zatem bez przesady powiedzieć, że nowa warstwa mieszczańska Łodzi została ukształtowana przez ten Wydział, znany ze swej surowości, jeśli chodzi o egzekwowanie obowiązków studenckich, nieco konserwatywnego i „szkolarskiego” kształtowania stosunków między kadrą naukową a studentami. Mimo to, a może właśnie dlatego, prawnicy praktycy pozostają w ścisłych kontaktach z własnym Wydziałem, doceniając znaczenie badań doktrynalnych dla praktyki orzeczniczej.

Można też chyba stwierdzić, że atmosfera tego Wydziału, z jego szacunkiem dla dogmatyczno-prawnego podejścia badawczego i konserwatywną powściągliwością wpłynęła także na kształtowanie się metodologii badawczej pracowników Katedry Prawa Finansowego, jeśli chodzi o prawne zagadnienia finansów publicznych.

Warto przypomnieć, że już po powstaniu styczniowym – a potem w okresie międzywojennym – łódzcy działacze oświatowi, profesorowie, radni miejscy, duchowni, przemysłowcy i kupcy zabiegali o utworzenie w Łodzi wyższej uczelni. Dopiero jednak w 1924 r. udało się utworzyć w Łodzi Wyższą Szkołę Nauk Ekonomicznych, w 1928 r.

Instytut Prawa Administracyjnego oraz Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej, a w 1938 r. Wyższe Seminarium Duchowne. Dekret o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego, podpisany 24 maja 1945 r., przewidywał, że uczelnia ma składać się z trzech wydziałów: Humanistycznego, Matematyczno-Przyrodniczego i Prawno-Ekonomicznego. Kadre profesorską stanowili przedwojenni profesorowie Łódzkiej Wolnej Wszechnicy, Uniwersytetu Wileńskiego, Lwowskiego i Warszawskiego. Uniwersytet Łódzki posiadał od samego początku liczne grono wybitnych uczonych i nauczycieli akademickich. Pierwszym rektorem został prof. Tadeusz Kotarbiński¹.

W 1948 r. na skutek przeniesienia studiów ekonomicznych do nowo powstałej Wyższej Szkoły Ekonomicznej, z funkcjonującego w latach 1945–1948 Wydziału Prawno-Ekonomicznego powstał samodzielny już Wydział Prawa Uniwersytetu Łódzkiego. Z Wydziałem tym na długo związali swe naukowe losy m.in. twórca łódzkiej szkoły cywilistycznej profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Adam Szpunar, karnista Stanisław Pławski, kryminolog Paweł Horoszewski, twórca łódzkiej szkoły teorii prawa profesor Jerzy Wróblewski i inni. Do grona założycieli Wydziału zalicza się także prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego, uznawanego za założyciela łódzkiej szkoły prawa finansowego ze względu na tradycyjne podejście do zagadnień budżetu, podatków i danin publicznych, które to podejście nie uległo zmianie pod wpływem totalitarnych przemian ustrojowych.

Wydział ukształtował się organizacyjnie w 1948 r. W 1978 r., kiedy powstały stacjonarne magisterskie studia administracyjne, dotychczasową nazwę Wydziału zmieniono na Wydział Prawa i Administracji UŁ.

Poprzednikiem współczesnej Katedry Prawa Finansowego w latach 1945–1950 był Zakład Skarbowości i Prawa Skarbowego, którego założycielem i kierownikiem był – wspomniany już – prof. dr hab. Jerzy Lubowicki. Wykłady oraz ćwiczenia ze skarbowości i prawa skarbowego oraz seminarium dla doktorantów prowadzone były przez prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego. W latach 1948–1949 w Zakładzie Skarbowości i Prawa Skarbowego na stanowisku młodszego asystenta zatrudniony był ponadto mgr Edward Banaszkiewicz, a od 1948 r. do 1959 r. kolejno na stanowiskach starszego asystenta, adiunkta i zastępcy profesora dr Józef Rodziewicz. Od 1950 r. w Zakładzie na stanowisku młodszego asystenta pracę rozpoczęła prof. dr hab. Natalia Gajl.

Od roku 1951 obok Zakładu Skarbowości i Prawa Skarbowego powstał Zakład Prawa Finansowego. Przedmiotem wykładu (3 godziny tygodniowo) i ćwiczeń (2 godziny tygodniowo) było prawo finansowe. W 1952 r. Zakład Skarbowości i Prawa Skarbowego przekształcono w Katedrę Prawa Finansowego, w którego strukturze znalazł się również Zakład Prawa Finansowego. Przez blisko 10 kolejnych lat wykłady z prawa finansowego odbywały się na IV roku studiów. W roku akademickim 1961/1962 w Katedrze na stanowisku asystenta pracował mgr Jan Kielman. W roku

¹ B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985.

akademickim 1962/1963 na stanowisku asystenta swoją karierę naukową rozpoczął prof. dr hab. Ryszard Ciałkowski.

Niewątpliwie centralną postacią Katedry w pierwszym dwudziestolecu był jej założyciel i długoletni kierownik prof. dr hab. Jerzy Lubowicki, urodzony w Warszawie 5 stycznia 1898 r. W okresie międzywojennym był wysokim urzędnikiem Ministerstwa Skarbu. Z tego okresu pochodzi szereg publikacji naukowych, z których najważniejsze to: *Polityka podatkowa Polski*, 1927; *Zasady reformy podatkowej*, 1928; *Normy zyskowości w przemyśle i handlu*, 1931; *Dwudziestolecie podatków bezpośrednich*, 1938.

Pracę na Uniwersytecie Łódzkim prof. dr hab. Jerzy Lubowicki podjął zaraz po jego powstaniu w październiku 1945 roku, rozpoczynając tworzenie w Łodzi dynamicznego ośrodka prawa finansowego. Nieprzerwana praca prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego na stanowisku docenta, a następnie profesora nadzwyczajnego i profesora zwyczajnego trwała do 1964 r. W tym okresie skupił się na zagadnieniach budżetów lokalnych: *Ewolucja podstaw ustrojowych finansów komunalnych*, „Myśl Współczesna” (1947), teoretycznych zagadnieniach budżetu państwa: *Budżet w gospodarce planowej*, „Wiadomości NBP” (1948), *Budżet i zasady budżetowe*, „Państwo i Prawo”, nr 8–9 (1964). Duże znaczenie dydaktyczne miał skrypt Profesora pt. *Nauka skarbowości i prawa skarbowego* (1 wyd. 1947, 2 wyd. 1948). Znaczące miejsce w pracy badawczej Profesora zajmowały również problemy prawa podatkowego, którym poświęcił szereg publikacji w czasopiśmie zagranicznych.

Po nagłej śmierci prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego w 1964 r. kierownictwo Katedry objęła prof. dr hab. Natalia Gajl. W tym samym roku pracę w Katedrze na stanowisku asystenta rozpoczęła prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska, a w roku 1965 na stanowisku asystenta stażysty prof. dr hab. Cezary Kosikowski.

Prof. dr hab. Natalia Gajl kierowała Katedrą nieprzerwanie przez prawie trzydzieści lat. Przemyslenia naukowe prof. dr hab. Natalii Gajl związane z rozprawą doktorską (1959 r.) i rozprawą habilitacyjną (1963 r.) znalazły wyraz w monografii: *Systemy prawno-finansowe kapitalistycznych przedsiębiorstw państwowych*, wydanej w Warszawie w 1965 r. Praca ta do dziś pozostaje jedyną monografią tematu. Okazała się też wielce przydatna i aktualna w okresie przechodzenia gospodarki polskiej do modelu rynkowego, ponieważ mimo upływu czasu ciągle korzystać można z przedstawionych w niej informacji, ocen i tez. Kontynuacji tego wątku poświęcona jest znaczna część twórczości prof. dr hab. Natalii Gajl. Podstawowe znaczenie ma tu monografia: *Systemy finansowe przedsiębiorstw uspołecznionych*, Warszawa 1970, która w latach następnych była uaktualniana i w konsekwencji doczekała się czterech wydań (1970, 1975, 1980, 1987). W kolejnym dziele, pt. *Modele zarządzania i finansowania przedsiębiorstw uspołecznionych* (Warszawa 1986, t. 1 i 2), zagadnienia te ujęte zostały interdyscyplinarnie.

Drugim obszarem badawczym w twórczości prof. dr hab. Natalii Gajl była problematyka budżetowa. Prawdziwym „bestsellerem” naukowym okazała się monografia pt.: *Budżet a Skarb Państwa* (Warszawa 1974). Dała ona równocześnie historyczne

i współczesne polskie, a zarazem porównawcze spojrzenie na genezę i kształt obecny podstawowych instytucji prawnych i finansowych podmiotów publicznych. Bogactwo ocen i propozycji prof. dr hab. Natalii Gajl jest również charakterystyczne dla licznych prac dotyczących kontroli finansowej, m.in. w pracach: *Zagadnienia kontroli finansowo-gospodarczej przedsiębiorstw i zjednoczeń* (pod red. N. Gajl, Wrocław 1973) oraz *Kontrola administracji w państwach socjalistycznych* (pod red. J. Łętowskiego, Wrocław 1983). Wielką troską prof. dr hab. Natalii Gajl był stan legislacyjny polskiego prawa finansowego. Dawała temu wyraz w licznych pracach naukowych, a także w pracach różnych zespołów doradczych i opiniodawczych, a wreszcie jako Sędzia Trybunału Konstytucyjnego w latach 1985–1989.

Od 1963 r. w Katedrze Prawa Finansowego UŁ zatrudniony był także prof. dr hab. Ryszard Ciałkowski, który był m.in. inicjatorem wydania pierwszej zbiorowej pracy poświęconej dogmatycznym aspektom prawa finansowego, opracowanej przez pracowników Katedry. W roku 1970 napisał pracę doktorską pt. *Ewolucja budżetu terenowego w Polsce*, a następnie rozwijał tematykę badawczą prawnobudżetową zajmując się także zagadnieniami ogólnymi i pojęciowymi prawa finansowego, jak *Terminologiczne aspekty konstrukcji podatku* („Acta Universitatis Lodzensis”, z. 54, Łódź 1952). Po przejściu na Wydział Prawa Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Ryszard Ciałkowski nie zerwał więzów z Katedrą Prawa Finansowego UŁ, czego wyrazem było przeprowadzenie kolokwium habilitacyjnego przed Radą Wydziału Prawa i Administracji UŁ. Temat rozprawy habilitacyjnej to: *Kredyt w gospodarce narodowej. Zagadnienia finansowoprawne* (Katowice 1986).

W roku akademickim 1970/1971 pracę w Katedrze na stanowisku asystenta stażysty rozpoczął dr Ryszard Tomaka, który w latach siedemdziesiątych dał się poznać jako znawca problematyki konstrukcji dochodu podatkowego. W roku akademickim 1972/1973 na stanowisku asystentów zatrudnione zostały mgr Miłosława Kostka oraz dr Teresa Augustyniak-Górna.

W 1970 r. powstał Instytut Administracji, którego dyrektorem został prof. dr hab. Wacław Szubert. W jego ramach wyodrębniono Zakład Prawa Finansowego, kierowany przez prof. dr hab. Natalię Gajl. W roku 1974 dyrektorem Instytutu Administracji oraz Zakładu Prawa Finansowego została prof. dr hab. Natalia Gajl, pełniąc w tym czasie również funkcję dziekana Wydziału Prawa.

W roku 1974 na stanowisko asystenta zatrudniony zostaje prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel, a w roku 1975 dr hab. Witold Olszowy i dr Maria Karlikowska, w roku 1977 dr Edward Georgiew i w roku 1980 dr Henryk Dzwonkowski oraz dr Katarzyna Koperkiewicz-Mordel. Od 1982 do 1990 r. w Katedrze pracował dr Ryszard Pawlak.

W 1981 roku Katedrę Prawa Finansowego przekształcono w Katedrę Prawa Finansowego i Prawa Zarządzania Gospodarką Narodową. Jej kierownikiem była nadal prof. dr hab. Natalia Gajl, która kierowała również wyodrębnionym w ramach Katedry Zakładem Prawa Finansowego.

Kierownictwo drugiego Zakładu, tj. Zakładu Prawa Zarządzania Gospodarką Narodową, objął prof. dr hab. Cezary Kosikowski, którego wciąż rosnący wkład w dorobek nauki prawa finansowego jest powszechnie znany. Z okresu jego pracy w Katedrze wymienić należy tytułem przykładu tylko najbardziej znaczące i reprezentatywne publikacje, które dobrze obrazują główne pola zainteresowań badawczych. Wymienić należy następujące pozycje: *Rola Ministra Finansów w systemie zarządzania finansami w państwach socjalistycznych* (Łódź 1976); *Postępowanie finansowe w systemie prawa polskiego* („Zeszyty Naukowe UŁ”, seria I, 1979, nr 65); *Problemy prawne planowania oraz zarządzania gospodarką narodową i finansami publicznymi we Francji powojennej* (Łódź 1981); *Problemy legislacyjne polskiego prawa finansowego i jego kodyfikacji* (Ossolineum 1983). Publikacje prof. Cezarego Kosikowskiego szerzej ujęte zostały w jego biogramie.

Do 1992 roku w Katedrze pracował także dr hab. Witold Olszowy, który zajmował się badaniami nad pozycją obywatela w ramach prawa finansowego: *Pozycja obywatela w prawie finansowym PRL* (Łódź 1984), a także nad istotnymi zagadnieniami podmiotowości prawnej: *Niektóre zagadnienia prawne podmiotowości podatkowej* („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, 1978, z. 31), czy decyzji podatkowej. Mimo późniejszego przejścia do Katedry Zarządzania Gospodarką Narodową w dalszym ciągu zajmował się zagadnieniami prawno-finansowymi, aż do swej tragicznej śmierci w 1995 r.

1.2. W 1992 roku Katedra Prawa Finansowego i Prawa Zarządzania Gospodarką Narodową została rozwiązana. W tym samym roku powołane zostały: Katedra Prawa Finansowego z dwoma Zakładami: Prawa Finansowego i Prawa Finansowego Lokalnego, oraz Katedra Prawa Gospodarczego Publicznego kierowana do dziś przez prof. dra hab. Cezarego Kosikowskiego. Do Katedry Prawa Gospodarczego Publicznego przeszedł również dr hab. Witold Olszowy.

Od roku 1992 kierownikiem Katedry Prawa Finansowego jest prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska. W roku 1989 zatrudniony został w Katedrze dr Lesław Góral, w roku 1991 mgr Edyta Symonajc-Szkudlarek, a w roku 1998 dr Ireneusz Mirek.

W 1992 roku w Katedrze Prawa Finansowego wyodrębniono Zakład Prawa Finansowego i Zakład Prawa Finansowego Lokalnego, a w 1997 roku Zakłady te przekształcono w Zakład Prawa Daninowego i Budżetowego oraz Zakład Materialnego Prawa Podatkowego. Kierownikiem Zakładu Materialnego Prawa Podatkowego jest prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel, pełniący jednocześnie funkcję dziekana Wydziału Prawa i Administracji UŁ.

1.3. Do informacji o charakterze organizacyjnym i osobowym zaliczyć należałoby także i te, które odnoszą się do funkcji i zadań spełnianych przez pracowników Katedry poza jej murami, jeśli są one związane z pracą naukową i badawczą w zakresie prawa finansowego. Wskazać należy w pierwszym rzędzie funkcje orzecznicze

spełniane przez pracowników Katedry. Jak to już wspomniano wyżej, w latach 1985–1989 funkcję sędziego Trybunału Konstytucyjnego pełniła prof. dr hab. Natalia Gajl. Od 1997 r. funkcję tę pełni na okres dziewięcioletniej kadencji prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska. Ponadto prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska była w latach 1993–1997 sędzią Naczelnego Sądu Administracyjnego, a przedtem w latach 1991–1993 sędzią Trybunału Stanu. Od 1997 r. funkcję sędziego Trybunału Stanu pełni prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel.

Pracownicy Katedry po roku 1989 bardzo czynnie włączyli się – jako eksperci w prace legislacyjne. Przede wszystkim wymienić należy prace związane z restytucją samorządu terytorialnego w 1990 r. Prace te jeszcze w latach osiemdziesiątych poprzedzone były ekspertyzami dla potrzeb NSZZ „Solidarność”, a także badaniami nad obiektywizacją przesłanek dotowania ciał lokalnych, publikowanymi w czasopismach oficjalnych. Prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska, a następnie prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel czynnie współdziałali w tworzeniu ustawy samorządowej. Prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska była autorką tzw. *Senackiego projektu ustawy o Regionalnych Izbach Obrachunkowych*, który to projekt stał się podstawą ustawy dającej początek polskiemu sądownictwu finansowemu. W latach dziewięćdziesiątych ekspertami Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu byli prof. dr hab. Natalia Gajl, prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel, dr Lesław Góralski, dr Henryk Dzwonkowski. Od lat funkcję tę pełni dr Teresa Augustyniak-Góralska. Od 1998 r. dr Henryk Dzwonkowski jest doradcą Ministra Finansów. Ekspertem Związku Miast Polskich była prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska, a później również prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel.

Warto wskazać, iż prof. dr hab. Natalia Gajl, prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska oraz prof. dr hab. Cezary Kosikowski byli ekspertami Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Opracowane przez każdego z nich propozycje oraz udział w pracy Komisji wywarły znaczący wpływ na kształt rozdziału X Konstytucji – „Finanse publiczne”.

1.4. Katedra trzykrotnie organizowała Ogólnopolski Zjazd Katedr Prawa Finansowego. Funkcję „bieżącego zjazdu Katedr” przejęły na siebie Konferencje Podatkowe, które od 1997 r. odbywają się regularnie (zwykle co miesiąc) w Łodzi. Są one poświęcone aktualnym zagadnieniom prawa podatkowego i organizowane przez Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, kierowane przez prof. dra hab. Włodzimierza Nykiela.

W roku 1984 Katedra zorganizowała w Polichnie międzynarodową konferencję na temat struktury administracyjnej i form prawnofinansowych gospodarki lokalnej oraz dochodów i wydatków budżetów lokalnych. Materiały z tej konferencji ukazały się w zbiorze *Problèmes et perspectives des finances locales* („Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica” 20, Łódź 1985). Kolejną międzynarodową konferencję naukową Katedra

zorganizowała w 1989 r. w Arturówku. Wystąpienia ukazały się w książce *Financial Problems of Local Economy*, wydanej w serii „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica” 49, Łódź 1992 r.

1.5. Niezwykle trudno jest dokonać oceny wkładu Katedry w rozwój nauki prawa finansowego. Realizacja takiego zamiaru rodzić bowiem musi konieczność samo-oceny. Dlatego też ograniczymy się do wskazania różnych etapów rozwoju naukowego ze względu na to, jakie zagadnienia oraz jakie podejście metodologiczne w tych okresach było dominujące. Wydaje się, iż uwarunkowania polityczno-doktrynalne, które w sposób oczywisty wpływały hamująco na rozwój całej nauki prawa finansowego, nie spowodowały zniszczenia tej nauki. Przesądziły o tym nie tylko takie czynniki, jak świadomość wzorców międzywojennych, zwłaszcza tych odnoszących się do finansów samorządu terytorialnego, komercjalizacji przedsiębiorstw publicznych czy zasad budżetowych (eksponentem takich poglądów był niewątpliwie prof. dr hab. Jerzy Lubowicki), lecz także bardzo szybkie podjęcie badań prawno-porównawczych, których prekursorką była prof. dr hab. Natalia Gajl. Ta ostatnia tendencja pozwalała na śledzenie ewolucji ustroju finansów publicznych w państwach demokratycznych.

Zważyć jednak należy, iż ograniczona suwerenność, a przede wszystkim ramy doktryny odrzucającej podział na prawo publiczne i prawo prywatne, istnienie samorządu terytorialnego, ograniczającej rolę pieniądza oraz upaństwowiającej gospodarkę – stwarzały naturalną zaporę dla badań dogmatyczno-prawnych nad budżetem, podatkami i innymi daninami oraz finansami samorządu terytorialnego. Ogromny zakres przedmiotowy, a zarazem niska ranga prawna aktów normatywnych z zakresu prawa finansowego, ich niska jakość oraz niestabilność – czyniły te badania niewdzięcznymi, a czasami wręcz pozornymi. Nic dziwnego zatem, iż w latach 1950–1989 dominowały badania teoretyczne odnoszące się do finansów publicznych, zaś w mniejszym stopniu do prawa finansowego. Rozważania nad budżetem, podatkami, czy dochodami rad narodowych nie miały też bezpośredniego odniesienia do aktów normatywnych, na których powstanie lub zmianę doktryna miała minimalny wpływ. Nie mogły też zostać poddane krytycznej ocenie judykatury ze względu na wyłączenie, a następnie po roku 1980, ograniczoną tylko rolę sądownictwa w zakresie badania stosowania prawa finansowego przez organy administracji. W tym okresie jednak poza wskazanymi publikacjami prof. dra hab. Jerzego Lubowickiego za znaczące osiągnięcia Katedry należy uznać badania prof. dr hab. Natalii Gajl nad stosunkiem budżetu do Skarbu Państwa, zasadą powszechności budżetu oraz prace z pogranicza finansów i prawa finansowego dotyczące finansów oraz zarządzania przedsiębiorstwami publicznymi lub znacjonalizowanymi. Bardzo wcześnie podjęto także w Katedrze *stricte* prawnicze badania nad charakterem prawnym ustawy budżetowej (N. Gajl, *Budżet a Skarb Państwa*, Warszawa 1974; T. Dębowska-Romanowska, *Realizacja jedności*

i powszechności w ustawie budżetowej, Warszawa 1982; W. Nykiel, *Ustawa budżetowa*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica” nr 28, Łódź 1987; T. Augustyniak-Górna, *Rezerwy budżetowe w państwach socjalistycznych*, Łódź, 1988), procedurą finansową oraz aktami stosowania prawa finansowego („Zeszyt Naukowy Uniwersytetu Łódzkiego”, seria I nr 65/1978).

Zarysowały się zatem zaczątki szkoły, która normatywnemu kształtowi zjawisk finansowych przypisywała zasadnicze znaczenie, zachowując jednak daleko idący sceptycyzm co do możliwości kreatywnego zmieniania praw i zjawisk ekonomicznych za pomocą regulacji prawnych. Z przyczyn oczywistych nie doszło jednak wówczas w Katedrze do dyskusji na temat naturalno-prawnego lub pozytywistycznego podejścia do reglamentacji prawno-finansowej, co zwłaszcza w odniesieniu do źródeł prawa finansowego i określenia charakteru stosunków zachodzących między państwem a samorządem, a także legitymizacji nakładania danin ma zasadnicze znaczenie.

1.6. W świetle przedstawionego, uwarunkowanego politycznie stanu nauki nic dziwnego, że część pracowników Katedry zaangażowała się w te działania NSZZ „Solidarność”, które związane były z nurtem przemian ustrojowych. Przemiany te musiały bowiem jednocześnie prowadzić do przywrócenia prawu publicznemu, w tym zwłaszcza prawu finansowemu, należnego mu miejsca. W związku z tym opracowano w latach 1981–1989 szereg ekspertyz, dotyczących przyszłego systemu zasilania finansowego samorządu terytorialnego, finansowania szkół wyższych itd., dla potrzeb struktur podziemnych.

Odzyskanie pełnej suwerenności postawiło zatem naukę prawa finansowego przed szczególnymi wyzwaniami wobec konieczności sprostania potrzebom szybkiej, lecz zarazem dojrzałej i stabilnej regulacji prawnej ustroju finansowego Polski. Zadanie to niesłychanie trudne, gdyż nie można posługiwać się tylko metodą recepcji urządzeń finansowych innych, bardziej rozwiniętych państw. Nie mogą być bowiem przenieszone w sposób mechaniczny systemy podatkowe i budżetowe oparte o historię i doświadczenia społeczeństw o innej mentalności, w sytuacji gdy zahamowana została demokratyczna artykulacja potrzeb społeczeństwa polskiego.

Jednocześnie zarysowała się w Polsce tendencja do głębokiej reglamentacji zjawisk finansowych przez prawo. Polityczni przedstawiciele narodu skłonni byli uznać, iż zapobiegnie to na przyszłość takim znanym już negatywnym zjawiskom, jak nadmierne zadłużenie, niska ściągальność podatków czy brak kontroli i jawności wydatkowania publicznego. Wpłynęło to na bardzo szeroki zakres konstytucjonalizacji finansów publicznych (bez precedensu w historii ustroju Polski) oraz podjęcie prób skodyfikowania podstawowych działów prawa finansowego (ogólne prawo podatkowe, prawo budżetowe i długu publicznego, prawo bankowe, celne). O efektywności tych działań z punktu widzenia stabilności systemu finansowego oraz wzrostu zaufania obywateli do prawa trudno na razie mówić. Niemniej ten bujny rozwój prawa finansowego stawia

przed nauką wymagania, aby rozważania teoretyczne nad prawnym pojęciem budżetu, wydatku publicznego, publicznych praw podmiotowych, pojęciem daniny, normy prawa daninowego itd. – wyprzedzały rozwiązania prawa pozytywnego. Z tego punktu widzenia poza wkładem w prace legislacyjne (o czym mowa była wyżej) – wskazać należy na następujące pola badawcze, w których widoczny jest wkład Katedry Prawa Finansowego UŁ: badania nad systemem normatywnym reglamentacji zjawisk finansowych oraz studia z zakresu teorii finansów publicznych.

Jeśli chodzi o pierwszą sferę badawczą, to są to badania nad: charakterem prawnym budżetu i ustawy budżetowej; „obładowywaniem” ustawy budżetowej, cechami ustawy budżetowej w systemie źródeł prawa, budżetem a ustawą budżetową, pojęciem prawnym subwencji, dotacji, udziału i dochodów z podatków i opłat lokalnych (W. Nykiel, *Rola dochodów w równoważeniu budżetów lokalnych*, Łódź 1993; T. Dębowska-Romanowska, *Zagadnienia prawne obiektywizacji subwencji i dotacji dla budżetów samorządowych*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1 i 2; T. Augustyniak-Górna, *Ustawa budżetowa a budżet państwa w ustawie konstytucyjnej z 17 października 1992 r.*, „PiP” 1995, nr 9), charakterem prawnym wydatków publicznych a prawami osób trzecich (T. Dębowska-Romanowska, *Zagadnienia prawne wydatków publicznych na rzecz osób trzecich*, Łódź 1993), normą prawno-podatkową i stosunkiem prawno-podatkowym, elementami konstrukcyjnymi stosunku prawno-podatkowego, samoobliczeniem podatku, obowiązkiem podatkowym a zobowiązaniem podatkowym, innymi instytucjami ogólnego prawa podatkowego, (H. Dzwonkowski, *Obowiązek podatkowy a zobowiązanie podatkowe*, „PiP” 1999, nr 2; H. Dzwonkowski, *Elementy konstrukcyjne podatku w świetle art. 217 Konstytucji*, „Glosa” 1999, nr 6; T. Dębowska-Romanowska, *Pojęcie obliczenia podatku a gwarancje praw obywatelskich*, „PiP” 1998, nr 1; W. Nykiel, *Zwolnienia i ulgi podatkowe a konstrukcja podatku (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. A. Kosteckiego*, Toruń 1998; A. Mariański, *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe*, Warszawa 1999; E. Georgiew, *Problematyka umów zapobiegających podwójnemu opodatkowaniu*, „RPEiS” 1989, nr 2), kryteriami dopuszczalności nakładania danin publicznych, granic suwerenności finansowej, samoograniczenia władztwa finansowego (I. Mirek, *Daniny publiczne w prawie niemieckim. Podatki, opłaty, dopłaty, składki korporacyjne, składki na ubezpieczenie społeczne, daniny szczególne*, Warszawa 1999; T. Dębowska-Romanowska, *Prawo daninowe. Podstawowe pojęcia konstytucyjne i ustawowe*, „Glosa” 1996, nr 11 i nr 12; T. Dębowska-Romanowska, *Istota i treść władztwa finansowego, samowola finansowa, restrykcje finansowe – zagadnienia pojęciowe*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. N. Gajl*, Warszawa 1999), systematyką źródeł prawa bankowego, konstrukcją publicznej ochrony depozytów bankowych, istotą nadzoru bankowego, pojęciem instytucji parabankowych (por. publikacje K. Koperkiewicz-Mordel i L. Górala wymienione niżej).

1.7. Z kolei jeśli chodzi o studia z teorii finansów publicznych, to na plan pierwszy wysuwają się oczywiście publikacje prof. dr hab. Natalii Gajl, wśród których wymienić należy te, które poświęcone zostały teoriom podatkowym w świecie oraz modelom podatkowym, a także pracę dr M. Karlikowskiej: *Rola prawa w kształtowaniu gospodarki finansowej spółdzielni w Polsce* (rozprawa doktorska).

Poza tą sferą badań teoretycznych nad cechami konstrukcyjnymi urządzeń finansowych znaczący jest wkład pracowników Katedry, jeśli chodzi o publikacje podręczników i komentarzy, które ze wskazanych wyżej przyczyn mają także w dużej mierze charakter twórczy. Wymienić należy pierwszy podręcznik prawa finansowego opracowany metodą prawnoporównawczą (N. Gajl, *Finanse i prawo finansowe*, Warszawa 1980, 1986, 1992), pierwszy komentarz do prawa budżetowego o charakterze dogmatycznym (T. Dębowska-Romanowska, *Komentarz do prawa budżetowego państwa i samorządu terytorialnego wraz z częścią ogólną prawa finansowego*, Warszawa 1995), współudział prof. dr hab. T. Dębowskiej-Romanowskiej w podręczniku do prawa finansowego z wprowadzeniem części „Konstytucyjne prawo finansowe” (praca zbiorowa pod redakcją prof. W. Wójtowicz, *Prawo finansowe*, Warszawa 1996, 1997), komentarze do ustaw z dziedziny prawa podatkowego (W. Nykiel, *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych*, Warszawa 1997, 1999; J. Szczepaniak, *Ordynacja podatkowa. Komentarz porównawczy*, Kraków 1999).

Ponadto na uwagę zasługują prace z zakresu prawa bankowego (K. Koperkiewicz-Mordel, L. Góral, *Prawo bankowe*, Warszawa 1997; L. Góral, *Komentarz do ustawy o bankowym funduszu gwarancyjnym*, Warszawa 1999; K. Koperkiewicz-Mordel, L. Góral, M. Karlikowska, *Polskie prawo bankowe*, Warszawa 1999; L. Góral, *Nadzór bankowy*, Warszawa 1998). Ponadto K. Koperkiewicz-Mordel i L. Góral są współautorami *Komentarza do prawa bankowego*, wydanego pod redakcją naukową E. Fojcik-Mastalskiej, Warszawa 1998.

1.8. W podsumowaniu, dokonując próby ogólnej oceny roli pracowników Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Łódzkiego, możemy zauważyć znaczące dokonania w dziedzinach: teorii prawnej budżetu, prawa budżetowego oraz prawa budżetowego samorządu terytorialnego. Niektóre z tych badań miały charakter pionierski. Znaczące są osiągnięcia szkoły łódzkiej w zakresie badań nad istotą aktów z zakresu spraw budżetowych, nadzorem oraz istotą sądownictwa w sprawach budżetowych i finansowych.

Z ośrodka łódzkiego wyszła myśl o instytucji subwencji ogólnej rozumianej jako publiczne prawo podmiotowe rodzące roszczenie publiczno-prawne. W tym zakresie ogromną doniosłość miały badania nad cechami prawnymi dotacji i subwencji, które zaowocowały nie tylko cyklem publikacji, lecz także wprowadzeniem do ustawy o samorządzie terytorialnym konstrukcji subwencji ogólnej. Dało to asumpt do rozpoczęcia badań nad publicznymi prawami podmiotowymi w prawie finansowym i trybem ich dochodzenia.

Kolejną dziedziną badawczą, której pracownicy Katedry poświęcają szczególne zainteresowanie i uwagę, jest publiczne prawo bankowe, co wyraża się w publikacjach dr Katarzyny Koperkiewicz-Mordel, prof. dra hab. Włodzimierza Nykiela oraz dra Lesława Górala.

Szeroko pojęte prawo podatkowe to trzecia zasadnicza dziedzina badań pracowników Katedry. Działania na tym polu podejmowane są zarówno od strony teoretyczno-prawnej, jak i praktycznej.

Wreszcie dziedziną, w zakresie której badania Katedry rozwijają się w ostatnich latach, jest konstytucyjne i ustrojowe prawo finansowe. W mniejszym zakresie poświęcamy uwagę międzynarodowemu prawu finansowemu, ustrojowi pieniężnemu, prawu celnemu i dewizowemu.

1.9. W 1999 roku w Katedrze Prawa Finansowego byli zatrudnieni:

- prof. dr hab. Teresa Dębowska-Romanowska
 - kierownik Katedry Prawa Finansowego i Zakładu Prawa Daninowego i Budżetowego
- prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel
 - kierownik Zakładu Materialnego Prawa Podatkowego

w Zakładzie Prawa Daninowego i Budżetowego:

- dr Teresa Augustyniak-Górna
- dr Maria Karlikowska
- dr Henryk Dzwonkowski
- dr Edward Georgiew
- mgr Edyta Symonajc-Szkudlarek

w Zakładzie Materialnego Prawa Podatkowego:

- dr Katarzyna Koperkiewicz-Mordel
- dr Lesław Góral
- dr Ireneusz Mirek

Uczestnikami stacjonarnych studiów doktoranckich² byli:

mgr Monika Bogucka
mgr Adam Mariański
mgr Witold Grygorowicz
mgr Ziemowit Kukulski

² W seminarium doktoranckim Katedry Prawa Finansowego uczestniczy także bardzo liczne (ok. 20 osób) grono doktorantów zaocznych.

Sekretariat Katedry w kolejności prowadziły:

Danuta Wrocławska

Małgorzata Krawczyńska

Ewa Wojewódzka-Kabzińska

Ewa Michalak

Katarzyna Wieluńska

Wiesława Rychter

Wiesława Rychter

BIOGRAMY

NATALIA GAJL (1921–1998)¹

Profesor Natalia Gajl (Natalia Dworzańczyk) urodziła się 23 grudnia 1921 roku w Poznaniu. Lata szkolne spędziła w Katowicach, gdzie w 1934 roku skończyła szkołę podstawową, a następnie w 1938 Gimnazjum Ogólnokształcące. W tymże roku rozpoczęła naukę w Liceum Administracyjno-Handlowym w Chorzowie. Wojna przerwała jej naukę. Przygotowywała się do egzaminów maturalnych sama, następnie w Katowicach w czerwcu 1940 roku zdała maturę w Liceum Handlowym. Podczas okupacji mieszkała w Warszawie, gdzie zaczęła pracować w firmie węglowej „Giesche” jako pomoc biurowa, podejmując studia na podziemnym uniwersytecie.

Po powstaniu warszawskim znalazła się przejściowo w Częstochowie, a następnie w Sosnowcu. Po wyzwoleniu zamieszkała z rodziną w Katowicach, gdzie w roku 1945/1946 uczęszczała do Wyższej Szkoły Nauk Społeczno-Administracyjnych. W 1946 roku wyszła za mąż za Janusza Gajla, pracownika Politechniki Łódzkiej, żołnierza Armii Krajowej, uczestnika powstania warszawskiego.

Państwo Gajlowie zamieszkali w Łodzi, która odtąd stała się dla nich nie tylko miejscem pobytu, lecz miastem, z którym związali się z wyboru serca. Tutaj urodziły się ich dzieci – Olaf i Karyna, a potem wnuki. Ich dom stanowił do końca życia Profesor Gajl znaczące miejsce na mapie życia towarzysko-naukowego Łodzi. Równocześnie z przeniesieniem się do Łodzi rozpoczęła studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Łódzkiego – kierunku ekonomiczny. Studia ukończyła we wrześniu 1950 roku i od tego czasu pracowała bez przerwy na Uniwersytecie Łódzkim w Zakładzie Prawa Finansowego (który w tym czasie ulegał licznym przekształceniom organizacyjnym). Z Zakładem tym, a następnie Katedrą Prawa Finansowego, była związana do końca życia.

¹ Opracowano na podstawie: *Natalia Gajl (1921–1988)*, [w:] *Konstytucja ustroj, system finansowo-prawny*, Wydawnictwo Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 1990, s. 5–13 (*Księga pamiątkowa ku czci prof. Natalii Gajl*).

Została asystentką profesora Jerzego Lubowickiego, przedwojennego wysokiego urzędnika Ministerstwa Skarbu, który kierował Zakładem do swej śmierci, tj. 1964 roku. On też wpłynął znacząco na ukształtowanie jej sylwetki naukowej. Jako przedwojenny skarbowiec przywiązany był do tradycyjnych pojęć podatków, budżetu państwa i systemu dochodów samorządowych, uznając, iż te wykształcone w toku XIX-wiecznej ewolucji ustrojów państw demokratycznych instytucje mają znaczenie uniwersalne. Zmiany ustrojowe, jakie zaszły w Polsce po 1945 roku, nie mogły – jego zdaniem – znieść ani znacząco zmienić ich istoty. Przywiązywał także wagę do badań prawnoporównawczych.

W związku z próbą badań nad opodatkowaniem rolnictwa w krajach socjalistycznych Natalia Gajl wyjechała w roku 1956 na 6-tygodniowy staż do Związku Radzieckiego. Próba zebrania materiałów skończyła się niepowodzeniem. Przygotowując nowy temat rozprawy doktorskiej, odbyła 3-miesięczny staż we Francji. Badała problemy gospodarki finansowej przedsiębiorstw państwowych. W listopadzie 1959 roku obroniła pracę doktorską. Problematyce systemów finansowych przedsiębiorstw znacjonalizowanych poświęcona była także jej habilitacja. Przeprowadziła w roku 1960 badania nad problematyką finansów przedsiębiorstw znacjonalizowanych we Włoszech, a następnie w roku 1961 w Anglii. We Włoszech ukończyła kurs w Institut Universitaire d'Études Supérieures Européennes w Turynie, podnosząc kwalifikacje w zakresie prawa porównawczego.

W czerwcu 1963 roku po złożeniu rozprawy habilitacyjnej i zdaniu kolokwium habilitacyjnego otrzymała stopień naukowy docenta. Od stycznia 1964 roku otrzymała etat docenta. Tym samym została pierwszą kobietą docentem prawa finansowego w historii polskiego szkolnictwa wyższego!

Z kolei w 1970 roku otrzymała nominację na profesora nadzwyczajnego, zaś w 1976 roku nominację na profesora zwyczajnego.

Od października 1964 roku, po śmierci prof. Lubowickiego, była kierownikiem Katedry Prawa Finansowego. W 1981 roku Katedra Prawa Finansowego przekształciła się w Katedrę Prawa Finansowego i Prawa Zarządzania Gospodarką Narodową.

Od września 1969 roku pełniła funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji ds. dydaktyczno-naukowych studium stacjonarnego. Od 1972 do 1981 roku przez dwie kadencje była Dziekanem Wydziału oraz od 1973 do 1981 roku pełniła funkcję dyrektora Instytutu Administracji. Był to zatem dla niej okres ogromnego zaangażowania w sprawy dydaktyczne, naukowe i organizacyjne Wydziału Prawa i Administracji UŁ (m.in. wybudowania budynku przeznaczonego na cele dydaktyki wydziałowej).

Jednocześnie, unikając jednoznacznego zaangażowania politycznego, Profesor Gajl starała się w tym okresie być czynna w życiu społecznym i naukowym. Od grudnia 1973 do 1976 roku była zastępcą przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Łodzi, następnie zaś od 1979 roku przewodniczącą Komisji Oświaty, Wychowania i Kultury Rady Narodowej Miasta Łodzi, członkiem Rady Głównej Arbitrażu, Rady Naukowej

Instytutu Finansów, Rady Naukowej Ministra Finansów oraz Komisji Nagród Ministra Szkolnictwa Wyższego Nauki i Techniki.

Była również członkiem szeregu zagranicznych towarzystw naukowych w tym Société de la Législation Comparée; Institut International de Finance Publiques – Saarbrücken, International Political Science Association Research Committee on Comparative Study of Local Government and Politics, Faculté Internationale de Droit Comparé, Strasburg i innych.

Wiele razy zapraszana była do wygłaszania wykładów w Institut International de Droit Comparé w Strasburgu i innych ośrodkach uniwersyteckich: w Ferrarze, Turynie, Neapolu, w Japonii, Wielkiej Brytanii, oraz była mianowana jako *professeur associé* w Uniwersytecie Paryż I, Paryż II i Paryż III.

W grudniu 1985 roku, po utworzeniu Trybunału Konstytucyjnego, została powołana na okres 4 lat na stanowisko sędziego. Powołanie to było dla Niej ukoronowaniem jej dotychczasowej działalności. Pracę w Trybunale wspominała bowiem zawsze jako swoje najważniejsze osiągnięcie. Pełnienie funkcji sędziego Trybunału, w jego pierwszej, historycznej kadencji – niezależnie od ograniczających uwarunkowań politycznych – dało jej bowiem możliwość nie tylko realizacji wysuwanych uprzednio postulatów, ale także czynnej obrony praw obywatelskich.

Po roku 1989 Profesor Natalia Gajl włączyła się czynnie w prace nad przebudową ustroju finansów publicznych, jako ekspert Sejmu i Rządu RP.

Po 1992 roku, tj. po przejściu na emeryturę, napisała kilka znaczących monografii naukowych, wiele artykułów i glos oraz ekspertyz dla Sejmu RP; w tym także projekt rozdziału X Konstytucji RP.

Profesor Gajl w różnych okresach swego życia zajmowała się także praktyką prawniczą. W latach 1954–1961 była radcą prawnym w Centralnym Związku Spółdzielni Transportu.

Na emeryturze – ku zaskoczeniu swoich uczniów – rozpoczęła praktykę adwokacką i działalność w radach nadzorczych prywatyzowanych przedsiębiorstwach państwowych.

Była uosobieniem imponującej pracowitości, hartu ducha i dzielności. Największe nawet ciosy życia – śmierć córki, ciężka, powracająca choroba – nie były w stanie pozbawić jej chęci życia, cieszenia się nim, siły woli, by tę radość okazywać najbliższym i dzielić ją z innymi.

Zainteresowania naukowo-badawcze Profesor Natalii Gajl były w dużej mierze zdeterminowane Jej predyspozycjami, które ujawniły się wcześniej – już w toku wyboru kierunku kształcenia średniego, a następnie studiów wyższych. Był to bowiem szczególnie splot zagadnień prawnych i ekonomiczno-finansowych, w odniesieniu do działalności podmiotów publicznych. Stąd wpływała zapewne metodologia naukowa, którą stosowała. W swej pracy naukowej dawała Ona bowiem pierwszeństwo badaniu funkcjonalnemu instytucji finansów publicznych, uwzględniającemu kontekst i skutki

ekonomiczne działania tych instytucji – przed badaniami dogmatyczno-prawnymi. Uznawała także uniwersalizm działania instytucji finansowych przy możliwości wyboru spośród wielu wariantowych rozwiązań szczegółowych. Stąd też wprowadzenie przez nią na skalę dotąd niespotykaną w doktrynie prawa finansowego badań prawno-porównawczych. Znaczenia prowadzenie takich badań, a zwłaszcza udostępniania ich efektów studentom – tak, jak to miało miejsce w przypadku jej podręcznika: *Finanse i prawo finansowe* (Warszawa 1980 i wiele następnych wydań) w warunkach państwa realnego socjalizmu – nie sposób przecenić.

Należy także wziąć pod uwagę, iż w warunkach politycznych lat 1945–1989 badania dogmatyczno-prawne w tak newralgicznej części prawa publicznego, jaką jest prawo finansowe, z góry skazane byłyby na niepowodzenie lub — co jeszcze gorsze – na pozorność! Można zatem z całą odpowiedzialnością stwierdzić, iż swoimi badaniami stworzyła ona podstawy dla rozwoju dogmatycznej nauki prawa finansowego w warunkach wolnej i demokratycznej Polski. Jednocześnie stosowana przez nią metodologia prawno-porównawcza badań przyczyniła się do tego, iż doktryna prawa finansowego nie cofnęła się już do rozwiązań znanych polskiemu prawu w okresie międzywojennym, lecz uwzględniła skutki dynamicznego rozwoju naszej dyscypliny w państwach demokratycznych w ciągu następnych 50 lat. Dała także, poprzez szereg artykułów, ekspertyz i głos impuls badawczy do prac nad konstytucjonalizacją prawa finansowego w warunkach działania państwa końca XX wieku.

Ogromny dorobek naukowy (także w sensie liczbowym), szeroki zakres jej zainteresowań oraz długotrwałość kariery naukowej – to także czynniki, które przyczyniły się do tego, iż jest ona jednym z najczęściej cytowanych autorów spośród reprezentujących dyscyplinę prawa finansowego.

Pierwszy nurt jej badań koncentrował się wokół problematyki prawnej i finansowej różnych form przedsiębiorczości publicznej lub skomercjalizowanej. W warunkach państwa realnego socjalizmu przekształcił się on w dyscyplinę nazywaną: *Systemy finansowe przedsiębiorstw uspołecznionych*. W gospodarce rynkowej, badania Profesor Gajl dotyczyły form przedsiębiorczości komunalnej i komercjalizacji przedsiębiorstw państwowych.

Drugi poważny nurt badawczy stanowi problematyka prawna gospodarki i finansów lokalnych, a w tym także przedsiębiorstw lokalnych. Prace z tego zakresu nawiązują do praktyki polskiej oraz innych państw. Zaslugą Prof. N. Gajl jest zainicjowanie badań empirycznych i porównawczych w zakresie gospodarki lokalnej (*Struktury prawno-administracyjne i finansowe gospodarki miast uprzemysłowionych*, Wrocław 1978). Plonem badań porównawczych prowadzonych z jej inicjatywy przez wielu autorów Francji, Włoch i Anglii są liczne opracowania i konferencje naukowe. Prof. N. Gajl doprowadziła do wydania pracy zbiorowej (*Les problèmes et perspectives des finances locales*).

Badania te zwieńczone zostały książką: *Finanse i gospodarka lokalna w świecie*, Warszawa 1993.

Możemy mówić o następujących głównych ideach przewodnich tego myślenia całościowego o finansach lokalnych.

Pierwsza teza dotyczy potrzeby konstytucjonalizacji finansów lokalnych (por. pozycje cytowane wyżej oraz: *Konstytucyjne ujęcie problematyki finansów*, „Państwo i Prawo” z 1989, nr 6, ekspertyza na temat Rozdziału X – Finanse publiczne projektu Konstytucji RP – 1997 r.). Teza ta rozwinięta jest przez postulaty konstytucyjnego unormowania systemu źródeł dochodów jednostek samorządu terytorialnego oraz rozdziału dochodów pomiędzy państwo a samorząd terytorialny.

Druga teza to opowiadanie się za prawem samorządu do prowadzenia działalności gospodarczej, jako źródła zasilania ich budżetów, ale także inspiracji lokalnych inicjatyw gospodarczych. Teza ta mająca swoich znaczących oponentów – ze względów ideologicznych – zyskuje jednak coraz większą liczbę zwolenników. Dowodem tego jest znamienna ewolucja, jaka charakteryzuje brzmienie art. 9 ustawy o samorządzie terytorialnym oraz uchwalenie ustawy o gospodarce komunalnej gmin. Profesor Gajl była wielkim propagatorem przedsiębiorczości komunalnej zarówno w formach klasycznych prawa handlowego, jak i w formie przedsiębiorstwa komunalnego lub komunalnego zakładu budżetowego czy gospodarstwa pomocniczego.

Trzecia teza wynikająca z niezwykle bogatego doświadczenia naukowego wypływającego ze studiów prawnoporównawczych nad tą problematyką to pochwała różnorodności i elastyczności rozwiązań prawnofinansowych w gospodarce lokalnej oraz uznanie ich równoprawnej wartości. W tym zakresie Profesor Gajl postulowała w szczególności wieloletnie planowanie finansowe budżetów lokalnych, szerokie korzystanie z form gospodarki pozabudżetowej oraz lokalnych funduszy celowych.

Dziś, gdy odczuwamy w polskim prawie brak odpowiednich form dla finansowania inwestycji komunalnych i wzrostu majątku gminnego – ponieważ nie zostały one w polskim prawie przewidziane – obserwacje te są tym cenniejsze.

Osobną bardzo ważną pozycję w pracy badawczej Prof. N. Gajl stanowią studia nad stosunkiem zachodzącym pomiędzy Skarbem Państwa a budżetem. Prace te miały charakter pionierski i nie doczekały się – niestety! – kontynuatorów. Wydarzeniem naukowym była jej monografia *Budżet a Skarb Państwa* (Warszawa 1974). Niekonwencjonalne ujęcie tematu oraz jego opracowanie sprawiło, iż pojawiła się pozycja niemająca odpowiednika w literaturze światowej. Do tematyki tej Profesor Natalia Gajl wróciła jeszcze raz, już pod kątem potrzeb władzy ustawodawczej w książce *Skarb Państwa* (Warszawa 1996, Wydawnictwo Sejmowe).

Problematyka prawna i ekonomiczna budżetu państwa była od dawna najważniejszym polem jej dokonań naukowych. Zajmowała się zwłaszcza zakresem przedmiotowym (powszechnością) budżetu państwa i związkami finansowymi, jakie łączyły lub łączyć powinny wyodrębnione podmioty własności publicznej z budżetem państwa. Na uwagę zasługują w tym zakresie studia nad gospodarką budżetową (*Gospodarka budżetowa w świetle prawa porównawczego*, Warszawa 1993).

Zasługą Natalii Gajl jest podejmowanie tematów trudnych, ważnych teoretycznie oraz praktycznie. Kolejnym przykładem takiej działalności jest zorganizowanie badań w zakresie kontroli gospodarczej i finansowej (*Zagadnienia kontroli finansowo-gospodarczej przedsiębiorstw i zjednoczeń; Podstawowe założenia kontroli finansowo-gospodarczej w państwach socjalistycznych*, Wrocław 1983).

W ostatnich latach główny ciężar jej badań przesunął się w kierunku studiów prawno-porównawczych i historyczno-doktrynalnych nad podatkami. W pierwszym rzędzie wymienić należy wielokrotnie przytaczane: *Teorie podatkowe w świecie* (Warszawa 1992), a następnie publikacje poświęcone modelom podatkowym (*Modele podatkowe – podatki dochodowe*, Warszawa 1995).

Prace naukowe Natalii Gajl nie ograniczały się tylko do prawa finansowego. Są natomiast również szeroko związane z problematyką ustrojową, gospodarczą i administracyjną (*Instrumenty finansowe w zarządzaniu gospodarką narodową*, Warszawa 1979, oraz *Modele zarządzania i finansowania przedsiębiorstw uspołecznionych – Studium prawno-porównawcze*, Warszawa 1986).

Wskazując na podstawowe nurty badawcze i pisarskie Prof. N. Gajl, nie sposób pominąć Jej prac o charakterze dydaktycznym.

Począwszy od 1967 r. redagowała pracę zbiorową pt. *Źródła prawa finansowego*, która stanowiła pomoc dydaktyczną dla studentów w całym kraju. Jest również autorką podręcznika akademickiego *Finanse i prawo finansowe*, który miał 3 wydania (1980, 1986, 1992). Wyróżnia się on na tle innych podręczników odmiennym zakresem, formą i metodą prezentacji ogólnego dorobku teorii finansów publicznych i prawa finansowego w świecie.

Osobnego wspomnienia wymaga jej działalność orzecznicza w Trybunale Konstytucyjnym. Przytoczyć trzeba zwłaszcza zapadłe pod jej przewodnictwem orzeczenie z 19 października 1988 roku (Uw 4/88), w którym z racji stwierdzenia niezgodności z ustawą rozporządzenia wykonawczego sformułowana została po raz pierwszy w orzecznictwie Trybunału zasada wyłączności ustawy, jeśli chodzi o unormowanie obowiązków podatkowych – w jej aspekcie materialno-prawnym. W orzeczeniu tym wskazano, iż „ustawa nie może powierzać aktom wykonawczym takich treści, które określają konstrukcję podatku (podmiot, przedmiot, podstawę opodatkowania, stawki). Takie upoważnienie prowadziłoby w istocie do ominięcia zasady ustawowej regulacji obowiązków”. Zasada ta znalazła następnie bezpośredni wyraz w brzmieniu art. 217 Konstytucji. W innym orzeczeniu (z 29 października 1986 roku, U 2/86) jako sprawozdawca podkreślała, iż nie może być uznane za zgodne z Konstytucją przeniesienie przez Radę Ministrów upoważnienia ustawowo jej udzielonego na inne organy administracji o właściwości szczególnej, gdy w grę nie wchodzi *res internae* administracji państwowej, lecz określenie sfery swobód i powinności obywateli i przedsiębiorstw handlowych (chodziło o określenie zasad reglamentacji obrotu niektórymi towarami).

Z kolei w innym orzeczeniu zapadłym pod jej przewodnictwem (z 26 września 1989 roku, K. 3/89) wskazano, iż ustalenie dopłaty mającej w istocie znamiona podatku w innym akcie ustawowym niż ustawa podatkowa, tj. w ustawie o cenach spowodowało, iż danina ta została nałożona niezgodnie z powszechnie uznawanymi w doktrynie zasadami podatkowymi. W wyniku przesądzenia przez ustawę, iż dopłata ta stanowi element kalkulacyjny ceny, nie mogły zostać uwzględnione zasady równości i sprawiedliwości, pewności oraz ekonomiczności obciążenia. Najbardziej została naruszona zasada pewności (stabilności) prawa podatkowego oraz jednokrotności obciążania.

Działalność orzecznicza Profesor Gajl przyczyniła się zatem nie tylko do obrony praw obywatelskich w dziedzinie prawa podatkowego, lecz także do wypracowania materialno-prawnych standardów, wedle których ustawy podatkowe winny być oceniane. Te poglądy wpłynęły kształtującą na linię orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego oraz doczekały się rozwinięcia w pracy orzeczniczej jej następców.

Prof. N. Gajl była wychowawcą licznej rzeszy studentów, a także opiekunem naukowym wielu młodych pracowników. Z jej pomocy naukowej korzystała duża grupa osób, niemalże ze wszystkich ośrodków akademickich w Polsce, które uzyskały stopnie i tytuły naukowe. Była recenzentem przewodów doktorskich, habilitacyjnych, opiniowała również wielu młodszych profesorów prawa finansowego w zakresie nadania im stopnia profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego. Była dla nich nie tylko autorytetem naukowym, lecz także przyjaznym człowiekiem o wielkiej radości życia – mimo spotykających ją ciosów – i niezwykle życzliwości dla ludzi, ich spraw i trosk.

Uczniowie Profesor Natalii Gajl sami są dziś profesorami, kierującymi samodzielnie zespołami naukowymi i niejednokrotnie pełniącymi ważne funkcje w judykaturze oraz służbie publicznej.

Myślę, że wielokrotnie odchodziliśmy i będziemy odchodzić od jej zainteresowań naukowych, od jej metodologii badawczej, od jej łagodnego i pełnego tolerancji relatywnego stosunku do aktualnych rozwiązań prawnych. Jestem jednak pewna, że będziemy wracali do jej spojrzenia na rozwój instytucji prawa finansowego, na dynamikę procesów politycznych i gospodarczych, zachodzących w społeczeństwie obywatelskim. Z odejść i powrotów, rywalizacji idei, z których żadna nie jest z góry oceniana, ani jako przestarzała, ani niemożliwa do przyjęcia, a – jeśli tylko spełnia pewne minimum standardów aksjologicznych – składa się przecież prawdziwe życie naukowe.

Teresa Dębowska-Romanowska

CEZARY KOSIKOWSKI

Urodził się 11 lipca 1942 r. we Włodzimierzu Wołyńskim. W latach 1960–1965 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie ukończył studia prawnicze z wynikiem bardzo dobrym. Był seminarzystą Prof. Jerzego Lubowickiego, a potem Prof. Natalii Gajl. Fragmenty jego pracy magisterskiej poświęconej zasadom budżetowym były następnie opublikowane w formie dwóch artykułów. Bezpośrednio po ukończeniu studiów został asystentem w Katedrze Prawa Finansowego. Tam też przeszedł kolejne szczeble kariery akademickiej. W 1970 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Powiązania prawno-finansowe przedsiębiorstw państwowych z budżetem państwa*. Promotorem pracy była Prof. N. Gajl, natomiast recenzentami Prof. Lesław Adam i Prof. Leon Kurowski. W 1976 r. złożył kolokwium habilitacyjne, przedkładając pracę pt. *Rola Ministra Finansów w zarządzaniu finansami w państwach socjalistycznych*. Recenzentami byli: Prof. N. Gajl, Prof. L. Adam i Prof. Andrzej Komar. Od 1977 r. był docentem. W 1983 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1988 r. tytuł profesora zwyczajnego. W październiku 1996 r. został doktorem *honoris causa* Uniwersytetu im. P. J. Safarika w Koszycach na Słowacji.

Zainteresowania naukowe C. Kosikowskiego były i są rozległe. Wykraczają dalece poza ramy prawa finansowego, dotycząc zagadnień finansowych i gospodarczych prawa publicznego. Prace naukowe C. Kosikowskiego poświęcone są problematyce ustrojowej (prawo konstytucyjne i prawo administracyjne), materialnej (prawo finansowe i publiczne prawo gospodarcze) oraz proceduralnej (postępowanie finansowe, postępowanie w sprawach gospodarczych).

W latach 1965–1981 C. Kosikowski zajmował się dydaktyką i badaniami naukowymi w zakresie prawa finansowego, prowadząc wykłady kursowe i monograficzne (Postępowanie finansowe, Prawo inwestycyjne, Systemy finansowe przedsiębiorstw państwowych) oraz ćwiczenia i seminaria. W 1981 r. w ramach Katedry został powołany Zakład Prawa Zarządzania Gospodarką Narodową. C. Kosikowski został jego kierownikiem. Rozpoczął od podstaw tworzenie zespołu naukowo-dydaktycznego i programu przedmiotu. Wkrótce wydał skrypt akademicki pt. *Prawo zarządzania gospodarką narodową* (Łódź 1984), w którym zawarł koncepcję przedmiotu. Następne wydania skryptu i podręcznika ogólnopolskiego (Warszawa 1991) stanowiły udoskonalone formy pierwszego wydania. Po zmianie ustroju politycznego i gospodarczego opracował pierwszy w Polsce podręcznik z prawa gospodarczego publicznego (Łódź 1992). W latach następnych ukazywały się jego kolejne, udoskonalone i zmienione wydania. Korzystają z nich studenci wielu ośrodków akademickich.

Prof. C. Kosikowski zajmuje się równolegle zarówno prawem finansowym, jak i publicznym prawem gospodarczym. W dziedzinie prawa finansowego jego najważniejsze osiągnięcia naukowe i dydaktyczne dotyczą następujących prac: 1) *Problemy prawne zarządzania*

finansami publicznymi i gospodarką we Francji powojennej, Łódź 1981, 2) *Problemy legislacyjne polskiego prawa finansowego i jego kodyfikacji*, Wrocław 1983, 3) *Postępowanie finansowe*, Warszawa 1986, 4) *Finanse i prawo finansowe* (współautor E. Ruśkowski), wyd. 1993, 1994, 1995, 5) *Harmonizacja polskiego prawa podatkowego z prawem Wspólnot Europejskich* (współautorzy B. Brzeziński i J. Głuchowski), Warszawa 1997, 6) *Legislacja finansowa*, Warszawa 1998, 7) *Publiczne prawo bankowe*, Warszawa 1999, 8) *Ordynacja podatkowa. Komentarz* (współautorzy H. Dzwonkowski, A. Huchla), Warszawa 1999, 10) *Encyklopedia podatkowa*, pod red. C. Kosikowskiego, Warszawa 1998.

Prof. C. Kosikowski jest autorem ponad 300 prac naukowych, w tym monografii, artykułów, glos, recenzji, podręczników i skryptów, komentarzy. Ponadto był redaktorem lub współredaktorem wielu prac zbiorowych. Pełni zresztą funkcję zastępcy redaktora naczelnego „Państwa i Prawa” oraz „Folia Iuridica. Acta Universitatis Lodziensis”, a także zastępcy redaktora naczelnego *Wielkiej encyklopedii prawa*. Opracował setki haseł do różnych rodzaju encyklopedii i leksykonów.

Prof. C. Kosikowski jest członkiem wielu towarzystw naukowych i organizacji naukowych. Wśród krajowych wymienić trzeba Komitet Nauk Prawnych PAN oraz Łódzkie Towarzystwo Naukowe, natomiast wśród zagranicznych udział w pracach Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych oraz Międzynarodowego Instytutu Nauk Administracyjnych.

W strukturze organizacyjnej Uniwersytetu Łódzkiego C. Kosikowski był kierownikiem punktu konsultacyjnego w Piotrkowie Trybunalskim, następnie zaś prodziekanem i prorektorem. Od 1981 r. był kierownikiem Zakładu, a od 1992 r. jest kierownikiem Katedry Prawa Gospodarczego Publicznego.

Prof. C. Kosikowski był promotorem ponad 500 prac magisterskich oraz 10 doktoratów i kilku habilitacji. Opracowywał też wiele ocen i recenzji związanych z nadawaniem stopni i tytułów naukowych oraz nominacji akademickich oraz zawodowych.

Prof. C. Kosikowski jest także radcą prawnym i doradcą podatkowym. W przeszłości był doradcą Ministra Finansów (luty 1992 – lipiec 1993). W latach 1983–1995 był członkiem Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, a w ostatnim czasie także wiceprzewodniczącym Rady. Od czerwca 1995 r. jest etatowo związany z Kancelarią Sejmu, gdzie zatrudniony jest jako główny specjalista ds. legislacji.

Prof. C. Kosikowski był w latach 1974–1987 radnym DRN Łódź-Śródmieście, a także członkiem PZPR. Obecnie jest bezpartyjny. Reprezentuje lewicową orientację polityczną. W sprawach prywatnych najbardziej ceni sobie lojalność i przyjaźń. Lubi zwiedzać egzotyczne miejsca. Kocha jazz i ŁKS. Nie toleruje snobów i ponuraków. Jest krytyczny wobec świata i ludzi, lecz przede wszystkim wobec siebie. Ceni pracowitość i dobrą organizację. Marzy o napisaniu satyrycznego dzieła na temat opodatkowania psów, uważając to za podsumowanie wielu zbędnych prac naukowych (w tym własnych).

Cezary Kosikowski

TERESA DĘBOWSKA-ROMANOWSKA

Jestem absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Od 15 października 1965 roku (po uprzednim stażu) związałam swoje życie z Uniwersytetem Łódzkim najpierw jako asystent, potem starszy asystent, adiunkt, docent, a następnie profesor w Katedrze Prawa Finansowego. Stosunek pracy trwał i trwa nieprzerwanie. Pracujemy w atmosferze poszanowania tradycji prawnej, dominującej na tym Wydziale – nawet „nauki” realnego socjalizmu nie mogły wpłynąć na zmianę moich przekonań w tym zakresie.

Byłam wychowanką naukową Profesor Natalii Gajl; ta zaś z kolei Profesora Jerzego Lubowickiego. Oboje uważam za twórców łódzkiej szkoły prawa finansowego. Cechy tej szkoły to:

- nawiązywanie do ustroju konstytucyjnego państwa,
- nacisk na opis cech istotnych konstrukcji prawnych instytucji finansowych,
- czerpanie idei z rozwiązań prawnych innych państw,
- ochrona praw obywatelskich i tworzenie gwarancji prawnych dla samodzielności finansowej samorządu terytorialnego.

Na podstawie rozprawy doktorskiej: *Prawno-finansowe formy oddziaływania rad narodowych na gospodarkę przedsiębiorstw uspołecznionych* uzyskałam w 1971 roku stopień doktora, zaś w 1981 r. zostałam doktorem habilitowanym w oparciu o monografię: *Realizacja jedności i powszechności w ustawie budżetowej*.

W latach 1980–1989 włączyłam się czynnie w działalność NSSZ „Solidarność” jako jej ekspert do spraw finansowych.

Po obradach Okrągłego Stołu zostałam społecznym ekspertem Sejmu i Senatu, uczestnicząc czynnie w pracach nad ustawą o samorządzie terytorialnym, ustawą o finansach lokalnych oraz ustawą o regionalnych izbach obrachunkowych. Byłam także w latach 1992–1993 ekspertem Związku Miast Polskich.

Owocem tych prac było wprowadzenie instytucji subwencji ogólnej jako dochodu samorządu, a zarazem publicznego prawa podmiotowego, przekształcającego się w roszczenie, które mogło być dochodzone z budżetu państwa i skutkowało *erga omnes*. Także w odniesieniu do konstrukcji dotacji wprowadziłam pojęcie przesłanek materialnych (kryteriów zobiektywizowanych dotowania) – a co za tym idzie prawne pojęcie standaryzacji kosztów.

Również utworzenie w 1993 roku regionalnych izb obrachunkowych, będących pierwszą w historii ustroju polskiego próbą stworzenia sądownictwa finansowego – oparte zostało na koncepcji mojego autorskiego projektu tej ustawy, który stał się następnie bazą dla tzw. senackiego projektu tej ustawy.

Od 1993 roku pełnię funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego.

Następne pole moich zainteresowań to kwestie *stricte* ustrojowego prawa finansowego związane z pojęciem autonomii finansowej, decentralizacji finansowej, dekoncentracji i dezintegracji finansów publicznych. Obok tego starałam się zdefiniować prawnie pojęcie suwerenności finansowej i jej atrybutów niezbywalnych, zasad podziału władz w sprawach finansowych, konstytucyjnych restrykcji finansowych, samowoli finansowej i jej skutków. Te prace nad cechami instytucjonalnymi ustroju finansowego znalazły częściowo odbicie w projekcie rozdziału X Konstytucji – jaki sporządziłam dla Komisji Konstytucyjnej. Znalazły one także odbicie w tworzeniu części ogólnej prawa finansowego (por. w podręczniku pod redakcją W. Wójtowicz: *Prawo finansowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, trzy wydania, oraz w wydany w 2010 r. moim podręczniku: *Prawo finansowe, część konstytucyjna wraz z częścią ogólną*, Wydawnictwo C.H. Beck).

Teoretyczne prace nad prawem budżetowym nie odnosiły się tylko do form prawnych wydatkowania publicznego (por. *Zagadnienia prawne wydatków publicznych na rzecz osób trzecich*, Łódź 1993), ale skupiły się także nad badaniami charakteru prawnego ustawy budżetowej i jej cech szczególnych i odrębnych w stosunku do ustaw prawa powszechnie obowiązującego. Z tymi zagadnieniami wiązały się kwestie sporne granic kognicji Trybunału Konstytucyjnego w sprawach budżetowych (por. *Komentarz do prawa budżetowego państwa i samorządu terytorialnego wraz z częścią ogólną prawa finansowego*, Warszawa 1995; *Cechy ustawy budżetowej w świetle art. 219 ust. 1 Konstytucji*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 7).

Inne pole moich zainteresowań to zagadnienia konstytucyjne prawa podatkowego oraz klasyfikacja konstytucyjna danin i innych świadczeń i ciężarów publicznych, a także bardzo istotne problemy ograniczania obiektywizacji odpowiedzialności represyjnej za naruszenie obowiązków podatkowych zarówno materialnych, jak i instrumentalnych. Za nie mniej ważne uważam badania nad obowiązkiem państwa zapewnienia podatnikom adekwatnej pomocy prawnej w realizacji ich obowiązków podatkowych (por. artykuł: *Następstwa karno-skarbowe nieujawnienia podatku, a obowiązki państwa wobec podatników*, „Państwo i Prawo” 2007, nr 9).

Pełniłam również szereg funkcji publicznych:

1991–1993 Sędzia Trybunału Stanu,

1993–1997 Sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego,

1997–2006 Sędzia Trybunału Konstytucyjnego (obecnie Sędzia TK w stanie spoczynku).

Teresa Dębowska-Romanowska

2. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSÓW PUBLICZNYCH WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

2.1. Początki Katedry sięgają momentu powstania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, w ramach którego powołano Wydział Prawno-Ekonomiczny. Formalnie powołanie Katedry nastąpiło rozporządzeniem Ministra Oświaty z dnia 18 stycznia 1946 roku w sprawie utworzenia katedr i zakładów naukowych na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, które weszło w życie z mocą wsteczną od dnia 1 listopada 1945 roku. Nawiązując do tradycji przedwojennych, nosiła ona nazwę Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego. Dopiero od początku roku akademickiego 1950/1951 rozporządzeniem Ministra Szkół Wyższych i Nauki zmieniono jej nazwę na Katedra Prawa Finansowego.

Samo formalne powołanie Katedry nie oznaczało bynajmniej jeszcze jej rzeczywistego zaistnienia. Podstawowym problemem był brak kadr naukowych. Władze powstającego Wydziału kilkakrotnie zwracały się do istniejących wówczas ośrodków uniwersyteckich z prośbą o pomoc. Dopiero w początkach stycznia 1946 roku pozyskano do pracy naukowej dra Leona Kurowskiego. Problemem było to, że zamieszkiwał on w Warszawie, gdzie był zatrudniony w charakterze podsekretnarza stanu w Ministerstwie Skarbu, mógł więc tylko dojeżdżać do pracy w Toruniu. Mimo tych problemów z początkiem stycznia 1946 roku dr Leon Kurowski, który z dniem 1 sierpnia 1946 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym, przystąpił do organizowania Katedry, która „składała się” wówczas tylko z jego osoby. Krótco w Katedrze jako asystent zatrudniony był w owym czasie Zbigniew Zdrójkowski. Przeszedł on jednak rychło do Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa, by zasłynąć później jako badacz prawa chełmińskiego.

Stopniowo zwiększała się liczba osób zatrudnionych w Katedrze. Od 1 września 1946 roku rozpoczął pracę jako asystent Zbigniew Jaśkiewicz, a od 1 września 1947 roku jego żona Jadwiga Jaśkiewiczowa. Obydwoje byli uprzednio, przed 1939 rokiem,

studentami Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Po przerwie spowodowanej wojną kontynuowali studia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Zatrudnieni w Katedrze od dnia 1 września 1949 roku: Waław Goronowski i Romuald Iwaszkiewicz, rozpoczęli studia już na UMK w Toruniu. W latach 1947–1949 z Katedrą związany był także Henryk Reniger. Co prawda studia rozpoczął już na UMK, ale trudno nie zauważyć jego związków z Wileńszczyzną, za którą walczył w szeregach VI Brygady AK. Po opuszczeniu UMK H. Reniger nie zrezygnował bynajmniej z pracy naukowej. Kontynuował ją na Uniwersytecie Warszawskim w latach 1949–1956), a następnie od 1956 roku na UMCS w Lublinie, by w 1984 roku objąć Katedrę Prawa Finansowego na Wydziale Prawa Kanonicznego i Świeckiego na KUL.

2.2. Rozwój Katedry nie przejawiał się tylko we wzroście liczby osób zatrudnionych. Mimo trudnych warunków pracy naukowej oraz bytowych, szybko uzyskiwali oni stopnie doktorskie. Zbigniew Jaśkiewicz obronił rozprawę doktorską pt. *Przebudowa podatku dochodowego w Polsce powojennej*, Jadwiga Jaśkiewiczowa pt. *Problem rodziny w polskim prawie skarbowym*, a Henryk Reniger pt. *Kontrola bankowa środków obrotowych*. Oprócz tego, do dorobku Katedry, a głównie jej kierownika prof. Kurowskiego można zaliczyć w pewnym sensie powstanie kilku rozpraw doktorskich osób niezatrudnionych w Katedrze. Chodzi tu o doktoraty I. L. Serafinowicza pt. *Z zagadnień gospodarczo-finansowych resortu pocztowego w latach 1931–1936*, T. Dietricha pt. *Zasady systemu finansowego Polski powojennej*, J. Harasimowicza pt. *Rozwój terenowego prawa finansowego w Polsce* oraz Z. Pirożyńskiego pt. *System budżetowy Polski Ludowej* i W. Skrzydlewskiego pt. *Szybkość obiegu środków obrotowych*.

Znacznymi osiągnięciami mógł się także poszczycić Waław Goronowski, który specjalizował się w problematyce ubezpieczeń gospodarczych i między innymi przygotowywał rozprawę doktorską pt. *Zasady systemu finansowego ubezpieczeń gospodarczych* oraz brał udział w pisaniu podręcznika prawa finansowego pod redakcją prof. L. Kurowskiego.

2.3. Istotne problemy napotykała działalność dydaktyczna Katedry. Wynikało to przede wszystkim z braku aktualnego podręcznika prawa finansowego. W pierwszym okresie istnienia Katedry wykłady oparte były na przedwojennym tzw. *skrypcie wileńskim* prof. Gutkowskiego. W roku akademickim 1948/1949 wykłady oparto na znanej i cenionej dotąd pracy H. Daltona *Zasady skarbowości*. Jednak praca Daltona nie odpowiadała realiom finansów socjalistycznych, czego oczywiście nie można po czytać za jej wadę. Konieczne stało się więc opracowanie chociażby skryptu mogącego służyć pomocą studentom. Funkcję tę miała pełnić publikacja zbiorowa pod redakcją prof. L. Kurowskiego pt. *Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego*. Rychło jednak i to opracowanie uległo dezaktualizacji. Zwłaszcza że

w latach 1952/1953 wykłady musiały już opierać się „na pracy J. Stalina o ekonomicznych problemach socjalizmu w ZSRR [wykazując] powiązanie naszej rzeczywistości z uchwałami XIX Zjazdu KPZR”.

Stałą bolączką – jak widać – był brak specjalistycznej literatury. Chodziło przy tym nie tylko o brak opracowań dotyczących aktualnego stanu prawa finansowego, w tym aktualnych tekstów źródeł prawnych, co utrudniało działalność dydaktyczną, ale także o brak dostępu pracowników Katedry do istniejącej specjalistycznej literatury polskiej i obcej. Próbowano temu zaradzić, między innymi wydając serię publikacji pod nazwą „Biblioteka Zakładu Skarbowości UMK”. Ukazały się jej 4 tomy. Publikowano w nich głównie rozprawy doktorskie powstające w Katedrze. I tak jako tom 1 ukazała się w 1947 roku wymieniona powyżej rozprawa doktorska T. Dietricha. Tom 2, wydany w 1948 roku, stanowiły *Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego*. Złożyły się na niego prace m.in. J. Harasimowicza, J. Jaśkiewiczowej, Z. Jaśkiewicza, H. Mienickiego i oczywiście prof. L. Kurowskiego. Tom 3 stanowiła rozprawa M. Niesiołowskiego pt. *Polski monopol solny w finansowo-prawnym życiu odrodzonej Polski*, zaś tom 4 – rozprawa Z. Jaśkiewicza pt. *Przebudowa podatku dochodowego w Polsce powojennej*.

2.4. Pewną pomocą w działalności Katedry służyło Koło Przyjaciół Zakładu Skarbowości Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Była to organizacja społeczna założona (jako Koło Przyjaciół Seminarium Skarbowego UMK) 14 stycznia 1946 roku. Do grona jego 18 członków założycieli należeli, poza pracownikami Katedry, tj. prof. L. Kurowskim i mgrm Z. Zdrójkowskim, m.in. T. Grabowski (kierownik Urzędu Skarbowego w Toruniu), S. Jeziorowski (dyrektor Banku Rolnego), F. Szeliga (dyrektor placówki NBP w Toruniu). Prezesem Koła do 31 stycznia 1951 roku był F. Szeliga, a następnie F. Berdowski (naczelnik Wydziału Finansowego MRN w Toruniu). Podstawowym celem działalności Koła było gromadzenie środków na zakupy książek na potrzeby Katedry. Organizowano także odczyty, m.in. w 1948 roku. Koło gościło prof. Trąmpczyńskiego – ówczesnego naczelnego dyrektora NBP. Dochodami Koła były składki członków oraz prowizja od rozprowadzanych przez nie książek. Liczba członków Koła sięgała w 1949 roku 56 osób. Dnia 27 lutego 1952 roku Walne Zebranie Koła postanowiło je rozwiązać. Jako przyczyny tej decyzji podawano m.in. dostateczny poziom środków, jakimi dysponowała Katedra, ale głównym jej powodem zdaje się być zapowiedź likwidacji Wydziału Prawa.

2.5. Rozwój Katedry został gwałtownie przecięty decyzją o stopniowej likwidacji Wydziału Prawa. Już w 1951 roku wstrzymano nabór studentów na pierwszy rok. Stopniowo, w latach 1952–1953 odchodzili też pracownicy naukowcy Katedry Prawa Finansowego. Nie oznaczało to bynajmniej jednak porzucenia przez nich pracy naukowej. Prof. L. Kurowski, już wcześniej związany z Uniwersytetem Warszawskim, skupił się

na pracy naukowej tamże właśnie. Także na ten Uniwersytet trafił mgr W. Goronowski. Dr J. Jaśkiewiczowa i dr Z. Jaśkiewicz podjęli pracę w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie.

Rok 1956 obudził nadzieje na reaktywowanie Wydziału Prawa. Już 27 czerwca 1956 roku Senat postanowił wszcząć starania w Ministerstwie Szkół Wyższych o uzyskanie zgody na odtworzenie Wydziału Prawa. W toku prac przygotowawczych, które podjęto mimo braku formalnej zgody władz, rektor UMK powołał Doradczy Komitet Organizacyjny, w którego skład obok prof. dra J. Gwiazdomorskiego, prof. dra W. Stysia, prof. dra M. Zimmermanna, doc. dra J. Gerlacha wszedł także prof. dra L. Kurowski. Wiosną 1958 roku Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego oficjalnie zapowiedziało wznowienie działalności Wydziału Prawa i Administracji. Organizatorem Wydziału Prawa był historyk prawa prof. W. Hejnosz. Zajęcia rozpoczęły się wraz z początkiem roku akademickiego 1958/1959. Odmienne niż w 1945 roku, dokonano naboru tylko na pierwszy rok studiów, co odsuwało chwilowo konieczność reaktywowania Katedry Prawa Finansowego.

Katedra Prawa Finansowego rozpoczęła ponownie swoją działalność w 1961 roku. Kierownikiem Katedry został prof. dr Zbigniew Jaśkiewicz, który jednocześnie kierował Katedrą Finansów w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie. Prof. dr Z. Jaśkiewicz prowadził Katedrę Prawa Finansowego w Toruniu do końca roku akademickiego 1969/1970, a po utworzeniu w 1970 roku Uniwersytetu Gdańskiego poświęcił się całkowicie pracy naukowo-dydaktycznej na tej uczelni. Stanowisko kierownika Zakładu objął z dniem 1 października 1970 roku uczeń i współpracownik prof. dra Z. Jaśkiewicza – doc. dr Eligiusz Drgas.

Stopniowo następował rozwój kadrowy Katedry. Niestety w 1961 roku niemożliwe było pełne odtworzenie składu Katedry sprzed 1953 roku. W ślad za prof. Z. Jaśkiewiczem do pracy w Katedrze przystąpił od 1 października 1961 roku jego uczeń i jednocześnie następca na stanowisku kierownika Katedry – dr Eligiusz Drgas. Można to potraktować jako jego powrót, albowiem w 1950 roku uzyskał stopień magistra prawa właśnie na Wydziale Prawa UMK. W momencie podejmowania pracy w Katedrze miał za sobą kilkanaście lat pracy w administracji państwowej i instytucjach bankowych. Pracując, uczestniczył jednocześnie w seminarium doktoranckim z zakresu finansów prowadzonym przez prof. Jaśkiewicza w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie. Efektem tego było opracowanie rozprawy doktorskiej pt. *Rola i miejsce banków w systemie finansowania inwestycji scentralizowanych przemysłu państwowego Polski Ludowej*, którą obronił we wrześniu 1961 roku. W roku 1970 został mianowany na stanowisko docenta. W dorobku naukowym najbardziej znaczące miejsce zajmuje współudział w opracowaniu monumentalnego, pięciotomowego dzieła pt. *System instytucji prawno-finansowych PRL*. Poza tym doc. E. Drgas ogłosił drukiem szereg artykułów z zakresu finansów inwestycji i systemu oszczędnościowego w Polsce Ludowej.

Zaznaczyć trzeba, że nie wygasły zupełnie związki z Katedrą niektórych osób zatrudnionych w niej przed 1953 rokiem. To właśnie w Toruniu opublikowana została w 1963 roku poprawiona i rozszerzona wersja pracy habilitacyjnej dra hab. H. Renigera pt. *Problem podstawy wymiaru w socjalistycznym podatku rolniczym w okresie przejściowym*. W 1977 roku wraz z E. Drgasem i J. Głuchowskim opublikował także podręcznik pt. *Finanse i prawo finansowe*. Niewątpliwie pracę tą uznać można za pewien symbol ciągłości Katedry. Wyrazem pamięci o prof. L. Kurowskim było zadekowanie mu w 1964 roku zbioru studiów pt. *Studia podatkowe i budżetowe*. Zostały one napisane przez jego uczniów i wydane w Toruniu w roku 1964 dla uczczenia 30-lecia jego pracy naukowej.

Wspomniany wcześniej prof. dr hab. Jan Głuchowski ukończył w 1962 roku Wydział Morski Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie. W tymże samym roku rozpoczął pracę w Katedrze. Już w niecałe 3 lata później (6 czerwca 1965 roku) obronił rozprawę doktorską pt. *Lokaty budżetowe w Polsce Ludowej*. W 1970 roku obronił na Wydziale Ekonomiki Transportu Uniwersytetu Gdańskiego rozprawę habilitacyjną pt. *Wewnętrzny kredyt publiczny w budżetach europejskich państw socjalistycznych*. W październiku 1977 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1986 roku profesorem zwyczajnym prawa. Badania prof. J. Głuchowskiego dotyczą finansów publicznych i prawa finansowego. Spośród ponad 200 publikacji naukowych i popularnonaukowych na szczególną uwagę zasługują opracowania dotyczące polityki fiskalno-monetarnej Stanów Zjednoczonych, prawa podatkowego państw Europy Zachodniej oraz Azji.

W 1991 roku prof. J. Głuchowski został ambasadorem RP w Bangladeszu, co spowodowało zawieszenie jego działalności w ramach Katedry. Po powrocie przeniósł się na Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK, gdzie kieruje Katedrą Zarządzania Finansami. Także w jego wypadku zmiana miejsca zatrudnienia nie spowodowała zerwania więzów z Katedrą.

Andrzej Borodo rozpoczął pracę w Katedrze w 1971 roku, bezpośrednio po ukończeniu studiów na Wydziale Prawa i Administracji UMK. Specjalizował się w problematyce prawa budżetowego. Wynikiem jego zainteresowań naukowych była rozprawa doktorska pt. *Zupełność budżetu w PRL*, którą obronił w 1974 roku. W 1983 roku obronił z kolei rozprawę habilitacyjną pt. *Charakter prawny planów finansowych*. W 1994 roku uzyskał tytuł naukowy profesora. Prof. A. Borodo jest autorem wielu prac z zakresu prawa budżetowego, prawa finansowego samorządu terytorialnego, prawa podatkowego oraz prawa bankowego. Od roku 1996 jest kierownikiem funkcjonującego poza strukturą organizacyjną Katedry Zakładu Prawa Budżetowego i Finansów Samorządu Terytorialnego.

Od dnia 2 września 1974 r. w Zakładzie Prawa Finansowego zatrudniony został na stanowisku asystenta Bogumił Brzeziński. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się początkowo wokół zagadnień gospodarki budżetowej, takich jak nadwyżki budżetowe budżetów terenowych, nowej techniki planowania budżetowego w Stanach

Zjednoczonych (*Zero-Base Budgeting*) oraz funduszy celowych. Rozprawę doktorską, której promotorem był prof. dr hab. Jan Głuchowski, pod tytułem: *Rola Sejmowej Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów w procesie budżetowym*, obronił na Wydziale Prawa i Administracji UMK w 1979 r. W 1989 roku B. Brzeziński na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Kompetencje prawotwórcze rad narodowych w dziedzinie podatków i opłat* uzyskał stopień doktora habilitowanego. W 1990 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1997 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

Po habilitacji zainteresowania naukowe Bogumiła Brzezińskiego skoncentrowały się niemal bez reszty na problematyce podatkowej. Od ponad dziesięciu lat prowadzi badania orzecznictwa sądów w sprawach podatkowych, zwłaszcza w zakresie zobowiązań podatkowych. Efektem tego są liczne publikacje, w tym wielokrotnie wznawiane komentarze do ustawy o zobowiązaniach podatkowych i ordynacji podatkowej, których współautorami są A. Olesińska i M. Kalinowski.

Szczególne zainteresowanie prof. B. Brzezińskiego wzbudza przy tym problematyka interpretacji prawa podatkowego, a zwłaszcza kwestie dopuszczalnego zakresu stosowania wykładni celowościowej dla uzyskania niezbędnego minimum spójności rozwiązań systemowych, stosowania analogii w procesie interpretacji prawa itp. Rezultatem badań nad orzecznictwem podatkowym sądów w krajach anglosaskich, w związku z kwestią powstawania sądowych doktryn orzeczniczych dotyczących unikania opodatkowania, była monografia pt. *Anglosaskie doktryny orzecznicze dotyczące unikania opodatkowania* (Toruń 1996). Kolejnym obszarem badań naukowych prowadzonych przez prof. Bogumiła Brzezińskiego stało się europejskie prawo podatkowe. Efektem dotychczasowych badań nad tymi zagadnieniami była m.in. praca pt. *Harmonizacja Prawa podatkowego Unii Europejskiej i Polski* (Warszawa 1998), której współautorami byli J. Głuchowski i C. Kosikowski.

Kolejną osobą, która powiększyła w 1977 roku grono pracowników Katedry, był Wojciech Matuszewski – absolwent Wydziału Ekonomii UMK. W swej pracy naukowej zajmuje się głównie szeroko rozumianą problematyką prawa bankowego. W 1986 roku obronił na Wydziale Ekonomiki Przemysłu Uniwersytetu Gdańskiego rozprawę doktorską pt. *Kredytowanie konsumpcji indywidualnej w Polsce*, napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. M. Łukaszewskiego. Wśród jego publikacji na uwagę zasługują m.in. opracowania dotyczące kredytu konsumpcyjnego oraz tajemnicy bankowej w kontekście przepisów ordynacji podatkowej.

W roku 1986 pracę w Katedrze rozpoczął mgr Marek Kalinowski. Pod kierunkiem prof. dra hab. J. Głuchowskiego przygotował pracę doktorską pt. *Obligacje przedsiębiorstw i banków państwowych*, obronioną na Wydziale Prawa i Administracji UMK w 1991 roku. Dr M. Kalinowski w początkowym okresie pracy w Katedrze zajmował się głównie problematyką prawną papierów wartościowych, by następnie przenieść swe zainteresowania badawcze na teren prawa podatkowego. Jest autorem kilkudziesięciu opracowań o różnym charakterze. Można wśród nich wymienić komentarze do

ustaw o podatku dochodowym od osób fizycznych, o podatku dochodowym od osób prawnych, o zobowiązaniach podatkowych, ordynacji podatkowej, a przede wszystkim monografię *Podmiotowość prawna podatnika* (Toruń 1999).

2.6. W 1991 roku odszedł na emeryturę doc. dr E. Drgas, dotychczasowy kierownik Katedry. Funkcję tę objął prof. J. Głuchowski i pełnił ją do wyjazdu na placówkę dyplomatyczną w Bangladeszu, kiedy to została objęta przez prof. B. Brzezińskiego. Odejście na emeryturę doc. dra E. Drgasa nie oznaczało zerwania jego związków z Katedrą. O wdzięczności i pamięci jego uczniów i przyjaciół świadczy wydanie w 1998 roku książki pamiątkowej ku jego czci pt. *Studia z zakresu ordynacji podatkowej*. Zawarto w niej m.in. opracowania autorstwa wszystkich aktualnych oraz byłych (prof. J. Głuchowski) pracowników Katedry.

Zaznaczyć warto, że Katedra nosiła nazwę Zakładu Prawa Finansowego, zaś od dnia 1 stycznia 1990 roku do chwili obecnej – Katedry Prawa Finansów Publicznych.

Tak więc już w Katedrze Prawa Finansów Publicznych w roku 1992 pracę jako asystent podjęła Agnieszka Olesińska. Jej zainteresowania naukowe od początku koncentrowały się na prawie podatkowym. W 1996 roku uzyskała stypendium Fundacji Nauki Polskiej. Dnia 16 czerwca 1999 roku obroniła rozprawę doktorską pt. *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe podatnika*. Jest autorką i współautorką kilkudziesięciu publikacji, w tym m.in. komentarzy do ustawy o zobowiązaniach podatkowych i ordynacji podatkowej.

Wojciech Morawski podjął pracę w Katedrze dopiero w roku 1996. Zajmuje się przede wszystkim problematyką prawa podatkowego oraz celnego. Przygotowuje rozprawę doktorską z zakresu problematyki prawnej ulg i zwolnień w prawie podatkowym.

Warte podkreślenia jest to, że przez cały czas istnienia Katedry znaczna część publikacji jest wynikiem współpracy pracowników Katedry. Przykładem tego może być skrypt *Zarys prawa finansów publicznych* opracowany w 1989 roku przez A. Borodę, B. Brzezińskiego, E. Drgasa, J. Jezierskiego. Także corocznie wydawany zbiór przepisów podatkowych pt. *Kodeks podatkowy* powstaje we współpracy B. Brzezińskiego, M. Kalinowskiego, A. Olesińskiej i W. Morawskiego. Z kolei wielokrotnie wznawiane komentarze do ustawy o zobowiązaniach podatkowych oraz do ordynacji podatkowej są dziełem B. Brzezińskiego, A. Olesińskiej i M. Kalinowskiego (a początkowo także J. Ratowskiego – współpracującego z Katedrą naczelnika Urzędu Skarbowego w Toruniu). Podobnie znaczna ilość głos i artykułów jest owocem współpracy pracowników Katedry.

2.7. Na uwagę zasługuje także aktywność pracowników Katedry poza forum Katedry. W ostatnich latach prof. B. Brzeziński był członkiem Komisji Reformy Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości (Zespół ds. prawa karnego skarbowego), prof. B. Brzeziński i dr M. Kalinowski byli ekspertami Sejmu i Senatu RP w sprawach legislacji

podatkowej. Prof. B. Brzeziński i dr A. Olesińska pełnili funkcje członków Państwowej Komisji Egzaminacyjnej ds. Doradztwa Podatkowego pierwszej kadencji.

Prof. B. Brzeziński w latach 1990–1996 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji.

Z kolei prof. J. Głuchowski, w okresie gdy był zatrudniony w Katedrze, pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa i Administracji w latach 1976–1978, a w latach 1988–1990 był prorektorem UMK. Był też w latach 1979–1991 członkiem Rady Naukowej Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych oraz w latach 80. – Rady Naukowej Prezesa NBP. W roku 1991 został ambasadorem RP w Bangladeszu.

Katedra utrzymuje stałe kontakty m.in. z Międzynarodowym Biurem Dokumentacji Podatkowej w Amsterdamie.

Z działalnością Katedry Prawa Finansów Publicznych wiąże się też utworzenie i prowadzenie studiów podyplomowych na Wydziale Prawa i Administracji UMK. Podyplomowe Studium Prawa Podatkowego powstało w roku 1991, a pełniący do chwili obecnej funkcję kierownika studium dr Jerzy Jezierski był też (przy współudziale B. Brzezińskiego) jego twórcą. W roku 1996 powstało – we współpracy z resortem finansów – Podyplomowe Studium Skarbowości, będące formą szkolenia pracowników tego resortu. Organizatorem studium i aktualnym jego kierownikiem jest prof. B. Brzeziński. W zajęcia prowadzone na wspomnianych wyżej studiach podyplomowych zaangażowani są w szerokim zakresie wszyscy pracownicy Katedry Prawa Finansów Publicznych.

Najważniejszą inicjatywą wydawniczą, realizowaną z dosyć dużym powodzeniem, jest „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego” (formalnym wydawcą jest Instytut Podatkowy w Toruniu). Początkowo kwartalnik, a obecnie dwumiesięcznik, prezentuje najważniejsze orzeczenia sądów polskich w sprawach podatkowych. Zawiera ono także glosy do publikowanych orzeczeń oraz syntetyczny przegląd piśmiennictwa polskiego w sprawach podatkowych. „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego”, którego wydawanie rozpoczęto w 1992 r., był pierwszym czasopismem tego rodzaju w Polsce i do dzisiaj pełni główną w swoim zakresie przedmiotowym rolę. Przewodniczącym Rady Programowej oraz Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Orzecznictwa Podatkowego” jest prof. B. Brzeziński.

Wojciech Morawski

BIOGRAMY

ELIGIUSZ DRGAS

Docent Eligiusz Drgas urodził się 24 maja 1925 r. w Bydgoszczy. Jest synem zawodowego wojskowego, pochodzi z szanowanej i patriotycznej rodziny, której przodkowie uczestniczyli w powstaniu wielkopolskim. W okresie międzywojennym uczęszczał do szkoły podstawowej, a następnie do Gimnazjum Ogólnokształcącego w Bydgoszczy. Proces edukacji przerwany został wybuchem II wojny światowej.

W okresie okupacji Eligiusz Drgas przebywał do 1942 r. w Wielichowie (woj. poznańskie), a od maja 1942 r. w Krakowie, gdzie pracował na kolei jako kancelista. Po zakończeniu wojny powrócił do Bydgoszczy, gdzie kontynuował naukę w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym. Tam też – w lipcu 1946 r. – uzyskał świadectwo dojrzałości.

Po zakończeniu edukacji szkolnej podjął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Studia kończył w roku 1950, uzyskując stopień magistra prawa. Równocześnie ze studiami podjął pracę zawodową – najpierw w administracji państwowej, a następnie w bankowości. Lata przepracowane w instytucjach bankowych pozwoliły na gruntowne zaznajomienie się ze wszystkimi aspektami funkcjonowania banku, szczególnie zaś z działalnością kredytową. Istniejący w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych model scentralizowanej bankowości i finansowania inwestycji posiadał wiele mankamentów i prowadził do marnotrawstwa środków publicznych. Obserwacja tych nieprawidłowości stała się impulsem do podjęcia badań teoretycznych nad zagadnieniami finansowania inwestycji.

Mgr Eligiusz Drgas został uczestnikiem seminarium doktoranckiego z zakresu finansów, prowadzonego przez Profesora Zbigniewa Jaśkiewicza w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie. Aktywne uczestnictwo w pracach seminaryjnych, połączone z wiedzą nabytą w praktyce zawodowej zaowocowało napisaniem dysertacji doktorskiej pt. *Rola i miejsce banków w systemie finansowania inwestycji scentralizowanych przemysłu państwowego Polski Ludowej*, której obrona miała miejsce we wrześniu 1961 r. W związku z reaktywowaniem Wydziału Prawa na Uniwersytecie Mikołaja

Kopernika Profesor Jaśkiewicz, któremu powierzono organizację i kierowanie Katedrą Prawa Finansowego, zatrudnił ówczesnego doktora Eligiusza Drgasa na stanowisku adiunkta w tejże katedrze. Od dnia 1 października 1961 roku rozpoczął on aktywną pracę dydaktyczną i naukową, którą wykonywał nieomal 30 lat – aż do przejścia na emeryturę w 1989 roku.

W roku 1970 dr Eligiusz Drgas został mianowany na stanowisko docenta. Jednocześnie – po odejściu z uczelni Profesora Jaśkiewicza – powołany został przez władze Uniwersytetu na kierownika Zakładu Prawa Finansowego. Na tym stanowisku, aż do przejścia na emeryturę – prowadził zajęcia dydaktyczne w rozmaitych formach, na wszystkich kierunkach studiów prowadzonych na Wydziale Prawa i Administracji UMK.

Docent Eligiusz Drgas w trakcie swojej kariery naukowo-dydaktycznej wypromował trzech doktorów, kilkuset magistrów prawa oraz magistrów administracji. Trzeba podkreślić fakt, że był on też recenzentem w dziewięciu przewodach doktorskich. Uczestniczył ponadto w rozmaitych ogólnokrajowych gremiach opiniodawczych. Jego uczniowie mają już obecnie tytuły naukowe profesorów prawa.

Znaczący jest także dorobek naukowy docenta Eligiusza Drgasa. Nie pisał wiele, lecz wszystkie jego publikacje naukowe nosiły znamiona gruntownej znajomości tematu i doskonałego warsztatu naukowego oraz stanowiły oryginalny wkład do dorobku nauki prawa finansowego. W jego dorobku naukowym znaczące miejsce zajmuje współudział w opracowaniu monumentalnego, pięciotomowego dzieła pt. *System instytucji prawno-finansowych PRL*, gdzie w każdym z tomów znaleźć można opracowania jego autorstwa.

Docent Eligiusz Drgas był znaną i szanowaną postacią Wydziału Prawa i Administracji. Widomym tego wyrazem było piastowanie przez niego pochodzącej z wyboru funkcji prodziekana, a następnie dziekana Wydziału Prawa i Administracji. Pełnił też rozliczne funkcje społeczne i organizacyjne, m.in. w uniwersyteckich związkach zawodowych.

Cechuje go wielka prawość charakteru i życzliwość w stosunku do podległych pracowników. Był niezmiennie pomocny młodszym kolegom, którzy przygotowywali swe kolejne dysertacje naukowe. Szczерze cieszył się z awansów współpracowników, w których miał tak znaczny udział.

Pomimo przejścia na emeryturę nadal utrzymuje stały kontakt ze środowiskiem naukowym, a zwłaszcza z Katedrą Prawa Finansów Publicznych UMK. Dowodem tych więzi i wdzięczności współpracowników i uczniów było ofiarowanie mu w 1998 roku zbioru opracowań pt. *Studia z zakresu Ordynacji podatkowej*.

Jerzy Jezierski

JAN GŁUCHOWSKI

Profesor Jan Głuchowski urodził się 16 marca 1940 roku w Żylinie w rodzinie rzemieślniczej. Po ukończeniu liceum ogólnokształcącego został w 1957 roku studentem Wydziału Ekonomiki Transportu Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie. Jako student piątego roku uczestniczył w seminarium doktoranckim profesora Zbigniewa Jaskiewicza, pod kierunkiem którego przygotował pracę magisterską. Bezpośrednio po ukończeniu studiów w 1962 roku przyjął propozycję objęcia asystentury w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wiosną 1965 roku Jan Głuchowski obronił na Wydziale Prawa i Administracji UMK pracę doktorską pt. *Lokaty budżetowe w Polsce Ludowej*, wydaną przez PWN w 1968 roku. Stopień doktora habilitowanego został mu nadany w 1970 roku przez Radę Wydziału Ekonomiki Transportu Uniwersytetu Gdańskiego na podstawie rozprawy *Wewnętrzny kredyt publiczny w budżetach europejskich państw socjalistycznych*. W październiku 1977 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1986 roku profesorem zwyczajnym prawa.

Badania naukowe prof. Głuchowskiego dotyczą finansów publicznych i prawa finansowego. Opublikował z tej dziedziny 8 monografii wydanych przez PWN i 1 wydaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Jest współautorem 5 książek monograficznych wydanych przez Ossolineum i po jednej przez UMK i Wydawnictwo Sejmowe. Jest też autorem trzech podręczników akademickich i współautorem dalších 7 podręczników i skryptów z dziedziny finansów i prawa finansowego. Szczególne miejsce wśród tych ostatnich zajmuje redagowana i współautorska *Bankowość* (Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999). Przetłumaczył 5 prac amerykańskich i 1 rosyjską, które zostały opublikowane. Jest autorem 173 opracowań naukowych (z których 28 ukazało się w językach obcych) i 31 popularnonaukowych.

Unikatową pozycją w dorobku naukowym jest *Międzynarodowy słownik podatkowy* (Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne 1997). Prof. Głuchowski uzyskał indywidualną zgodę International Bureau of Fiscal Documentation na jego opublikowanie w Polsce. Uczestniczył w gremium autorskim *Leksykonu finansowo-bankowego* (Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 1991) i *Encyklopedii podatkowej* (Wydawnictwo Prawnicze PWN 1998). Jest wreszcie redaktorem naczelnym i współautorem *Leksykonu finansów* (Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 2001).

Prof. Głuchowski w latach 1971–1972 przebywał jako *visiting professor* w University of Michigan, wizytując również Harvard University i University of Utah. Powtórnie był zaproszony do USA w 1980 r. przez Departament Stanu. Ponadto przebywał i prowadził badania w uniwersytetach w Angers, Berlinie, Bangkoku, Ferrarze, Getyndze, Leningradzie, Lipsku, Moskwie, Oldenburgu, Padwie, Sofii, Arhus i Helsinkach. Owocem tych pobytów są przede wszystkim następujące prace: *Polityka fiskalno-monetarna*

Stanów Zjednoczonych Ameryki, Prawo podatkowe państw zachodnich, Opodatkowanie dochodów w Tajlandii i Opodatkowanie dochodu we Włoszech.

Jan Głuchowski jest często zapraszany na zagraniczne konferencje naukowe; uczestniczył w 43 takich zjazdach, często jako referent. Jesienią 1989 r. zorganizował w Toruniu międzynarodową konferencję, której efektem jest publikacja *Opodatkowanie przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego* (1991).

Od 1960 r. prof. Głuchowski kieruje seminariami dyplomowymi i magisterskimi, na których przygotowano ponad 850 prac. Wypromował 14 doktorów, a w kierowanych przez niego katedrach 3 osoby uzyskały stopień doktora habilitowanego. Recenzował 32 prace doktorskie na wydziałach i uczelniach ekonomicznych. Sporządził 14 opinii o rozprawach habilitacyjnych. Napisał kilkadziesiąt opinii do wniosków o nominacje profesorskie i powoływany jest jako superrecenzent przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną. Napisał dwie opinie w procesie nadawania tytułów doktora *honoris causa*.

W latach 1976–1978 pełnił funkcje dziekana Wydziału Prawa i Administracji UMK, a w latach 1988–1990 był prorektorem tej uczelni. Kierował w niej Katedrą Prawa Finansowego (Wydział Prawa i Administracji), a aktualnie kieruje Katedrą Zarządzania Finansami (Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania). Z początkiem 1999 r. został równolegle kierownikiem Katedry Prawa Finansowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W połowie lat 80. był członkiem Rady Naukowej przy Prezesie NBP i Zespołu Podatkowego Ministerstwa Finansów. Przez dwie kadencje, od 1993 r. był ekspertem Ministerstwa Edukacji Narodowej w zakresie finansów i bankowości, w kolejnej kadencji członkiem Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów. Od 1998 r. pełni funkcję rektora Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu.

W latach 1979–1991 prof. Głuchowski był członkiem Rady Naukowej Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Uczestniczył wówczas w licznych konferencjach organizowanych przez tę instytucję oraz przygotował szereg ekspertyz dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W 1991 r. pełnił funkcję ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej w Bangladeszu. Owocem tego pobytu jest monografia *Bangladesz. Studium społeczno-ustrojowe* (1993). Jest też autorem dwu powieści (*Król szulerów, Kanaryjski rejs*) oraz współautorem trzeciej (*Ostatnia gra SS Gruppenführera*).

Wojciech Morawski

BOGUMIŁ BRZEZIŃSKI

Bogumił Brzeziński urodził się 9 października 1948 r. w Elblągu, w rodzinie Franciszka i Ireny Brzezińskich. Tam ukończył szkołę podstawową oraz średnią (Technikum Ekonomiczne). Po ukończeniu szkoły średniej rozpoczął pracę zawodową w przedsiębiorstwie Polskie Koleje Państwowe. Po roku pracy został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej, którą ukończył w roku 1970. W tym samym roku zdał egzamin wstępny na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Studia prawnicze ukończył z wynikiem bardzo dobrym w 1974 r. Tytuł magistra prawa uzyskał, broniąc pracy magisterskiej pt. *System finansowy zjednoczeń przedsiębiorstw przemysłowych*. Od dnia 2 września 1974 r. został zatrudniony na stanowisku asystenta w Zakładzie Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji UMK.

Zainteresowania naukowe Bogumiła Brzezińskiego koncentrowały się początkowo wokół zagadnień gospodarki budżetowej oraz funduszy celowych. Wyrazem tych zainteresowań były pierwsze opublikowane artykuły, dotyczące m.in. funduszu gminnego, funduszu ochrony środowiska oraz nadwyżek budżetowych budżetów terenowych. Przedstawiona też została – po raz pierwszy w polskim piśmiennictwie finansowoprawnym – stosowana w Stanach Zjednoczonych nowa technika planowania budżetowego – *Zero-Base Budgeting*. Odbił dwa staże naukowe w Instytucie Finansów w Warszawie, podczas których gromadził materiały do przygotowywanej rozprawy doktorskiej. Jednocześnie w latach 1977–1979 odbył aplikację sądową, zakończoną złożeniem egzaminu sędziowskiego.

Rezultatem kilkuletniego zainteresowania problematyką gospodarki budżetowej była rozprawa doktorska na temat parlamentarnej procedury budżetowej. Praca zatytułowana *Rola i funkcje Sejmowej Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów w procesie budżetowym*, której promotorem był prof. dr hab. Jan Głuchowski, została obroniona na Wydziale Prawa i Administracji UMK w 1979 r. Publikacja pod tym tytułem wydana została w Toruniu w 1982 r.

W tym okresie w zainteresowaniach naukowych doktora Bogumiła Brzezińskiego pojawił się drugi nurt, związany z problematyką podatkową. Na gruncie tych zainteresowań powstało kilka opracowań artykułowych, dotyczących rozmaitych problemów prawa podatkowego, dotyczących niekiedy zagadnień tradycyjnych, np. problematyki zasad podatkowych i współczesnego ich rozumienia, a niekiedy kwestii całkowicie nowych – na gruncie polskiego piśmiennictwa z dziedziny prawa podatkowego – takich np. jak kwestie uznania administracyjnego, wyboru i porozumienia w prawie podatkowym czy też zasad tworzenia prawa podatkowego. Bogumił Brzeziński wysunął nowatorski na owe czasy postulat traktowania prawa podatkowego jako odrębnej gałęzi systemu prawa.

Następnie powstały opracowania dotyczące działalności prawotwórczej organów władzy lokalnej w dziedzinie podatków i opłat. Napisane zostały wówczas artykuły dotyczące kompetencji organów gminnych w sprawach podatkowych oraz legislacyjnych problemów podatków i opłat lokalnych. Do ważniejszych prac powstałych w tym okresie zaliczyć można artykuł będący próbą sformułowania zasad tworzenia prawa finansowego oraz współautorskie (wraz z dr. J. Jezińskim) artykuły poświęcone przepisom ogólnym prawa podatkowego, a także zagadnieniom wykładni prawa podatkowego. W tym czasie powstały też dwa opracowania o charakterze popularyzatorskim: *Podatek rolny* (Warszawa 1988) oraz *Podatek od spadków i darowizn* (Warszawa 1986) – ta ostatnia we współautorstwie z J. Jezińskim.

Problematyka rozprawy habilitacyjnej doktora Bogumiła Brzezińskiego sprecyzowana została w połowie lat osiemdziesiątych. Badania nad lokalną legislacją podatkową prowadził on zarówno w zakresie samej idei prawnych podstaw oraz form takiej działalności, jak i jej efektów w postaci uchwał rad narodowych w sprawach podatkowych. Rozprawa habilitacyjna nosiła tytuł *Kompetencje prawotwórcze rad narodowych w dziedzinie podatków i opłat* (Toruń 1988). Po przeprowadzonym kolokwium habilitacyjnym na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu w dniu 17 kwietnia 1989 r. Rada Wydziału podjęła uchwałę w sprawie nadania Bogumiłowi Brzezińskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

Po zatwierdzeniu uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji UMK w sprawie nadania stopnia naukowego Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego mianował z dniem 9 maja 1990 r. doktora habilitowanego Bogumiła Brzezińskiego na stanowisko docenta w Zakładzie Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UMK. Niedługo potem – z dniem 29 listopada 1990 r. – Bogumił Brzeziński został mianowany przez rektora UMK na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora habilitowanego Bogumił Brzeziński zdał egzamin radcowski, a także odbył dwukrotnie staż naukowy w Instytucie Ekonomii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Ferrarze, nawiązując współpracę z wybitnym znawcą finansów publicznych prof. Giorgio Stefanim.

Po habilitacji zainteresowania naukowe Bogumiła Brzezińskiego skoncentrowały się niemal bez reszty na problematyce podatkowej. Od ponad dziesięciu lat prowadzi badania orzecznictwa sądów w sprawach podatkowych, zwłaszcza w zakresie zobowiązań podatkowych. Jednym z pierwszych opracowań dotyczących tej problematyki jest niewielka monografia pt. *Zobowiązania podatkowe w świetle orzecznictwa sądów* (Toruń 1993). Następnie napisana została monografia pt. *Odpowiedzialność podatnika, płatnika i inkasenta w prawie podatkowym* (Toruń 1993). Przede wszystkim jednak badania nad orzecznictwem podatkowym dostarczyły materiału do napisania kilkudziesięciu glos – przeważnie dotyczących wyroków w sprawach zobowiązań podatkowych oraz podatków dochodowych. Umożliwiły także przygotowanie i wydanie – wraz z kierowanym przez niego zespołem autorskim (A. Olesińska, M. Kalinowski) – podstawowego

opracowania z dziedziny zobowiązań podatkowych w polskiej literaturze podatkowo-prawnej, tj. komentarza do ustawy o zobowiązaniach podatkowych. Opracowanie to, zatytułowane *Zobowiązania podatkowe. Komentarz do ustawy* – wydane po raz pierwszy w 1993 r. – doczekało się łącznie 5 wydań. Kontynuacją tego opracowania jest wydane obecnie *Ordynacja podatkowa. Zobowiązania podatkowe. Komentarz* (Toruń 1999).

Badanie orzecznictwa sądów w sprawach podatkowych związane jest nieomal immanentnie z meritem działalności sądów – interpretacją prawa podatkowego. Poświęcony temu zagadnieniu jest praktycznie cały zbiór głos napisanych przez Bogumiła Brzezińskiego. W glosach, a także w artykułach poświęconych zagadnieniom wykładni prawa, rozważane były klasyczne dylematy dotyczące dopuszczalnego zakresu stosowania wykładni celowościowej dla uzyskania niezbędnego minimum spójności rozwiązań systemowych, stosowania analogii w procesie interpretacji prawa itp. Szereg sformułowanych przez Bogumiła Brzezińskiego koncepcji interpretacyjnych znalazło następnie swój pozytywny wyraz w orzecznictwie sądów. Koncepcje te wiążą się ze znaczeniem, jakie przywiązywać należy do tzw. elementów konstrukcji podatku oraz okoliczności związanych z powstawaniem i wygasaniem zobowiązań podatkowych dla interpretacji tekstów ustaw podatkowych.

Kolejnym przedmiotem zainteresowań badawczych profesora Bogumiła Brzezińskiego stało się orzecznictwo podatkowe sądów w krajach anglosaskich, w związku z kwestią powstawania sądowych doktryn orzeczniczych dotyczących unikania opodatkowania. Rezultatem pracy nad tymi zagadnieniami była monografia pt. *Anglosaskie doktryny orzecznicze dotyczące unikania opodatkowania* (Toruń 1996).

Nowym obszarem badań naukowych prowadzonych przez profesora Bogumiła Brzezińskiego stało się europejskie prawo podatkowe. Efektem dotychczasowych badań nad tą problematyką jest praca pt. *Harmonizacja prawa podatkowego Unii Europejskiej i Polski* (Warszawa 1998), której współautorami byli J. Głuchowski i C. Kosikowski. Problematyki tej dotyczy także artykuł nt. konwencji arbitrażowej, która w systemie europejskiego prawa podatkowego zapewnić ma w sposób skuteczny unikanie podwójnego opodatkowania w wypadku korekty zysków przedsiębiorstw powiązanych, których siedziby położone są w różnych państwach Unii. Obecnie profesor Bogumił Brzeziński pracuje nad problematyką orzecznictwa podatkowego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

W roku 1997 Bogumił Brzeziński otrzymał tytuł naukowy profesora. Jego dorobek naukowy profesora sięga 200 opracowań. Mieści się w nim kilkanaście monografii, podobna liczba komentarzy do ustaw, ponad 30 artykułów, 15 recenzji oraz 70 głos do wyroków sądów. Napisał ponad 30 opinii o projektach ustaw dla potrzeb Sejmu oraz Senatu RP, Ministerstwa Finansów, a wcześniej także dla Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów. Był członkiem zespołu problemowego Rady Legislacyjnej VI kadencji.

Do czasu uzyskania statusu samodzielnego pracownika naukowego Bogumił Brzeziński prowadził standardową dla asystenta, a następnie adiunkta, działalność dydaktyczną. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych został powołany na stanowisko adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego UMK. Powierzono mu jednocześnie pewne funkcje organizacyjne na Wydziale, takie jak kierownictwo punktu konsultacyjnego studiów zaocznych prawa i administracji w Bydgoszczy oraz kierownictwo Podyplomowego Studium Administracji. Był też – w końcu lat osiemdziesiątych, we współpracy z drem J. Jezierskim – autorem koncepcji, a następnie organizatorem Podyplomowego Studium Prawa Podatkowego UMK. Natomiast w roku 1996 zorganizował Podyplomowe Studium Skarbowości, którym do chwili obecnej kieruje.

W roku 1991 profesorowi Bogumiłowi Brzezińskiemu powierzono funkcję – którą pełni i obecnie – kierownika Katedry Prawa Finansów Publicznych na Wydziale Prawa i Administracji UMK. Na tymże Wydziale pełnił – jak już wspomniano – rozmaite funkcje organizacyjne, m.in. przez dwie kadencje – w latach 1990–1996 – funkcję prodziekana Wydziału. Niezależnie od pracy na Wydziale Prawa i Administracji UMK, profesor Bogumił Brzeziński prowadzi też działalność naukową i dydaktyczną na innych polskich uniwersytetach. Od 1994 r. jest profesorem kontraktowym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a od 1997 r. – także profesorem kontraktowym Uniwersytetu Łódzkiego, pracując w Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych. Utrzymuje stałe kontakty naukowe z Międzynarodowym Biurem Dokumentacji Podatkowej w Amsterdamie.

Dla potrzeb prowadzonych zajęć dydaktycznych napisał samodzielnie bądź we współautorstwie kilkanaście podręczników oraz skryptów uniwersyteckich. Najnowsze to: *Zarys prawa finansów publicznych* (Toruń 1998) oraz *Prawo podatkowe* (Toruń 1999). Od szeregu lat prowadzi także seminarium doktoranckie w zakresie prawa podatkowego. Był promotorem 3 prac doktorskich, recenzentem w 7 przewodach doktorskich i 1 habilitacyjnym.

Niezależnie od działalności dydaktycznej i organizatorskiej na wyższych uczelniach – a w szczególności na macierzystym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu – profesor Bogumił Brzeziński prowadzi działalność dydaktyczną poza jednostkami szkolnictwa wyższego. W szczególności należałoby wskazać na współpracę z samorządem radców prawnych – którego jest członkiem – i prowadzenie szkoleń dla aplikantów radcowskich z zakresu prawa podatkowego oraz wykładów dla radców prawnych w ramach systemu doskonalenia zawodowego. Prowadzi też zajęcia szkoleniowe i bierze udział w konferencjach szkoleniowych dla pracowników aparatu skarbowego, firm audytorskich itp.

Profesor Bogumił Brzeziński jest zaangażowany w działalność wydawniczą o charakterze naukowym. Rozpoczął w 1992 r. wydawanie czasopisma „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego”, poświęconego orzecznictwu podatkowemu Naczelnego Sadu Administracyjnego, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego, zawierającego wybór orzeczeń tych sądów, a ponadto glosy do orzeczeń oraz przeglądy

piśmiennictwa z dziedziny prawa podatkowego. Pełni funkcję przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego oraz przewodniczącego Rady Programowej tego dwumiesięcznika. Jest także redaktorem naczelnym „Kwartalnika Prawa Podatkowego” oraz członkiem Rady Programowej miesięcznika „Monitor Podatkowy”. Był redaktorem bądź członkiem komitetów redakcyjnych szeregu opracowań książkowych.

Profesor Bogumił Brzeziński jest członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Podatkowego oraz Towarzystwa Naukowego w Toruniu, gdzie pełni funkcję członka Komisji Rewizyjnej.

W roku 1991 profesor Bogumił Brzeziński powołany został przez ministra sprawiedliwości w skład Komisji Reformy Prawa Karnego – Zespołu ds. Prawa Karnego Skarbowego. W latach 1997–1999 był członkiem powołanej przez ministra finansów Komisji Egzaminacyjnej dla Doradców Podatkowych.

W przeszłości pełnił też funkcje społeczne, będąc m.in. przewodniczącym Rady Fundacji Odnowy Zabytków m. Torunia oraz przewodniczącym Stałego Sądu Polubownego przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Toruniu. Był także członkiem rad naukowych rozmaitych instytucji naukowych i oświatowych (TNOiK, Studium Gospodarcze w Toruniu). Obecnie jest członkiem Rady Nadzorczej spółki Apator S.A.

W okresie studiów Bogumił Brzeziński uprawiał zawodowo sport, grając w siatkówkę w drużynie AZS Toruń. Drużyna, której był zawodnikiem, a następnie trenerem, zdobyła w 1996 r. mistrzostwo Polski uniwersytetów. Kontakty ze sportem kontynuuje do dnia dzisiejszego w ramach TKKF. Jest członkiem PTTK, licencjonowanym przewodnikiem turystycznym. Interesuje się pomaranikami oraz historią architektury.

Jerzy Jezierski

3. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM

3.1. Początek zorganizowanych form pracy naukowej i dydaktycznej w dziedzinie prawa finansowego na Uniwersytecie Wrocławskim przypada na rok 1946. W lutym tego roku została powołana do życia Katedra Nauki Skarbowości i Prawa Skarbowego. Pierwszym kierownikiem Katedry został Profesor Lesław Adam. Jego życiorys i przebieg pracy naukowej są charakterystyczne dla ówczesnego okresu budowy we Wrocławiu polskiego uniwersytetu, tworzonego głównie przez pracowników Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie oraz Stefana Batorego w Wilnie.

Profesor Lesław Adam (1908–1979) rozpoczął w 1930 r. pracę naukową i dydaktyczną na Uniwersytecie Jana Kazimierza, pracując równocześnie w Izbie Skarbowej we Lwowie. Po uzyskaniu w 1938 r. stopnia doktora praw pogłębiał swoją wiedzę jako stypendysta Fundacji Rockefellera w Szwajcarii, Francji i Anglii. Po przyjeździe do Wrocławia w 1946 r. Profesor zorganizował Katedrę Prawa Skarbowego i Nauki Skarbowości na Uniwersytecie Wrocławskim, przekształconą po 1950 r. w Katedrę Prawa Finansowego, którą kierował do 1969 r., kiedy to na wydziałach prawa zostały powołane do życia instytuty, zaś katedry przekształcono w zakłady. W przypadku Uniwersytetu Wrocławskiego utworzony został Zakład Prawa Finansowego i Nauki o Finansach funkcjonujący do chwili obecnej w ramach Instytutu Nauk Administracyjnych. Poza pracą na uniwersytecie Profesor L. Adam od 1947 roku wykładał także w Wyższej Szkole Handlowej we Wrocławiu, gdzie w 1950 r. zorganizował Katedrę Finansów, kierując nią do 1968 r.

Zasługi Profesora L. Adama dla środowiska finansowego we Wrocławiu są ogromne. Obok pasji naukowej cechowała go zdolność przekazywania wiedzy tak młodzieży akademickiej, jak i przedstawicielom praktyki. Przekazywał ją Profesor nie tylko na wykładach i seminariach akademickich, lecz także w ramach prowadzonego od 1948 r. wyższego seminarium z prawa finansowego i nauki o finansach,

wzorowanego na podobnych seminariach funkcjonujących w okresie międzywojennym na uniwersytetach we Lwowie i w Wilnie. W seminarium uczestniczyli zarówno pracownicy naukowcy (Uniwersytetu, Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Politechniki Wrocławskiej), jak i praktycy. Stanowiło ono autentyczne forum wymiany myśli naukowej i wzajemnego przenikania się teorii i praktyki finansowej. Efektem prac seminaryjnych było 29 prac doktorskich, których Profesor był promotorem, oraz 6 prac habilitacyjnych.

Profesor Lesław Adam był barwną postacią o dużym temperamencie i uroku osobistym, co zjednywało mu szczerą sympatię zarówno młodzieży akademickiej, jak i współpracowników. Jego olbrzymie poczucie humoru, zabarwione pewną autoironią, a także ogromna wiedza i barwny sposób jej przekazywania sprawiały, że wykłady Profesora cieszyły się ogromną popularnością, a liczne anegdoty o nim przechodziły z pokolenia na pokolenie.

3.2. Po reorganizacji struktur wyższych uczelni przeprowadzonej pod koniec lat 60. Katedra Prawa Finansowego Uniwersytetu Wrocławskiego została przekształcona w Zakład Prawa Finansowego i Nauki o Finansach, a jego kierownikiem od 1969 r. została Profesor Krystyna Jandy-Jendrośka (1921–1995), wychowanka Profesora Lesława Adama.

Profesor K. Jandy-Jendrośka reprezentowała nowe, wykształcone bezpośrednio po wojnie, pokolenie pracowników naukowych. Poznanianka z urodzenia, całe swoje życie dorosłe związała z Wrocławiem i Uniwersytetem Wrocławskim, poczynając od studiów, które ukończyła w 1948 r., a kończąc na tytule naukowym profesora uzyskanym w 1976 r. Głęboka wiedza, umiejętność wiązania teorii i praktyki (Profesor była przez trzy kadencje posłem na Sejm), metoda analizowania instytucji prawnofinansowych jako instrumentów polityki państwa cechowały twórczość naukową Profesor Jendrośkowej, a także prowadzoną przez nią dydaktykę. Posiadała dar bezpośredniego nawiązywania kontaktów ze słuchaczami oraz jasnego i przystępnego wyjaśniania zawiłych problemów finansów i prawa finansowego. Zajęcia dydaktyczne K. Jandy-Jendrośki cieszyły się więc ogromnym zainteresowaniem studentów. Nie bez znaczenia dla jej dużej popularności w środowisku uniwersyteckim były walory osobiste, jako człowieka o niezwyklej otwartości i życzliwości dla ludzi, ich spraw i trosk.

Po przejściu Profesor Krystyny Jandy-Jendrośki w roku 1991 na emeryturę, kierownictwo Zakładu Prawa Finansowego i Nauki o Finansach przejął Profesor Marek Mazurkiewicz, wychowanek Uniwersytetu Wrocławskiego, zatrudniony w nim od 1956 r. pełniąc tę funkcję do połowy roku 1995 r. Od tego czasu do chwili obecnej kierownikiem Zakładu jest Profesor Ryszard Mastalski (także absolwent Uniwersytetu Wrocławskiego, pracujący w nim od 1963 r.).

3.3. Prace naukowo-badawcze w dziedzinie prawa finansowego na Uniwersytecie Wrocławskim koncentrowały się od początku okresu powojennego na trzech zasadniczych grupach problemowych – budżecie, dochodach państwowych oraz sankcjach finansowych. Z pierwszego kręgu zagadnień na uwagę zasługuje wykonane w 1963 r. – na zlecenie Instytutu Finansów Ministerstwa Finansów – opracowanie zbiorowe zrealizowane przez pracowników Katedry Prawa Finansowego i praktyków poświęcone ocenie prawa budżetowego w zakresie budżetów terenowych i kierunkom jego rozwoju. W dziedzinie podatkowej wymienić należy przede wszystkim monografię Profesora L. Adama *Podatki i opłaty w kapitalizmie* (Warszawa 1962) oraz monografię K. Jandy-Jendroński *Progresja w prawie podatkowym i jej zastosowanie przy opodatkowaniu dochodów w Polsce* (Wrocław 1973). Problematyce sankcji zostało poświęcone natomiast opracowanie monograficzne Profesora M. Mazurkiewicza *Odpowiedzialność finansowa za naruszenie dyscypliny budżetowej w PRL* (Wrocław 1968).

W latach 70. i 80. w pracach badawczych Katedry (a potem Zakładu) kontynuowane były zagadnienia podatkowe i budżetowe oraz powstały nowe nurty badawcze z dziedziny prawa bankowego, ochrony środowiska oraz systemu finansowego przedsiębiorstw. W szczególności w dziedzinie prawa podatkowego na uwagę zasługuje nowy kierunek badawczy poświęcony zagadnieniom postępowania podatkowego reprezentowany przez Profesora R. Mastalskiego. Z tego zakresu wymienić można dwie monografie jego autorstwa: *Ustalenie podstawy wymiaru w polskim postępowaniu podatkowym* (Ossolineum 1973) oraz *Istota i charakter prawny postępowania podatkowego prowadzonego wobec państwowych organizacji gospodarczych* (Wrocław 1980).

Prawo bankowe reprezentowane było w pracach Profesor Eugenii Fojcik-Mastalskiej, z których na wyróżnienie zasługują dwie monografie: *Zezwolenie dewizowe w polskim w prawie dewizowym* (Ossolineum 1975) oraz *Prawne formy działania banku w dziedzinie kredytowania gospodarki narodowej* (Wrocław 1985).

Problematyce prawnofinansowych zagadnień ochrony środowiska poświęcone były prace Profesora Marka Mazurkiewicza, z których na szczególną uwagę zasługuje monografia *Opłaty i kary pieniężne w systemie ochrony środowiska w Polsce* (Wrocław 1986).

Wreszcie badania w dziedzinie systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych prowadzone były przez Profesor Krystynę Sawicką, a w ich efekcie powstały między innymi dwie monografie jej autorstwa: *Oprocentowanie środków produkcji jako instytucja prawnofinansowa* (Wrocław 1977) oraz *Rola instrumentów prawnofinansowych w gospodarce produkcyjnym majątkiem trwałym przedsiębiorstw państwowych* (Wrocław 1988).

W nurcie badawczym wskazanych dziedzin prawa finansowego pozostawały także studia pracowników Zakładu – Lesława Adama, Krystyny Jandy-Jendroński, Eugenii Fojcik-Mastalskiej i Ryszarda Mastalskiego – zamieszczone w poszczególnych tomach opracowania zbiorowego pod redakcją Profesora Mariana Weralskiego *System Instytucji Prawnofinansowych PRL* (tom 1–5, Ossolineum 1982–1990).

3.4. Od początku lat 90. w pracach naukowych pracowników Zakładu, obok tradycyjnych nurtów badawczych z okresu poprzedniego, takich jak prawo budżetowe, prawo podatkowe i prawo bankowe, pojawiają się nowe kierunki związane z problematyką finansów samorządowych oraz prawem celnym. Na podkreślenie zasługuje także wyraźne akcentowanie w tych badaniach roli prawa finansowego w nowych warunkach politycznych i gospodarczych Polski lat 90. Dotyczy to zarówno tematyki badawczej, jak i sposobu rozwiązywania poszczególnych problemów naukowych. Charakterystyczne z tego punktu widzenia są prace z dziedziny prawa podatkowego poświęcone problematyce źródeł prawa podatkowego i jego wykładni, teorii tego prawa oraz obszerne komentarze do podstawowych aktów prawa podatkowego. Reprezentatywne dla tego nurtu badań są dwie monografie Profesora Ryszarda Mastalskiego: *Interpretacja prawa podatkowego* (Wrocław 1989) oraz *Wprowadzenie do prawa podatkowego* (C.H. Beck, Warszawa 1995), a także jego autorstwa *Komentarz do ordynacji podatkowej* (współautor Janusz Zubrzycki, Wrocław 1998, wydanie drugie Wrocław 1999), jak również dra Andrzeja Huchli *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* (Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1998, wydanie drugie Warszawa 1999).

Typowa dla nowych kierunków badawczych w prawie finansowym jest także monografia Profesor Eugenii Fojcik-Mastalskiej *Prawo bankowe Unii Europejskiej. Mechanizmy i zakres harmonizacji* (Wrocław 1995) oraz jej współautorstwo i redakcja naukowa dwóch komentarzy do prawa bankowego: *Prawo bankowe. Komentarz* (Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1998) oraz *Prawo bankowe. Komentarz* (Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1999).

W dziedzinie finansów samorządowych na wyróżnienie zasługują liczne studia i artykuły dr Wiesławy Miemiec i Profesor Krystyny Sawickiej, a także prace Profesor K. Sawickiej z zakresu prawa celnego. Ważne znaczenie dla funkcjonowania nowoczesnych finansów mają związki prawa finansowego z konstytucją. Tej problematyce poświęcone były prace Profesora Marka Mazurkiewicza, zaś zagadnieniom konstytucyjnych podstaw opodatkowania – prace Profesora Ryszarda Mastalskiego.

3.5. W działalności Zakładu Prawa Finansowego i Nauki o Finansach Uniwersytetu Wrocławskiego, a wcześniej Katedry Prawa Finansowego, istotne miejsce zajmowała i zajmuje dydaktyka. Wyraża się to między innymi w licznych opracowaniach dydaktycznych, wykorzystywanych z reguły również w innych ośrodkach uniwersyteckich. Z tego zakresu można wyróżnić trzypięciotomowy podręcznik autorstwa Lesława Adama, Krystyny Jandy-Jendrośki, Marka Mazurkiewicza, *Prawo finansowe* (Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Wrocław 1965–1967), udział pracowników Katedry w opracowaniu zbiorowym: *Wybór źródeł z zakresu prawa finansowego* (Warszawa–Łódź 1967), a także opracowane przez dra Andrzeja Huchlę *Źródła prawa finansowego* (Wrocław 1988 i 1996). Aktualnie na rynku księgarskim znajdują

się dwa podręczniki Profesora Ryszarda Mastalskiego: *Prawo podatkowe I – część ogólna* (C.H. Beck, Warszawa 1998) oraz *Prawo podatkowe II – część szczegółowa* (2 wydanie, C.H. Beck, Warszawa 1998).

3.6. W pracach naukowo-badawczych Katedry, a potem Zakładu duże znaczenie mają kontakty międzynarodowe. Już w 1959 r. zorganizowano we Wrocławiu międzynarodowe seminarium podatkowe. W tym samym roku Katedra była reprezentowana (przez Profesor K. Jandy-Jendroškę) na V Kongresie Prawa Porównawczego w Brukseli. W latach następnych pracownicy Katedry (Zakładu) brali aktywny udział w międzynarodowych sympozjach prawa finansowego byłych krajów socjalistycznych. Od 1960 r. Katedra ściśle współpracowała z Uniwersytetem w Lipsku, czego wyrazem były między innymi staże naukowe pracowników Katedry w Lipsku oraz pracowników Uniwersytetu z Lipska we Wrocławiu. W latach późniejszych współpraca międzynarodowa przejawiała się przede wszystkim w licznych pobytach pracowników Zakładu za granicą oraz przyjazdach do Zakładu pracowników naukowych z innych krajów. Z dłuższych pobytów za granicą wymienić można staże naukowe Profesora Marka Mazurkiewicza w Stanach Zjednoczonych, Profesora Ryszarda Mastalskiego na Uniwersytecie w Kolonii (rok 1986) oraz Profesor Eugenii Fojcik-Mastalskiej na Uniwersytecie w Luewen (rok 1992). W rezultacie tych pobytów powstało wiele prac naukowych pracowników Zakładu, z których przykładowo wymienić można wspomniane już monografie na temat prawa bankowego Unii Europejskiej oraz interpretacji prawa podatkowego.

3.7. Zakład Prawa Finansowego jest obecnie jedną z silniejszych jednostek badawczo-dydaktycznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Jego obsada osobowa jest następująca: 1 profesor zwyczajny – Ryszard Mastalski, 3 profesorów nadzwyczajnych – Eugenia Fojcik-Mastalska, Marek Mazurkiewicz i Krystyna Sawicka, w tym jeden z tytułem profesora – E. Fojcik-Mastalska, 2 adiunktów – Andrzej Huchla i Wiesława Miemieć oraz 3 asystentów – Rafał Kosmański, Marek Kopyściański i Katarzyna Krauze. Ponadto w Zakładzie zatrudnionych jest 4 doktorantów.

Prace naukowe Zakładu dostosowane są do nowych warunków politycznych i gospodarczych, w jakich funkcjonuje prawo finansowe, będące publicznoprawną gałęzią prawa, mającą za przedmiot swej regulacji stosunki społeczne w szeroko rozumianej dziedzinie pieniądza. Dlatego też zarówno w badaniach naukowych, jak i w dydaktyce uwzględnia się kompleksowy charakter tej gałęzi, jej bardzo szeroki zakres przedmiotowy oraz wewnętrzne zróżnicowanie. Prace badawcze Zakładu układają się tematycznie głównie według podziału na określone działy prawa finansowego. Podstawowe i mające kardynalne znaczenie w pracach Zakładu kierunki badań, jak teoria prawa podatkowego, ogólne i szczegółowe prawo podatkowe, gospodarka finansowa samorządu terytorialnego, publiczne prawo bankowe (polskie i europejskie), prawo dewizowe

i celne, reprezentowane są przez nieformalne zespoły tworzone z reguły przez jednego z profesorów i jego młodszych współpracowników. Daje to z jednej strony możliwości właściwego łączenia badań naukowych z dydaktyką – wymagającą nie tylko dogłębnego, lecz także szerokiego zakresowo przedstawiania współczesnej problematyki prawa finansowego – zaś z drugiej strony, poprzez odpowiednią specjalizację, przyspiesza rozwój naukowy młodszych pracowników Zakładu i umożliwia im uzyskiwanie w terminie stopni naukowych

Ryszard Mastalski

BIOGRAMY

LESŁAW ADAM (1908–1979)

Profesor Lesław Adam rozpoczął pracę naukową na Uniwersytecie Wrocławskim w 1946 r., początkowo jako zastępca profesora, a następnie: docent – 1957, profesor nadzwyczajny – 1964 oraz profesor zwyczajny – 1972. W 1945 r. był organizatorem i dyrektorem pierwszego w Polsce Państwowego Studium Administracyjnego w Rzeszowie. W Uniwersytecie Wrocławskim pracował od 1946 do 1979 r., kierując Zakładem, a od 1950 r. Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego, następnie (do 1969 r.) Katedrą Prawa Finansowego. Profesor L. Adam był twórcą Szkoły Prawa Finansowego na Uniwersytecie Wrocławskim i na Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.

Cechą charakterystyczną twórczości naukowej L. Adama było ukazywanie związków pomiędzy prawem a ekonomią. W swoich pracach skupiał się na podstawowych problemach ogólnej teorii finansów i prawa finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem kontroli finansowej, problematyki budżetu państwa oraz finansowania jednostek samorządowych. Z prac opublikowanych przez Profesora L. Adama na szczególne wyróżnienie zasługuje monografia *Podatki i opłaty w kapitalizmie* (1962) oraz studia: *Podstawowe zagadnienie finansowania i kredytowania* (1964), *Kontrola finansowa* (1971), *Kontrola gospodarcza* (1977) oraz *Zagadnienia ekonomiczne i prawne samodzielności finansowej rad narodowych* (1962).

Praca *Podatki i opłaty w kapitalizmie* stanowi cenne studium teoretyczne oparte na dogłębnej i krytycznej analizie ekonomiczno-prawnej podatków i opłat. Głębokość analizy i umiejętność formułowania krytycznych wniosków stanowi cechę wyróżniającą warsztat naukowy Profesora Lesława Adama. W pozostałych wymienionych rozprawach naukowych zwraca uwagę krytyczna analiza funkcjonujących rozwiązań prawnych oraz propozycje ich naprawy w drodze odpowiednich reform, a także umiejętne łączenie zagadnień teoretycznych z potrzebami praktyki finansowej.

Profesor Lesław Adam miał znaczne osiągnięcia w rozwoju kadry naukowej. Wypromował 24 doktorów, z których wielu osiągnęło tytuł naukowy profesora. Profesor Lesław Adam zmarł we Wrocławiu 1979 r.

Ryszard Mastalski

KRYSTYNA JANDY-JENDROŚKA (1921–1995)

Profesor Krystyna Jandy-Jendrońska urodziła się 13 czerwca 1921 r. w Poznaniu. Tam też ukończyła szkołę średnią. Studia prawnicze rozpoczęła w 1945 r. na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, a ukończyła je 1948 r. na Wydziale Prawno-Administracyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego. Z Wrocławiem i z Uniwersytetem Wrocławskim związała całe swoje dorosłe życie. Pracę naukową rozpoczęła w 1948 r. w Zakładzie Skarbowości i Prawa Skarbowego Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. W tym też Zakładzie (w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego od 1950 r.), a następnie w Katedrze Prawa Finansowego, a później w Zakładzie Prawa Finansowego i Nauki o Finansach Instytutu Nauk Administracyjnych, przeszła kolejne stopnie kariery akademickiej: asystenta, adiunkta, docenta i profesora (od 1976 r.), kierując w latach 1969–1991 tym Zakładem. Stopień naukowy doktora uzyskała w 1951 r. na podstawie rozprawy *Spoleczne i techniczne założenia taryf podatkowych*, zaś stopień naukowy docenta w 1973 r. na podstawie rozprawy *Progresja w prawie podatkowym i jej zastosowanie przy opodatkowaniu dochodów w Polsce*. W 1976 r. otrzymała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego.

Zainteresowania badawcze Profesor Krystyny Jandy-Jendroński dotyczyły przede wszystkim dochodów budżetowych. Najwięcej uwagi poświęciła technice podatkowej, publikując w tym zakresie dwie monografie i liczne studia. Na szczególną uwagę zasługuje monografia *Progresja w prawie podatkowym i jej zastosowanie przy opodatkowaniu dochodów w Polsce* (1976). W pracy tej dokonano po raz pierwszy w polskiej doktrynie prawa podatkowego analizy progresji podatkowej, jako instrumentu polityki podatkowej oraz wykazano, jak przez zastosowanie odpowiednich elementów techniki podatkowej można osiągnąć różne cele tej polityki. Zwrócono także uwagę na (aktualny także współcześnie) problem wpływu inflacji na wysokość opodatkowania.

Drugi nurt zainteresowań badawczych Profesor Krystyny Jandy-Jendroński dotyczył procedury. Początkowo obejmował on postępowanie egzekucyjne z zakresu świadczeń pieniężnych, ulegając następnie rozszerzeniu na całość postępowania administracyjnego, w tym także na postępowanie podatkowe. W pracach dotyczących postępowania egzekucyjnego przedstawiono kompleksowo zagadnienia egzekucji wobec jednostek gospodarczych oraz wskazano na wykształcenie się nowej prawnej formy egzekucji świadczeń pieniężnych, jaką była egzekucja bankowa. Rozszerzenie zainteresowań badawczych na całość postępowania administracyjnego było wynikiem – także z jej inicjatywy – integracji badań w Instytucie Nauk Administracyjnych jako badań zespołowych o charakterze interdyscyplinarnym. Problematyce tej poświęciła Profesor Krystyna Jandy-Jendrońska trzy studia, liczne artykuły i dwie monografie. Z tego zakresu wyróżnić należy monografię *System jurysdykcyjnego postępowania*

administracyjnego (współautor Jan Jendrośka), opublikowaną w 3 tomie *Systemu prawa administracyjnego* (1978).

Profesor Krystyna Jandy-Jendrośka uwzględniała w swej pracy badawczej także problematykę dochodów rad narodowych oraz zagadnienia budżetu państwa. Poświęciła tej problematyce wiele artykułów oraz obszerne studium *Samodzielność gospodarcza i finansowa rad narodowych*, ogłoszone w pracy zbiorowej *Nowy model władzy lokalnej w PRL* (1984). Ten nurt badawczy miał ścisły związek z jej aktywnym udziałem w pracach legislacyjnych jako posła na Sejm PRL VII, VIII i IX kadencji i wiceprzewodniczącej Sejmowej Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów.

Prof. Krystyna Jandy-Jendrośka otrzymała wiele odznaczeń państwowych, między innymi Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Sztandar Pracy II klasy.

Profesor Krystyna Jandy-Jendrośka zmarła 9 sierpnia 1995 r. we Wrocławiu.

Ryszard Mastalski

MAREK MAZURKIEWICZ

Profesor Marek Mazurkiewicz urodził się 20 czerwca 1931 r. w Wilnie. Dyplom magistra uzyskał w roku 1954 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Z Uniwersytetem Wrocławskim związał całe swoje dorosłe życie, poza dwuletnim okresem pracy w sądownictwie. W 1956 r. podjął pracę naukową i dydaktyczną w ówczesnej Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa. W tej Katedrze, a później w Zakładzie Prawa Finansowego i Nauki o Finansach Instytutu Nauk Administracyjnych, przeszedł kolejne szczeble kariery akademickiej – asystenta, adiunkta, docenta i profesora, kierując tym Zakładem w latach 1991–1995. Stopień naukowy doktora nauk prawnych uzyskał Profesor w roku 1964 na podstawie rozprawy *Odpowiedzialność finansowa za naruszenie dyscypliny budżetowej w PRL* (opublikowanej w 1956 r.), zaś stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w 1986 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Oplaty i kary pieniężne w systemie ochrony środowiska w Polsce (struktura i funkcje)*. Od 1995 r. do przejścia na emeryturę Prof. M. Mazurkiewicz był zatrudniony na Uniwersytecie Wrocławskim na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Po przejściu na emeryturę został powołany na stanowisko sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

W początkowym okresie przedmiotem badań naukowych Profesora Marka Mazurkiewicza – widocznym także po uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego – była problematyka sankcji w prawie finansowym oraz zasad odpowiedzialności finansowej. Tej problematyce poświęcone były pierwsze publikacje Profesora, które ukazały się w 1958 r., jak również jego rozprawa doktorska, a także w dużej mierze rozprawa habilitacyjna. Łącznie z tej dziedziny opublikował on 2 monografie oraz 14 artykułów i studiów. W opracowaniach tych poddano kompleksowej analizie i dokonano syntezy stosowanych przez państwo zróżnicowanych instytucji prawnofinansowych o charakterze represyjnym, określanych przez autora jako sankcje finansowe. Sformułowane przez Niego tezy są często powoływane w polskiej doktrynie prawa finansowego.

Drugim nurtem zainteresowań Profesora M. Mazurkiewicza stały się instytucje ogólnego prawa finansowego. Ogłosił w tej dziedzinie 13 studiów i artykułów. Opracowania te dotyczą między innymi źródeł prawa finansowego, teorii opłaty publicznej oraz dekoncentracji i decentralizacji w prawie finansowym. Zawarte w nich ustalenia stanowią istotny wkład Profesora Marka Mazurkiewicza w badania naukowe nad ustaleniem kluczowych instytucji polskiego prawa finansowego.

W badaniach naukowych Profesora Marka Mazurkiewicza istotne miejsce zajmowała także problematyka stosunków prawnych pomiędzy przedsiębiorstwami i bankami, zaś od początku lat 80. problematyka prawno-financej ochrony i kształtowania środowiska. Z tego zakresu opublikował 15 artykułów i studiów oraz monografię

Oplaty i kary pieniężne w systemie ochrony środowiska w Polsce (1986). Była to pierwsza w polskiej nauce praca monografia dotycząca opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian oraz kar pieniężnych za jego dewastację. W innych opracowaniach poddano pogłębionej analizie stan regulacji prawnej w dziedzinie ochrony środowiska w warunkach przemian ustrojowych i gospodarczych, jakie zachodziły w Polsce w latach 90.

Ostatni nurt badawczy w twórczości Profesora Marka Mazurkiewicza poświęcony jest problematyce konstytucyjnej, zwłaszcza zaś konstytucyjnym podstawom finansów publicznych. Ma to związek z działalnością parlamentarną Profesora – był posłem na Sejm I, II i III kadencji – zwłaszcza zaś z pełnieniem przez niego funkcji przewodniczącego Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego; za Jego Kadencji Komisja przedstawiła Zgromadzeniu Narodowemu projekt Konstytucji RP uchwalonej 2 kwietnia 1997 r. Nie bez wpływu na te badania pozostaje również pełnienie przez Profesora funkcji sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Profesor Marek Mazurkiewicz otrzymał liczne odznaczenia państwowe. Wśród tych odznaczeń wymienić można między innymi Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

Ryszard Mastalski

RYSZARD MASTALSKI

Profesor Ryszard Mastalski urodził się 19 maja 1940 r. w Szczawnicy. W roku 1946 jego rodzina zamieszkała w Kotlinie Kłodzkiej. Maturę zdał w 1958 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Bystrzycy Kłodzkiej. Studia prawnicze odbył w latach 1958–1963 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie został następnie zatrudniony jako asystent w Katedrze Prawa Finansowego. Stopień naukowy doktora nauk prawnych otrzymał Ryszard Mastalski w 1970 r. na podstawie rozprawy: *Ustalenie podstawy wymiaru w polskim postępowaniu podatkowym* (opublikowanej w 1973 r.), zaś stopień doktora habilitowanego nauk prawnych uzyskał w 1980 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej: *Istota i charakter prawny postępowania podatkowego wobec państwowych organizacji gospodarczych* (Wrocław 1980). Tytuł naukowy profesora otrzymał w 1991 r., po opublikowaniu monografii: *Interpretacja prawa podatkowego. Źródła prawa podatkowego i jego wykładnia* (Wrocław 1989).

Dorobek naukowy Profesora R. Mastalskiego obejmuje ponad 240 opublikowanych pozycji. Jego zainteresowania badawcze były od początku wyraźnie skrystalizowane. Przeważająca część dorobku naukowego R. Mastalskiego należy do postępowania podatkowego, zobowiązań podatkowych, źródeł prawa podatkowego, jego interpretacji i stosowania.

Początkowo zainteresowania naukowe Ryszarda Mastalskiego dotyczyły postępowania podatkowego, któremu do końca lat 70. poświęcano w Polsce niewiele miejsca. Na szczególną uwagę zasługuje wydana w Ossolineum w 1973 r. pierwsza w Polsce monografia z zakresu procedury podatkowej *Ustalenie podstawy wymiaru w polskim postępowaniu podatkowym*. Wzbudziła ona duże zainteresowanie w polskiej literaturze podatkowej, była i jest często powoływana. Wiele miejsca w twórczości R. Mastalskiego zajmowały także, zupełnie nieopracowane w polskiej nauce prawa, związki pomiędzy postępowaniem podatkowym a ogólnym postępowaniem administracyjnym.

Problematyce postępowania podatkowego i zobowiązaniom podatkowym poświęcone zostały dwa studia Profesora R. Mastalskiego zamieszczone w 3 tomie *Systemu instytucji prawnofinansowych PRL* (Ossolineum 1985). Studium na temat postępowania podatkowego stanowiło całościową analizę procedury podatkowej, wskazującą nie tylko na podobieństwa pomiędzy ogólnym postępowaniem administracyjnym i postępowaniem podatkowym, lecz także pokazującą różnice pomiędzy tym procedurami, zwykle niedostrzegane w polskiej doktrynie prawnej. W studium na temat zobowiązań podatkowych dokonano kompleksowej analizy charakteru prawnego stosunku zobowiązaniowego w prawie podatkowym – jego podmiotów, przedmiotu i treści – oraz wskazano na wzajemne relacje pomiędzy obowiązkiem podatkowym a zobowiązaniem podatkowym.

Od połowy lat 80. w twórczości naukowej Profesora R. Mastalskiego dominują zagadnienia źródeł prawa podatkowego i jego wykładni oraz stosowania. W swych opracowaniach postulował on (rok 1988) konieczność szerokiego normatywnego ujęcia zasady wyłączności ustawowej w prawie podatkowym, zwłaszcza zaś potrzebę nadania jej rangi konstytucyjnej, co zostało w pełni zrealizowane w art. 217 Konstytucji RP z 1997 r. W opracowaniu na temat analogii w prawie podatkowym (rok 1989) postawiono tezę, która jest obecnie w pełni aprobowana w doktrynie oraz w orzecznictwie podatkowym, o potrzebie rozważnego stosowania analogii w prawie podatkowym, z całkowitym wykluczeniem jej stosowania na niekorzyść podatnika. W pracach na temat wykładni prawa podatkowego (rok 1989) Profesor R. Mastalski postawił tezę (niezwykle istotną obecnie, po wejściu Polski do Unii Europejskiej) o konieczności dokonywania wykładni prawa podatkowego w sposób kompleksowy, a więc zarówno w kontekście językowym, jak też systemowym i funkcjonalnym (celowościowym). Rozwinięcie zagadnień źródeł prawa podatkowego i jego wykładni, przedstawianych w opracowaniach artykułowych, nastąpiło w monografii *Interpretacja prawa podatkowego. Źródła prawa i jego wykładnia* (Wrocław 1989). Praca ta była pierwszym w powojennej literaturze polskiej monograficznym opracowaniem tak ważnej problematyki, jaką są źródła prawa podatkowego oraz jego wykładnia. Pojawiła się ona w okresie renesansu klasycznego podejścia do podatków w Polsce. Z perspektywy czasu, jaki upłynął od jej wydania, można stwierdzić, iż zapoczątkowała ona nowy kierunek badawczy w polskiej doktrynie prawa podatkowego.

Problematyka źródeł prawa podatkowego i jego wykładni pozostaje nadal podstawowym nurtem badań Prof. Ryszarda Mastalskiego. Od początku lat 90. (od uzyskania tytułu naukowego profesora) powiększył swój dorobek o ponad 160 ciekawych pozycji bibliograficznych, często podejmujących aktualne i trudne problemy. Są to opracowania poświęcone głównie zagadnieniom stosowania prawa podatkowego, konstytucyjnym podstawom funkcjonowania tego prawa oraz wpływowi prawa wspólnotowego na proces tworzenia i stosowania polskiego prawa podatkowego, wreszcie także nadal ogólnemu prawu podatkowemu.

Wśród licznych publikacji Ryszarda Mastalskiego na szczególną uwagę zasługuje, uznawany powszechnie za jeden z najlepszych w Polsce (a zapewne najlepszy z punktu widzenia teorii prawa podatkowego), obszerny podręcznik *Prawo podatkowe*, wydawany w serii *Studia prawnicze* przez C.H. Beck w Warszawie (2000) oraz wydawany co roku (od 1998 r., kiedy zaczęła obowiązywać ustawa z 1997 r. Ordynacja podatkowa) *Komentarz do ordynacji podatkowej*, którego R. Mastalski jest współautorem.

W twórczości Profesora Mastalskiego dostrzegana jest wyraźnie próba aplikacji dorobku nauki prawa podatkowego na grunt praktyki podatkowej. Chodzi zarówno o tworzenie prawa podatkowego, jak i jego stosowanie. Na szczególne podkreślenie zasługują prace legislacyjne, w których R. Mastalski aktywnie uczestniczył jako członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów (od 1994 r.). Przygotował wtedy

szereg opinii prawnych, a także liczne glosy, oceniające – często krytycznie – orzecznictwo podatkowe. Ważne jest także – z punktu widzenia powiązania nauki z praktyką – zorganizowanie (w połowie lat 90.) przez R. Mastalskiego Podyplomowego Studium Podatkowego, które od samego początku cieszyło się znacznym zainteresowaniem praktyki podatkowej.

Profesor R. Mastalski był prodziekanem Wydziału Prawa i Administracji, wieloletnim dyrektorem Instytutu Nauk Administracyjnych, a od 2000 r. jest kierownikiem Katedry Prawa Finansowego. Jest także członkiem rad programowych renomowanych czasopism podatkowych. Został nagrodzony Złotym Krzyżem Zasługi oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Eugenia Fojcik-Mastalska

EUGENIA FOJCIK-MASTALSKA

Profesor Eugenia Fojcik-Mastalska urodziła się 8 lipca 1943 r. w Rybniku. Tam też ukończyła szkołę średnią. Studia prawnicze odbyła w latach 1961–1966 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Przez cały czas pracy zawodowej zatrudniona jest (od 1966 r. nieprzerwanie) w Uniwersytecie Wrocławskim, początkowo na Wydziale Prawa, obecnie na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii, w Katedrze Prawa Finansowego, kolejno na stanowiskach: asystenta, adiunkta, docenta, profesora nadzwyczajnego, profesora zwyczajnego (od 1999 r.).

Profesor E. Fojcik-Mastalska specjalizuje się konsekwentnie w publicznym prawie pieniądza. Początkowo, na etapie doktoratu uzyskanego w 1972 r., skupiała się w swych badaniach nad problematyką prawa dewizowego (monografia: *Zezwolenie dewizowe w polskim prawie dewizowym*, 1975). Zainteresowanie tym działem prawa, a także prawem walutowym (postuluje łączne rozpatrywanie instytucji obu tych działów), zwłaszcza zaś problemem wymienialności pieniądza, widoczne jest w całym jej dorobku, gdzie wiele prac poświęconych jest bardzo znamiennemu kierunkowi ewolucji prawa dewizowego – aż do pełnej liberalizacji po akcesji Polski do Unii Europejskiej, co oznacza również prawie pełną wymienialność polskiej waluty.

Dalsze prace Profesor E. Fojcik-Mastalskiej obejmowały stopniowo coraz szerszą problematykę, na długo pozostając w obszarze prawa bankowego w jego szerokim rozumieniu (monografia: *Prawne formy działania banku w dziedzinie kredytowania gospodarki narodowej*, 1985, stanowiąca jej rozprawę habilitacyjną). Już w tej monografii wskazuje trafnie na rysujące się zmiany w roli i metodach działania banków, zapoczątkowane z początkiem lat 80. Wiele znaczących jej prac (artykułów, studiów, fragmentów prac zbiorowych) na przełomie lat 80. i 90. dotyczy głębokich przemian polskiego systemu bankowego w okresie transformacji systemowej, a następnie przystosowań tego systemu do uczestnictwa w jednolitym rynku Unii Europejskiej. Zapoczątkowane w 1989 roku, a następnie pogłębione w 1997 r. ustawowe podstawy przemian polskiego systemu bankowego według wzorców wspólnotowych są przedmiotem wielu publikacji E. Fojcik-Mastalskiej, w których wskazuje ona logikę i zasadność tych przemian, a także przejściowe jeszcze utrudnienia w ich przeprowadzaniu, zwłaszcza gdy chodzi o instytucje dotychczas w polskim prawie nieznane. Rola prawa w reformowaniu systemu bankowego i walutowo-dewizowego jest godnym uwagi uogólnieniem wynikającym z analiz poszczególnych etapów reformy.

Prawo pochodne Unii Europejskiej, dotyczące działalności sektora bankowego jednolitego rynku finansowego (działalności instytucji kredytowych) stało się z czasem głównym obszarem dalszej intensywniej działalności badawczej Profesor E. Fojcik-Mastalskiej (monografia: *Prawo bankowe Unii Europejskiej. Mechanizmy i zakres harmonizacji*, 1995), nakładającym się niejako na kontynuowane dotychczasowe

wątki badawcze. W 1996 r. uzyskała ona tytuł naukowy profesora, a od 1999 r. stanowisko profesora zwyczajnego. W wielu publikowanych wypowiedziach wskazuje na związki między należącymi do różnych dziedzin prawa regulacjami (zwłaszcza publicznymi) dotyczącymi pieniądza i jego funkcjonowania w obrocie, proponując także wyodrębnienie nowego w realiach rozwiniętego rynku działu prawa – publicznego prawa rynku finansowego. W ostatnim okresie przedmiotem zainteresowania Profesor stał się problem stabilności rynkowego systemu finansowego, mający bliskie związki z tzw. siecią bezpieczeństwa finansowego, zwłaszcza zaś rola banku centralnego w tej sferze.

Wśród około 150 publikowanych prac E. Fojcik-Mastalskiej istotne miejsce zajmują także komentarze, a mianowicie wieloletni cykl komentarza do *Prawa dewizowego* (Oficina Unimex), a także obszerny komentarz do *Prawa bankowego* z 1997 r. opracowany pod jej redakcją, który doczekał się szeregu wydań (LexisNexis). Jest także współautorką i redaktorem skryptów i podręczników akademickich w dziedzinie swej specjalności. Godne również uwagi jest jej stałe zaangażowanie w rozmaite prace wydawnicze, zwłaszcza w Kolegium Redakcyjnym czasopisma „Prawo Bankowe”. Odniosła ponadto wiele sukcesów w opiece nad młodą kadrą naukową; wypromowała szereg doktorów. Jest wreszcie twórcą i wieloletnim kierownikiem Podyplomowego Studium Prawa Bankowego, cieszącego się stałym zainteresowaniem słuchaczy. Odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi.

Ryszard Mastalski

Część IV

HISTORIA KATEDR (ZAKŁADÓW)

PRAWA FINANSOWEGO

POWSTAŁYCH OD ROKU 1951

1. HISTORIA ZAKŁADU PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

1.1. Odrębna jednostka naukowo-dydaktyczna z zakresu prawa finansowego została uruchomiona na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 1951 roku jako Katedra Prawa Finansowego. Od 1970 roku weszła w skład Instytutu Administracji i Prawa Publicznego jako Zakład Prawa Finansowego i w takiej formie organizacyjnej funkcjonuje nadal.

Pierwszym pracownikiem Katedry był dr Jerzy Opydo, pracując na stanowisku zastępcy profesora.

Od 1 stycznia 1956 roku długoletnim kierownikiem i faktycznym organizatorem Katedry, a następnie Zakładu Prawa Finansowego, był profesor Henryk Reniger. Kierował Zakładem do chwili śmierci, tj. do 17 maja 1989 roku. Rozpoczął pracę na UMCS jako doktor, a następnie kolejno uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego i tytuł profesora.

Po śmierci prof. dra hab. Henryka Renigera do chwili obecnej Zakładem kieruje prof. dr hab. Wanda Wójtowicz.

W minionym okresie w Katedrze, a następnie Zakładzie Prawa Finansowego pracowali kolejno:

- mgr Stanisław Bienia (w latach 1951–1962) – początkowo jako starszy asystent, a od 1959 roku prowadząc zajęcia zlecone,
- mgr Tadeusz Madej (w latach 1962–1963) – stażysta,
- dr Alicja Madej (w latach od 1962 do 1976) – aktualnie już jako prof. dr hab. Alicja Pomorska kieruje Zakładem Finansów na Wydziale Ekonomicznym UMCS,
- mgr Wojciech Beer (w latach 1964–1965) – stażysta,
- mgr Danuta Jaśkiewicz (w latach 1965–1970) początkowo jako stażysta, a następnie asystent i starszy asystent,

- dr Władysław Sobuś (w latach 1970–1988) początkowo jako asystent, starszy asystent i adiunkt,
- mgr Janusz Pyziak (w latach 1980–1992) początkowo jako stażysta, następnie asystent i starszy asystent,
- mgr Andrzej Mierzwa (w latach 1985–1986) stażysta.

Obecnie pracownikami Zakładu Prawa Finansowego są:

- kierownik Zakładu – prof. dr hab. Wanda Wójtowicz (pracuje w Zakładzie od 1971 roku) – początkowo jako asystent, następnie kolejno: starszy asystent, adiunkt, docent i profesor nadzwyczajny, a od 1997 roku profesor z tytułem naukowym,
- dr hab. Antoni Hanusz (od 1977 roku) – początkowo jako stażysta i kolejno: asystent, starszy asystent, adiunkt i profesor nadzwyczajny,
- dr Andrzej Gorgol (od 1987 roku) – kolejno: stażysta, asystent i adiunkt,
- dr Małgorzata Szustek-Janowska (od 1988 roku) – kolejno: stażysta, asystent i adiunkt,
- mgr Andrzej Niezgoda (od 1991 roku) – początkowo stażysta, a następnie asystent,
- mgr Jacek Leńczuk (od 1992 roku) – początkowo stażysta, a następnie asystent,
- mgr Monika Kępa (od 1997 roku) – początkowo stażysta, a następnie asystent.

1.2. Badania naukowe prowadzone w Katedrze, a następnie w Zakładzie Prawa Finansowego, dotyczyły zawsze aktualnych i ważnych dla życia gospodarczego problemów tak teoretycznych, jak i praktycznych. Już w latach 60. i 70. podjęto problematykę ochrony własności w prawie podatkowym, opodatkowania rolnictwa, systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych, finansowania zadań socjalnych, pozycji podatnika w prawie polskim, instytucji prawa karnego skarbowego w ujęciu prawno-finansowym, a także problematykę budżetową rad narodowych.

Począwszy od lat 90. w okresie kolejnych reform finansowych, gospodarczych i politycznych krąg zainteresowań naukowych pracowników zakładu ulegał dalszemu rozszerzeniu. Badania dotyczyły przede wszystkim szeroko pojętych zagadnień transformacji polskiego prawa podatkowego (tak części ogólnej, jak i szczegółowej) do warunków gospodarki rynkowej i wymagań Unii Europejskiej. Drugim podstawowym kierunkiem badań naukowych jest problematyka prawa dewizowego, którą w Zakładzie Prawa finansowego UMCS podjęto jeszcze w końcu lat 70., a miało to wówczas charakter badań pionierskich. Kolejny kierunek zainteresowań badawczych pracowników Zakładu to problematyka dochodów samorządu terytorialnego. Pracownicy Zakładu w swych badaniach naukowych zajmują się także zagadnieniami prawa bankowego, celnego, rolą orzecznictwa sądowego w prawie podatkowym i prawem karnym skarbowym.

Do osiągnięć naukowych pracowników Zakładu należy również zaliczyć przygotowanie i obronę 7 prac doktorskich, 4 habilitacji (prof. dra hab. Henryka Renigera, prof. dr hab. Alicji Pomorskiej, prof. dr hab. Wandy Wójtowicz i dra hab. Antoniego

Hanusza) i dwa tytuły profesorskie (prof. dra hab. Henryka Renigera i prof. dr hab. Wandy Wójtowicz).

Pracownicy Zakładu przygotowali i opublikowali ponad 200 prac naukowych, w tym ponad 20 monografii i podręczników akademickich.

1.3. W ramach działalności dydaktycznej Zakładu Prawa Finansowego prowadzone są różnorodne zajęcia z zakresu prawa finansowego. Były to – i są nadal – wykłady kursowe z prawa finansowego, ćwiczenia, seminaria magisterskie i licencjackie. Przedstawiona jest też studentom bogata oferta wykładów monograficznych. W latach minionych szczególnym zainteresowaniem cieszył się wykład dotyczący systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych, a obecnie – w okresie transformacji gospodarczej – wykłady z zakresu prawa podatkowego, dewizowego, celnego i bankowego. Od lutego 1999 roku zostały też uruchomione studia doktoranckie. W okresie funkcjonowania Zakładu (Katedry) Prawa Finansowego w ramach seminarium magisterskiego przygotowano ponad 500 prac magisterskich i tyleż prac dyplomowanych na studiach zawodowych (licencjackich).

1.4. Szczególne zasługi dla Katedry (Zakładu) Prawa Finansowego UMCS położył prof. dr hab. Henryk Reniger. Stworzył lubelską szkołę prawa finansowego. Pod jego kierunkiem pięciu pracowników naukowych przygotowało rozprawy doktorskie. On też był inspiratorem rozpraw habilitacyjnych prof. dr hab. Alicji Pomorskiej, prof. dr hab. Wandy Wójtowicz i dra hab. Antoniego Hanusza. Był cenionym autorem prac naukowych, których forma i treść spełniały także wymagania prac adresowanych do szerszego czytelnika.

Profesor Reniger aktywnie współpracował z innymi ośrodkami akademickimi. Był również profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, przez kilka lat wykładał także na Uniwersytecie Śląskim. Był propagatorem prawa finansowego, w tym także prowadził szereg wykładów popularyzujących wiedzę z zakresu prawa finansowego. Aktywnie uczestniczył w wielu towarzystwach i organizacjach m.in. Polskim Towarzystwie Ekonomicznym, pełniąc w nim różne funkcje kierownicze, był członkiem Rady Naukowej Ministerstwa Finansów, członkiem Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych. Prof. dr hab. Henryk Reniger pełnił także funkcje prodziekana i dziekana Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Był wielkim przyjacielem młodzieży, czego szczególne dowody dał w stanie wojennym. Działalność społeczna Profesora spotęgowała się w latach 80. Był jednym z założycieli NSZZ „Solidarność” w 1980 roku w środowisku uczelni lubelskich, członkiem Komisji Zakładowej tego Związku na UMCS, aktywnym członkiem Lubelskiego Komitetu Obywatelskiego w 1989 roku.

Wanda Wójtowicz

BIOGRAMY

HENRYK RENIGER (1919–1989)

Prof. dr hab. Henryk Reniger urodził się w 1919 roku w Wilnie. Zmarł w Lublinie 17 maja 1989 roku na zawał serca. Nagła śmierć Profesora była ogromnym zaskoczeniem dla grona przyjaciół – współpracowników i studentów. Nigdy bowiem nie chorował i był w pełni sił. Był zaangażowany głęboko i czynnie nie tylko w pracę dydaktyczną i naukową, ale także w proces dokonującej się w Polsce transformacji politycznej i ustrojowej. Niestety nie dożył już wyborów 4 czerwca 1989 roku.

Profesor do ostatnich chwil tryskał wyjątkowym humorem i energią, która przejawiała się także w amatorskim uprawianiu wielu dyscyplin sportowych. W ciągu kilku ostatnich lat życia uprawiał z dużym powodzeniem windsurfing i był w Polsce najstarszą osobą czynnie uprawiającą ten sport. We wcześniejszym okresie aktywnie uprawiał także szybownictwo, skoki spadochronowe, narciarstwo, żeglarstwo i pływanie. Można zaryzykować twierdzenie, iż był najlepszym i najbardziej wszechstronnym sportowcem wśród profesorów prawa finansowego, a nawet wszystkich pracowników tej dyscypliny naukowej.

Edukację rozpoczął w Wilnie. Tam ukończył gimnazjum i tam też przed II wojną światową podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Wileńskim. Ukończył je już po wojnie w 1948 roku na Uniwersytecie w Toruniu na Wydziale Prawno-Ekonomicznym. W latach 1949–1956 pracował w Uniwersytecie Warszawskim i pod kierunkiem prof. dra Leona Kurowskiego uzyskał stopień doktora prawa.

Od 1956 roku do końca życia pracował na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierując Katedrą (następnie Zakładem) Prawa Finansowego. W 1963 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego, a w 1977 roku tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego.

Profesor Henryk Reniger jest autorem ponad 50 publikacji, w tym 12 książkowych. Jego zainteresowania naukowe obejmowały zagadnienia prawa podatkowego,

bankowego i systemu finansowego przedsiębiorstw. W każdej z tych dziedzin wniósł wartościowy wkład do rozwoju nauki prawa finansowego.

Był autorem wielu publikacji dydaktycznych. Miał godną podziwu i rzadko spotykaną umiejętność bardzo jasnego, uporządkowanego i przystępnego prezentowania nawet najbardziej trudnych i skomplikowanych problemów naukowych. Stąd też jego bardzo znaczny udział w pierwszym po I wojnie światowej podręczniku prawa finansowego napisanym przez zespół pod kierunkiem profesora Leona Kurowskiego (1955). Takimi samymi cechami odznaczało się kilka monografii dotyczących reformowanego i zmieniającego się systemu finansowego przedsiębiorstwa (1972, 1974, 1984). Należą one zresztą do licznych pozycji naukowych dotyczących tej problematyki ujmowanej od strony prawnej, a nie ekonomicznej.

Pod kierunkiem Prof. dra hab. Henryka Renigera zostało obronionych 5 prac doktorskich. Profesor był inspiratorem rozpraw habilitacyjnych swoich uczniów – prof. dr hab. Alicji Pomorskiej, prof. dr hab. Wandy Wójtowicz i dra hab. Antoniego Hanusza. Recenzował także rozprawy habilitacyjne w innych ośrodkach uniwersyteckich.

Profesor Henryk Reniger kierował przygotowaniem ponad 200 prac magisterskich, a także podobną liczbą prac dyplomowych na studiach zawodowych.

Profesor miał istotne zasługi w pracach organizacyjnych UMCS w Lublinie. Uczestniczył w tworzeniu Wydziału Ekonomii, był prodziekanem Wydziału Prawa i Administracji, a w 1981 roku został wybrany na dziekana tego Wydziału. W okresie stanu wojennego został z tego stanowiska usunięty decyzją Ministra Szkolnictwa Wyższego w maju 1982 roku.

Wyrazem odwagi i wierności wyznawanym zasadom było podjęcie przez Profesora Renigera – jeszcze w okresie zawieszonego stanu wojennego – pracy na świeżo reaktywowanej sekcji Prawa Świeckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie pracował do końca życia, kierując Katedrą Finansów i Prawa Finansowego.

Profesor Reniger angażował się w działalność patriotyczną. W czasie II wojny światowej na terenie Wileńszczyzny był żołnierzem VI Brygady Armii Krajowej. Jej ideałom pozostawał wierny przez całe życie, narażając się na szykany ze strony władz okupacyjnych (m.in. kilkumiesięczny pobyt w więzieniu). W czasie zrywu sierpniowego 1980 roku zaangażował się z wielkim oddaniem w tworzenie struktur NSZZ „Solidarność” na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Był członkiem Komisji Zakładowej tego Związku, a po delegalizacji „Solidarności” członkiem jej struktur nieoficjalnych. W okresie poprzedzającym wybory czerwcowe 1989 roku zaangażował się w prace Komitetu Obywatelskiego Województwa Lubelskiego i był aktywnym jego członkiem.

Profesor Henryk Reniger cieszył się zaufaniem i sympatią młodzieży akademickiej. Był prawdziwym jej przyjacielem, czego szczególne dowody dał w stanie wojennym. Organizował pomoc dla studentów, szczególnie dla tych najbardziej potrzebujących –

wspomagał ich w czasie procesów sądowych, udzielał poręczeń, pomagał tym, którzy po okresie pobytu w ośrodkach internowania i więzieniach chcieli dalej kontynuować studia.

Nic więc dziwnego, że uroczystości pogrzebowe śp. Profesora dra hab. Henryka Renigera przerodziły się w wielką, podniosłą, ale pełną zadumy i modlitewnego skupienia manifestację młodzieży akademickiej i ogromnej rzeszy przyjaciół, rekrutujących się zarówno spośród pracowników nauki ze wszystkich ośrodków akademickich, jak i działaczy Związku Zawodowego „Solidarność”.

Profesor H. Reniger, jako urodzony w Wilnie, przez całe życie łączył z tym miastem więzy serdeczności, ciągle żywe i bliskie wspomnienia oraz głęboką sympatię. Wiele lat aktywnego zawodowo życia spędził w Lublinie. W środowisku akademickim Lublina pozostawił swoich uczniów i wychowanków, którzy zarówno w swoim życiu naukowym, jak i w stosunku do otaczającego świata i ludzi starają się kontynuować jego ideały.

Niezależnie od poważnej pozycji w nauce prawa finansowego, którą osiągnął jedynie własną pracą, Prof. dr hab. Henryk Reniger pozostaje w pamięci przyjaciół jako człowiek prawy, szlachetny i pełen radości życia.

Wanda Wójtowicz

WANDA WÓJTOWICZ

Kierownik Katedry Prawa Finansowego UMCS od 1989 roku. Prof. dr hab. Wanda Wójtowicz urodziła się w 1941 roku w Lublinie. Tutaj ukończyła szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące. Odbiła studia na Wydziale Humanistycznym UMCS w Lublinie, uzyskując w 1964 roku tytuł magistra historii. Następnie kontynuowała studia na Wydziale Prawa UMCS, także zakończone uzyskaniem tytułu magistra prawa w 1968 roku.

Bezpośrednio po studiach rozpoczęła pracę na Wydziale Prawa UMCS jako asystent, początkowo w Katedrze Prawa Rzymskiego, a następnie od 15 lutego 1971 roku w Zakładzie Prawa Finansowego. Pracuje na tym Wydziale do chwili obecnej, przechodząc przez kolejne szczeble pracy naukowo-dydaktycznej. Od 1989 roku kieruje Zakładem (obecnie Katedrą) Prawa Finansowego. Od 2000 roku jest zatrudniona na stanowisku profesora zwyczajnego UMCS. W latach 1983–1998 współpracowała z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, kierując w latach 1989–1998 Katedrą Prawa Finansowego KUL.

Stopień doktora nauk prawnych uzyskała z zakresu prawa finansowego w 1975 roku na Wydziale Prawa i Administracji UMCS na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Ochrona interesu finansowego państwa w polskim ustawodawstwie karnym skarbowym*.

Stopień doktora habilitowanego uzyskała w 1986 roku na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w oparciu o rozprawę habilitacyjną pt. *Reglamentacja dewizowa w europejskich państwach socjalistycznych*.

Tytuł profesora nauk prawnych otrzymała 20 listopada 1997 roku.

Prof. dr hab. Wanda Wójtowicz w swoim dorobku ma ponad 140 publikacji naukowych – w tym ponad 30 książek – z zakresu prawa finansowego, zwłaszcza dewizowego i podatkowego.

Pod jej kierunkiem zostało przygotowanych i obronionych 11 rozpraw doktorskich, a także ponad 500 prac magisterskich i licencjackich. Była też recenzentem w kilkunastu zakończonych przewodach doktorskich i habilitacyjnych.

Niezależnie od pracy naukowej ukończyła aplikację sędziowską i w 1970 roku zdała egzamin sędziowski. Pełni także rolę eksperta z zakresu prawa finansowego, zwłaszcza dewizowego i podatkowego, formułując opinie dla potrzeb Trybunału Konstytucyjnego, Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Wanda Wójtowicz

2. HISTORIA ZAKŁADU PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU

2.1. Początek rozwoju nauki i dydaktyki prawa finansowego na Uniwersytecie w Białymstoku wiąże się z istnieniem na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych Punktu Konsultacyjnego Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Zajęcia dydaktyczne z tej dziedziny prowadzili wówczas w Białymstoku m.in. prof. Jerzy Harasimowicz, prof. Wacław Goronowski i prof. Maria Gintowt-Jankowicz. Punkt Konsultacyjny stworzył podwaliny późniejszego Wydziału Administracyjno-Ekonomicznego, Filia UW w Białymstoku, przekształconego w 1987 r. w Instytut Prawa, a w 1990 r. w Wydział Prawa. Od powstania Filii UW zajęcia dydaktyczne z prawa finansowego prowadził prof. Jerzy Harasimowicz, którego wspomagał pod koniec lat siedemdziesiątych dr Lech Paryczko. Od 1 stycznia 1972 r. na stanowisku asystenta zatrudniony został Eugeniusz Ruśkowski, dając początek rozwojowi tzw. kadry miejscowej w tej dyscyplinie nauki.

Początkowo prawo finansowe wykładane było w strukturze Zakładu Administracji i Zarządzania, kierowanego kolejno przez prof. Andrzeja Piekarę, dra Włodzimierza Zakrzewskiego i prof. Eugeniusza Smoktunowicza.

2.2. Od 1 maja 1988 r. utworzony został samodzielny Zakład Prawa Finansowego, zaś na jego pierwszego kierownika powołano prof. Eugeniusza Ruśkowskiego (ówczesnego doc. dra hab. i zastępcę kierownika Filii UW w Białymstoku). Od 1 maja 1976 r. zatrudnienie podjął Janusz Andrzej Stankiewicz, zaś od 1 października 1985 r. zatrudniony został Leonard Etel.

W maju 1995 r. Eugeniusz Ruśkowski uzyskał tytuł profesora, zaś w październiku 1998 r. – Leonard Etel – stopień naukowy dra hab., a prof. Eugeniusz Ruśkowski został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego.

Funkcję kierownika Zakładu Prawa Finansowego od dnia jego powstania do chwili obecnej pełni prof. zw. dr hab. Eugeniusz Ruśkowski.

Od początku istnienia zakładu jego pracownikami byli:

- prof. dr hab. Eugeniusz Ruśkowski – od 1972 r.,
- prof. dr hab. Leonard Etel – od 1 października 1985 r.,
- dr Janusz Stankiewicz – od 1 maja 1976 r.,
- mgr Ewa Barbara Mościcka – 1979–1980,
- mgr Elżbieta Trzeszczkowska – 1980–1988,
- mgr Bogusław Konopko – 1990–1999,
- mgr Joanna Salachna – od 1996 r.,
- mgr Grzegorz Liszewski – od 1996 r.,
- mgr Wojciech Stachurski – 1996–1997,
- mgr Paweł Lewkowicz – od 1998 r.

2.3. Od początku istnienia Zakład prowadzi intensywne badania w zakresie finansów lokalnych. Wszyscy pracownicy Zakładu zajmują się także ubocznie prawem podatkowym, które w ostatnim czasie stało się główną domeną badań prof. L. Etela. Dr J. Stankiewicz zajmuje się natomiast od lat prawem budżetowym, zaś prof. E. Ruśkowski także kontrolą finansową, prawem dewizowym, teorią finansów publicznych i wykładnią prawa podatkowego.

Wśród najważniejszych publikacji wymienić należy publikacje prof. E. Ruśkowskiego, prof. L. Etela i dra J. Stankiewicza.

Publikacje prof. E. Ruśkowskiego:

- 1) *Podstawowe problemy prawne finansów lokalnych we Francji*, Białystok 1983 (rozprawa habilitacyjna),
- 2) *Zagadnienia władzy lokalnej i finansów lokalnych w wybranych krajach kapitalistycznych*, Białystok 1986,
- 3) *Komentarz do prawa dewizowego*, Warszawa 1994,
- 4) *Prawo dewizowe*, Warszawa 1997,
- 5) *Polskie prawo finansowe*, praca zbiorowa pod red. E. Ruśkowskiego, Warszawa 1998.

Ponadto wspólne publikacje:

- *Ustawa o kontroli skarbowej*, Warszawa 1997 (wspólnie z J. Stankiewiczem),
- *Finanse i prawo finansowe*, Białystok 1994 (wspólnie z C. Kosikowskim),
- *Prawo podatkowe. Zarys wykładu*, Białystok 1994 (wspólnie z L. Etelem i J. Stankiewiczem).

Publikacje prof. L. Etela:

- 1) *Opodatkowanie działalności gospodarczej w Polsce*, Białystok 1993,
- 2) *Komentarz do ustawy o podatkach i opłatach lokalnych*, Warszawa 1996 (wspólnie z E. Ruśkowskim),

- 3) *Reforma opodatkowania nieruchomości w Polsce*, Białystok 1999 (rozprawa habilitacyjna),
 - cykl artykułów o podatkach i opłatach lokalnych, Warszawa 1997 (wspólnie z S. Presnarowiczem),
Publikacje dra J. Stankiewicza:
- 1) *Ustawa o kontroli skarbowej*, Warszawa 1997 (wspólnie z E. Ruśkowskim),
- 2) *Wybrane zagadnienia władzy lokalnej i finansów lokalnych Wielkiej Brytanii*, [w:] *Finanse komunalne w wybranych krajach europejskich*, praca zbiorowa pod red. E. Ruśkowskiego, Białystok 1997,
- 3) *Prawo budżetowe, Wydatki budżetowe* [w:] *Polskie prawo finansowe*, praca zbiorowa pod red. E. Ruśkowskiego, Warszawa 1998.

2.4. Za najważniejsze osiągnięcia i dokonania zakładu w ostatnich latach należy uznać:

- organizację Zjazdu Katedr Prawa Finansowego (Wigry 1995) wraz z towarzyszącą mu konferencją pt. „Czy sądy tworzą prawo” uwieńczoną wydaniem książkowym (*Podatki w orzecznictwie sądowym*, KiK, Warszawa 1996 pod redakcją prof. E. Ruśkowskiego i dra W. Koniecznego);
- piśmiennictwo zakładu (ok. 500 publikacji), z których najważniejsze przedstawione zostały powyżej;
- udział pracowników zakładu w opracowaniu ogólnopolskich podręczników z finansów i prawa finansowego (*Finanse i prawo finansowe*, KiK, Warszawa 1994; *Polskie prawo finansowe*, KiK, Warszawa 1998 oraz *Finanse publiczne i prawo finansowe*, KiK, Warszawa 1999);
- dwa Referaty prof. E. Ruśkowskiego na konferencjach międzynarodowych, w tym *Décentralisation financière en Pologne* – Paryż 1987; *Problemy finansowania partii politycznych w krajach socjalistycznych* – Budapeszt 1988; *System budżetowy Polski* – Opatia 1990, *Réforme des finances des collectivités locales en Pologne face aux standards internationaux et à l'expérience Française* – Paryż 1999.

Przez wiele lat swego istnienia Zakład prowadził i nadal prowadzi szeroką współpracę z ośrodkami naukowymi za granicą, w tym z Uniwersytetem w Brnie (prof. Zahalka), z Uniwersytetem w Belgradzie (prof. Raicević), z Uniwersytetem w Sarajewie (prof. Tomljanović), z Uniwersytetem w Budapeszcie (prof. Nagy i Kupa), z Uniwersytetem w Lyonie (prof. Montagnier), z Uniwersytetem Paryż I (prof. Bouvier i Lavigne) oraz z Uniwersytetem Paryż II (prof. Pierot). Wynikiem tej współpracy są liczne prace pracowników Zakładu, do których należą m.in.:

- E. Ruśkowski, *Finanse lokalne we Francji*, Białystok 1979,
- E. Ruśkowski, *Podstawowe problemy prawne finansów lokalnych we Francji*, Białystok 1983,

- E. Ruśkowski, *Zagadnienia władzy lokalnej i finansów lokalnych w wybranych krajach kapitalistycznych*, Białystok 1986,
- E. Ruśkowski, *Finanse lokalne wybranych krajów socjalistycznych i kapitalistycznych*, Białystok 1989,
- E. Ruśkowski, E. Tegler, *Kontrola działalności finansowej gmin we Francji i Niemczech. Wnioski dla Polski*, Białystok 1991,
- *Finanse lokalne w wybranych krajach europejskich*, praca zbiorowa pod red. E. Ruśkowskiego, Białystok 1997.

Współpraca badawcza z ośrodkami zagranicznymi dotyczy przede wszystkim badań nad finansami lokalnymi oraz finansami regionów.

Zakład szczyli się także wieloma osiągnięciami naukowymi, do których należą przedstawione powyżej udziały w konferencjach, wydane publikacje oraz przytoczone prace badawcze. Z punktu widzenia osiągnięć dydaktycznych zakład posiada znaczącą liczbę wydanych podręczników i skryptów, zaś pod opieką naukową pracowników Zakładu swoje prace przygotowało ok. 500 magistrantów i dyplomantów z finansów i prawa finansowego. W Zakładzie od kilku lat prowadzone jest seminarium doktorskie, w którym uczestniczy ok. 20 słuchaczy.

W zakresie legislacji i stosowania prawa prof. Ruśkowski opracowywał ekspertyzy dla komisji sejmowych w zakresie przygotowywania ustaw samorządowych w 1990 r., wykonania ustaw budżetowych za lata 1996 i 1997 oraz dotyczące zgodności z Konstytucją wybranych ustaw finansowych. Był także konsultantem Ministerstwa Finansów i członkiem Rady Legislacyjnej oraz sędzią NSA w latach 1994–1998. W latach 1998–1999 Prof. E. Ruśkowski był członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej ds. Doradztwa Podatkowego.

Prof. L. Etel jest etatowym pracownikiem Biura Studiów i Analiz Kancelarii Sejmu RP.

Paweł Janusz Lewkowicz

BIOGRAM

EUGENIUSZ RUŚKOWSKI

Prof. dr hab. Eugeniusz Ruśkowski urodził się 27 marca 1951 r. w Mławie. Studia prawnicze ukończył w 1972 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W tymże roku rozpoczął pracę naukową w Uniwersytecie Warszawskim – Filii w Białymstoku. Dnia 8 marca 1976 r. obronił rozprawę doktorską w Uniwersytecie Warszawskim, poświęconą problemom finansów gmin, pt. *Pozabudżetowe fundusze celowe gmin w PRL*. W 1985 r. złożył kolokwium habilitacyjne, na bazie rozprawy habilitacyjnej nt. *Prawne problemy finansów lokalnych we Francji* i otrzymał stopień doktora habilitowanego. W tym samym roku otrzymał nominację na stanowisko docenta. W roku 1995 otrzymał tytuł naukowy profesora i został mianowany na stanowisko profesora w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Od października 1998 r. jest profesorem zwyczajnym Uniwersytetu w Białymstoku.

Prof. dr hab. Eugeniusz Ruśkowski w trakcie swojej pracy dydaktycznej pełnił funkcje kierownicze, odbywał staże naukowe oraz rozwijał szeroko zakrojone kontakty pomiędzy wydziałem a innymi ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą.

W latach 1982–1985 pełnił funkcję wicedyrektora Instytutu Prawa w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku oraz prodziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego. W okresie 1985–1987 był zastępcą kierownika Filii UW w Białymstoku. Od 1986 r. pełni funkcję kierownika Zakładu Prawa Finansowego w Filii UW w Białymstoku, a obecnie w Uniwersytecie w Białymstoku.

Był także współorganizatorem i opiekunem Ośrodka Alliance Française w Białymstoku, a od 1983 r. jest członkiem Polskiego Komitetu Współpracy z Alliance Française.

W latach 1972–1973 odbył naukowy staż krajowy w Uniwersytecie Warszawskim, a w latach 1977–1978 staż naukowy w Uniwersytecie Paryż I, jako stypendysta Rządu Francuskiego. W latach 1979–1989 odbył krótkie staże zagraniczne we Francji, na Węgrzech i w Jugosławii. Natomiast w maju 1990 r. – staż naukowy w Chambre Régionales

des Comptes Regionu Île-de-France, a w czerwcu 1993 r. – staż w Uniwersytecie w Madrycie.

Zainteresowania naukowe prof. dra hab. Eugeniusza Ruśkowskiego koncentrują się wokół problemów władzy lokalnej i finansów lokalnych, prawa dewizowego, kontroli finansowej, zagadnień wykładni prawa podatkowego oraz teorii finansów publicznych.

Jest autorem ponad dwustu prac naukowych i popularnonaukowych, w tym 30 książek. W swoim ogromnym dorobku posiada 10 prac w językach obcych (rosyjski, francuski, niemiecki, serbsko-chorwacki).

W latach 1984–1985 wygłosił (w jęz. francuskim) cztery wykłady na Uniwersytecie Paryż I, dotyczące władzy lokalnej i finansów lokalnych w krajach socjalistycznych. W 1987 r. (wspólnie z prof. R. Pierotem z Uniwersytetu Paryż II) wygłosił w Stacji PAN w Paryżu wykład na konferencji, poświęcony problemom decentralizacji w Polsce i we Francji. W latach 1990–1991 wygłaszał (w jęz. rosyjskim) wykłady w Uniwersytecie w Grodnie oraz Akademii Zarządzania w Mińsku. W maju 1999 r. wygłosił w Stacji PAN w Paryżu (w ramach prezentacji Uniwersytetu w Białymstoku) wykład pt. *Réforme des finances des collectivités locales en Pologne face aux standards internationaux et à l'expérience Française*.

Od wielu lat prowadzi efektywną współpracę z różnymi ośrodkami nauki finansów publicznych w krajach europejskich, zwłaszcza zaś we Francji (prof. G. Montagner – Lyon, prof. M. Bouvier – Paryż).

Od wielu lat jest również ściśle związany z praktyką tworzenia i stosowania prawa finansowego. Był m.in. ekspertem komisji sejmowych, członkiem zespołu Rady Legislacyjnej, konsultantem Ministerstwa Finansów, Najwyższej Izby Kontroli oraz instytucji samorządowych. W latach 1989–1994 prowadził własną firmę doradczą i wydawniczą: Agencja Doradztwa Finansowego i Podatkowego w Białymstoku. W latach 1994–1998 był sędzią Naczelnego Sądu Administracyjnego, a w latach 1997–1999 członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do spraw Doradztwa Podatkowego. Jest również członkiem kolegium redakcyjnego „Przeglądu Podatkowego”, rady naukowej dwumiesięcznika „Finanse Komunalne” oraz korespondentem na Polskę czasopisma „Revu Française des Finances Publiques” i członkiem jego rady naukowej.

Za osiągnięcia w pracy naukowej był wielokrotnie nagradzany, m.in. nagrodą II stopnia Ministra Finansów (1986 r.), kilkakrotnie nagrodami Rektora Uniwersytetu Warszawskiego, nagrodą Rektora Uniwersytetu Łódzkiego (1995 r.) oraz nagrodą Rektora Uniwersytetu w Białymstoku (1998 r.).

3. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO

3.1. W 1970 r. w wyniku połączenia dwóch szkół: Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, powstał uniwersytet – dziesiąty na terenie kraju, a pierwszy na obszarze ziem północnych – Uniwersytet Gdański. Podstawową strukturę uczelni stworzyło osiem wydziałów, wśród których Wydział Prawa i Administracji znalazł swą siedzibę w kampusie sopockim¹.

Już od 1970 r., od początku istnienia Wydziału Prawa i Administracji, jedną z jego trzech podstawowych jednostek organizacyjnych był Instytut Administracji i Zarządzania², w którego skład wchodził między innymi Zakład Prawa Finansowego³.

W wyniku zmian organizacyjnych w 1981 roku rozwiązano instytuty funkcjonujące w ramach Wydziału, zaś istniejące w ich obrębie zakłady przemieniono w odpowiednie, samodzielne Katedry. W ten sposób powstała Katedra Prawa Finansowego, która wraz z pozostałymi piętnastoma katedrami i Pracownią Kryminalistyki stworzyła podstawową strukturę organizacyjną Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Gdańskim⁴. W ramach Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG nigdy nie wyodrębniano zakładów.

Wydział Prawa i Administracji UG nie posiada własnego budynku, stąd Katedra Prawa Finansowego mieści się w budynku Wydziału Ekonomicznego w Sopocie przy ulicy Armii Krajowej, gdzie prowadzona jest też większość zajęć dydaktycznych.

¹ S. Matysik, *Początki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, [w:] *Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, Prawo, z. 5, Gdańsk 1977, s. 126–129.

² Wraz z Instytutem Prawa Państwowego oraz Instytutem Prawa Morskiego.

³ Obok Zakładu Prawa Administracyjnego i Zakładu Zarządzania Gospodarką Narodową.

⁴ Struktura ta pozostała niezmienną do dnia dzisiejszego.

W 1972 r. przyznano Wydziałowi Prawa i Administracji UG prawo do nadawania stopnia doktora nauk prawnych w zakresie prawa, zaś prawo nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa uzyskał Wydział w 1981 r.

3.2. Osoby pełniące w różnych okresach funkcję dyrektora Instytutu Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego oraz funkcję kierownika Katedry (zakładu) Prawa Finansowego:

- 1) od 1970 r. do 1981 r. – prof. dr Zbigniew Jaśkiewicz, dyrektor Instytutu Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego,
- 2) od 1.10.1972 r. do 31.10.1981 r. – prof. dr Jadwiga Jaśkiewiczowa, kierownik Zakładu Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG,
- 3) od 1.11.1981 r. do 30.09.1988 r. – prof. dr Jadwiga Jaśkiewiczowa, kierownik Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG,
- 4) od 1.10.1988 r. do 30.09.1990 r. – doc. dr hab. Jan Wójcik, kierownik Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG,
- 5) od 1.10.1990 roku do chwili obecnej – dr hab. Andrzej Drwiłło, prof. nadzwyczajny UG, kierownik Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG.

3.3. Osoby, które uzyskały stopień doktora, doktora habilitowanego lub tytuł naukowy profesora w różnych okresach zatrudnienia w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Gdańskiego (w ujęciu alfabetycznym):

– Profesor dr Jadwiga Jaśkiewiczowa – profesor nadzwyczajny – w związku z tym, że wszystkie stopnie i tytuły naukowe Profesor uzyskała przed powstaniem Uniwersytetu Gdańskiego, jej nadzwyczajne osiągnięcia naukowe i zaangażowanie w powstanie, najpierw Zakładu Prawa Finansowego w ramach Instytutu Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG, a potem Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG, a także cały dorobek naukowy zostały ujęte w biogramie.

– Profesor dr Zbigniew Jaśkiewicz – profesor zwyczajny – ponieważ stopnie i tytuły naukowe Profesor uzyskał przed powstaniem Uniwersytetu Gdańskiego, jego życiorys, osiągnięcia naukowe oraz olbrzymi wkład w powstanie Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Gdańskim przedstawiono w odrębnym biogramie.

a) osoby, które uzyskały stopień naukowy doktora habilitowanego w okresie zatrudnienia w Katedrze Prawa Finansowego Uniwersytetu Gdańskiego:

– dr hab. Romuald Bobkiewicz (ur. 9.08.1934 roku) – tytuł naukowy doktora nadany mu został Uchwałą Rady Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej

w Sopocie w 1969 r. na podstawie rozprawy naukowej pt. *Funkcje procentu bankowego w Polsce Ludowej*. Praca ta powstawała pod kierunkiem prof. dra Zbigniewa Jaśkiewicza, dyrektora Instytutu Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego. Od 1 października 1973 r. zatrudniony został na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 1 listopada 1981 r. przeniesiony został w związku z opisanymi wyżej zmianami organizacyjnymi do nowo powstałej Katedry Prawa Finansowego i jako adiunkt tej katedry przeprowadził w 1987 r. rozprawę habilitacyjną pt. *System kredytów bankowych dla gospodarki rolnej w Polsce Ludowej*, na podstawie której uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa. Zatrudniony był w Katedrze Prawa Finansowego UG do 1988 r.

– dr hab. Andrzej Drwiłło, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Gdańskiego (ur. 23.06.1940 r.), tytuł naukowy doktora został mu nadany uchwałą Rady Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie 18 czerwca 1970 r. na podstawie rozprawy naukowej pt. *Wewnętrzny kredyt państwowy jako źródło dochodów budżetowych w Polsce*. W dniu 1 października 1970 roku zatrudniony został na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 1 listopada 1981 r. został w wyniku wymienionych wyżej zmian organizacyjnych zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Finansowego. W 1989 r. przeprowadził rozprawę habilitacyjną pt. *Prawne formy i konstrukcje pożyczek państwowych* i Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UG z dnia 23 października 1989 r. uzyskał tytuł naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych. Dnia 1 grudnia 1991 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Gdańskiego. W 1990 r. stanął na czele Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG jako jej kierownik, pełniąc tę funkcję do chwili obecnej.

– dr hab. Jolanta Gliniecka, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Gdańskiego (ur. 7.04.1951 roku), została z dniem 1 października 1973 r. zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Pracę doktorską pt. *Funkcje opłat budżetowych w Polsce* napisała pod kierunkiem prof. dr Jadwigi Jaśkiewiczowej. Tytuł naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa został jej nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UG z dnia 26 czerwca 1981 r. Od dnia 1 lipca 1981 roku została zatrudniona w Katedrze Prawa Finansowego na stanowisku adiunkta. W 1992 r. przeprowadziła rozprawę habilitacyjną pt. *Instrumenty finansowego oddziaływania państwa na zagraniczne podmioty gospodarcze* i uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UG z dnia 19 października 1992 r. uzyskała tytuł naukowy doktora habilitowanego nauk

prawnych w zakresie prawa. Dnia 1 marca 1996 r. została mianowana profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Gdańskiego.

– doc. dr hab. Zbigniew Kornacki (ur. 6.01.1930 r.), tytuł naukowy doktora nadany mu został Uchwałą Rady Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie w 1966 r. na podstawie rozprawy naukowej pt. *Wpływ działalności kredytowej banku na szybkość krążenia środków obrotowych w przedsiębiorstwie przemysłowym*. Dnia 15 listopada 1972 r. zatrudniony został na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Jako adiunkt tego Zakładu przeprowadził w 1979 r. rozprawę habilitacyjną na temat *Wybrane instytucje systemu finansowego przedsiębiorstw przemysłowych w świetle psychologii społecznej* i otrzymał tytuł naukowy doktora habilitowanego. Z dniem 1 listopada 1981 r. został przeniesiony w związku z opisanymi wyżej zmianami organizacyjnymi do nowo utworzonej w ramach Wydziału Prawa i Administracji UG Katedry Prawa Finansowego, gdzie pracował do swej śmierci – 8 listopada 1987 r. Szczegółowy jego życiorys zawarto w zamieszczonym poniżej biografii.

– doc. dr hab. Jan Wójcik (ur. 8.02.1925 r.), tytuł naukowy doktora nauk ekonomicznych o specjalności finanse nadała mu Rada Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie uchwałą z dnia 20 maja 1965 r. na podstawie pracy pod tytułem *Rola kredytu bankowego w rozliczeniach między przedsiębiorstwami państwowymi w Polsce Ludowej*. Od 1 października 1970 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Dnia 1 września 1975 r. uzyskał tytuł docenta kontraktowego Uniwersytetu Gdańskiego. Dnia 8 grudnia 1980 r. przeprowadził przed Radą Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego⁵ rozprawę habilitacyjną pod tytułem *Funkcjonowanie finansowych instrumentów w zarządzaniu państwowymi przedsiębiorstwami przemysłu rolno-spożywczego* i uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w zakresie finansów. Z dniem 1 stycznia 1982 roku został zatrudniony jako docent habilitowany w nowo powstałej Katedrze Prawa Finansowego. Od 1 listopada 1988 roku do 30 września 1990 r. pełnił funkcję kierownika Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 31 września 1991 r. przeszedł na emeryturę, pracując w Katedrze na 1/2 etatu do 30 kwietnia 1995 r.

⁵ Wydział Prawa i Administracji na UG nie miał jeszcze w 1975 r. prawa nadawania stopnia doktora habilitowanego.

b) osoby, które uzyskały w okresie zatrudnienia w katedrze stopień naukowy doktora:

– dr Grażyna Czarnecka (ur. 1.01.1947 r.), od 1 sierpnia 1974 r. zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Prawa Finansowego Instytutu Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 01 listopada 1981 r. została przeniesiona, w związku z wyżej opisanymi zmianami organizacyjnymi, do Katedry Prawa Finansowego. Pracę doktorską pt. *Kredyt bankowy jako instrument finansowania konsumpcji w Polsce Ludowej* napisała pod kierunkiem prof. dr Jadwigi Jaśkiewiczowej. Tytuł naukowy doktora nauk prawnych został jej nadany Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 27 maja 1983 r. Z dniem 1 lipca 1983 r. została zatrudniona w Katedrze Prawa Finansowego na stanowisku adiunkta, gdzie pracowała do dnia 31 sierpnia 1988 roku.

– dr Anna Dobaczewska (ur. 16.01.1969 r.), została z dniem 1 października 1991 r. zatrudniona w Katedrze Prawa Finansowego na stanowisku asystenta. Pod kierunkiem naukowym dra hab. Andrzeja Drwiły, profesora Uniwersytetu Gdańskiego, napisała rozprawę doktorską pt. *Instytucja nadzoru bankowego w świetle prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej*. Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UG z dnia 10 maja 1999 r. nadano jej tytuł naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Dnia 21 czerwca 1999 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji UG podjęła uchwałę o zatrudnieniu jej z dniem 1 października 1999 r. na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG.

– dr Anna Maria Jurkowska (ur. 5.01.1973 r.), od 1 października 1996 r. uczestniczy w pracach Katedry jako doktorant Katedry Prawa Finansowego na studiach dziennych. Od czasu rozpoczęcia studiów doktoranckich prowadzi ćwiczenia ze studentami. Pod kierunkiem naukowym dr hab. Jolanty Glinieckiej, profesora Uniwersytetu Gdańskiego, napisała pracę doktorską pt. *Liberalizacja prawa bankowego jako przesłanka konkurencyjności banków zagranicznych w Polsce*. Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 10 maja 1999 roku nadano jej na podstawie tej rozprawy stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Dnia 21 czerwca 1999 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji UG podjęła uchwałę o zatrudnieniu jej z dniem 1 października 1999 r. na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG.

– dr Lech Lamenta (ur. 1.01.1952 r.), został zatrudniony od 1 października 1978 r. na stanowisku asystenta w Zakładzie Prawa Finansowego Instytutu Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 01 listopada 1981 r. został przeniesiony, w związku z opisanymi wyżej zmianami organizacyjnymi, do Katedry Prawa Finansowego. Pracę doktorską pt. *Prawno-finansowe instrumenty polityki*

państwa wobec indywidualnej gospodarki rolnej w Polsce Ludowej napisał pod kierunkiem naukowym prof. dr Jadwigi Jaśkiewiczowej. Stopień naukowy doktora nauk prawnych został mu nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 16 grudnia 1985 r. Od 1 czerwca 1985 roku do 30 września 1997 r. był zatrudniony w Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UG na stanowisku adiunkta;

– dr Krzysztof Łabenda (ur. 25.02.1952 r.), został zatrudniony od 1 października 1980 r. na stanowisku asystenta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 1 listopada 1981 r. został przeniesiony, w związku z wyżej opisanymi zmianami organizacyjnymi, do Katedry Prawa Finansowego. Stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa został mu nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 19 marca 1984 r. na podstawie pracy *Reglamentacja obrotów wartościami dewizowymi osób fizycznych w Polsce Ludowej*. Od 1 października 1984 roku, w związku z przejściem na odpowiednie stanowisko w sektorze bankowym, został zatrudniony w Katedrze Prawa Finansowego na stanowisku adiunkta w niepełnym wymiarze godzin, pracował tam do 30 października 1991 r.

c) osoby zatrudnione w Zakładzie Prawa Finansowego, a później w Katedrze Prawa Finansowego, które stopień doktora uzyskały poza katedrą:

– dr Tadeusz Ligenza (ur. 19.02.1925 r.), stopień naukowy doktora nadany mu został Uchwałą Rady Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie w 1965 r. na podstawie rozprawy naukowej pt. *Ocena przemian systemu kredytowania i bankowej kontroli przedsiębiorstw uspołecznionych handlu zagranicznego w Polsce Ludowej*. Od 1 października 1970 r. zatrudniony został na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG. Z dniem 1 listopada 1981 r. przeniesiony został, w związku z opisanymi wyżej zmianami organizacyjnymi, do nowo powstałej Katedry Prawa Finansowego, gdzie jako adiunkt pracował do 30 września 1991 r.

– dr Jan Waseńczuk (ur. 28.08.1922 r.), stopień naukowy doktora uzyskał w oparciu o Uchwałę Rady Wydziału Morskiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie w 1965 roku na podstawie rozprawy pt. *Problem efektywności kredytowania na przykładzie państwowych przedsiębiorstw rybołówstwa morskiego*. Z dniem 1 października 1970 r. został zatrudniony, najpierw na 1/2 etatu, a od 1 października 1973 r. na pełnym etacie na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Finansowego w Instytucie Administracji i Zarządzania na Wydziale Prawa i Administracji UG, gdzie pracował do 30 września 1974 r.

3.4. Główne kierunki badawcze w różnych okresach istnienia Katedry Prawa Finansowego:

- a) w latach 1970–1980
 - prawo podatkowe⁶,
 - prawo budżetowe⁷,
- b) w latach 1981–1989
 - prawo bankowe⁸,
 - prawo dewizowe⁹,
 - prawo budżetowe¹⁰,
- c) w latach 1990–1999
 - prawo bankowe¹¹,
 - prawo dewizowe i prawo celne¹²,
 - finanse samorządu terytorialnego¹³,
 - prawo podatkowe¹⁴.

3.5. Najważniejsze publikacje¹⁵:

- prof. dr Jadwiga Jaśkiewiczowa – profesor nadzwyczajny (patrz biogram),
- prof. dr Zbigniew Jaśkiewicz – profesor zwyczajny (patrz biogram),

⁶ J. Jaśkiewiczowa, *Przeobrażenia struktury systemu podatkowego w Polsce Ludowej*; R. Bobkiewicz, *Rozwój podatku obrotowego od wartości dodanej*; A. Drwiłło, *Przeobrażenia struktury podatku od wynagrodzeń w XXX-leciu Polski Ludowej*; J. Drwiłło [obecnie Gliniecka], *Ewolucja podatku gruntowego w XXX-leciu Polski Ludowej*; Z. Kornacki, *Charakterystyka przemian podatku obrotowego od gospodarki nieuspołecznionej w Polsce Ludowej*; T. Ligenza, *Podatek dochodowy od spółdzielczości*. Wszystkie te opracowania ukazały się jako: *Rozwój systemu podatkowego w 30-leciu Polski Ludowej*, praca zbiorowa pod red. J. Jaśkiewiczowej, opublikowana w Zeszytach Naukowych UG, Prace Instytutu Administracji i Zarządzania, z. 1, Gdańsk 1976.

⁷ A. Drwiłło, *Przyczyny zaciągania kredytu przez Skarb Państwa w instytucjach bankowych Polski międzywojennej*, w: *Zeszyty Naukowe UG, Zagadnienia Finansowe*, z. 1, Gdańsk 1972; A. Drwiłło, *Pożyczki państwowe zaciągane od ludności w Polsce Ludowej*, *Zeszyty Naukowe UG, Prawo*, z. 1, Gdańsk 1972.

⁸ Patrz wykaz publikacji pkt c) R. Bobkiewicz, publikacja nr 1, 2 i 3; G. Czarnecka, publikacja nr 1 i 2; A. Drwiłło, publikacja nr 6; J. Wójcik, publikacja nr 1; L. Lamenta, publikacja nr 2.

⁹ Patrz wykaz publikacji pkt c) A. Drwiłło, publikacje nr 3 i 5; J. Gliniecka, publikacja nr 5; K. Łabenda, publikacje nr 2 i 3.

¹⁰ Patrz wykaz publikacji pkt c) A. Drwiłło, publikacje nr 2 i 7; J. Gliniecka, publikacja nr 3.

¹¹ Patrz wykaz publikacji pkt c) J. Gliniecka, publikacje nr 11–15; A. Dobaczewska, publikacje nr 1–3; A. Jurkowska, publikacje nr 2–9.

¹² Patrz wykaz publikacji pkt c) A. Drwiłło, publikacje nr 9, 13 i 14; L. Lamenta, publikacja nr 4.

¹³ Patrz wykaz publikacji pkt e) A. Drwiłło, publikacje nr 10–12; J. Gliniecka, publikacje nr 6, 9, 10; J. Wójcik, publikacja nr 4.

¹⁴ Patrz wykaz publikacji pkt e) L. Lamenta, publikacje nr 3, 7–13.

¹⁵ Niniejszy wykaz zawiera tylko te publikacje, które zostały wydane po 1980 roku, zwięźłą treść, ewentualnie wyrażone poglądy przedstawiono przy najważniejszych publikacjach, ale tylko tych, które zostały wydane po 1990 roku.

– doc. dr hab. Zbigniew Kornacki (patrz biogram)

– dr hab. Andrzej Drwiłło, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Gdańskiego:

1. *Konstrukcja prawna przedmiotu opłaty skarbowej w Polsce Ludowej* – artykuł napisany wspólnie z J. Gliniecką, opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo”, nr 9, Gdańsk 1981 oraz „Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 4, Gdańsk 1983, s. 291–303.

2. *Prawno-finansowe problemy zaciągania i spłacania pożyczek państwowych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo”, nr 9, Gdańsk 1981 oraz „Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 4, Gdańsk 1981;

3. *Zagadnienia obrotu dewizowego i prawa celnego* – monografia wydana w Gdyni w 1984, s. 206.

4. *Konstrukcje rachunków walutowych cudzoziemców dewizowych* – artykuł napisany wspólnie z J. Gliniecką, opublikowany w 1984 roku w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 7, s. 49–68,

5. *Kompetencje dewizowe Narodowego Banku Polskiego* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 11, Gdańsk 1988, s. 33–63.

6. *Studia prawno-bankowe* – praca zbiorowa pod redakcją Z. Jaśkiewicza opublikowana w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 11, Gdańsk 1988 r., s. 189;

7. *Konstrukcje prawne wewnętrznych pożyczek publicznych* – monografia opublikowana w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Rozprawy i Monografie”, 1989, s. 284.

8. *Terenowe prawo finansowe* – monografia napisana wspólnie z J. Gliniecką, wydana w Gdańsku w 1989.

9. *Zarys prawa dewizowego i celnego* – monografia wydana przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni, Gdynia 1991, Bibliografia, s. 341;

„Treść opracowania jest podzielona na trzy części, z których pierwsza – o charakterze teoretycznym – wprowadza w problematykę stosunków prawnodewizowych, druga przedstawia podstawowe konstrukcje polskiego prawa dewizowego, natomiast trzecia prezentuje, w ujęciu teoretycznym i systemowym, polskie prawo celne”¹⁶.

10. *Finanse organów lokalnych* – monografia napisana wspólnie z J. Gliniecką, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1992, Bibliografia, s. 341;

„Pozycja przedstawia funkcje i kompetencje organów lokalnych oraz charakteryzuje gospodarkę budżetową tych organów. W wyczerpujący sposób zostały przedstawione

¹⁶ A. Drwiłło, *Zarys prawa dewizowego i celnego*, Gdynia 1991, Przedmowa, s. 15–16.

problemy gospodarki finansowej organów lokalnych, przy uwzględnieniu samodzielności finansowej tych organów. Autorzy zwrócili uwagę na postępujący proces decentralizacji uprawnień i obowiązków w dziedzinie gromadzenia i wydatkowania środków pieniężnych, a także na skutki tego procesu. Solidnej analizie poddano system funduszy lokalnych, szeroko omawiając zasady gospodarki finansowej funduszy organów lokalnych i konstrukcje prawne tych funduszy”.

11. *System dochodów samorządu terytorialnego* – monografia napisana wspólnie z J. Gliniecką, L. Lamentą i J. Wójcikiem, wydana przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Miscellanea, Sopot 1993, s. 227, Bibliografia.

12. *Finanse gmin* – skrypt napisany wspólnie z J. Gliniecką, wydany przez Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995, s. 219; wyd. 2, Gdańsk 1997; „Monografia ta zbudowana została z dwóch części. Pierwsza, stanowiąca trzon pracy charakteryzuje finanse gmin w Polsce, podczas gdy w drugiej omówione zostały finanse gmin w Danii. Autorzy pokazują, że finanse gmin w obu tych państwach oparte zostały na różnych rozwiązaniach normatywnych, wykazując jednak pewne podobieństwa między tymi rozwiązaniami. Unikalne porównanie obu systemów finansów gmin przeprowadzone zostało przede wszystkim na podstawie gruntownej analizy dochodów i wydatków lokalnych oraz zasad kierowania gospodarką finansową w gminach w każdym z tych państw”.

13. *Prawo dewizowe: wybór przepisów z wprowadzeniem* – opracowanie wydane przez Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 1996, s. 200, Bibliografia; „Opracowanie składa się z dwóch części. W pierwszej autor obszernie omawia ogólne zagadnienia prawnodewizowe, koncentrując się przede wszystkim na elementarnych pojęciach prawa dewizowego, zasadach wymienialności złotego oraz na zezwoleniach dewizowych. Druga część opracowania to zbiór 18 aktów prawnych, w tym ustawy prawo dewizowe, aktów wykonawczych do tej ustawy oraz wyciągów ustaw regulujących kwestie dewizowe”.

14. *Procedury celne w świetle przepisów kodeksu celnego* – opracowanie wydane przez Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot 1998, s. 571, Bibliografia; „W pracy tej autor zajął się przede wszystkim przedstawieniem procedur celnych objętych kodeksem celnym. «Wyjaśnienie działania owych procedur zostało poprzedzone rozważaniami natury teoretycznej (zwłaszcza istoty cła, klasyfikacji cel i stawek celnych), a także rozważaniami z zakresu materialnego prawa celnego) podstawowych pojęć, informacji o stosowaniu prawa celnego, wiążącej informacji taryfowej, konstrukcji taryfy celnej, wartości celnej towarów»¹⁷. Ponadto w jednym z rozdziałów pracy autor przekazuje najistotniejsze informacje dotyczące Układu Ogólnego o Cłach i Handlu, Światowej Organizacji Handlowej i unii celnej. Opracowanie wzbogacają

¹⁷ A. Drwiłło, *Procedury celne w świetle przepisów kodeksu celnego*, Sopot 1998, Wprowadzenie, s. 12.

liczne wykresy i tabele. Sporą część pracy stanowi aneks zawierający najważniejsze akty prawne z zakresu cel”.

– dr hab. Jolanta Gliniecka, profesor Uniwersytetu Gdańskiego:

1. *Konstrukcja prawna przedmiotu opłaty skarbowej w Polsce Ludowej* – artykuł napisany wspólnie z A. Drwiłłą, opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo”, nr 9; „Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 4, Gdańsk 1983, s. 291–303.

2. *Konstrukcje rachunków walutowych cudzoziemców dewizowych* – artykuł napisany wspólnie z A. Drwiłłą opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 7, Gdańsk 1984, s. 49–68.

3. *Finansowe instrumenty oddziaływania państwa na udział drobnej wytwórczości w handlu zagranicznym* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 10, Gdańsk 1986, s. 169–181.

4. *Funkcje opłat w polskim systemie budżetowym* – artykuł opublikowany w „Studiach Prawniczych”, nr 2, 1987, s. 183–199.

5. *Rachunki dewizowe i kredyt bankowy jako instrumenty oddziaływania na funkcjonowanie zagranicznych jednostek gospodarujących* – artykuł opublikowany w „Studiach Prawnobankowych”, Gdańsk 1988, s. 131–161.

6. *Finanse organów lokalnych* – monografia napisana wspólnie z A. Drwiłłą, wydana przez wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1992, Bibliografia, s. 341 (opis publikacji został zamieszczony przy publikacjach dra hab. A. Drwiłły pkt 10).

7. *Inwestycje zagraniczne w świetle prawa finansowego* – monografia wydana przez Wydawnictwo Prawnicze i Ekonomiczne Lex, Gdańsk 1992, s. 169, Bibliografia.

8. *Instrumenty finansowego oddziaływania państwa na zagraniczne podmioty gospodarcze* – monografia wydana przez Wydawnictwo Prawnicze i Ekonomiczne Lex, Gdańsk 1992, s. 169 (I nagroda w konkursie prac habilitacyjnych „Przeglądu Podatkowego” w 1995 r.).

„Praca powstała przy założeniu, iż rzetelne omówienie instrumentów finansowego oddziaływania państwa na zagraniczne podmioty wymaga naświetlenia metod i środków tego oddziaływania oraz określenia formalnoprawnych i prawnofinansowych wymogów działalności tych podmiotów. Przedstawione w opracowaniu instrumenty autorka podzieliła na dwie grupy. Jako pierwsze przeanalizowała instrumenty finansowego oddziaływania o charakterze budżetowym, to jest wywodzące się z systemu podatkowego, opłat i cel. Następnie omówiła instrumenty związane z działalnością systemu bankowego, między innymi takie jak stopa oprocentowania czy zabezpieczenie kredytu. Szerokie ujęcie tematu pozwoliło autorce na opracowanie wielu cennych wniosków *de lege ferenda*, które zostały zamieszczone na końcu monografii jako uwagi końcowe”.

9. *System dochodów samorządu terytorialnego* – monografia napisana wspólnie z A. Drwiłłą, L. Lamentą i J. Wójcikiem, wydana przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Miscellanea, Sopot 1993, s. 227, Bibliografia.

„W ramach tej pracy autorka opracowała temat dotyczący charakterystyki opłat stanowiących rodzaj dochodów komunalnych, a ponadto wypowiedziała się na temat roli funduszy w komunalnej gospodarce finansowej”.

10. *Finanse gmin* – skrypt napisany wspólnie z A. Drwiłłą, wydany przez Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995, s. 219; wyd. 2, Gdańsk 1997 (opis publikacji został zamieszczony przy publikacjach dra hab. A. Drwiłły, pkt 12).

11. *Polskie prawo bankowe (1918–1996)* – monografia napisana wspólnie z J. Haraśimowiczem i R. Krasnodębskim, wydana przez Wydawnictwo KiK „Konieczny i Krużewski”, Warszawa 1996, s. 182.

12. *Tajemnica bankowa w ujęciu prawnym* – monografia wydana przez Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot 1997, s. 163, Bibliografia.

13. *Banki hipoteczne w polskim systemie bankowym* – artykuł opublikowany w „Przeglądzie Podatkowym”, nr 9, 1997.

14. *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Apoloniusza Kosteckiego. Studia z dziedziny prawa podatkowego* – praca zbiorowa wydana pod red. komitetu redakcyjnego przez Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 1998. W ramach tej publikacji autorka przedstawiła ochronę informacji bankowych w kontekście prawa podatkowego.

15. *Zasady polskiego prawa bankowego* – monografia napisana wspólnie z J. Haraśimowiczem, wydana przez Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot 1998.

– doc. dr hab. Jan Wójcik:

1. *Problemy kredytowania wybranych przedsiębiorstw gospodarki morskiej* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace z zakresu Administracji i Zarządzania”, nr 11, 1988, s. 85–113.

2. *Podział zysków w spółkach ze szczególnym uwzględnieniem spółek z udziałem podmiotów zagranicznych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego. Prace z zakresu Administracji i Zarządzania – Prace i Materiały”, nr 12, 1991, s. 183–209.

3. *Prawo finansowe podmiotów gospodarczych* – skrypt wydany przez Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1992, Bibliografia, s. 181.

4. *System dochodów samorządu terytorialnego* – monografia napisana wspólnie z A. Drwiłłą, J. Gliniecką i L. Lamentą, wydana przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Miscellanea, Sopot 1993, s. 227, Bibliografia.

„W ramach tej pracy autor zajął się charakterystyką dochodów z majątku komunalnego, zwrotnymi formami dochodów samorządu terytorialnego oraz kredytami bankowymi

i handlowymi w finansowaniu gospodarki komunalnej, co stanowi trzy rozdziały tej monografii”.

5. *Finanse Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych* – monografia napisana wspólnie z L. Kędzińskim, wydana przez Wydawnictwo Oficyna, Gdańsk 1999.

– dr Romuald Bobkiewicz:

1. *Odsetki bankowe jako instrument racjonalnej gospodarki przedsiębiorstw społecznych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo”, nr 9, Gdańsk 1981 oraz „Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 4, Gdańsk 1981.

2. *Funkcjonowanie systemu międzynarodowych banków socjalistycznych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 10, Gdańsk 1986, s. 53–89.

3. *Przeobrażenia polskiego systemu bankowego* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, nr 11, Gdańsk 1988, s. 7–31.

– dr Grażyna Czarnecka:

1. *Bankowe kredytowanie indywidualnego budownictwa mieszkaniowego w Polsce Ludowej* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania”, Gdańsk 1981.

2. *Kredyt dla młodych małżeństw jako instrument polityki socjalnej państwa* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace z Zakresu Administracji i Zarządzania”, nr 11, Gdańsk 1988, s. 179–189.

– dr Anna Dobaczewska:

1. *Prawo finansowe. Materiały do nauki* – książka wydana przez Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot 1996, wznowienia 1997 i 1998.

„Opracowanie to składa się z pięciu części. W pierwszej przedstawiono plan ćwiczeń z prawa finansowego, przy każdym z tematów autorka zaproponowała podstawową literaturę oraz wymieniła dotyczące danego tematu, obowiązujące akty prawne. Druga część – najobszerniejsza, obejmuje szereg (50) aktów prawnych niezbędnych dla prawidłowego poznania przedmiotu prawa finansowego. W kolejnych częściach zbioru przedstawione zostało wybiórczo orzecznictwo, zaproponowano kazusy i pytania kontrolne, całość wieńczy słownik podstawowych pojęć”.

2. *Nadzór bankowy* – książka wydana przez Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot 1998.

„Pozycja ta przedstawia podstawowe pojęcia związane z nadzorem bankowym i jego zakresem oraz ukazuje cele i środki tej odmiany nadzoru. Autorka systematyzuje pojęcia

związane z nadzorem bankowym oraz ukazuje i porównuje zasady dotyczące nadzoru bankowego zarówno w Polsce, jak i w państwach Unii Europejskiej. Szczególnie cenna wydaje się być podjęta przez autorkę próba oceny skuteczności środków nadzoru bankowego z punktu widzenia celów stawianych temu nadzorowi. W ramach tych rozważań szeroki przedmiot analizy stanowią środki służące realizacji zasady bezpieczeństwa wkładów pieniężnych i lokat, takie jak minima kapitału własnego banku, współczynniki wypłacalności oraz normy ryzyka kredytowego, dewizowego i złotówkowego. Ciekawe uwagi dotyczące zmian w przepisach prawnych regulujących nadzór bankowy zawarte zostały na końcu opracowania. Autorka m.in. krytycznie odniosła się do projektu wyłączenia nadzoru bankowego ze struktur banku centralnego, zaproponowała rozszerzenie zakresu nadzoru bankowego na spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i opowiedziała się za wzmocnieniem nadzoru właścicielskiego banków”.

3. *Prawo bankowe Unii Europejskiej* – artykuł opublikowany w 1998 r. w „Gdańskich Studiach Prawniczych”, t. 2, 1998, s. 139–167.

„Punktem wyjścia dla podjętych w pracy rozważań była próba zdefiniowania instytucji kredytowej jako podlegającej nadzorowi w świetle dyrektyw Unii Europejskiej. Autorka udowadnia, że kształt uregulowań prawnych przyjętych wspólnie przez państwa członkowskie wynika m.in. z celów, jakie nadzór bankowy ma realizować. W artykule omówiono zasady europejskiego prawa bankowego i wskazano, które z nich (m.in. zasada wzajemnego uznawania przepisów prawnych, zasada minimalnej harmonizacji standardów) wpływają na treść konkretnych rozwiązań nadzorczych oraz na zakres kompetencji organów nadzoru bankowego”.

– dr Anna Jurkowska:

1. *Zaspokojenie zastawnika z przedmiotu zastawu na tle nowej regulacji normatywnej zastawu rejestrowego* – artykuł opublikowany w „Głosie” nr 12, 1997.

„W opracowaniu tym autorka omówiła tryb ustanawiania zastawu rejestrowego, przeanalizowała tryb dochodzenia wierzytelności zabezpieczonych zastawem oraz przedstawiła sposoby zaspakajania zastawnika. Szeroko omówiona została pozycja Skarbu Państwa w procesie dochodzenia roszczeń”.

2. *Utrata uprawnień windykacyjnych banków* – artykuł opublikowany w „Głosie”, nr 1, 1998.

„Artykuł przedstawia proces stopniowego pozbawiania banków przywilejów egzekucyjnych. Swoje rozważania autorka poparła bogatym orzecznictwem”.

3. *Bankowy tytuł egzekucyjny* – artykuł opublikowany w „Głosie” nr 7, 1998.

„Autorka ukazuje problematykę wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych przeciwko poręczycielom wierzytelności kredytowych w kontekście ustawy z 29 sierpnia 1997 roku prawo bankowe”.

4. *Licencjonowanie banków w Unii Europejskiej* – artykuł opublikowany w 1998 roku w „Gdańskich Studiach Prawniczych”.

„Praca ta omawia postanowienia I i II Dyrektywy Bankowej w zakresie tworzenia banków, ich oddziałów i filii na obszarze zintegrowanym”.

5. *Kapitał zagraniczny na polskim rynku usług bankowych* – artykuł opublikowany w miesięczniku „Bank i Kredyt” nr 9, 1998.

„Autorka przedstawia poszczególne etapy w procesie otwierania się polskiego sektora bankowego dla banków zagranicznych”.

6. *Tworzenie banków w Polsce przez kapitał zagraniczny* – artykuł opublikowany w miesięczniku „Bank i Kredyt” nr 10, 1998.

„Artykuł opisuje podstawy prawne dla tworzenia w Polsce banków, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych przez osoby zagraniczne bądź z udziałem osób zagranicznych oraz przedstawia prawne formy obecności kapitału zagranicznego w polskim sektorze bankowym”.

7. *Instytucja zastawu rejestrowego jako nowa forma zabezpieczenia wierzytelności* – artykuł opublikowany w 1998 roku w kwartalniku „Pieniądze i Więź”.

8. *Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe – organizacje kredytu wzajemnego* – artykuł opublikowany w „Głosie” nr 1, 1999.

„W publikacji oprócz zasad tworzenia, organizacji i działalności Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych, omówione zostały wyniki finansowe Kas. Ponadto wskazany został katalog cech wpływających na konkurencyjność Kas w stosunku do banków”.

9. *Zarząd majątkiem wspólnym a umowa kredytu* – artykuł opublikowany w 1999 roku w kwartalniku „Pieniądze i Więź”.

– dr Lech Lamenta:

1. *Prawne środki oddziaływania państwa na racjonalne zagospodarowanie gruntów rolnych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 3, 1981, s. 133–149.

2. *Oddziaływanie za pomocą kredytu bankowego na indywidualne gospodarstwa rolne* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 11, 1988, s. 115–129.

3. *Opodatkowanie wzrostu wynagrodzeń w 1990 roku* – książka wydana przez Instytut Rozwoju Organizacji Gospodarczych „Inicjatywa”, Gdynia 1990.

4. *Zobowiązania i uprawnienia dewizowe oraz opodatkowanie zagranicznych osób fizycznych i spółek joint-venture* – książka wydana przez Instytut Rozwoju Organizacji Gospodarczych „Inicjatywa”, Gdynia 1991.

5. *Rozliczenia finansowe na podstawie umowy nienazwanej* – książka wydana przez CON i LEX, Gdynia 1992.

6. *System dochodów samorządu terytorialnego* – monografia napisana wspólnie z A. Drwiłłą, J. Gliniecką i J. Wójcikiem, wydana przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Miscellanea, Sopot 1993, s. 227, Bibliografia.

7. *Podatki w instytucjach finansowych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo” nr 2, 1994, s. 21–22.

8. *Przepisy prawne regulujące zobowiązania fiskalne instytucji finansowych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Studium Bankowego” nr 3, Gdynia 1994.

9. *Podatek dochodowy od osób prawnych* – artykuł opublikowany w magazynie „SKOK” nr 4, 1994.

10. *Koszty uzyskania przychodów a zwolnienia przedmiotowe w podatku dochodowym od osób prawnych* – artykuł opublikowany w magazynie „SKOK” nr 7–8, 1994;

11. *Ustalenie i pobór podatku dochodowego od osób prawnych* – artykuł opublikowany w magazynie „SKOK” nr 9, 1994.

12. *Przepisy podatkowe a leasing* – artykuł opublikowany w magazynie „SKOK”, nr 7–8, 1995.

13. *Umowy międzynarodowe o unikaniu podwójnego opodatkowania* – artykuł opublikowany w magazynie „SKOK” nr 7, 1996.

– dr Krzysztof Łabenda:

1. *Kredyt gotówkowy w złotych zabezpieczony zastawem w walutach wymienialnych* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 3, 1981, s. 105–117.

2. *Zakres reglamentacji dewizowej w PRL* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 7, 1984, s. 69–80.

3. *Rachunki odpisów dewizowych jednostek gospodarki uspołecznionej* – artykuł opublikowany w „Zeszytach Naukowych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Instytutu Administracji i Zarządzania” nr 11, 1988, s. 163–178.

3.6. Wkład Katedry Prawa Finansowego w rozwój nauki prawa finansowego

Mierzony powinien być on przede wszystkim działalnością i osiągnięciami naukowymi jej pierwszoplanowych przedstawicieli. Niewątpliwie największymi dokonaniem w tej mierze mogą się szczycić obecnie dr hab. Andrzej Drwiłło, profesor nadzwyczajny UG, oraz dr hab. Jolanta Gliniecka, profesor nadzwyczajny UG.

Dr hab. A. Drwiłło jest autorem wielu monografii i opracowań naukowych z zakresu prawa budżetowego oraz prawa dewizowego i celnego. Współpracuje przede wszystkim z dwoma zespołami legislacyjnymi: zespołem do spraw reformy prawa

karnego przy Ministrze Sprawiedliwości i zespołem do spraw reformy prawa bankowego przy Prezesie NBP. Jest twórcą wielu opinii prawnych i ekspertyz, w tym dla potrzeb Kancelarii Prezydenta, Naczelnego Sądu Administracyjnego i podmiotów gospodarczych.

Dr hab. J. Gliniecka specjalizuje się w prawie bankowym i szeroko rozumianym prawie budżetowym. Napisała wiele prac z zakresu bankowości, prawa bankowego i finansów lokalnych. Jako członek Rady Naukowej przy Prezesie NBP i ekspert Kancelarii Sejmu jest autorką wielu opinii prawnych i ekspertyz sporządzonych na potrzeby Centrali Narodowego Banku Polskiego, Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu oraz Rządu.

3.7. Współpraca z zagranicznymi ośrodkami naukowymi, zorganizowane międzynarodowe konferencje naukowe

Do tej pory Katedra Prawa Finansowego na UG nie organizowała międzynarodowych konferencji naukowych. Pracownicy Katedry brali natomiast udział w następujących międzynarodowych sympozjach i konferencjach naukowych:

Dr hab. J. Gliniecka uczestniczyła w październiku 1986 r. w polsko-jugosłowiańskim seminarium naukowym w Gdańsku, gdzie wygłosiła referat pod tytułem *Wybrane instrumenty finansowego oddziaływania państwa na udział przedsiębiorstw zagranicznych w gospodarce polskiej*.

Ponadto w maju 1991 roku na międzynarodowym sympozjum prawa finansowego w Opatii (Jugosławia) został wygłoszony napisany przez współautorów: B. Brzezińskiego, A. Drwiłłę, J. Gliniecką i J. Głuchowskiego referat pod tytułem *Rola podatków w oddziaływaniu na funkcjonowanie zagranicznych jednostek gospodarczych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*.

Dr Lech Lamenta uczestniczył:

- w lipcu 1992 r. w międzynarodowej konferencji na temat zarządzania finansami w Gdańsku, na której wygłosił referat pod tytułem *Rozliczenia finansowe na podstawie umów nienazwanych*;
- w czerwcu 1993 r. w I Międzynarodowej Konferencji Kas Oszczędnościowo-Kredytowych w Warszawie, na której wygłosił referat pod tytułem *Spółdzielczość finansowa w Polsce*.

Katedra współpracuje ponadto z zagranicznymi ośrodkami naukowymi, organizując wyjazdy swoich pracowników na zagraniczne stypendia naukowe. Kierownik Katedry prof. dr hab. Andrzej Drwiłło wspiera także odbywanie zagranicznych staży. W wyniku tego rodzaju działalności następujące osoby brały udział w wymienionych niżej stypendiach i stażach:

1. Anna Dobaczewska, jako asystent Katedry Prawa Finansowego:

- w roku akademickim 1992/1993 była uczestnikiem stypendium zorganizowanego przez Stifterverband der deutschen Wissenschaft z siedzibą w Essen – rocznych studiów podyplomowych z prawa porównawczego na Friedrich Wilhelm Universität w Bonn, RFN,
- w roku akademickim 1994/1995 odbyła stypendium naukowe finansowane przez Friedrich Ebert Stiftung we współpracy z Fundacją Batorego, którego celem było przeprowadzenie badań naukowych pod kierunkiem prof. dra G. Ressa w Saarbrücken, Universität des Saarlandes Europa Institut,
- odbyła 6-tygodniowy staż w Herbert Smith – London jako współpracownik grupy obrotu bankowego.

2. Anna Maria Jurkowska jako doktorant Katedry Prawa Finansowego:

- w okresie od grudnia 1996 do marca 1997 roku uczestniczyła w III Academic Toefl Course at Scarborough Board of Education w Kanadzie.

3.8. Ważniejsze osiągnięcia katedry

W ostatnim czasie osiągnięcia Katedry o charakterze naukowym to przede wszystkim obrona prac doktorskich A. Dobaczewskiej i A. Jurkowskiej, co miało miejsce 10 maja 1999 roku.

Do osiągnięć legislacyjnych zaliczyć należy przygotowany przez dra hab. A. Drwiłłę w 1996 r. autorski projekt zmian ustawy karnej skarbowej w zakresie przestępstw i wykroczeń dewizowych, jak również liczne opinie projektów aktów prawnych przygotowywane przez dra hab. A. Drwiłłę i dr hab. J. Gliniecką.

Małgorzata Nowosielska

BIOGRAMY

JADWIGA JAŚKIEWICZOWA

Jadwiga Jaśkiewiczowa urodziła się dnia 13 września 1918 roku w Pskowie na terenach wchodzących obecnie w skład Rosji. Szkołę powszechną oraz gimnazjum ukończyła w Wilnie. Tam też, po ukończeniu szkoły średniej w 1937 roku podjęła studia na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych im. Stefana Batorego. Z powodu wybuchu II wojny światowej Jadwiga Jaśkiewiczowa zmuszona była przerwać studia prawnicze. W roku 1945 w wyniku repatriacji przeniosła się do Polski i zamieszkała w Toruniu, gdzie wstąpiła na trzeci rok studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika. Dyplom ukończenia studiów wyższych uzyskała w marcu 1947 roku. Od września 1947 roku podjęła pracę na stanowisku młodszego asystenta w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego na UMK. W dniu 2 października 1950 roku Jadwiga Jaśkiewiczowa uzyskała dyplom doktora nauk prawnych, broniąc pracy doktorskiej pt. *Problem rodziny w polskim prawie skarbowym*. Promotorem pracy doktorskiej Jadwigi Jaśkiewiczowej był Prof. dr hab. Leon Kurowski.

W roku 1952, w związku z utworzeniem Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie, Jadwiga Jaśkiewiczowa przeniosła się na Wybrzeże, gdzie początkowo została zatrudniona na stanowisku starszego asystenta, a następnie od 1 lutego 1953 roku adiunkta w Katedrze Finansów na WSE w Sopocie. Od roku 1955 pełniła funkcję zastępcy kierownika powyższej Katedry.

W pracy naukowej i dydaktycznej Jadwiga Jaśkiewiczowa przejawiała szczególne zainteresowanie problematyką finansów i prawa finansowego. Sprawowała wiele funkcji związanych z działalnością naukową Uniwersytetu oraz we władzach uczelni. W latach 1964–1966 pełniła funkcję prodziekana Wydziału Morskiego WSE w Sopocie. Ponadto sprawowała także funkcję kierownika Studium dla Pracujących, przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego „Zeszytów Naukowych” oraz członka różnych wydziałowych i uczelnianych komisji. Jej zainteresowanie finansami przejawiało się także w działalności na rzecz Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, którego

członkiem była od 1956 roku. W ramach działalności w PTE była członkiem Komisji Programowo-Szkoleniowej. Prof. dr Jadwiga Jaśkiewiczowa wygłosiła kilkanaście odczytów na tematy ekonomiczno-finansowe.

W dniu 8 czerwca 1969 roku Jadwiga Jaśkiewiczowa uzyskała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk ekonomicznych.

Prof. dr. Jadwiga Jaśkiewiczowa brała czynny udział w utworzeniu Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Gdańskim. W okresie pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego angażowała się w pracę dydaktyczną, prowadząc wykłady z finansów i prawa finansowego oraz liczne konwersatoria, seminaRIA magisterskie i podyplomowe. Ponadto kierowała pracami koła naukowego prawa finansowego oraz angażowała się w pracę z młodzieżą studencką.

Profesor Jadwiga Jaśkiewiczowa za osiągnięcia naukowe i dydaktyczne na Uniwersytecie Gdańskim otrzymała liczne nagrody rektorskie oraz rządowe. W dniu 1 września 1984 roku, w związku z utworzeniem Katedry Prawa Finansowego została mianowana na stanowisko kierownika tej Katedry. Powyższą funkcję pełniła nieprzerwanie do roku 1988. Z dniem 1 września 1988 roku przeszła na emeryturę, nadal jednak utrzymuje żywe kontakty z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

Wykłady i liczne wystąpienia naukowe Profesor Jadwigi Jaśkiewiczowej zawsze cieszyły się dużym uznaniem studentów. Jej seminaRIA z zakresu finansów i prawa finansowego gromadziły znaczne grono uczestników. Pod jej kierunkiem opracowano wiele prac doktorskich i magisterskich. Dzięki zaangażowaniu w pracę naukową i dydaktyczną przyczyniła się bezpośrednio do wykształcenia licznej grupy zarówno teoretyków, jak i praktyków z zakresu trudnej dyscypliny, jaką stanowi stosunkowo młode jeszcze prawo finansowe.

W trakcie swojej długiej kariery naukowej Profesor Jadwiga Jaśkiewiczowa opublikowała szereg podręczników i rozpraw o charakterze monograficznym, których wydania były niejednokrotnie wznawiane. Ponadto była autorem wielu artykułów naukowych z zakresu finansów i prawa finansowego oraz recenzji publikowanych w czasopismach naukowych w kraju i za granicą.

Do najważniejszych prac Prof. dr Jadwigi Jaśkiewiczowej należą następujące publikacje:

- *Charakterystyka opłaty skarbowej oraz Charakterystyka podatku od nabycia praw majątkowych* – opublikowane w pracy zbiorowej pt. *Wybrane źródła i literatura obowiązującego prawa finansowego*, Toruń 1949;
- *Ulgi i zwolnienia rodzinne w podatkach polskich*, Toruń 1950;
- *Problem rodziny w polskim prawie skarbowym*, Toruń 1951;
- *Opłata skarbowa w ujęciu historycznym oraz Podatek od nabycia praw majątkowych*, opublikowane w *Podręczniku do nauki prawa finansowego* pod redakcją Jerzego Lubowickiego, Toruń 1951;
- *Rozwój systemu opłat publicznych w Polsce*, Toruń 1951;

- *Rozwój systemu opłat portowych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe WSE”, Sopot 1955;
- *Ekonomiczne znaczenie opłaty tonażowej w Polsce Ludowej*, „Zeszyty Naukowe WSE”, Sopot 1956;
- *Analiza ekonomicznego charakteru opłaty cumowniczej*, „Finanse”, nr 4, 1956;
- *Ocena ewolucji struktury opłaty pilotażowej w morskich portach Polski Ludowej*, „Zeszyty Naukowe WSE”, Sopot 1957;
- *Zarys nauki finansów publicznych*, Sopot 1962;
- *Elementy podatkowe opłat publicznych w Polsce*, Toruń 1964;
- *Polski system finansów publicznych*, Sopot 1964;
- *Konstrukcja progresji podatkowej w Polsce*, Sopot 1965;
- *Zarys nauki finansów publicznych*, Warszawa 1968;
- *Przeobrażenia struktury systemu podatkowego w Polsce Ludowej* opublikowane w pracy zbiorowej pt. *Rozwój systemu podatkowego w 30-leciu Polski Ludowej*, t. 1, Warszawa 1975;
- artykuł w języku rosyjskim *Regulacje kursów walutowych jako element systemu finansowego PRL*, Praga 1980;
- *Kształt prawny ordynacji budżetowej w PRL*, Sopot 1982;
- *Ustawy budżetowe w PRL*, opublikowane w pracy zbiorowej pod redakcją Mariana Weralskiego pt. *System instytucji prawno-finansowych w PRL*, Warszawa 1982;
- *Konstrukcja prawna opodatkowania konsumpcji w PRL*, Gdańsk 1984;
- *Finanse i prawo finansowe*, Gdańsk 1978, wydanie wznawiane w latach 1988, 1990.

ZBIGNIEW JAŚKIEWICZ

Zbigniew Jaśkiewicz, profesor doktor habilitowany nauk prawnych. Urodzony w 1918 r. w Jerinie (Rosja). W 1936 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie, które przerwał z powodu wojny. W 1947 roku na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu dokończył studia, uzyskując tytuł magistra. W roku 1948 otrzymał stopień doktora na podstawie pracy *Przebudowa podatku dochodowego w Polsce po wojnie*.

W latach 1946–1952 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a od 1952 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie jako kierownik Katedry Finansów i Kredytu. W latach 1948–1949 wykładał skarbowość oraz gospodarkę publiczną w Szkole Prawniczej Ministerstwa Sprawiedliwości w Toruniu.

W 1955 r. otrzymał tytuł docenta na podstawie pracy: *Właściwości systemu finansowego przedsiębiorstw transportu morskiego*. Był członkiem Rady Naukowej Ministra Finansów, Rady Naukowej przy Ministrze Żeglugi oraz Komisji Finansów i Planu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku. Od 1959 r. pełnił funkcję prorektora Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie, a w 1961 r. powierzono mu także prowadzenie Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W roku 1964 mianowany został profesorem nadzwyczajnym, a w 1971 r. uzyskał tytuł naukowy profesora zwyczajnego. Profesor Zbigniew Jaśkiewicz współtworzył Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. W 1970 r. został dyrektorem Instytutu Administracji i Zarządzania oraz kierownikiem zorganizowanego przez siebie Zakładu Zarządzania Gospodarką Narodową na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

Uznawany jest za współtwórcę, w skali ogólnokrajowej, dyscypliny prawo zarządzania gospodarką narodową. Był ponadto prorektorem ds. ogólnych Uniwersytetu Gdańskiego. Wypromował dwudziestu pięciu doktorów nauk.

Otrzymał wiele odznaczeń honorowych i państwowych, w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Złoty Krzyż Zasługi.

*Katedra Prawa Gospodarczego Publicznego
i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Gdańskiego*

ZYGUNT KORNAKCI (1930–1987)

Zygmunt Kornacki urodził się dnia 6 stycznia 1930 r. w Wolborzu powiat Piotrków Trybunalski. Po ukończeniu szkoły średniej w 1950 r. podejmuje studia w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie, specjalizując się w zakresie finansów. Dyplom ukończenia studiów wyższych I stopnia uzyskał w lutym 1954 r. Następnie w latach 1955–1958 w trybie eksternistycznym odbył studia magisterskie. Bezpośrednio po ukończeniu studiów zapisuje się na seminarium doktorskie prowadzone w Katedrze Finansów Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie pod kierunkiem prof. dr Jadwigi Jaśkiewiczowej. W pracy naukowej przejawia szczególne zainteresowanie problematyką finansów bankowych i prawa bankowego. W 1966 r. uzyskuje dyplom doktora, broniąc pracy doktorskiej pt. *Wpływ działalności kredytowej banku na szybkość krążenia środków obrotowych w przedsiębiorstwie przemysłowym*. Jego zainteresowanie finansami przejawia się także w działalności na rzecz Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, którego od 1956 r. jest członkiem. W ramach działalności w PTE był członkiem Komisji Programowo-Szkoleniowej oraz wygłosił kilkanaście odczytów na tematy ekonomiczno-finansowe. Studia *stricte* naukowe łączy z pracą w Narodowym Banku Polskim w oddziale szczecińskim, gdzie od 1954 r. jest zatrudniony na stanowisku inspektora w Wydziale Planowania. Wraz z rozbudową struktur banku pracuje kolejno w oddziałach NBP w Gryfinie, Choszczynie i Dębnie, na stanowisku dyrektora. Pracę w sektorze bankowym łączy z pracą dydaktyczną nauczyciela kontraktowego w Liceum Ekonomicznym w Dębnie. W dniu 15 listopada 1972 r. Zygmunt Kornacki zostaje zatrudniony na stanowisku adiunkta na nowo utworzonym Uniwersytecie Gdańskim w Instytucie Administracji i Zarządzania w Zakładzie Prawa Finansowego. Od 1973 r. pełni funkcję kierownika Podyplomowego Studium Administracji i Zarządzania Gospodarką Narodową. W trakcie pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego angażuje się w działalność dydaktyczną, prowadząc wykłady z finansów i prawa finansowego, podstaw analizy ekonomicznej oraz liczne konwersatoria i seminaria magisterskie i podyplomowe. Ponadto brał czynny udział w pracach koła naukowego prawa finansowego oraz angażował się także w pracę z młodzieżą studencką, będąc komendantem hufców studenckich i organizatorem praktyk zawodowych. Dr hab. Zygmunt Kornacki za osiągnięcia naukowe i dydaktyczne w latach 1976–1978 otrzymał nagrody rektorskie oraz w 1981 r. nagrodę rządową. Dodatkowo w latach 1981–1987 dr hab. Zygmunt Kornacki zatrudniony był jako wykładowca w Wyższej Szkole Morskiej w Gdyni.

W latach 1973–1978 pracował nad rozprawą habilitacyjną pt. *Wybrane instytucje systemu finansowego przedsiębiorstw przemysłowych w świetle psychologii społecznej*. Zawarte zostały w niej rozważania na temat wpływu psychologicznego określonych norm prawa finansowego na postępowanie poszczególnych uczestników stosunków

prawno-finansowych. W roku 1979 po przeprowadzeniu przewodu habilitacyjnego na Wydziale Gospodarki Narodowej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu Zygmunt Kornacki uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk ekonomicznych.

Pracę naukową dra hab. Zygmunta Kornackiego w dniu 8 listopada 1987 r. przerwała nagła i niespodziewana śmierć.

Wykłady i liczne wystąpienia naukowe dra hab. Zygmunta Kornackiego zawsze cieszyły się dużym uznaniem studentów. Prowadzone przez niego seminaria z zakresu finansów i prawa finansowego gromadziły znaczne grono uczestników, dzięki czemu pod jego kierunkiem opracowano wiele prac magisterskich. Dzięki zaangażowaniu w pracę naukową i dydaktyczną przyczynił się bezpośrednio do wykształcenia licznej grupy zarówno teoretyków, jak i praktyków z zakresu trudnej dyscypliny, jaką stanowi prawo finansowe.

W trakcie swojej długiej kariery naukowej Zygmunt Kornacki opublikował szereg artykułów naukowych w czasopismach finansowych („Bank i Kredyt”, „Finanse”) i „Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego” oraz recenzji. Do najważniejszych prac dra hab. Zygmunta Kornackiego należą prace monograficzne pt. *Wybrane zagadnienia z zakresu nowoczesnych metod i technik zarządzania*, opublikowane w 1972 r., *Geneza i podstawowe zagadnienia polskiego systemu cel w niehandlowym obrocie towarowym z zagranicą*, opublikowana w „Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego” w 1982 roku oraz opublikowana w 1978 roku praca habilitacyjna. Artykuły *Weksel gwarancyjny jako podstawowe zabezpieczenie kredytu dla prywatnego rzemiosła* („Wiadomości NBP”, nr 2, 1957), *Organizacja kontroli kapitałnych remontów* („Wiadomości NBP”, nr 6, 1957), *Skuteczność oddziaływania bankowego na rotację wyrobów gotowych w przedsiębiorstwach przemysłowych* („Wiadomości NBP”, nr 5, 1964), *Zasady kredytowania i elastyczność kredytu obrotowego w obecnej technice kredytowania* („Finanse”, nr 2, 1967), *Charakterystyka przemian podatku obrotowego w od gospodarki nieuspołecznionej w Polsce Ludowej* („Prace Instytutu Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego”, 1976).

Rafał Zimmermann

4. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

4.1. W historii Katedry Prawa Finansowego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach interesujący jest fakt, że powołanie tej Katedry w 1985 roku poprzedziły dwa charakterystyczne okresy, trwające łącznie ponad dwadzieścia lat.

Pierwszy okres rozpoczął się w roku akademickim 1961/1962 od uruchomienia przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie zajęć dydaktycznych z zakresu prawa finansowego w Ośrodku Konsultacyjnym Studium Zaocznego w Katowicach. Uczestniczyli w nich głównie studenci Zawodowego Studium Administracyjnego. Wymaga podkreślenia, że od roku 1965 wspomniany Ośrodek Konsultacyjny został przekształcony w Filię Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ten sposób zapoczątkowano w Katowicach studia prawnicze jeszcze przed powołaniem do życia Uniwersytetu Śląskiego, co nastąpiło w październiku 1968 roku. W okresie tym zajęcia dydaktyczne z zakresu prawa finansowego prowadzili kierownik Katedry Prawa Finansowego UJ prof. dr hab. Apoloniusz Kostecki oraz doc. dr Władysław Wępsieć.

4.2. Bezpośrednim skutkiem powołania Uniwersytetu Śląskiego w 1968 roku było powstanie w jego ramach samodzielnego Wydziału Prawa i Administracji, rozpoczynającego okres drugi, poprzedzający utworzenie na tym Wydziale Katedry Prawa Finansowego.

Brak własnej kadry naukowej z zakresu prawa finansowego i finansów publicznych powodował, że wykłady prowadzili profesorowie z innych ośrodków uniwersyteckich, m.in. od początku lat 70. wykłady z zakresu prawa finansowego powierzono prof. drowi hab. Henrykowi Renigerowi z Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a następnie na podstawie umowy zlecenia – prof. drowi hab. Józefowi Szyrockiemu – kierownikowi Katedry Finansów na Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

Zajęcia dydaktyczne na studiach zaocznych oraz konwersatoria prowadzili także inni pracownicy Akademii Ekonomicznej w Katowicach, przede wszystkim dr hab. Jolanta Grajpel-Zawiślańska, dr Krystyna Znaniecka, dr Marian Znaniecki oraz dr Zdzisław Sławiński.

W związku ze zwiększającą się liczbą studentów i zajęć dydaktycznych na studiach stacjonarnych i zaocznych zatrudniono w Zakładzie w latach 1970–1975 na stanowisku asystentów stażystów, absolwentów Wydziału. Byli to Jerzy Gosiewski od 1.10.1970 r., Tadeusz Gieraszek od 1.10.1973 r. do 30.09.1980 r. oraz Marek Zdebel od 1.10.1975 r.

4.3. Zainteresowania naukowe pracowników Zakładu obejmowały w omawianym wyżej okresie trzy grupy zagadnień. Należały do nich: gospodarka finansowa przedsiębiorstw, finansowanie postępu technicznego i ekonomicznego oraz usługi finansowe banków. Wskazanej problematyce poświęcone były min. publikacje: książkowa Józefa Szyrockiego: *Samofinansowanie przedsiębiorstw* (Katowice 1975), Jerzego Gosiewskiego: *Sterowanie postępem nauki i techniki w gospodarce narodowej*, (Katowice 1973), a także: *Prognozy w systemie prawnym planowania gospodarczego*, (PiP 1973, z. 3) oraz Marka Zdebla *Zasady rozliczeń pieniężnych za dostawy jednostek gospodarki uspołecznionej w teorii i praktyce* („Finanse” 1979, nr 2) i *Uwagi na temat odsetek za opóźnienie w zapłacie należności* („Bank i Kredyt” 1979, nr 5).

W 1977 r. po raz pierwszy wypromowano na Wydziale Prawa i Administracji UŚ doktora nauk prawnych z zakresu specjalności prawo finansowe: Jerzego Gosiewskiego, który pod kierunkiem prof. dra hab. Karola Sobczaka przygotował i obronił rozprawę doktorską pt. *Prawne formy planowania postępu nauki i techniki w gospodarce*.

Dr Jerzy Gosiewski do śmierci (21.08.1992 r.) był zatrudniony na Wydziale Prawa i Administracji, ostatnio na stanowisku specjalisty naukowo-technicznego w Pracowni Informacji i Dokumentacji Technicznej.

Koniec lat 70. i początek lat 80. przyniósł dalsze wzmocnienie kadry naukowej na Wydziale Prawa i Administracji. Zatrudniono wówczas, od 1.10.1979 r., na stanowisku adiunkta dra Ryszarda Ciałkowskiego, początkowo w Zakładzie Prawa Administracyjnego, pochodzącego z Wydziału Prawa Uniwersytetu Łódzkiego, oraz od października 1980 r. mgr Jadwigę Glumińską i mgr Urszulę Marzec-Roguską.

4.4. Na wniosek Wydziałowej Komisji utworzono 23.04.1985 r. na Wydziale Prawa i Administracji Katedrę Prawa Finansowego. Jej kierownikiem został prof. dr hab. Józef Szyrocki, zatrudniony od 1.10.1983 r. do 1.10.1988 r. na stanowisku profesora zwyczajnego, początkowo w Katedrze Prawa Administracyjnego. Prof. dr hab. Józef Szyrocki kierował Katedrą Prawa Finansowego do 30 września 1988 r.

W okresie gdy kierownictwo Katedry sprawował prof. dr hab. Józef Szyrocki, główny nurt badawczy skupiał się na zagadnieniach gospodarki finansowej podmiotów gospodarczych, na działalności usługowej banków oraz na finansach lokalnych. W tym

okresie mgr Marek Zdebel obronił w 1984 r. pracę doktorską pt. *Prawnofinansowe instrumenty zabezpieczenia zapłaty za dostawy między przedsiębiorstwami państwowymi*, której promotorem był prof. dr hab. Józef Szyrocki. Ponadto dr Ryszard Ciałkowski na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Kredyt w gospodarce narodowej: zagadnienia finansowo-prawne*, zakończył przewód habilitacyjny.

W omawianym okresie pracownicy Katedry Prawa Finansowego opublikowali szereg opracowań potwierdzających wskazane wyżej zainteresowania badawcze. Do najważniejszych należy zaliczyć: *Ewolucja pojęcia zdolności kredytowej w świetle norm kredytowo-prawnych* („Finanse” 1986, nr 1), oraz *Kredyt w procesie sanacji przedsiębiorstw państwowych*, a ponadto publikacje: Urszuli Marzec-Roguskiej, *Państwowy Fundusz Aktywizacji Zawodowej* („Finanse” 1985, nr 3), oraz Jadwigi Glumińskiej, *Fundusz szkód górniczych* („Finanse” 1989, nr 5).

4.5. Z dniem 1 października 1988 r. kierownikiem Katedry został doc. dr hab. Ryszard Ciałkowski. Funkcję tę sprawował do śmierci, tj. do 8.03.1991 r. Prowadził liczne formy dydaktyczne: wykłady, ćwiczenia i seminaria. Był promotorem wielu prac dyplomowych i magisterskich. W dziedzinie dydaktyki razem z pracownikami Katedry wydał kilka skryptów: m.in. *Finanse i prawo finansowe. Zakres przedmiotu* (Katowice 1980) oraz *Przewodnik do nauki finansów i prawa finansowego* (Katowice 1981). Brał czynny udział w badaniach prowadzonych przez instytucje naukowe: współpracował m.in. z Zespołem Badania Rad Narodowych, SGPiS, Instytutem Organizacji i Zarządzania MNSzW. W latach 80. zajęcia dydaktyczne z zakresu prawa finansowego przejściowo prowadzili także mgr Otylia Hołówko i mgr Andrzej Stach.

Istotne osiągnięcie w zakresie rozwoju kadry naukowej Katedry stanowiło uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych przed dwie jej pracownice, tj. mgr Jadwigę Glumińską w 1989 r. na podstawie rozprawy pt. *Ochrona środowiska w świetle prawa finansowego*, napisanej pod kierunkiem doc. dra hab. Karola Podgórskiego oraz jeszcze w tym samym roku przez mgr Urszulę Marzec-Roguską pt. *Charakter prawny stosunków między Narodowym Bankiem Polskim a przedsiębiorstwami państwowymi* (promotor prof. dr hab. Józef Szyrocki).

4.6. Po śmierci doc. dra hab. Ryszarda Ciałkowskiego stanowisko kierownika Katedry Prawa Finansowego objęła prof. dr hab. Krystyna Jandy-Jendrośka związana z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu we Wrocławiu. Profesor Jandy-Jendrośka była pracownikiem etatowym Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w okresie od 1.10.1991 do śmierci, tj. 9.08.1995 r. Zajmowała ona stanowisko profesora nadzwyczajnego na Wydziale Prawa i Administracji. Funkcję kierownika Katedry pełniła w latach 1991–1993, natomiast kuratora Katedry w latach 1993–1995. Zainteresowania naukowe profesor koncentrowały się głównie wokół problematyki

dochodów budżetowych oraz postępowania administracyjnego. Problematyce tej poświęciła studia i liczne artykuły oraz dwie monografie.

W październiku 1995 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Katedrze Prawa Finansowego WPiA UŚ została zatrudniona prof. dr hab. Krystyna Sawicka. Jej zainteresowania naukowe koncentrowały się przede wszystkim wokół zagadnień finansów samorządu terytorialnego. Prof. dr hab. Krystyna Sawicka w Katedrze Prawa Finansowego WPiA UŚ zatrudniona była w okresie od 1.10.1995 r. do 30.09.2003 r. i wypromowała kilku doktorów.

Zainteresowania naukowe wymienionych wyżej kierowników Katedry wywarły istotny wpływ nie tylko na kierunek prac badawczych nowo zatrudnionych pracowników, lecz znalazły odzwierciedlenia także w publikacjach naukowych dr Jadwigi Glumińskiej i dra Marka Zdebla. W swych opracowaniach publikowanych w latach 90. oprócz swoich dotychczasowych zainteresowań, zajmowali się oni bowiem także problematyką finansów publicznych i podatków. Do publikacji tych należy zaliczyć prace dr Jadwigi Glumińskiej: *Komunalna gospodarka finansowa* (Katowice 1991); *Podatek dochodowy od osób fizycznych* (Katowice 1992); *Finansowanie gmin* (Katowice 1997); oraz prace dra Marka Zdebla: *Ustawa o Narodowych Funduszach Inwestycyjnych i ich prywatyzacji. Komentarz* (Bielsko-Biała 1995); *Czynności bankowe. Zbiór przepisów. Orzecznictwo. Piśmiennictwo* (Bielsko-Biała 1998); *Ewolucja przesłanek postępowania naprawczego przedsiębiorstw państwowych w Polsce* (Lublin 1998).

W omawianym okresie w Katedrze znalazły zatrudnienie:

- w roku 1993 na stanowisku asystenta stażysty mgr Joanna Naczyńska (zatrudniona do 30.09.1999r.), która obroniła pracę doktorską pt. *Odpowiedzialność za zobowiązania w świetle ordynacji podatkowej* (promotor prof. dr hab. Krystyna Sawicka);

- w tym samym roku na stanowisku asystenta stażysty mgr Tomasz Turek, zajmujący się głównie problematyką zobowiązań podatkowych oraz dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego ze szczególnym uwzględnieniem podatków. Wśród jego publikacji z tego okresu na uwagę zasługują m.in. opracowania dotyczące zobowiązań podatkowych: *Przedawnienie wymiaru zobowiązania podatkowego* („Radca Prawny” 1998, nr 5) oraz *Decyzje ustalające i określające zobowiązanie podatkowe* („Przegląd Podatkowy” 1996, nr 6);

- w roku 1995 mgr Joanna Kiszka zatrudniona na stanowisku asystenta stażysty, specjalizująca się w problematyce prawa podatkowego. Wśród jej publikacji z tego okresu należy wymienić: *Perspektywy europejskiej harmonizacji podatkowej* („Glosa” 1998, nr 8) oraz *Zasada kraju pochodzenia i zasada kraju przeznaczenia w podatku od wartości dodanej* („Podatki i Prawo Gospodarcze Unii Europejskiej” 1999).

W okresie od 1989 r. do roku 1999 pracownikami dydaktycznymi Katedry byli także:

- dr Andrzej Huchla, zatrudniony na stanowisku adiunkta od 1.02.1992 r. do 30.09.1994 r w wymiarze 1/2 etatu,

- mgr Wacław Mitas, zatrudniony do 30.09.1997 r. na stanowisku asystenta stażysty,
- mgr Ewa Pięciorek, zatrudniona od 16.10.1989 r. do 30.09.1993 r. początkowo na stanowisku asystenta stażysty, a następnie na stanowisku asystenta,
- mgr Wojciech Skrzypek, zatrudniony na stanowisku asystenta od 1.10.1992 r. do 30.09.1993 r.,
- mgr Iwona Ciepiela, zatrudniona w 1999 r. na stanowisku asystenta do chwili obecnej, prowadząca badania w zakresie zagadnień prawa bankowego (najważniejsza publikacja: *Gwarancja bankowa*, „Monitor Prawniczy” 1999, nr 5).

Marek Zdebel

5. HISTORIA KATEDRY PRAWA FINANSOWEGO UNIwersYTETU SZCZECIŃSKIEGO

5.1. Uniwersytet Szczeciński został utworzony w 1984 r. na mocy ustawy z dnia 21 lipca 1984 r. o utworzeniu Uniwersytetu Szczecińskiego (Dz.U. Nr 36, poz. 190) z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie oraz Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu Politechniki Szczecińskiej. Działalność rozpoczął dopiero rok później, tj. od 1 października 1985 r. Należy jednak wspomnieć, iż kształcenie kadr na poziomie wyższym w zakresie nauk humanistycznych i społecznych w Szczecinie miało miejsce już znacznie wcześniej. Odbывало się to poprzez aktywną współpracę z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1955 r. rozpoczął działalność Punkt Konsultacyjny Uniwersytetu Poznańskiego w Szczecinie. W punkcie tym kształcono na 8 kierunkach studiów, przede wszystkim nauczycieli różnych specjalności, ale również zapoczątkowano kształcenie kadr, przyjmując do UAM na Wydział Prawa pierwszą grupę pracujących studentów. Kierownictwo naukowe Punktu Konsultacyjnego UAM w Szczecinie objął prorektor doc. dr J. Kwiatek. Działalność punktu była finansowana przez Wojewódzką Radę Narodową w Szczecinie. Kształcono głównie w trybie zaocznym, wieczorowym i eksternistycznym. W 1958 r. Punkt Konsultacyjny Wydziału Prawa zespolono organizacyjnie z innymi kierunkami studiów eksternistycznych.

Dnia 22 marca 1959 r. zainaugurowano działalność w Zawodowym Studium Administracji. Oznaczało to kształcenie w punkcie konsultacyjnym studentów w zakresie nauk prawnych oraz administracyjnych. Zajęcia prowadzone były przez pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W Szczecinie w tym czasie brak było samodzielnych pracowników naukowych specjalizujących się w prawie finansowym. W 1968 r. utworzono w Szczecinie Wyższą Szkołę Nauczycielską, która istniała do roku 1973 i została następnie przekształcona w Wyższą Szkołę Pedagogiczną. W roku akademickim 1972/1973 w ramach istniejącej jeszcze Wyższej Szkoły Nauczycielskiej

utworzono Zawodowe Studium Administracyjne. Kształcenie na kierunku studiów administracyjnych było konieczne ze względu na niski wskaźnik pracowników administracji państwowej z wyższym wykształceniem, zwłaszcza na szczeblu powiatu. Brakowało również kadr administracyjnych dla potrzeb administracji gospodarczej. Mimo dużego zapotrzebowania na takie kadry, utworzenie kierunku studiów administracyjnych sprawiało wiele trudności władzom uczelni, głównie z powodu braku kadry nauczającej. Dopiero w ramach Wyższej Szkoły Pedagogicznej uruchomiono studia stacjonarne w zakresie administracji, prowadzone od 1974 r. W początkowym etapie trudno było prowadzić badania naukowe, a aktywność kadry nauczającej sprowadzała się właściwie do prowadzenia zajęć dydaktycznych.

5.2. Tworzenie podstaw do rozwoju nauki prawa finansowego w tym okresie zapoczątkował od 1974 r. dr Eugeniusz Tegler (późniejszy pierwszy kierownik Katedry Prawa Finansowego i profesor prawa finansowego). Przez kilka lat samodzielnie prowadził zajęcia z prawa finansowego, polityki finansowej oraz systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych dla stacjonarnych i zaocznych studiów administracyjnych. Trudne warunki lokalowe, a także prowadzenie studiów w początkowym etapie tylko na poziomie studiów zawodowych uniemożliwiały właściwy, dynamiczny rozwój nauki prawa finansowego. Dopiero uruchomienie od 1974 r. kształcenia na poziomie magisterskim sprawiło, że powstały bardziej sprzyjające warunki dla rozwoju nauki finansów i prawa finansowego. W tym czasie dr Eugeniusz Tegler opublikował kilka artykułów oraz skryptów dla potrzeb studentów studiów administracyjnych. Dotyczyły one przede wszystkim problematyki finansów rad narodowych. Można tu wymienić m.in. publikacje z zakresu funduszy gromadzkich, planowania budżetowego, budżetu i finansów gminy, kompetencji naczelników gmin w dziedzinie finansów, dyscypliny budżetowej, struktury budżetu państwa. Publikacje te były zamieszczane głównie w: „Gospodarce i Administracji Terenowej”, „Przeglądzie Zachodniopomorskim” oraz „Zeszytach Naukowych” WSP w Szczecinie. Za interesowania naukowe dra Eugeniusza Teglera były rezultatem jego wcześniejszej wieloletniej pracy w Wydziale Finansowym Powiatowej Rady Narodowej w Szczecinie. Jego rozprawa doktorska, obroniona w 1974 r. w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dotyczyła *Gospodarki finansowej gromadzkich rad narodowych*. Została ona przygotowana pod naukowym kierownictwem prof. Wojciecha Łączkowskiego z UAM w Poznaniu. Profesor Wojciech Łączkowski był nie tylko promotorem, ale również wielkim przyjacielem E. Teglera. Pod naukowym kierownictwem prof. W. Łączkowskiego dr E. Tegler przygotował rozprawę habilitacyjną pt. *Elastyczność budżetów terenowych*, którą obronił w 1979 r. na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu.

Docent dr hab. Eugeniusz Tegler przygotowywał pod względem organizacyjnym i naukowym, wspólnie z innymi szczecińskimi prawnikami, utworzenie Uniwersytetu

w Szczecinie. Idea ta spełniła się w 1985 r., jednak nie od razu został utworzony uniwersytecki Wydział Prawa i Administracji. W latach 1985–1987 w strukturze Uniwersytetu Szczecińskiego funkcjonował Instytut Prawa i Administracji, działający na prawach Wydziału. Nie istniał jeszcze odrębny zakład prawa finansowego, ponieważ głównie ze względu na braki kadrowe zdecydowano się na połączenie nauk finansowych i prawa gospodarczego oraz cywilnego w jednym zakładzie.

5.3. Dopiero utworzenie Wydziału Prawa i Administracji w 1987 r. umożliwiło przyjęcie właściwej struktury organizacyjnej i wydzielenie Katedry Prawa Finansowego. Jej pierwszym kierownikiem został doc. dr hab. Eugeniusz Tegler, który w 1988 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. Koniec lat 80. to początek właściwego rozwoju – pod względem ilościowym i jakościowym – Katedry Prawa Finansowego. W 1987 roku podjął w niej pracę mgr Zbigniew Ofiarski, który przeszedł do pracy naukowej z Narodowego Banku Polskiego, gdzie przepracował blisko 6 lat. Wykorzystując doświadczenia nabyte w pracy zawodowej poza uczelnią wyższą, przygotował pod kierownictwem naukowym doc. E. Teglera rozprawę doktorską pt. *Samofinansowanie dewizowe jednostek gospodarki społeczno-gospodarczej w Polsce*, obronioną w 1989 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1991 r. stopień naukowy doktora nauk prawnych uzyskała mgr Alicja Młynarczyk na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Budżet miasta Szczecina w latach 1945–1950*, przygotowanej pod naukowym kierownictwem prof. dra hab. E. Teglera.

5.4. Od początku istnienia Katedry Prawa Finansowego rozwijano badania naukowe skupiające się na kilku wybranych problemach: finansów lokalnych i prawa finansowego rad narodowych oraz samorządu terytorialnego, prawa bankowego i dewizowego, prawa podatkowego niemieckiego i polskiego oraz prawa celnego. W tym okresie pracownicy Katedry przygotowali i opublikowali kilkadziesiąt artykułów naukowych oraz kilka monografii. Do najważniejszych z nich można zaliczyć monografie autorstwa E. Teglera: *System podatkowy Republiki Federalnej Niemiec* (Szczecin 1998); *Das polnische Steuersystem. Ein. Systematischer Grundriss* (Osnabrück 1990); *Finansowanie gmin* (Zielona Góra 1994); autorstwa E. Teglera i Z. Ofiarskiego: *Finanse samorządu terytorialnego* (Białystok 1992); *Prawo dewizowe* (cz. 1 i 2, Zielona Góra 1995); *Prawno-finansowe formy wspierania rozwoju budownictwa mieszkaniowego* (Zielona Góra 1996).

5.5. Kolejny etap w rozwoju Katedry Prawa Finansowego to druga połowa lat 90. Do pracy w Katedrze zatrudniono kilku asystentów. W tym okresie miały również miejsce awanse naukowe pracowników Katedry: w 1996 r. profesor E. Tegler został mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego, a w 1997 r. doktor Zbigniew Ofiarski na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego obronił rozprawę

habilitacyjną pt. *Sytuacja prawna osoby zagranicznej w polskim prawie dewizowym* i uzyskał stopień naukowy dra habilitowanego. W 1997 r. profesor E. Tegler obchodził jubileusz 45-lecia pracy zawodowej. Z tej okazji w czerwcu 1997 roku zorganizowano w Szczecinie, przy wydatnej pomocy Izby Skarbowej w Szczecinie, uroczystości jubileuszowe połączone ze Zjazdem Katedr Prawa Finansowego. Przyjaciele i Kole-dzy profesora z tej okazji przygotowali Księgę Pamiątkową ku czci Jubilata. W 1998 r. mgr Bogdan Rutkowski obronił rozprawę doktorską pt. *Dowody w postępowaniu po-datkowym* przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego. Rok 1998 to czas tragiczny w historii Katedry, ponieważ 29 stycznia tego roku zmarł twórca i wieloletni kierownik Katedry Prawa Finansowego prof. Eugeniusz Tegler. Pod jego kierownictwem naukowym mgr B. Rutkowski przygotował rozprawę dok-torską, ale dokończenie przewodu doktorskiego w czerwcu 1998 r. nastąpiło już pod kierownictwem dra hab. Z. Ofiarskiego, który został kierownikiem Katedry w kwiet-niu 1998 r.

5.6. W Katedrze kontynuowane są badania naukowe nad prawem bankowym, pra-wem podatkowym oraz prawem finansowym samorządu terytorialnego. Zwłaszcza w tej ostatniej dziedzinie zanotowano znaczące osiągnięcia. Efektem są prace zbiorowe autorstwa M. Mokrzyc, Z. Ofiarskiego i B. Rutkowskiego: *Reforma samorządu teryto-rialnego* (t. 1 i 2, Zielona Góra 1998 i 1999); *Prawo budżetowe powiatów* (Szczecin 1999) oraz autorstwa M. Mokrzyc i Z. Ofiarskiego, pt. *Praktyczny komentarz do ustawy o sa-morządzie gminnym* (Szczecin 1999), a także praca zbiorowa pod red. Z. Ofiarskiego i M. Mokrzyc, pt. *Prawo Samorządu Terytorialnego* (Szczecin 1999). Ponadto Z. Ofiarski w 1999 roku wszedł w skład zespołu autorów przygotowujących *Encyklopedię prawa bankowego*, która zostanie wydana przez Wydawnictwo Prawnicze PWN.

5.7. Od 2000 r. w Katedrze Prawa Finansowego zatrudnionych jest 8 pracowników: jeden dr hab. prof. nadzwyczajny US, dwóch doktorów i pięciu magistrów. Wszczęte są dwa przewody doktorskie. Pracownicy Katedry prowadzą także zajęcia dydaktyczne dla studentów studiów dziennych i zaocznych z prawa finansów publicznych, prawa podatkowego, prawa bankowego, prawa publicznego obrotu papierami wartościowy-mi. Współpracują ponadto z ośrodkiem szkoleniowym Izby Skarbowej w Szczecinie, prowadząc zajęcia dla kadry kierowniczej oraz pracowników administracji skarbowej i podatkowej. Dorobek naukowy Katedry obejmuje około 450 publikacji (monogra-fii, studiów, artykułów, recenzji i innych). Wypromowano w okresie funkcjonowania Katedry około 400 magistrów prawa oraz administracji.

Zbigniew Ofiarski

BIOGRAM

EUGENIUSZ TEGLER (1931–1998)

Profesor Eugeniusz Tegler urodził się 22 listopada 1931 roku w Gizewie na Mazurach w rodzinie robotniczo-rzemieślniczej. Tam w 1945 roku ukończył szkołę podstawową i przez kolejne 5 lat pomagał matce w wychowywaniu młodszego rodzeństwa. Pracę zawodową podjął w 1951 roku w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Mrągowie, zajmując kolejne stanowiska w administracji od referenta do przewodniczącego Prezydium. Ze względów rodzinnych w 1959 roku przeprowadził się do Szczecina i rozpoczął pracę w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Szczecinie. Do 1974 roku pracował w administracji terenowej, w tym przez 10 lat był kierownikiem Wydziału Finansowego. Pracując zawodowo ukończył w 1962 roku Technikum Ekonomiczne, a następnie w 1971 roku studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu. Jego wieloletnia praca pozwoliła na zdobycie cennych doświadczeń i poznanie od strony praktycznej zasad funkcjonowania administracji terenowej i finansowania zadań o charakterze lokalnym.

W pierwszej połowie lat 70. Profesor podjął życiową decyzję o zmianie charakteru pracy i przeszedł do pracy w organizowanym w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Szczecinie Zawodowym Studium Administracyjnym. Organizując i rozwijając działalność tego Studium, jednocześnie przygotowywał rozprawę doktorską. Wykorzystując ogromne doświadczenia zdobyte w wyniku długoletniej pracy w administracji terenowej i znając specyfikę finansów terenowych (lokalnych), podjął badania naukowe w tym zakresie. Bezpośrednio po ukończeniu studiów został uczestnikiem seminarium doktorskiego na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, prowadzonego przez prof. dra hab. W. Łączkowskiego, który wywarł istotny wpływ na zainteresowania naukowe prof. E. Teglera i stał się wielkim przyjacielem jego rodziny. Przygotowaną rozprawę doktorską pt. *Gospodarka finansowa gromadzkich rad narodowych* obronił przed Radą Wydziału Prawa i Administracji UAM dnia 28 października 1974 roku.

Po zmianie pracy w 1974 roku prof. E. Tegler pracuje naukowo niezwykle intensywnie i już po 5 latach przygotowuje rozprawę habilitacyjną pt. *Elastyczność budżetów terenowych*. Jego opiekunem naukowym nadal pozostawał prof. W. Łączkowski. Kolokwium habilitacyjne odbył przed Radą Wydziału Prawa i Administracji UAM w 1979 roku, a już 21 kwietnia 1980 roku został mianowany na stanowisko docenta. W 1981 roku został kierownikiem Studium Administracyjnego i wspólnie z innymi prawnikami ze Szczecina rozpoczął przygotowania organizacyjne do utworzenia uniwersyteckiego Wydziału Prawa i Administracji w Szczecinie. Wraz z prof. Władysławem Górskim, doc. Zofią Kulejewską, drem Bronisławem Ziemianinem i drem Edmundem Kitłowskim propagowali ideę uniwersyteckiego Wydziału Prawa w Szczecinie w okresie, kiedy nie była ona jeszcze zbyt popularna.

Pracując w Studium Administracyjnym, prof. E. Tegler w latach 1974–1985 przygotował i opublikował wiele artykułów, monografii, studiów oraz skryptów z zakresu prawa finansowego. Do najważniejszych z nich można zaliczyć: *Gospodarkę finansową gminnych rad narodowych* (Szczecin 1976); *Elastyczność budżetów terenowych* (Szczecin 1978); *Politykę finansową PRL* (Szczecin 1979); *Prawo o zobowiązaniach podatkowych*, (Szczecin 1980); *Zobowiązania podatkowe i postępowanie podatkowe* (Szczecin 1982); *Wstęp do nauki o polityce finansowej* (Szczecin 1984). Ponadto do roku 1985 opublikował ponad 20 artykułów z zakresu finansów lokalnych i prawa budżetowego, głównie w „Przeglądzie Zachodniopomorskim”, „Zeszytach Naukowych WSP” w Szczecinie, „Finansach” oraz w „Gospodarce i Administracji Terenowej”. W tym czasie podjął badania porównawcze nad niemieckim i polskim prawem budżetowym. Z upływem lat stał się w Polsce najwybitniejszym znawcą niemieckiego prawa budżetowego i podatkowego. W swoich pracach prof. E. Tegler wielokrotnie zgłaszał postulaty wprowadzenia dużego zakresu samodzielności finansowej terenowych organów władzy, stabilnego i przejrzystego systemu źródeł dochodów budżetów terenowych, jasnych i stałych zasad systemu podatkowego, precyzyjnego unormowania kompetencji finansowych naczelników gmin oraz wyodrębnienia zadań gminy jako jednostki o podstawowym znaczeniu w terenie. Prace Profesora charakteryzowały się kompleksowym ujmowaniem badanej problematyki i ścisłymi związkami teorii z praktyką.

Po utworzeniu Uniwersytetu Szczecińskiego w 1985 roku prof. E. Tegler objął stanowisko dyrektora Instytutu Prawa i Administracji, a następnie w 1987 roku został wybrany pierwszym dziekanem Wydziału Prawa i Administracji w Uniwersytecie Szczecińskim. Utworzył i przez wiele lat kierował Katedrą Prawa Finansowego. Ponadto rozwijał kontakty naukowe z innymi ośrodkami akademickimi w kraju i za granicą. Pomimo wielu obowiązków organizacyjnych bardzo dużo publikował. Z okresu 1986–1990 na uwagę zasługują przede wszystkim takie monografie, jak: *System podatkowy Republiki Federalnej Niemiec* (Szczecin 1988); *Das polnische Steuersystem. Ein Systematischer Grundriss* (Osnabruck 1990). Współuczestniczył w redagowaniu wielkiego 5-tomowego dzieła pt. *System instytucji prawno-finansowych PRL*, wydanego

przez Ossolineum. Był to okres najbardziej wydajnej i intensywnej pracy naukowej Profesora, której rezultatem stało się kilkadziesiąt publikacji krajowych i zagranicznych. Duży udział prof. E. Teglera w pracach zbiorowych to efekt bardzo wysokiego uznania całego środowiska prawników-finansowców dla gruntownej wiedzy Profesora. Profesor publikował m.in. w Toruniu, Warszawie, Gdańsku, Poznaniu, Białymstoku oraz za granicą, przede wszystkim w Niemczech (Halle, Osnabruck, Monachium). Z tego okresu na uwagę zasługują dwa nurty badań naukowych Profesora: proces tworzenia prawa finansowego przy uwzględnieniu ekonomicznych skutków przyjmowanych regulacji prawnych (np. *Prawo finansowe jako normatywna informacja ekonomiczna na tle rozwiązań systemu ekonomicznego reformy gospodarczej* albo *Rola prawa finansowego w procesie budowy systemu motywacyjnego*). Obie publikacje znalazły się w pracach zbiorowych *Realizacja reformy gospodarczej w praktyce* (Szczecin 1985); *Motywacje w reformie gospodarczej* (Szczecin 1985). Drugi nurt badań z tego okresu dotyczył systemu budżetowego i podatkowego w RFN. Rezultaty tych badań zostały opublikowane w pracach wydanych u schyłku lat 80., wspólnie z prof. E. Ruśkowskim (*Finanse lokalne w wybranych krajach socjalistycznych i kapitalistycznych*, Białystok 1989). Bardzo duża aktywność naukowa, talenty organizatorskie oraz niekwestionowany autorytet zaowocowały tytułem naukowym profesora nadzwyczajnego w 1988 roku. Był to przykład błyskotliwej kariery naukowej, ponieważ warto przypomnieć, iż prof. E. Tegler ukończył zaledwie 17 lat wcześniej studia wyższe. Profesorem zwyczajnym natomiast został w 1996 roku.

W latach 1989–1990 przebywał przez kilka miesięcy w celach naukowych w Republice Federalnej Niemiec. W tym czasie zapoczątkował, kontynuowane w latach następnych, wykłady w uczelniach niemieckich, m.in. w Monachium, Osnabrucku, Frankfurtie n. Menem, Lipsku, Dreźnie, Bremie, Lubece i Berlinie. Pierwsza połowa lat 90. to liczne publikacje dotyczące niemieckiego prawa podatkowego i budżetowego, będące rezultatem studiów i badań naukowych w czasie pobytu w RFN. Można tu wymienić m.in.: *Reformy podatkowe w Republice Federalnej Niemiec*, [w:] *Studia z zakresu polityki finansowej i prawa finansowego* (Wrocław 1992); *Jak finanse powiatowe? Czy można korzystać z obcych wzorów?*, [w:] *Dyskusja o powiatach* (t. I, Poznań 1993); *Berblick über das Steuerrecht*, [w:] *Wirtschaftshandbuch Ost* (Hherne-Berlin 1994); *Uwagi na temat pozycji prawnej i roli powiatów w strukturze administracyjnej Republiki Federalnej Niemiec*, [w:] *Powiaty w Republice Federalnej Niemiec* (Poznań 1994).

Lata 90. to w życiu Profesora okres najbardziej intensywnej pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Jego autorytet sprawił, iż zapraszany był często do prac w różnych gronach ekspertów, np. w latach 1990–1993 był członkiem Zespołu Prawa Finansowego i Sterowania Gospodarką Narodową w Radzie Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, ekspertem Sejmowej i Senackiej Komisji Samorządu Terytorialnego, od 1994 roku współpracował z Biurem Studiów i Analiz Kancelarii

Senatu RP. Profesor E. Tegler był członkiem Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego, a także Niemiecko-Polskiego Stowarzyszenia Prawników z siedzibą w Berlinie oraz Polsko-Niemieckiego Stowarzyszenia Badań Regionalnych z siedzibą w Szczecinie. Był również członkiem rady naukowo-programowej dwumiesięcznika „Finanse Komunalne”.

W połowie lat 90. Profesor rozszerzył zakres swoich zainteresowań naukowych na problematykę dotyczącą prawa celnego, bankowego i dewizowego. Z tego okresu pochodzi kilka monografii, których Profesor był współautorem, oraz kilka innych oryginalnych opracowań. Można tu wymienić przykładowo: *Prawo dewizowe cz. I i II* (Zielona Góra 1995); *Prawno-finansowe formy wspierania rozwoju budownictwa mieszkaniowego* (Zielona Góra 1996); *Spółdzielczość bankowa. Powstanie i rozwój*, [w:] *135 lat spółdzielczości bankowej w Polsce* (Szczecin 1996); *Zarys niemieckiego prawa celnego* (Zeszyty Biura Studiów i Analiz Kancelarii Senatu 1994, nr 202).

Ogółem Profesor E. Tegler brał udział w ponad 40 konferencjach i sympozjach naukowych w kraju i za granicą. W 1992 roku współorganizował w Szczecinie ogólnopolską konferencję naukową na temat finansów komunalnych, na której prezentowano podstawowe założenia projektu nowej ustawy o gospodarce finansowej gmin. W 1996 roku obchodził podwójny jubileusz 45-lecia pracy zawodowej i 65. urodziny. Z tej okazji przyjaciele i koledzy Profesora zorganizowali – przy wydatnej pomocy Izby Skarbowej w Szczecinie – ogólnopolską konferencję naukową dotyczącą kontroli finansowej i skarbowej (czerwiec 1997). Grono wybitnych autorów przygotowało okolicznościową Księgę Jubileuszową dedykowaną Profesorowi. Wydawało się, iż przed Profesorem jest jeszcze wiele lat, które mogły poświęcić twórczości naukowej, działalności organizacyjnej i opiece nad młodszymi kolegami. Jego marzeniem było przekazanie kierownictwa Katedry Prawa Finansowego i spokojne oddanie się działalności naukowej. Niestety, nagła choroba i śmierć zabrały Profesora spośród nas.

Profesor E. Tegler pozostaje jednak w pamięci swoich przyjaciół, kolegów i uczniów. Wszyscy doskonale wiedzieli, iż pracy naukowej nie traktował jako wartości samej w sobie, lecz umiejętnie łączył ją z działaniami praktycznymi. Podziw budził jego optymistyczny stosunek do życia i olbrzymie efekty jego pracy. Był inicjatorem i głównym organizatorem Podyplomowego Studium Skarbowości, prowadzonego wspólnie przez Wydział Prawa i Administracji US oraz Izbę Skarbową w Szczecinie dla kadry urzędów i izb skarbowych z regionu zachodniopomorskiego. Prowadził wykłady w Szkole Samorządu Terytorialnego w Szczecinie (przekształconej w Wyższą Szkołę Administracji Publicznej). Z godną podziwu konsekwencją łączył trzy funkcje: naukową, dydaktyczną i organizacyjną, i w każdym obszarze działań uzyskiwał ogromne sukcesy. Był powszechnie szanowany i lubiany. Z humorem traktował nawet przykrości, które spotykały go w życiu. Pozostał w naszej pamięci człowiekiem uczciwym, skromnym, szanującym cudze poglądy. Dowody uznania i nagrody przyjmował z zażenowaniem, bardziej bowiem kochał spokojną pracę naukową niż zaszczyty

związane z piastowaniem funkcji. Nigdy się nie spieszył, a mimo to uczynił tak wiele, iż rezultatami jego pracy można by obdzielić kilka osób. Do legend przeszło już jego motto życiowe:

„Nie stój – kiedy możesz siedzieć,
Nie siedź – kiedy możesz leżeć”.

Mówił to człowiek, który był tytanem pracy i postępował dokładnie odwrotnie, niż mówił – był w nieustannym ruchu, ciągle pracując, tworząc i przekazując swoje doświadczenia innym. Praca naukowa była jego powołaniem, a jej efekty uzyskane w ciągu 24 lat wzbudzają ogromny szacunek. Dorobek naukowy Profesora obejmuje blisko 200 publikacji, w tym około 40 monografii, studiów i rozpraw. Ponad 30 prac opublikował w Republice Federalnej Niemiec. Wypromował 1 doktora habilitowanego, 3 doktorów, blisko 400 magistrów prawa i administracji. Do ostatnich dni swojego życia intensywnie pracował, a jego ostatnią pracą był złożony do druku – na dzień przed tragiczną i krótkotrwałą chorobą – podręcznik z prawa finansowego. Zmarł dnia 29 stycznia 1998 roku w Szczecinie. Został pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie. Żegnał Profesora tłum przyjaciół, kolegów, wychowanków, uczniów. Nabożeństwo żałobne odprawił rodzony brat Profesora – pastor ewangelicki, zamieszkały od wielu lat w Republice Federalnej Niemiec.

Profesor E. Tegler był człowiekiem wielkiego serca. To wielkie serce stało się pomnikiem, pod którym spoczął w spokoju na wieki.

Zbigniew Ofiarski

UWAGI KOŃCOWE

Blizsze zapoznanie się z treścią opracowania *Z dziejów katedr skarbowości i prawa skarbowego oraz katedr prawa finansowego w Polsce* pozwala sformułować pogląd, że główny jego cel, jakim było uwieńczenie pamięci uczonych reprezentujących naukę skarbowości i prawa skarbowego, a w późniejszym okresie również naukę prawa finansowego, został w znacznej mierze zrealizowany.

Posłużenie się dla realizacji tego celu w pewnym sensie syntetycznym określeniem „katedra”, zwłaszcza z uwagi na jego różne – jak wyżej wskazywano – historyczne rozumienie, miało w dużej mierze charakter symboliczny. Pozwoliło ono jednak na ukazanie istniejących powiązań – zwłaszcza poczynając od połowy XX wieku, kiedy zmieniła się treść określenia „katedra” – poszczególnych osobowości uczonych z określonymi ośrodkami uniwersyteckimi oraz środowiskami naukowymi, a także ich działalności z danym przedziałem czasowym. Stworzyło to w szczególności możliwość wyróżnienia w opracowaniu czterech charakterystycznych okresów dziejowych, z którymi związana była działalność tych uczonych, okresów, które różnią się w sposób wyraźny zakresem ich twórczości naukowej oraz działalności dydaktycznej.

W opracowaniu skoncentrowano się na przedstawieniu sylwetek poszczególnych profesorów, których życiorysy ujęte zostały w licznych wyodrębnionych biogramach, powiązanych z fragmentami opracowania dotyczącymi danych katedr. Jest rzeczą oczywistą, że poszczególne biogramy różnią się pomiędzy sobą nie tylko swą objętością, ale także elementami swej treści. Wpływać na to mogły różne czynniki, również o charakterze subiektywnym. Nie można bowiem wykluczyć nawet faktu, że niejednokrotnie znaczny wpływ na treść danego biogramu mógł mieć również osobisty stosunek autora biogramu do danego profesora, będącego jego mistrzem.

Redakcja nie uważała jednak za właściwe ingerowanie zarówno w treść biogramów, jak i w ich objętość. Zapewniło to nie tylko znaczną oryginalność poszczególnych biogramów przygotowywanych przez różnych autorów, ale także swoistą ich barwność.

Istotna zmiana pojęcia „katedra”, która – jak wskazywano – nastąpiła w latach 50. XX wieku i polegała na zastąpieniu jej poprzedniego znaczenia jako „stanowiska

profesora”, całkowicie odmiennym pojęciem „jednostki organizacyjnej”, kierowanej z reguły przez profesora, musiała znacznie zróżnicować treść poszczególnych opracowań, dotyczących konkretnych katedr. Istnieją one obecnie na różnych wydziałach uniwersytetów w całej Polsce, zatrudniając oprócz kadry profesorskiej, także docentów i wykładowców oraz tzw. kadrę pomocniczą: adiunktów, starszych asystentów i asystentów, jak również pracowników administracyjnych. Katedry w tym rozumieniu są przy tym z reguły powiązane z odpowiednimi pomieszczeniami, wyposażone w księgozbiory oraz odpowiednie urządzenia techniczne i inne składniki majątkowe. O wszystkich tych kwestiach trudno było autorom poszczególnych opracowań nie wspomnieć.

Biorąc pod uwagę fakt, że powyższe opracowanie stanowi pierwszą publikację tego rodzaju, dotyczącą przedstawicieli nauki prawa finansowego, z uwzględnieniem faktów sięgających niejednokrotnie w daleką historyczną przeszłość, redakcja obecnej wersji byłaby bardzo wdzięczna za wszelkie uwagi, które mogłyby być uwzględnione w następnym, uaktualnionym wydaniu. Jednocześnie za pomoc w pracach redakcyjnych udzieloną przy sporządzaniu aktualnego tekstu pragnę serdecznie podziękować Panu Markowi Klinkowi, asystentowi Katedry Prawa Finansowego Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego.

Apoloniusz Kostecki

INDEKS OSÓB*

- Abraham Władysław 62
Adam Lesław 53, 65, 67, 172, 195–198, 201, 202
Aleksandrowicz Mariusz 87
Allerhand Maurycy 62, 67
Augustyniak-Górna Teresa 156, 158, 160, 161, 163

Bałtruszajtys Grażyna 5, 91, 94, 96, 98, 101, 107
Banaszkiewicz Edward 154
Bark Edgar 121
Beer Wojciech 215
Bem Wojciech 66
Berdowski F. 179
Bienia Stanisław 215
Bigo Tadeusz 53, 65, 67
Biliński Leon 19
Bobbiewicz Romuald 230, 240
Bobrzyński Michał 38
Bochenek Mieczysław 17, 18, 38
Bogucka Monika 163
Boniecki Wiktor 26
Borodo Andrzej 181, 183
Borowski Waław 121
Bracha Jolanta 31
Branny Adrian 104
Brzeziński Bogumił 173, 181–184, 189–193, 244
Brzoska Karol 81
Buczek Andrzej 31

Całka L. 121
Całkosiński Aleksander 121
Capitant, prof. 95
Chojna-Duch Elżbieta 82, 85, 87, 103
Ciałkowski Ryszard 155, 156, 254, 255
Ciaś Bronisław 31
Ciepiela Iwona 257
Czaja-Hliniak Irena 26, 29, 31–34, 57
Czarnecka Grażyna 233, 240
Czerkawski Włodzimierz 17, 18, 20, 131
Czubiński Zbigniew 31
Czuma Ignacy 114, 115

Dalski Zbigniew 121
Dargun Lotar 39
Dębowska-Romanowska Teresa 155, 157–159, 161–163, 171, 174, 175
Dietrich T. 179
Dobaczewska Anna 233, 240, 245
Doliński Aleksander 62
Drgas Eligiusz 180, 181, 183, 185, 186
Druto Jan 75
Drwiłło Andrzej 230, 231, 233, 236, 238, 239, 243–245
Dubanowicz Edward 67
Dunajewski Julian 17, 38
Dzwonkowski Henryk 156, 158, 161, 163, 173

Ehrenkreutz Stefan 71
Ehrlich Ludwik 67, 68
Etel Leonard 223, 224, 226

* Indeks nie obejmuje przypisów.

- Fiema Józef 67
 Fierich Edward 38
 Fojcik-Mastalska Eugenia 162, 197–199, 209–211

 Gach Józef 31, 128
 Gajl Natalia 34, 154–156, 158, 159, 162, 165–172, 174
 Georgiew Edward 156, 161, 163
 Gieraszek Tadeusz 254
 Gintowt-Dziewałtowski Edward 68
 Gintowt-Jankowicz Maria 87, 223
 Gliniecka Jolanta 84, 231, 233, 236–239, 243–245
 Gliwic Hipolit 67
 Glumińska Jadwiga 254–256
 Głębiński Stanisław 67
 Głuchowski Jan 75, 116, 117, 173, 181–184, 187–189, 191, 244
 Gomułowicz Andrzej 124, 127–129, 149, 150
 Gorgol Andrzej 216
 Goronowski Wacław 82, 84, 85, 178, 180, 223
 Gosiewski Jerzy 254
 Góral Lesław 157, 158, 161–163
 Górski Władysław 264
 Grabowski T. 179
 Grabski Stanisław 62, 65–68
 Grajpel-Zawiślańska Jolanta 254
 Grodyński Tadeusz 20, 21, 79, 80, 95, 96
 Grygorowicz Witold 163
 Gutkowski Mieczysław Witold 71–75, 102, 178
 Gwiazdomorski Jan 180

 Hanusz Antoni 216, 217, 220
 Harasimowicz Jerzy 82–84, 103, 108, 109, 178, 179, 223, 239
 Hejnosz Wojciech 68, 180
 Holeczek Feliks 123
 Hołówko Otylia 255
 Horoszewski Paweł 154
 Hubert Stanisław 67
 Huchla Andrzej 173, 198, 199, 256

 Iwaszkiewicz Romuald 178

 Jandy-Jendroška Krystyna 196–199, 203, 204, 255

 Jaśkiewicz Danuta 215
 Jaśkiewicz Zbigniew 75, 103, 177–180, 186, 187, 230, 231, 235, 250
 Jaśkiewiczowa Jadwiga 75, 178, 180, 230, 233–235, 247, 248, 251
 Jezierski Jerzy 184, 186, 190, 192, 193
 Jeziorowski S. 179
 Jędrychowski Stefan 73–75
 Jurkowska Anna Maria 233, 241, 245

 Kalinowski Marek 182, 183, 190
 Karlikowska Maria 156, 162, 163
 Karpiński Zygmunt 66
 Karwat Piotr 86
 Kasperek Franciszek 38
 Kępa Monika 216
 Kiszka Joanna 256
 Kitłowski Edmund 264
 Kleczyński Józef 39
 Klink Marek 270
 Klonowiecki Wit 114
 Knapowski Roch 120, 122, 123, 125, 132, 134, 135
 Komar Adela 145
 Komar Andrzej 123–126, 128, 129, 136, 143–145, 148, 149, 172
 Konieczny Witold 84, 85, 225
 Konopko Bogusław 224
 Koperkiewicz-Mordel Katarzyna 156, 161–163
 Kopyściański Marek 199
 Koranyi Karol 68
 Kornacki Zygmunt 232, 236, 251, 252
 Kornberger-Sokołowska Elżbieta 85, 87
 Korowicz Henryk 67
 Kosikowski Cezary 155, 157, 158, 172, 173, 182, 191, 224
 Kosmański Rafał 199
 Kostecki Apoloniusz 9, 11, 26–29, 31–35, 45, 52–57, 68, 253, 270
 Kostka Miłoslawa 156
 Kotarbiński Tadeusz 154
 Krasnodębski Robert 84, 87, 239
 Krauze Katarzyna 199
 Krawczyńska Małgorzata 164
 Kruse Heinrich Wilhelm 35

- Kryczko Paweł 31–33
Krzyżanowski Adam 18, 41
Kubaty Helena 31
Kucia Beata. zob Kucia-Guściora Beata
Kucia-Guściora Beata 116, 118
Kukulski Ziemowit 163
Kulejewska Zofia 264
Kulikowski J. 121
Kulpa Tadeusz 114
Kurowski Leon 71, 73–75, 82, 102–104, 108, 172, 177–181, 219, 220, 247
Kurowski Stefan 114
- Lamenta Lech 233, 237, 239, 242, 244
Leliwa Słotwiński Feliks 16, 17
Leńczuk Jacek 216
Leo Juliusz Franciszek 18–20, 37–45, 47
Lewkowicz Paweł Janusz 224, 226
Libicki Janusz 20, 22, 120, 122, 123
Ligenza Tadeusz 234
Liszewski Grzegorz 224
Litwińczuk Hanna 83, 85, 86
Loncaric-Horvat Olivera 35
Longchamps de Bérier Roman 62, 67
Lubowicki Jerzy 81, 98, 100, 101, 121, 132, 154, 155, 159, 166, 172, 174, 248
Lulek Tomasz 23, 47
- Łabenda Krzysztof 234, 243
Łączkowski Wojciech 117, 123, 124, 126, 128, 146–150, 260, 263, 264
- Madej Tadeusz 215
Maik Stefan 121
Makarewicz Juliusz 62
Malczewski Jerzy 114
Małecki Jerzy 124, 127, 129, 133, 144, 145
Mariański Adam 161, 163
Markowski 72
Marzec-Roguska Urszula 254, 255
Mastalski Ryszard 196–200, 202, 204, 206–209, 211
Matuszewski Wojciech 182
Mazurkiewicz Marek 196–199, 205, 206
Michalak Ewa 20, 164
- Michalski Jerzy Jakub 22, 24, 25, 47
Miemiec Wiesława 198, 199
Mienicki H. 179
Mierzwa Andrzej 116, 216
Milewski Józef 17, 18, 39
Mirek Ireneusz 157, 161, 163
Mitas Waław 256, 257
Młynarczyk Alicja 261
Modrakowska Jadwiga 87
Modzelewski Witold 82, 86
Moniewska Krystyna 114
Morawski Wojciech 183, 184, 188
Mościcka Ewa Barbara 224
Mucha Bogdan 31
- Naczyńska Joanna 256
Nagy Tibor 28, 53, 225
Namysłowski Władysław 68
Niesiołowski M. 179
Niezgoda Andrzej 216
Nita Adam 31, 32, 34
Nowak-Jeziorański Jan (właśc. Zdzisław Antoni Jeziorański) 121, 129, 132, 150
Nowotny Julian 62
Nykiel Włodzimierz 156–158, 160–163
- Ofiarski Zbigniew 261, 262, 267
Olesińska Agnieszka 182–184, 190
Olszowy Witold 156, 157
Olszyński B. 121
Opydo Jerzy 215
Ostrowski Karol 24–29, 43–53
Osuchowski Waław 67, 68
- Patkaniowski Michał 10, 56
Pauli Lesław 68
Pawlak Ryszard 156
Peretiatkowicz Antoni 127
Piekałkiewicz 72
Piekara Andrzej 223
Pietrasiewicz Wojciech 86, 109
Pięciorok Ewa 257
Pillet 95
Piotrowski Roman 68
Pirożyński Zbigniew 103, 178

- Pławski Stanisław 154
Podgórski Karol 255
Policastro Pasquale 149
Pomorska Alicja 215–217, 220
Przybyłowski Kazimierz 62, 68
Pszczołkowski Stanisław 79
Pyziak Janusz 216
- Rączkowski Stanisław 121, 122, 132
Raczyński Aleksander 67
Radziszewski Henryk 29, 114
Redzik Adam 11, 67
Renault 95
Reniger Henryk 75, 116, 178, 181, 215–217, 219–221, 253
Rodziewicz Józef 154
Rosiński Stefan 121, 132
Rozmaryn Stefan 68
Ruśkowski Eugeniusz 173, 223–228, 265
Rutkowski Bogdan 262
Rux W. 121
Rzóska Józef 121
Rybarski Roman Franciszek 18, 20, 21, 78–82, 92–94, 97, 105
Rychter Wiesława 164
- Salachna Joanna 224
Sawicka Krystyna 197–199, 256
Schimmel J. 121
Serwacki Jerzy 31
Serwacki Stanisław 66, 68
Sieradzki Włodzimierz 67
Skarbek hr Fryderyk 19
Skarbowski Jan 26
Skrzydlewski Władysław 114, 178
Skrzypek Wojciech 257
Sławiński Zdzisław 254
Smoktunowicz Eugeniusz 223
Smoktunowicz Wiktor 73
Smoleń Paweł 116, 117
Sobuś Władysław 216
Sochacka-Krysiak Hanna 82, 102
Stach Andrzej 255
Stachurski Wojciech 224
- Stahl Zdzisław 66
Stalin Józef 179
Stankiewicz Janusz Andrzej 223–225
Stefko Kamil 62, 67
Strasburger Edward 20, 21, 77, 78, 89–92
Strzeszewski Czesław 114
Styś Wincenty 53, 65–67, 180
Sulmicki Paweł 121
Symonajc-Szkudlarek Edyta 157, 163
Szaciłło Franciszek 73
Szapiro Mojżesz 73
Szeliga F. 179
Szewczak Janusz 87
Szkłowin Całko 73
Szpunar Adam 154
Szpunar Janusz 123
Szujski Józef 38
Szustek-Janowska Małgorzata 116, 216
Szyrocki Józef 253–255
- Taylor Edward Robert Edmund 18, 20, 72, 120–123, 131–134, 137
Tegler Eugeniusz 124, 149, 226, 260–267
Till Ernest 62
Trąmpczyński Witold 24, 121–123, 132, 179
Trzeszczkowska Elżbieta 224
Turek Tomasz 256
- Walaszek Bronisław 68
Waligórski Marian 67, 68
Waluga Marek 87
Wałach Jan 31
Waseńczuk Jan 234
Weinfeld Ignacy 65, 72
Wępieć Władysław 26, 28, 253
Weralski Marian 33, 55, 82, 83, 85, 103, 105–107, 128, 249
Wieluńska Katarzyna 164
Wierzbicki Janusz 121, 132
Winowski Leszek 68
Wiszniewski Jerzy 74, 75
Wojciechowski Eryk 124, 126, 128, 142
Wojciechowski Tadeusz 114
Wojewódzka-Kabzińska Ewa 164

- Wójcik Jan 230, 232, 237, 239, 243
Wójtowicz Wanda 116, 117, 162, 175, 215–217,
220–222
Wrocławska Danuta 164
Wróblewski Jerzy 154

Zajda Józef 123
Zakrzewski Włodzimierz 223
Zaleski Stefan 72, 97, 98, 120–122, 132
Zbiegień Franciszek 66, 68
Zdebel Marek 254–257

Zdrójkowski Zbigniew 177, 179
Zdzitowiecki Jan Karol 121–126, 129, 132,
137–143, 146
Ziemianin Bronisław 264
Zimmermann Marian 67, 180, 252
Znamiec Anna 31
Znaniecka Krystyna 254
Znaniecki Marian 254
Zoll Fryderyk 38, 46, 62
Żurowski Wiesław 73, 74

Wydawca
Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o.
– Oficyna Wydawnicza AFM

Kraków 2010

Sprzedaż prowadzi Księgarnia
Krakowskiego Towarzystwa Edukacyjnego sp. z o.o.
Kampus Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków
tel./faks: (12) 252 45 93
e-mail: ksiegarnia@kte.pl

Indeks nazwisk
Marek Klink

Adiustacja
Margerita Krasnowolska

Korekta
Magdalena Polek

Skład, projekt okładki i stron tytułowych
Jan Szczurek

Druk i oprawa
Ekodruk